

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HOTUBA YA WAZIRI WA AFYA MHE. UMMY ALLY MWALIMU (MB), KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA YA WIZARA YA AFYA KWA MWAKA 2023/24

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Dkt. Samia Suluhu Hassan akipata maelezo kuhusu mashine ya CT SCAN wakati alipotembelea Hospitali ya Rufaa ya Kanda Chato. Kulia kwake ni Waziri wa Afya Mhe. Ummu Mwalimu

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Philip Mpango, akimpa pole na kumfariji Bibi Leah Mahibwa aliyelazwa kwa Matibabu katika Hospitali ya Benjamin Mkapa Jijini Dodoma, wakati Makamu wa Rais alipofika katika Hospitali hiyo

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Kassim Majaliwa akiangalia kifaa cha kupima sampuli za Maabara wakati alipotembelea Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Katavi

**HOTUBA YA WAZIRI WA AFYA
MHE. UMMY ALLY MWALIMU (MB), KUHUSU
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA
YA WIZARA YA AFYA KWA MWAKA 2023/24**

A. UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika***, kufuatia taarifa iliyowasilishwa na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Afya na masuala ya UKIMWI ndani ya Bunge lako Tukufu, ambayo imechambua bajeti ya Wizara ya Afya, ninaomba kutoa hoja kwamba Bunge lako tukufu sasa likubali kupokea na kujadili taarifa ya utekelezaji wa kazi za Wizara ya Afya kwa mwaka 2022/23 na Vipaumbele vya Wizara kwa mwaka 2023/24. Aidha, ninaliomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha makadirio ya mapato na matumizi ya kawaida pamoja na miradi ya maendeleo ya Wizara kwa mwaka 2023/24.

2. ***Mheshimiwa Spika***, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa Rehema kwa kunijalia afya njema na kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu na kuwasilisha hotuba yangu siku ya leo. Aidha, kipekee naomba kutumia fursa hii kumshukuru kwa dhati **Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini kusimamia Sekta ya Afya, sekta ambayo inayogusa maisha ya kila siku ya kila mtu, mwanawake au mwanaume, kijana au mzee, tajiri au masikini kwani Mtu ni Afya na Afya ni Mtaji. Ninatambua jukumu kubwa nililonalo mimi pamoja na Naibu Waziri wa Afya, Mheshimiwa Dkt. Godwin Mollel la kumsaidia Mheshimiwa

Rais katika kuhakikisha wananchi wanakuwa na afya njema. Ninamuahidi Mheshimiwa Rais na Watanzania kuwa nitaendelea kuifanya kazi hii kwa weledi, uaminifu na ubunifu mkubwa ili kuhakikisha watanzania wanapata huduma bora za Afya. Vilevile, nimshukuru Mheshimiwa Rais kwa kuendelea kuipa kipaumbele Sekta ya Afya kwa kutupatia rasilimali fedha ili kuimarishaji utoaji wa huduma bora za afya nchini ikiwa ni pamoja na uboreshaji wa miundombinu ya afya katika Halmashauri na Mikoa yote nchini, kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na kuimarisha huduma za matibabu ya kibingwa na ubingwa Bobezi katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, Kanda na Taifa. Deni sasa limebaki kwetu Sekta ya Afya kwa kuhakikisha tunatoa huduma bora za afya kwa wananchi wetu kwa kuzingatia weledi, maadili na miiko ya kitaaluma ya watoa huduma za afya sambamba na kuzingatia kutoa huduma nzuri kwa mteja (good customer care), matumizi ya lugha ya staha na ya Faraja kwa wateja wetu. Tumuhakikishie Mheshimiwa Rais, waheshimiwa wabunge na watanzania kuwa nasi hatutalala, tutatanya kazi usiku na mchana katika kupambana na adui maradhi ili kuhakikisha wananchi wanapata huduma bora za kinga na tiba na kwa gharama nafuu.

3. ***Mheshimiwa Spika***, ninapenda kutoa shukrani za dhati kwa **Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango**, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambaye amekuwa mstari wa mbele katika kuhakikisha Serikali inatimiza wajibu wake wa kuboresha huduma za afya nchini hususani kwa wananchi wa maeneo ya Vijijini. Nitumie fursa hii pia kumshukuru **Mheshimiwa Kassim**

Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake mahiri na maelekezo yake ya mara kwa mara ya kuhakikisha tunaimarisha huduma zinazotolewa katika Sekta ya Afya nchini kuanzia ngazi ya Msingi hadi Taifa. Aidha, ninampongeza kwa Hotuba yake aliyoiwasilisha kwenye Bunge lako Tukufu tarehe 5 Aprili, 2023 ambayo imetoa mwelekeo wa majukumu yatakayotekelezwa na Serikali katika mwaka 2023/24.

4. **Mheshimiwa Spika**, ninapenda kukupongeza wewe binafsi **Mheshimiwa Spika** kwa kuendelea kuliongoza Bunge hili kwa weledi, ubunifu na kwa uadilifu mkubwa, lakini pia kwa kuzingatia na kusimamia Sheria na Kanuni zinazoliongoza Bunge lako tukufu katika kutekeleza majukumu yake ya kila siku. Aidha nampongeza **Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Naibu Spika** na **Wenyeviti wa Bunge** kwa kazi nzuri ya kukusaidia kuliongoza Bunge letu pamoja na kusimamia vyema mijadala ndani ya Bunge. Tunapenda kukuhakikishia kuwa uongozi na watumishi wa Wizara ya Afya tutakeleza wajibu wetu wa kutoa huduma bora za afya kwa kuzingatia Sheria na Kanuni mbalimbali zinazopitishwa na Bunge lako tukufu.
5. **Mheshimiwa Spika**, ninapenda kuwashukuru Mawaziri wenzangu kwa ushirikiano wanaonipatia ambao umeiwezesha Wizara yangu kuendelea kuimarisha na kuboresha utoaji wa huduma za afya. Wizara yangu itaendelea kushirikiana nao na kuhakikisha tunatimiza dhamira ya Mheshimiwa Rais ya kuhakikisha kuwa

watanzania wana afya bora ili washiriki kikamilifu katika shughuli mbalimbali za kimaendeleo, kujenga uchumi wa viwanda, na hivyo kuifanya Tanzania kuwa nchi yenye uchumi wa kati.

6. **Mheshimiwa Spika**, kipekee ninapenda kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Afya na masuala ya UKIMWI, chini ya Mwenyekiti wake **Mheshimiwa Stanslaus Nyongo, Mbunge wa Maswa Mashariki** na Makamu wake, **Mheshimiwa Dr. Faustine Ndugulile, Mbunge wa Kigamboni** kwa ushauri na maelekezo waliyoyatoa katika kuboresha utendaji wa Wizara hususani katika kipindi cha maandalizi ya bajeti hii. Aidha, ninawashukuru waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano mzuri wanaonipatia ikiwemo kutoa ushauri na maoni mbalimbali yenye lengo la kuboresha huduma za afya. Ninawaahidi waheshimiwa Wabunge wote kwamba, Wizara yangu itazingatia ushauri wenu katika utekelezaji wa majukumu yetu kwa wananchi. Kipekee ninawashukuru sana waheshimiwa wabunge kwa kujitihada binafsi mnazofanya ili kutatua changamoto za upatikanaji wa huduma za afya katika majimbo yenu ikiwemo kuchangia ujenzi wa miundombinu na ununuzi wa vifaa na vifaa tiba. Wizara yangu itaendelea kuwapa ushirikiano katika kutekeleza majukumu na kazi zenu za kuwatumikia Wananchi ndani na nje ya Bunge.

7. **Mheshimiwa Spika**, napenda kutoa pongezi kwa **Mheshimiwa Abdul Yussuf Maalim** kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa **Jimbo la Amani – Zanzibar**. Aidha, naomba kutoa pole kwako, Bunge lako Tukufu, kwa

Familia na Wananchi wa Jimbo la Amani - Zanzibar kwa kifo cha **Mheshimiwa Mussa Hassan Mussa** aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Amani Zanzibar. Vilevile, natoa pole kwa Watanzania wote, waliopoteza ndugu, jamaa na marafiki zao kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na magonjwa, ajali na majanga mbalimbali.

8. ***Mheshimiwa Spika***, kwa namna ya pekee natoa pole kwa familia na jumuiya ya wataalam wa afya nchini kwa kupoteza wataalam mbalimbali wakati wakitimiza wajibu wao wa kuhudumia wananchi. MUNGU azilaze roho za marehemu wote mahali pema peponi, Amina. Pamoja na kupoteza baadhi ya wataalam wa afya wakati wa kutoa huduma, natoa pongezi na shukrani za pekee kwa wataalam wote wa afya nchini hususan waliokuwa mstari wa mbele kutoa huduma kwa wahisiwa na wagonjwa wa Marburg mkoani Kagera, kuhudumia wagonjwa mahututi na wagonjwa wengine kwa ujumla usiku na mchana bila kuchoka.
9. ***Mheshimiwa Spika***, baada ya kutoa maelezo ya awali, ninapenda sasa kutoa maelezo kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Afya kwa mwaka 2022/23, Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi pamoja na maombi ya fedha ya kutekeleza vipaumbele vya Wizara kwa mwaka 2023/24.

B. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2022/23

10. ***Mheshimiwa Spika***, katika kutekeleza majukumu yake, Wizara imeendelea kuzingatia Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025), Sera ya Afya ya mwaka 2007, Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (CCM) ya 2020-2025, Mpango Mkakati wa Tano wa Sekta ya Afya (Health Sector Strategic Plan (HSSP V)) 2021/22 – 2025/26, pamoja na makubaliano ya Kimataifa na kikanda yenye lengo la kuimarisha utoaji wa huduma za afya kwa wananchi.

11. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2022/23, Wizara yangu kwa kushirikiana na Wizara nyingine, Idara na Taasisi za Serikali, Wakala wa Serikali na Wadau wa Maendeleo ilipanga kutekeleza afua mbalimbali zenye lengo la kuboresha utoaji huduma za afya katika maeneo yafuatayo: -
 - i. Kuimarisha utoaji wa huduma za chanjo kwa watoto walio chini ya umri wa miaka mitano;
 - ii. Kusimamia viwango vya ubora wa huduma za kinga na tiba katika ngazi zote za utoaji huduma za afya nchini;
 - iii. Kuimarisha huduma za afya ya uzazi, mama na mtoto ili kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi, vifo vya watoto wachanga pamoja na mimba za utotoni;
 - iv. Kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi katika ngazi zote za utoaji wa huduma za afya;

- v. Kuimarisha huduma za lishe hususani kwa watoto wa umri wa chini ya miaka 5, vijana balehe na wanawake wa umri wa kuzaa;
- vi. Kuimarisha huduma za afya na usafi wa mazingira ili kudhibiti magonjwa ya kuambukiza na hivyo kupunguza idadi ya wagonjwa katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini;
- vii. Kuimarisha miundombinu ya kutolea huduma za afya katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, Kanda, Maalum na Taifa;
- viii. Kuimarisha huduma za matibabu ya ubingwa na ubingwa bobezi;
- ix. Kudhibiti magonjwa ya mlipuko, magonjwa ya kuambukiza na magonjwa yasiyo ya kuambukiza;
- x. Kuimarisha utoaji wa mafunzo ya wataalamu katika Sekta ya Afya;
- xi. Kuimarisha mifumo ya kugharamia huduma za afya nchini;
- xii. Kuimarisha utawala bora na uwajibikaji katika utoaji wa huduma za afya; na
- xiii. Kuimarisha mifumo ya TEHAMA na matumizi ya takwimu katika utoaji wa huduma za afya nchini.

MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA

12. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Fungu 52, ina jukumu la kusimamia upatikanaji na utoaji wa Huduma za Afya nchini. Wizara hukusanya mapato kutokana na huduma za tiba zitolewazo katika Hospitali zilizo chini yake, tozo na uchangiaji wa huduma katika Taasisi mbalimbali, ada za Vyuo na uuzaji wa zabuni.

13. ***Mheshimiwa Spika***, Katika mwaka wa fedha 2022/23 Wizara na Taasisi zilizo chini yake ilikadiria kukusanya kiasi cha **Shilingi 622,986,024,980.00** ambapo kati ya fedha hizo, Shilingi **144,260,351,186.00** ni kutoka vyanzo vya ndani vya Makao Makuu ya Wizara (ikiwemo Bodi na Mabaraza ya Kitaaluma), Shilingi **85,739,648,814.00** kutoka Hospitali za Rufaa za Mikoa na Shilingi **392,986,024,980.00** kutoka Hospitali za Kanda, Maalum, Taifa pamoja na Taasisi zilizo chini ya Wizara.

14. ***Mheshimiwa Spika***, hadi kufikia Machi, 2023, Wizara na Taasisi zilizo chini yake imekusanya jumla ya kiasi cha Shilingi **435,074,652,838.23** sawa na **asilimia 70** ya makadirio yote ya maduhuli ya Shilingi **622,986,024,980.00**. Kati ya fedha hizo kiasi cha Shilingi **44,715,733,505**, sawa na **asilimia 31** ya makadirio, kimekusanywa kutoka Makao Makuu ya Wizara, kiasi cha Shilingi **73,185,916,466.87** sawa na **asilimia 85** kimekusanywa kutoka Hospitali za Rufaa za Mikoa na kiasi cha Shilingi **317,173,002,867** sawa na **asilimia 81** kimekusanywa kutoka katika Taasisi zilizo chini ya Wizara, kama ilivyoanishwa katika ***Kiambatisho Na. 1 hadi Na. 3.***

15. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa fedha 2022/23, Wizara iliidhinishiwa na Bunge lako Tukufu kiasi cha **Shilingi 1,109,421,722,000.00** ili kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo, kiasi cha Shilingi **554,289,666,000.00** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi **555,132,056,000.00** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Kati ya Shilingi

554,289,666,000.00 zilizotengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida, kiasi cha Shilingi **222,723,260,000.00** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na Shilingi **331,566,406,000.00** ni kwa ajili ya mishahara ya watumishi wa Wizara Makao Makuu, Hospitali ya Taifa, Hospitali za Rufaa za Kanda na Hospitali za Rufaa za Mkoa.

16. ***Mheshimiwa Spika***, kati ya kiasi cha Shilingi **555,132,056,000.00** zilizotengwa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo, Shilingi **410,298,000,000.00** ni fedha kutoka vyanzo vya ndani na Shilingi **144,834,056,000.00** ni fedha kutoka kwa Wadau wa Maendeleo wanaochangia katika Sekta ya Afya.
17. ***Mheshimiwa Spika***, hadi kufikia Mwezi Machi, 2023, Wizara ilikuwa imepokea jumla ya kiasi cha Shilingi **742,905,741,100.11** sawa na **asilimia 67** ya fedha zilizoidhinishwa (Shilingi **1,109,421,722,000.00**). Kati ya fedha hizo, kiasi cha Shilingi **458,486,800,216.86** sawa na **asilimia 83** ya Shilingi **554,289,666,000.00** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi **284,418,940,883.25** sawa na **asilimia 51** ya Shilingi **555,132,056,000.00** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.
18. ***Mheshimiwa Spika***, Kati ya fedha zilizopokelewa kwa ajili ya matumizi ya kawaida, kiasi cha **Shilingi 205,559,069,433.78** sawa na **asilimia 92** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi 252,927,730,783.08** sawa na **asilimia 76** ni kwa ajili ya Mishahara ya watumishi wa Wizara makao Makuu,

Hospitali ya Taifa, Hospitali maalum, Hospitali za Rufaa za Kanda na Hospitali za Rufaa za Mikoa. Aidha, kati ya fedha zilizopokelewa kwa ajili ya utekelezaji wa **Miradi ya Maendeleo, Shilingi 266,493,496,368.12** sawa na **asilimia 65** ni kutoka vyanzo vya ndani na **Shilingi 17,925,444,515.13** sawa na **asilimia 12** kutoka vyanzo vya nje.

19. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imepokea kiasi cha **Shilingi 77,209,210,120.00** kwa ajili ya **utekelezaji wa miradi mbalimbali** kupitia mfumo wa *D-Fund*. Kati ya fedha hizo, kiasi cha Shilingi **68,649,108,849.81** kutoka Mfuko wa Dunia "*Global Fund*", Shilingi **5,815,168,586.50** kutoka *Susan Thompson Buffet Foundation*, Shilingi **2,011,072,788.00** kutoka *BADEA-COVID 19 Response grant* na Shilingi **192,627,600.00** kutoka *Global Alliance of Vaccine* kwa ajili ya huduma za Chanjo.

C. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA

HUDUMA ZA KINGA

20. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia na kuimarisha huduma za kinga ikiwemo kuhakikisha **huduma za chanjo** na vifaa vya kutolea chanjo vinapatikana kulingana na mahitaji ya Mikoa yote nchini. Lengo likiwa ni kuhakikisha kuwa watoto wote wenye umri chini ya mwaka mmoja, wajawazito na wasichana wenye umri wa miaka 14 ambao ni walengwa wa huduma za chanjo wanapata huduma hizo kwa wakati. Aidha, Serikali

imeendelea kuhakikisha kuwa chanjo na vifaa vya kutolea chanjo dhidi ya ugonjwa wa UVIKO-19 vinapatikana.

21. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhakikisha chanjo za watoto wadogo za kuwakinga na magonjwa ikiwemo Pepopunda, Kifaduro, Kupooza, Surua, Homa ya Uti wa Mgongo, Kifua Kikuu, Dondakoo, Nimonia, Homa ya Ini, Rubella na Kuharisha zinapatikana bure kulingana na mahitaji. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara ilinunua dozi 2,186,800 za IPV (Inactivated Polio Vaccine) kwa ajili ya kuzuia ugonjwa wa Kupooza kwa watoto; Chanjo ya Pentavalent dozi 1,763,500 kwa ajili ya kuwakinga watoto dhidi ya Kifaduro, Dondakoo, Kupooza, Homa ya Ini na Homa ya Uti wa Mgongo; Chanjo ya Pneumococcal Conjugate Vaccine (PCV) dozi 4,290,800 kwa ajili ya kuwakinga watoto dhidi ya Homa ya Mapafu (Nimonia) na Homa ya Uti wa Mgongo; Chanjo ya Bivalent Oral Polio Vaccine (BOPV) dozi 7,263,000 kwa ajili ya kuzuia virusi mbalimbali vinavyosababisha ugonjwa wa Kupooza kwa watoto; Chanjo ya Rotarix (Rota) dozi 3,656,000 kwa ajili ya kuwakinga watoto dhidi ya kuhara kukali; Chanjo ya Surua na Rubella (MR) dozi 3,195,000 kwa ajili ya kuinga watoto na ugonjwa wa Surua na Rubella; Chanjo ya Bacillus Calmette Geurin (BCG) dozi 5,900,000 kwa ajili ya kuwakinga watoto wachanga na ugonjwa wa Kifua Kikuu; na Chanjo za kampeni ya Polio dozi 17,761,880. Chanjo hizi ni nyongeza ya dozi za chanjo ambazo zilikuwepo tayari katika maghala ya dawa, ambazo zilikuwa ni IPV dozi 2,186,800; Pentavalent dozi 1,763,500; PCV dozi 1,376,000; bOPV dozi 7,263,000; Rota dozi 3,576,000; MR dozi 1,960,000; BCG dozi

3,978,980; na HPV dozi 1,084,540. Chanjo zote zilizoagizwa zilipokelewa na kusambazwa kwenye mikoa yote kulingana na idadi ya walengwa na uhitaji.

22. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha mwaka wa fedha wa kuanzia Julai 2022 mpaka Machi 2023, Wizara ilikuwa na lengo la kuchanja jumla ya watoto 1,618,737. Hadi kufikia mwezi Machi 2023 jumla ya **watoto 1,596,951** sawa na **asilimia 98.6** walikuwa wamechanjwa chanjo ya Penta3 ambayo hutumika kama kipimo kikuu cha chanjo. Hili ni ongezeko la asilimia 4 ukilinganisha na uchanjaji wa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, uchanjaji wa chanjo ya Surua na Rubella dozi ya kwanza ulifikia asilimia 98.1 ikilinganishwa na asilimia 95 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22; Surua na Rubella dozi ya pili ilifikia asilimia 96.7 ikilinganishwa na asilimia 84 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22; huduma za chanjo ya kuwakinga watoto dhidi ya ugonjwa wa Polio, kwa kutumia chanjo ya matone (OPV3) ulifikia asilimia 99.2 ikilinganishwa na asilimia 98 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22, uchanjaji kwa kutumia sindano (IPV) ulifikia asilimia 100 ikilinganishwa na asilimia 98 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Juhudi hizi zinalenga kuhakikisha kuwa tunazuia ugonjwa wa Polio hapa nchini.
23. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na utekelezaji wa utoaji wa chanjo kulingana na miongozo, Wizara kwa kushirikiana na Wadau wa Maendeleo ya afya, imetekeleza kampeni mbalimbali za utoaji wa chanjo kwa watoto. Kampeni hizo ni; **kampeni za kudhibiti Polio na kampeni ya chanjo ya Surua**. Kwa upande wa chanjo ya Polio, awamu ya

kwanza ilifanyika katika mikoa minne inayopakana na nchi ya Malawi ambayo ni Mbeya, Njombe, Ruvuma na Songwe ambapo ililenga kuwafikia watoto 975,839. Katika awamu hiyo watoto 1,130,261 walifikiwa sawa na asilimia 115.8. Awamu ya pili ilifanyika katika mikoa yote nchini ikilenga kuwafikia watoto 10,576,805 ambapo watoto 12,436,361 sawa na asilimia 117.58 walifikiwa. Awamu ya tatu ililenga kuwafikia watoto 12,692,166 ambapo watoto 15,052,442 sawa na asilimia 118.6 walifikiwa, na awamu ya nne ililenga kuwafikia watoto 15,052,442 ambapo watoto 17,816,933 sawa na asilimia 118.8 walifikiwa. Wizara iliweza kuvuka lengo la kufikia watoto kutokana na mwitikio chanya wa Jamii kupeleka watoto katika vituo kupata huduma za chanjo.

24. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuendelea kukabiliana na ugonjwa wa Surua, tathmini ya kiwango cha uchanjaji wa chanjo ya Surua hapa nchini kwa kipindi cha miaka mitatu ilifanyika. Matokeo ya tathmini hiyo yalionyesha kuwa Watoto **541,153** wenye umri wa chini ya miaka 5 hawakupata kabisa chanjo ya MR kwa kipindi cha mwaka 2019-2023 na Watoto **1,430,871** wenye umri wa chini ya miaka 5 hawakukamilisha ratiba ya chanjo ya MR kwa kipindi cha mwaka 2019-2023, hali ambayo imesababisha uwepo wa mlipuko wa Surua katika halmashauri 49 kwa kipindi cha kuanzia mwezi Julai 2022 hadi April,2023. Katika kukabiliana na hili, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI na Wadau iliendesha **kampeni ya nyumba kwa nyumba ya chanjo ya Surua**, katika maeneo yote ambayo yaliyobainika kuwa yana watoto wengi ambao bado hawajapata chanjo ya Surua kwa ukamilifu. Aidha,

Wizara imeendelea kutoa elimu kwa jamii juu ya umuhimu wa kuwapatia watoto huduma ya chanjo kwa wakati na kwa kuzingatia ratiba ya chanjo. Kutokana na jitihada hizi mlipuko wa Surua umeweza kudhibitiwa na hadi kufikia mwezi Aprili 2023 Halmashauri zenye mlipuko wa Surua zimepungua hadi kufikia saba.

25. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuwalinda wasichana wenye umri wa miaka 14 dhidi ya Saratani ya mlango wa kizazi kwa kununua na kusambaza chanjo ya Human Papilloma Virusi (HPV) dozi **763,500**. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, **Wasichana 535,708** wenye umri wa miaka 14 ambao ni walengwa wa huduma za **chanjo ya kuzuia Saratani ya mlango wa kizazi** walipatiwa chanjo.
26. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeratibu upatikanaji wa **chanjo dhidi ya UVIKO-19** kupitia mpango wa kidunia kuhakikisha nchi zinapata chanjo ya UVIKO-19 (COVAX facility) na misaada kutoka nchi rafiki. Hadi kufikia mwezi Machi, 2023 jumla ya dozi 46,848,520 zilikuwa zimepokelewa na kusambazwa ambapo dozi 39,187,358 (sawa na asilimia 84) zimetumika hadi sasa. Wizara inaendelea kuratibu utoaji wa chanjo ya UVIKO -19 kupitia vituo vya kutolea huduma za Afya vya umma na binafsi, huduma za mkoba na kampeni. Jumla ya vituo vya kutolea huduma 7,200 vinatoa huduma ya chanjo ya UVIKO-19 hapa nchini. Hadi kufikia mwezi Machi 2023 jumla ya watu 32,735,546 ambao ni sawa na asilimia 53.4 ya watanzania wote walikuwa wamekamilisha chanjo dhidi ya ugonjwa huu. Chanjo hii imeweza kujenga kinga kwenye jamii hivyo

kupunguza hatari ya kuugua ugonjwa huu na hata waliougua kutopata madhara makubwa. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, kumekuwa na wastani wa visa 302 kwa mwezi bila kifo ikilinganishwa na kipindi kama hiki 2021/22 ambapo kulikuwa na wastani wa visa 1,557 na vifo 43 kwa mwezi.

Huduma za Lishe

27. ***Mheshimiwa Spika***, Lishe bora ni muhimu kwa uhai, ukuaji na maendeleo ya binadamu kiakili na kimwili na hivyo huchangia katika kuongeza tija katika uzalishaji mali kwa kaya na kuimarisha uchumi wa Taifa kwa ujumla. Katika kuhakikisha hilo linafanikiwa, Wizara ya Afya imekuwa ikitekeleza Mpango Jumuishi wa pili wa Kitaifa wa Lishe (*National Multisectoral Nutrition Action Plan 2021/22 – 2025/26*). Kupitia Mpango huo Wizara imekuwa ikitekeleza afua za lishe zilizothibitishwa kuwa na matokeo makubwa ili kukabiliana na matatizo ya utapiamlo wa lishe duni na lishe ya kuzidi.

28. ***Mheshimiwa Spika***, afua zinazotekelezwa na Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI ni pamoja na; utoaji wa matone ya vitamin A na dawa za kutibu minyoo ya tumbo, matibabu ya utapiamlo mkali kwa watoto, utoaji wa vidonge vya madini chuma na *Folic Acid* kwa wajawazito, uongezwaji wa virutubishi vya madini na vitamini kwenye vyakula vinavyoliwa kwa wingi na wananchi ikiwemo unga wa ngano, unga wa mahindi, chumvi, mafuta ya kula na elimu kuhusu lishe na ulaji bora.

29. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakikisha afua za lishe zinatekelezwa na kusimamiwa vizuri katika ngazi za Mikoa, Halmashauri, Kata na Vijiji, kwa mara nyingine **Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania **ametia saini Mikataba ya Lishe na Wakuu wa Mikoa** yote Tanzania Bara tarehe 30 Septemba, 2022. Utekelezaji wa mikataba hiyo hupimwa kwa kuangalia viashiria 15 vinavyopima ufanisi wa mkoa husika. Hadi tarehe 30 Novemba, 2022, Mikoa yote ilikuwa imeshakamilisha utiaji saini baina ya Wakuu wa Mikoa na Wakuu wa Wilaya, Wakuu wa Wilaya na Wakurugenzi wa Halmashauri, Wakurugenzi wa Halmashauri na Watendaji wa Kata, Watendaji wa Kata na Watendaji wa Vijiji.
30. ***Mheshimiwa Spika***, tathmini ya utekelezaji wa viashiria hivyo hufanyika kwenye ngazi ya Taifa mara moja kwa mwaka na inategemewa kufanyika mwezi Agosti 2023. Katika ngazi ya Mikoa hufanyika mara mbili kwa mwaka, na kila robo mwaka katika ngazi ya Halmashauri. Tathmini ya utekelezaji ngazi ya Mkoa imefanyika tarehe 30/01/2023 na matokeo yanaonyesha katika kiashiria cha kutenga Shilingi 1,000 kwa kila mtoto mwenye umri wa chini ya miaka mitano kwa ajili ya utekelezaji wa afua lishe kwa watoto, wajawazito na akina mama wanaonyonyesha, mikoa imetenga fedha, lakini bado kuna changamoto katika kutolewa fedha hizo. Mikoa ambayo ipo nyuma zaidi ni Rukwa asilimia **24.51**, Manyara asilimia **34.23** na Simiyu asilimia **34.26**, ingawa kitaifa kiashiria hiki kimefanikiwa kwa asilimia **63.05**. Viashiria vingine **14** vimefanikiwa kwa kati ya asilimia **70 – 100**.

31. ***Mheshimiwa Spika***, katika kukabiliana na tatizo la udumavu kwa watoto, Wizara imeendelea kuimarisha afya na lishe ya watoto chini ya miaka 5 kwa kuendelea kutekeleza Kampeni ya Kitaifa ya **utoaji wa matone ya Vitamini A kwa watoto walio chini ya miaka mitano**. Jumla ya **watoto 9,456,436** walipatiwa matone ya vitamin A ambayo ni sawa na **asilimia 99** ya lengo la kutoa matone ya Vitamin A kwa **watoto 9,460,369** wenye umri wa kati ya miezi 6 mpaka 59 nchi nzima. Kiwango cha utekelezaji kimeongezeka ikilinganishwa na asilimia 97.2 iliyofikiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22.
32. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuhamasisha wazalishaji wa vyakula **kuongeza virutubishi kwenye vyakula** vinavyoliwa kwa wingi nchini, ambapo virutubishi vya madini na vitamini (Iron, Folic Acid, Zinc, Vitamin B12, Iodine na Vitamin A) huongezwa kwenye unga wa ngano, unga wa mahindi, chumvi na mafuta ya kula. Katika kipindi cha Julai 2022 - Machi, 2023 jumla ya mashine **116** za kunyunyizia virutubishi (*dosifiers*) kwenye vyakula zimefungwa katika mikoa yote nchini na hivyo kufikia jumla ya mashine **837** ukilinganisha na mashine **721** zilizokuwepo kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Lengo ni kufikia mashine 1000 kwa mwaka huu wa fedha. Pia katika kipindi hicho kiasi cha tani **105,617** za unga wa mahindi ziliongezwa virutubishi ikilinganishwa na tani **81,185** zilizoongezewa virutubishi mwaka 2021/22.

33. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha **huduma za matibabu ya utapiamlo mkali kwa watoto** kwa kuimarisha upatikanaji wa chakula dawa, kutengeneza mazingira wezeshi ya upatikanaji wa vifaa vya kufanyia tathmini ya hali ya lishe, pamoja na kuwajengea uwezo wataalam. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Wizara imewajengea uwezo watumishi **180** kuhusu matibabu ya utapiamlo mkali katika Mikoa ya **Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga, Mara, Manyara, Dodoma, Mtwara na Katavi**. Katika kufanikisha upatikanaji wa chakula dawa kwa ajili ya matibabu ya utapiamlo mkali nchini na pia kupunguza gharama za uagizaji wa chakula dawa nje ya nchi, Wizara imeanza utaratibu wa kuhamasisha Viwanda vya ndani kuanza utengenezaji wa maziwa (F75 na F100) na chakula dawa (*Plumpynuts*) ikiwemo kutoa mwongozo wa utaratibu na viwango vya kuzingatia. Aidha, Wizara ilifanya kikao na wazalishaji wa maziwa kwa kushirikiana na Bodi ya maziwa Tanzania na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kwa lengo la kupanga namna ya kuanza uzalishaji mwaka 2023/24.

34. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha wananchi wanaelewa umuhimu wa kula lishe bora na mtindo bora wa maisha, Wizara imeendelea **kuelimisha** na **kuhamasisha jamii** kupitia njia mbalimbali ikiwemo Siku ya Afya na Lishe ya Kijiji inayofanyika kila robo mwaka kwenye vijiji na mitaa na pia kwa kupitia katika majukwaa na mitandao ya kijamii ambapo jumla ya vipindi vya redio na runinga **93** vya masuala ya lishe vilirushwa, Makala **18** zilirushwa kwenye magazeti, na jumbe za lishe **123**

kwenye mitandao ya kijamii (*social media*). Jumla ya waandishi wa habari **60** walijengewa uwezo katika masuala ya lishe kupitia semina maalumu ya wanahabari.

35. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilifanya uzinduzi wa **mwongozo wa Siku ya Afya na Lishe ya Kijiji/Mtaa** tarehe 29 Oktoba, 2022 katika Kijiji cha Mikese Mkoani Morogoro na kuwajengea uwezo Wakufunzi **78** ngazi ya Mikoa na Wakufunzi **306** ngazi ya Halmashauri namna ya kutekeleza Siku ya Afya na Lishe ya Kijiji. Aidha, utekelezaji wa Siku ya Afya na Lishe ya Kijiji/Mtaa unaendelea kufanyika kila robo mwaka ambapo hadi kufikia Machi, 2023 jumla ya vijiji na mitaa **14,750** sawa na asilimia **88.6** ya vijiji na mitaa **16,648** vimetekeleza zoezi hili.

Usafi na Afya Mazingira

36. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ya Afya inatambua kuwa usafi na afya mazingira ni nguzo muhimu katika ustawi wa afya ya jamii. Magonjwa mengi haswa yale yanayoambukiza na yasiyoambukiza yanaweza kuepukika kwa kula chakula ambacho ni salama, kutumia maji safi na salama, lakini pia kwa kuhakikisha mazingira yanayotuzunguka ni salama na safi ili yasiwe mazalia ya wadudu wanaoweza kusababisha magonjwa kwa jamii.
37. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara imeratibu utekelezaji wa mradi wa **Huduma Endelevu za Maji na Usafi wa Mazingira** Vijijini katika Sekta ya Afya (*Sustainable Rural Water*

Supply and Sanitation - SRWSS) kwenye Halmashauri za Wilaya 86 zilizopo kwenye Mikoa 17 ya Ruvuma, Lindi, Mtwara, Manyara, Mara, Simiyu, Mwanza, Shinyanga, Geita, Kagera, Kigoma, Tabora, Singida, Iringa, Songwe, Rukwa na Katavi, ambapo jumla ya vituo vya kutolea huduma za afya 370 vinaendelea na maboresho ya miundombinu ya maji safi, vyoo, bafu, vifaa vya kunawia mikono, viteketezi taka (*incinerators*) na maboresho ya vyumba vya kujifungulia akina mama wajawazito. Tangu kuanza kwa mradi huu mwaka 2019/20 hadi sasa jumla ya Vituo 1,904 vimefikwa sawa na asilimia 72.2 ya lengo la mradi ambapo vituo 2,636 vimekusudiwa ifikapo Juni, 2025. Kutokana na mafanikio ya mradi huu, Serikali imeongeza wigo wa utekelezaji ambapo katika mwaka huu wa fedha zimeongezwa Halmashauri 51 na kufanya Halmashauri zinazotekeleza mradi huu kufikia Halmashauri za Wilaya 137 nchini.

38. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutekeleza afua za **kudhibiti magonjwa yatokanayo na kinyesi** kwa kuratibu shughuli za uhamasishaji wa ujenzi na matumizi ya vyoo bora pamoja na vifaa vya kunawia mikono ngazi ya kaya ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 kaya zenye vyoo bora zimeongezeka kutoka kaya 7,192, 981 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22 hadi 7,236,188 ikiwa ni ongezeko la kaya 43, 157 sawa asilimia 73.2 ya kaya zenye vyoo bora nchini. Lengo ni kufikia asilimia 75% ifikapo mwaka 2025. Aidha, kaya zenye vifaa vya kunawia mikono kwa maji tiririka na sabuni zimeongezeka kutoka asilimia 41.4 mwaka 2021/22 hadi

asilimia 42.7 katika kipindi hiki cha Julai 2022 hadi Machi 2023.

39. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI imekuwa ikiratibu shughuli za kuimarisha ubora wa huduma za afya mazingira ili kudhibiti mazalia ya vimelea vya magonjwa na kuzingatia kanuni za afya. Katika kipindi hiki jumla ya kaya 1,663,540, masoko 8,465, migahawa 72,757, viwanda 6,985, nyumba za ibada 47,134, Ofisi za umma 38,117, nyumba za kulala wageni 256,927 zilikaguliwa. Katika maeneo haya yaliyokaguliwa ilani za marekebisho 95,754 zilitolewa. Lengo la kaguzi hizi ni kuhakikisha wahusika kwenye makazi na maeneo ya kutolea huduma za kijamii wanafuata kanuni za afya ili kuikinga jamii dhidi ya maradhi.
40. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Wizara iliweza kutekeleza huduma mbalimbali za jamii ikiwa ni pamoja na kuhakikisha **udhibiti salama wa taka zitokanazo na huduma za afya** ambapo jumla ya Hospitali za Mikoa 26 na Kanda 5 zilizalisha taka zaidi ya tani 44.8 ambapo asilimia 80 ya taka hizi ziliweza kuteketezwa kwa kutumia viteketezi taka (Incinerators) zilizopo ndani ya Hospitali. Wizara imeendelea kuhamasisha uwepo wa viteketezi taka ambapo jumla ya viteketezi vipya katika Hospitali 8 za Mikoa, Hospitali 15 za Wilaya, Vituo vya afya 25 na Zahanati 10 vilijengwa na hivyo kuongeza asilimia ya uwepo wa viteketezi taka ikilinganishwa na ile ya mwaka 2021 kutoka asilimia 75 hadi 85 kwa Hospitali za Mikoa, asilimia 38 hadi 40 kwa Hospitali za Wilaya, na asilimia 34 hadi 37 kwa vituo vya

Afya na Zahanati. Aidha, kutokana na baadhi ya Hospitali za Mikoa na Wilaya kutokuwa na viteketezi taka, Wizara imeendelea kuchukua hatua na kupata fedha kwa ajili ya viteketezi taka 298 ambavyo vitapelekwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa na Wilaya zenye changamoto hiyo.

Huduma za Afya Mipakani (Port Health Service)

41. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kudhibiti kuingia kwa magonjwa yanayoambukiza kupitia maeneo ya viwanja vya ndege, bandari na mipaka ya nchi kavu kwa kufanya uchunguzi wa afya kwa wasafiri wanaotoka katika nchi zenye maambukizi ya magonjwa hayo ikiwemo Ebola, Homa ya Manjano na UVIKO-19. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wasafiri 8,189,248 walikaguliwa ambapo 1,902,837 sawa na asilimia 23.2 ni wasafiri wa nje (International travelers) na 6,286,411 sawa na asilimia 76.8 ni wasafiri wa ndani (domestic travelers). Kati ya wasafiri walioingia nchini, wasafiri 35,604 walichunguzwa uwepo wa maambukizi ya UVIKO 19 kwa kutumia kipimo cha haraka (rapid antigen test) na kati yao, 106 sawa na asilimia 0.29 walibainika kuwa na maambukizi na walishauriwa kujitenga katika maeneo waliyofikia ili kuzuia kueneza kwa ugonjwa huo. Aidha, katika kudhibiti ugonjwa wa Homa ya Manjano, wasafiri 4,889,591 walikaguliwa kama wamepata chanjo dhidi ya ugonjwa wa homa ya manjano na wasafiri 10,583 walichanjwa chanjo ya ugonjwa huo.
42. ***Mheshimiwa Spika***; Wizara iliendelea kuchukua **tahadhari ya Ugonjwa wa Ebola** tangu mlipuko wa Ebola uliporipotiwa nchini Uganda tarehe 20 Septemba

2022, ambapo jumla ya wasafiri **19,561** waliotoka nchini Uganda walichunguzwa afya zao na hakuna msafiri aliyebainika kuwa na ugonjwa wa Ebola. Wizara ilifanya mikutano ya ujirani mwema na nchi ya Uganda, kusambaza vifaa kinga, dawa na kuweka miundombinu ya tahadhari ya tishio la kuingia kwa ugonjwa wa Ebola nchini. Aidha, Wizara iliendesha mafunzo kwa Maafisa Afya 336 kutoka katika ofisi za afya mipakani na katika Mkoa wa Kagera kuhusu udhibiti wa maambukizi, ufuatiliaji wa afya za wasafiri, usibuaji (*Decontamination*) na maziko salama (*safe and dignified burial*) endapo kungetokea kifo kutokana na ugonjwa wa Ebola. Aidha, katika kuongeza uwezo wa uchunguzi na uwasilishaji wa taarifa kwa wakati Wizara ilisambaza vitendea kazi katika ofisi za Afya mipakani, ambapo ofisi 42 zilipatiwa Laptops 40, Vishikwambi 80, printers 35 pamoja na vifaa 14 vya kisasa vya kupimia joto la mwili (thermoscanners). Pia vifaa vya kudumu vya kunawia mikono (*Mass Hand Washing Facilities*) vimejengwa katika mipaka ya Tunduma na Kasumulu ili kukabiliana na magonjwa ya kuambukiza katika maeneo ya mipakani.

Ufuatiliaji na Udhibiti wa Magonjwa ya Mlipuko (Disease Surveillance)

43. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha ufuatiliaji wa magonjwa ya mlipuko kwa kuanzisha mfumo wa Kielektroniki wa utoaji wa taarifa za tetesi zinazoweza kuwa na athari za kiafya kabla ya kuleta madhara kwenye jamii (Electronic Event Based Surveillance - eEBS). Tetesi hizi zinatoka katika ngazi ya jamii, vituo vya kutolea huduma za afya, mipakani pamoja na mitandao ya kijamii.

Tetesi zinazotolewa huingizwa kwenye mfumo na kupokelewa ngazi ya Taifa mara moja kwa ajili ya kuchujwa na kuhakikiwa. Ngazi ya wilaya na mkoa wanaweza kuona tetesi hizo kulingana na mahali tetesi ilipotoka. Vile vile, mwananchi yeyote anaweza kutoa taarifa za tetesi kwa kutuma ujumbe kwenda namba 199 bila malipo kwa kuanza na neno TETESI- Jina la Wilaya - Ujumbe. Tetesi hizi pia huingia katika mfumo wa eEBS.

44. ***Mheshimiwa Spika***, Mpaka sasa jumla ya tetesi **5,151** tayari zimetolewa taarifa kupitia mfumo huu na kuchunguzwa ambapo kati ya hizo, magonjwa ya mlipuko kama vile **Kipindupindu, Surua, na Kimeta** yaliweza kubainika. Kupitia mfumo huu Wizara imeweza kuongeza utambuzi wa magonjwa ya mlipuko mapema na kuweka mikakati ya haraka ya udhibiti. Sambamba na hilo Wizara imeanzisha dawati la kuchakata tetesi lenye lengo la kufatilia tetesi zote zinazopokelewa na kuzitolea taarifa kwa ufuatiliaji. Aidha, jumla ya watoa huduma wa vituo vya kutolea huduma **1,301**, wahudumu wa afya ngazi ya jamii (CHWs) **1,325** na wenyeviti wa vijiji **480** wamejengewa uwezo na wanatoa taarifa za tetesi kwa kutumia mfumo huo.

Kudhibiti Magonjwa yaliyokuwa hayapewi Kipaumbele (NTDs)

45. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imetoa kipaumbele cha kudhibiti na kutokomeza magonjwa matano yaliyokuwa hayapewi kipaumbele ambayo ni Matende na Mabusha, Trakoma, Usubi, Kichocho na Minyoo ya Tumbo.

Shughuli za udhibiti wa magonjwa haya zimegawanyika katika maeneo makuu matatu ambayo ni shughuli za kinga kwa ugawaji wa kingatiba kwa magonjwa yote matano, shughuli za tiba kwa kufanya upasuaji wa mabusha na usawazishaji wa vikope na shughuli za utengamao kwa kutoa matunzo ya wagonjwa wa matende.

46. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023. Wizara iliendelea kufanya zoezi la umezeshaji kingatiba dhidi ya ugonjwa wa matende na mabusha, kichocho, minyoo ya tumbo na usubi. Katika kipindi hiki Wizara iligawa dawa kinga za Ivermectine na Albendazole katika Halmashauri tisa **(9)** zenye maambukizi ya juu zenye kuhitaji kingatiba kati ya Halmashauri **119** zilizokutwa na kiwango cha juu cha maambukizi mwaka 2008 (halmashauri 110 tayari zimefanikiwa kutokomeza ugonjwa huo). Halmashauri hizo ni Mafia, Pangani, Kilwa, Lindi MC, Lindi DC, Mtwara – Mikindani, Temeke, Jiji la Dar es Salaam na Kinondoni. Lengo ilikuwa ni kuwafikia walengwa **6,314,482**. Hadi kufikia Machi 2023, jumla ya walengwa **4,339,013** sawa na asilimia **69** ya lengo walimezeshwa kingatiba.

47. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara iliweza kutoa dawa kinga ya Praziquantel ya kudhibiti **ugonjwa wa Kichocho** katika Halmashauri **134** kati ya Halmashauri **179** zilizotarajiwa kupata huduma hii katika kipindi hiki. Halmashauri hizo zinatoka katika Mikoa ya Dodoma, Geita, Iringa, Katavi, Kilimanjaro, Lindi, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Njombe, Pwani, Rukwa, Ruvuma, Simiyu, Singida, Songwe, Tabora na Tanga, ambapo walengwa (Watoto wenye umri wa

kwenda shule miaka 5 - 14) walikuwa **3,973,550** na waliomezeshwa kingatiba ni watoto **3,447,752** sawa na **asilimia 75** ya lengo.

48. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeweza kutoa dawa kinga ya albendazole ya kudhibiti **ugonjwa wa Minyoo ya tumbo** kwa Halmashauri **137** kati ya **183** zilizotarajiwa kupata huduma hii katika kipindi hiki. Halmashauri zilizopata huduma hiyo ni kutoka katika Mikoa ya Arusha, Dodoma, Geita, Iringa, Katavi, Kilimanjaro, Lindi, Manyara, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Njombe, Pwani, Rukwa, Ruvuma, Simiyu, Singida, Songwe, Tabora na Tanga, ambapo walengwa (Watoto wenye umri wa kwenda shule miaka 5 - 14) walikuwa **8,098,082** na waliomezeshwa dawa ni **7,039,974** sawa na **asilimia 75** ya lengo.
49. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilifanya zoezi la umezeshaji wa dawa kinga ya Ivermectin ya kudhibiti **ugonjwa wa Usubi** katika Halmashauri 15 zilizokuwa zimelengwa katika kipindi hiki kati ya halmashauri 29 zenye kiwango cha juu cha maambukizi ya vimelea vya ugonjwa wa usubi. Halmashauri hizo ni Mufindi DC, Njombe DC, Gairo DC, Kilosa DC, Morogoro DC, Mvomero DC, Ludewa DC, Madaba DC, Mbinga DC, Mbinga TC, Namtumbo DC, Nyasa DC, Songea DC, Songea MC na Tunduru DC. Idadi ya walengwa katika Halmashauri hizo walikuwa ni **3,763,834** na waliomezeshwa kingatiba walikuwa ni **3,194,245** ambao ni sawa na asilimia **84.9** ya lengo.
50. ***Mheshimiwa Spika***; Katika Kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Wizara iliendelea kutoa huduma za tiba kwa

kufanya **upasuaji wa mabusha na usawazishaji wa vikope**. Huduma za upasuaji wa mabusha zilitolewa kwa njia ya kambi katika Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Lindi ambapo jumla ya wagonjwa **212** walipata huduma hiyo, na jumla ya wagonjwa **25** walipata huduma katika vituo vingine vilivyojengewa uwezo wa kutoa huduma za upasuaji wa mabusha.

51. **Mheshimiwa Spika**, Katika kusogeza huduma kwa **wagonjwa wa Matende na Mabusha**, Wizara imewajengea uwezo watumishi wa afya **69** jinsi ya kutoa huduma na matibabu ya Matende na Wahudumu wa Afya ngazi ya Jamii **93** ili kuibua wagonjwa wa Mabusha katika Halmashauri ya Mtama iliyoko mkoani Lindi. Aidha, hadi kufikia Machi, 2023 wataalam hao wameweza kubaini wagonjwa **2,202** na kati ya hao **704** ni walioathirika na Matende na **1,498** walioathirika na Mabusha. Wizara inaendelea kutoa huduma ya upasuaji wa mabusha na kutoa elimu ya jinsi ya kusafisha na kujihudumia viungo vilivyoathirika na Matende.

52. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ililenga kufanya **usawazishaji wa Vikope kwa wagonjwa 1,967** waliopangwa katika kipindi hicho kati ya wagonjwa wa vikope **12,774** nchini kutoka Halmashauri za Wilaya za Mbarali (Mbeya), Iringa (Iringa DC), Songwe (Songwe DC), Wanging'ombe na Makete (Njombe), Karatu, Longido na Monduli (Arusha), Mpwapwa, Chamwino na Bahi (Dodoma), Nkasi (Rukwa), Magu (Mwanza), Kyerwa (Kagera), Babati, Mbulu, Kiteto na Simanjiro (Manyara). Hadi kufikia Machi 2023 jumla ya wagonjwa **2,106**

walifanyiwa usawazishaji wa vikope ikiwa ni asilimi ya lengo.

Elimu ya Afya kwa Umma

53. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutoa Elimu ya Afya kwa Umma ili kuelimisha na kuhamasisha jamii masuala mbalimbali ya afya hususani kujikinga dhidi ya magonjwa. Mbinu mbalimbali zilitumika ikiwemo radio, TV, mitandao ya kijamii, majarida, midahalo na vipeperushi. Vilevile, Wizara imeanzisha Dawati la Uratibu ndani ya Idara ya Kinga linalosimamia Wahudumu wa Afya ngazi ya Jamii (Community Health Workers) ambao jukumu lao kubwa ni kutoa Elimu na taaarifa za masuala mbalimbali ya afya katika ngazi ya msingi. Katika kipindi hiki jumla ya Wahudumu wa Afya Ngazi ya Jamii wapatao 5,760 wametambuliwa, kupatiwa mafunzo ya angalau wiki mbili na wanatumika katika utekelezaji wa masuala mbalimbali ya afya kwa kushirikiana na wadau mbalimbali. Kati yao, wahudumu 1,322 wamejengewa uwezo, kupewa vitendea kazi na kuajiriwa ili kutekeleza majukumu mbalimbali ikiwemo kukabiliana na ugonjwa wa *Marburg* mkoani Kagera katika Halmashauri za Bukoba DC na Bukoba MC kwenye Mitaa 66, vijiji 94 na Vitongoji vyote 515 katika Halmashauri hizi mbili (2).
54. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha huduma za afya ngazi ya jamii, Wizara imeandaa **Mpango wa Uzalishaji, Uratibu na kuwatumia Wahudumu wa Afya Ngazi ya Jamii katika utekelezaji wa Afua Jumuishi ngazi ya jamii nchini** (*Integrated and Coordinated Community*

Health Workers Program). Wizara itashirikiana na Wadau mbalimbali katika kuwasajili Wahudumu wa Afya Ngazi ya Jamii (Community Health Workers) kutoka katika maeneo yao wanayoishi, kuwapatia mafunzo maalum kupitia Vyuvo vya Afya vya Kada ya Kati, kuwapatia vitendea kazi na hatimaye kuwaajiri. Afua zitakazotekelezwa zinahusu masuala mbalimbali ya afya ikiwa ni pamoja na Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto; Lishe; Afya na Usafi wa Mazingira; Magonjwa ya Kuambukiza (mfano Malaria, Kifua Kikuu na UKIMWI); Magonjwa Yasiyoambukiza na Magonjwa ya Mlipuko. Vilevile, Wahudumu wa Afya Ngazi ya Jamii chini ya utaratibu mpya watachanguliwa na Serikali za Vijiji/Mitaa yao, watapewa mafunzo na vyeti ili kutambuliwa rasmi na kufanya kazi kwa kushirikiana na Wadau mbalimbali katika Mamlaka za Serikali za Mitaa.

HUDUMA ZA AFYA YA UZAZI, MAMA NA MTOTO

55. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuimarisha huduma za afya ya uzazi, mama na mtoto katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini ili kupunguza au kumaliza kabisa vifo vinavyozuilika vinavyotokana na uzazi. Huduma zilizoimarishwa ni pamoja na huduma kabla ya kujifungua, wakati wa kujifungua, baada ya kujifungua, na huduma kwa watoto, afya ya uzazi kwa vijana wa rika balehe na huduma dhidi ya unyanyasaji wa kijinsia. Katika kuimarisha usimamizi wa huduma hizo mwezi Julai, 2022 Serikali iliamua **kuanzisha Idara ya Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto**. Hatua hii itasaidia kuimarisha uongozi, usimamizi, uwajibikaji na msukumo chanya wa matumizi ya rasilimali mbalimbali katika kuboresha huduma za afya ya uzazi, mama, mtoto na vijana wa rika balehe ili kufikia lengo

endelevu la tatu la dunia la 2030 la kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi na watoto.

56. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha **huduma kabla ya kujifungua** ambapo, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Serikali ilinunua na kusambaza vidonge vya uzazi wa mpango 2,538,247 sawa na asilimia 89 ya lengo, sindano za uzazi wa mpango aina ya *Depo-provera* dozi 2,564,691 sawa na asilimia 94 ya lengo na vipandikizi 552,494 sawa na asilimia 81 ya lengo. Aidha, katika kipindi cha taarifa hii jumla ya wateja 4,509,605 walitumia njia mbalimbali za kisasa za uzazi wa mpango ikilinganishwa na wateja 4,905,854 kipindi kama hicho mwaka 2021/2022. Huduma mkoba za uzazi wa mpango zinaendelea kutolewa sehemu mbalimbali nchini ambapo asilimia 18 ya wateja wa njia za uzazi wa mpango walipata huduma kupitia njia hii (outreach services)
57. **Mheshimiwa Spika**, takwimu za Mfumo wa Taarifa za Uendeshaji wa Huduma za Afya (MTUHA) zinaonyesha kuwa njia za uzazi wa mpango ambazo zilitumika katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 ni pamoja na vipandikizi (asilimia 45.7); Sindano (asilimia 22.8); vidonge (asilimia 12.6); kondomu (asilimia 11.6), vitanzi (asilimia 5.9); kufunga kizazi (asilimia 0.6); na njia nyingine (asilimia 0.9). Aidha, katika kipindi hiki, jumla ya wateja wapya 3,491,989 sawa na asilimia 60.7 ya wanawake walio wa umri wa kupata ujauzito waliotumia njia za kisasa za uzazi wa mpango ikilinganishwa na wateja 3,049,011 sawa na asilimia 62.1 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, mikoja iliyoongoza kwa kuwa na asilimia kubwa ya

wateja wapya wanaotumia njia za uzazi wa mpango kati ya wanawake wenye umri wa miaka 15-49 ni Katavi (asilimia 38.2), Kigoma (asilimia 38.2), Kilimanjaro (asilimia 31.1), Mara (asilimia 29.9) na Iringa (asilimia 28.8). Katika kipindi hicho, jumla ya **wanawake 570,211 walipatiwa huduma za uzazi wa mpango mara baada ya kujifungua** ikiwa ni asilimia 42 ya akinamama wote waliojifungua katika kipindi hicho.

58. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutekeleza mikakati ya kupunguza vifo vya wakinamama wajawazito. Katika kipindi cha utekelezaji wa bajeti iliyopita vifo vitokanavyo na uzazi vilikuwa 943 ukilinganisha na vifo 982 katika kipindi kama hicho mwaka wa 2021/22 hii ni sawa na kupungua kwa asilimia 4 ya vifo hivi. Mikakati hii ni pamoja na kuimarisha miundo mbinu ya kutolea huduma, kusogeza upatikanaji wa **huduma za afya wakati wa ujauzito** kwa kuhakikisha wajawazito wanawahi kliniki ili kupatiwa huduma stahiki kwa wakati, kuhakikisha uwepo wa dawa muhimu kwa wajawazito pamoja na upatikanaji damu salama kwa akina mama wanaohitaji kuongezewa damu, kutoa mafunzo kazini kwa mwisho kushirikiana na vyama vya kitaaluma.

59. Wizara imeendelea kuimarisha upatikanaji wa **huduma za afya wakati wa ujauzito** kwa kuhakikisha elimu inatolewa kuanzia ngazi ya jamii kuhusiana na umuhimu wa mama mjamzito kuhudhuria kliniki kama inavyoainishwa katika Mwongozo wa Huduma za Kliniki kwa Wajawazito wa Mwaka 2018. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, takwimu za MTUHA zinaonyesha

kuwa, jumla ya wajawazito 2,028,151 sawa na asilimia 98 walihudhuria kliniki kwa mara ya kwanza, ikilinganishwa na wajawazito 1,572,778 sawa na asilimia 86 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Mikoa iliyoongoza kwa kuwa na asilimia kubwa ya wajawazito waliohudhuria kliniki hudhurio la kwanza ni Katavi (asilimia 105.9), Tabora (asilimia 88.3), Geita (asilimia 78.3), Shinyanga (asilimia 77.6) na Rukwa (asilimia 76.3). Mikoa iliyokuwa na asilimia ndogo ya wajawazito waliohudhuria kliniki hudhurio la kwanza ni Mtwara, (asilimia 43.9); Njombe, (asilimia 44.6); na Kilimanjaro, (asilimia 45.8).

60. ***Mheshimiwa Spika,*** Wajawazito waliohudhuria **mahudhurio manne** na zaidi walikuwa 1,897,773 sawa na **asilimia 83 ya waliotarajiwa** ikilinganishwa na idadi ya wajawazito 1,788,591 sawa na asilimia 79 katika kipindi hicho cha mwaka 2021/22. Hata hivyo pamoja na mafanikio ya mahudhurio ya wajawazito kliniki mara nne kufikia asilimia 83, bado mahudhurio ya kliniki ya wajawazito wenye umri wa mimba chini ya wiki 12 katika kipindi cha 2022/23 imeendelea kuwa katika kiwango cha chini kwa asilimia 37.8, sawa na wajawazito 632,930 ikilinganishwa na asilimia **36.6** katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Ikumbukwe kwamba kuanza kliniki katika umri chini ya wiki 12 ni wakati muafaka kwa matokeo chanya ya ujauzito kwani wahudumu wa afya watatumia fursa hii kutambua na kutibu changamoto mbalimbali zitokanazo na ujauzito au hata zile ambazo hazitokani na ujauzito lakini zinaweza kuhatarisha maisha ya mama au mtoto aliyeko tumboni. Changamoto hizi ni kama vile upungufu wa damu, malaria, mimba kutunga nje ya kizazi;

au hata magonjwa ya moyo au changamoto zitokanazo na makundi madogo ya damu yasiyoendana baina ya wenza (Rh incompatibility). ***Nitumie fursa hii kuwahimiza akinamama wajawazito pamoja na wenzi wao kuwahi kuanza kliniki mapema ili wataalamu waweze kuwa na muda muafaka wa kutambua changamoto hizi na kuchukuwa hatua stahiki kwa wakati.***

61. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kusimamia Sera ya Afya kwa kuhakikisha vituo vinatoa huduma bora za kliniki wakati wa ujauzito ambazo ni; kuwapatia elimu ya afya kuhusu vidokezo vya hatari na lishe, kuwafanyia vipimo vya msingi kama shinikizo la damu (BP), kundi la damu, wingi wa damu, kuangalia protini kwenye mkojo, maambukizi ya Malaria, VVU na kaswende. Aidha, wakati wa kliniki mama mjamzito anapewa kadi maalumu ya kliniki ya ujauzito, huduma za dawa kinga za minyoo, dawa za kuongeza wingi wa damu na dawa za kinga ya malaria (SP). Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, asilimia 87 ya wajawazito wote walipatiwa dawa za kukinga na kuzuia Malaria (IPT2+) ikilinganishwa na asilimia 84 ya wajawazito mwaka 2021/2022 katika kipindi kama hicho. Aidha, wajawazito waliopata dawa ya kuzuia upungufu wa damu (FEFO) katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 walikuwa ni asilimia 86 ya wajawazito wote ukilinganisha na asilimia 78 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/2022. Wajawazito waliopewa dawa za kutibu minyoo walikuwa ni asilimia 83.4 ikilinganishwa na asilimia 68.2 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22.

62. **Mheshimiwa Spika**, Upande wa **huduma za wakati na baada ya kujifungua** kwa kutumia takwimu za MTUHA zinaonyesha kuwa katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wajawazito 1,500,404 sawa na asilimia 98 ya akina mama wote 1,555,738 waliojifungua, walijifungulia katika vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na wajawazito 1,403,761 sawa na asilimia 97 ya 1,444,947 waliotarajiwa katika kipindi cha mwaka 2021/22. Aidha, wajawazito waliohudumiwa na watoa huduma wenye ujuzi wameendelea kuwa asilimia 94 katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 kama ilivyokua katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Wizara, kwa kushirikiana na vyama vya kitaaluma; Chama Wakunga Tanzania (TAMA), Chama cha Wauguzi (TANNA), Chama cha Madaktari Bingwa wa Watoto Tanzania (PAT), Chama cha Madaktari Bingwa wa Magonjwa ya Akinamama na Uzazi (AGOTA), Chama cha Wataalamu wa Dawa za Ganzi na Usingizi (SATA) imeendelea kufuatilia na kufanya mapitio ya **vifo vitokanavyo na uzazi kwa njia ya mtandao katika kila siku ya kazi** ili kubaini mapungufu ya mifumo ya afya na kufanya maboresho yanayoweza kufikia lengo la kutokomeza vifo vitokanavyo na uzazi. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, **jumla ya vifo 943** vitokanavyo na uzazi vilitolewa taarifa ikilinganishwa na vifo 982 kipindi cha mwaka 2021/22. Hata hivyo napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, uchambuzi wa matokeo ya utafiti wa hali ya afya na demografia nchini ya mwaka 2022 (Tanzania Demographic and Health Survey, TDHS 2022) uliofanywa na Taasisi ya Takwimu ya Taifa kwa kushirikiana na Wizara ya Afya Bara na Zanzibar

utakapokamilika tutapata takwimu rasmi za kitaifa kuhusu idadi ya vifo vya wajawazito.

63. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha **huduma kwa Watoto wachanga** ambapo matokeo ya utafiti wa TDHS 2022 inaonesha uwepo wa kiwango kidogo cha kupungua kwa vifo vya watoto wachanga kutoka vifo 25 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2015/16 hadi 24 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2021/2022. Matokeo haya yanatuonesha umuhimu wa Serikali kuongeza nguvu zaidi katika kupunguza vifo vya watoto wachanga ili kufikia lengo la Kimataifa la kupunguza vifo vya watoto wachanga kufikia 12 kwa vizazi hai 1,000 ifikapo mwaka 2030. Moja ya mikakati iliyotekelezwa ni kuziwezesha hospitali kuanzisha Wodi maalum za watoto wachanga mahututi (Neonatal Intensive Care Unit-NICU) ambapo wodi hizo zimeongezeka kutoka 165 mwaka 2021/22 hadi 248 mwaka 2022/23.
64. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua kuwa baadhi ya NICU zilikuwa na upungufu wa vifaa muhimu vya kutolea huduma, Wizara imenunua vifaa tiba vya huduma za watoto wachanga wagonjwa wakiwemo mahututi na njiti vyenye thamani ya **Shilingi bilioni 6.3** ambavyo katika awamu ya kwanza vitasambazwa kwenye vituo **120** vya kutoa huduma za afya. **Kiambatisho na. 4 na 5**. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Wadau imefanya ukarabati na ununuzi wa vifaa vyenye thamani ya Shilingi Milioni **264** kwa ajili ya NICUs kwa Hospitali tano za Halmashauri za Kasulu mji, Kibondo, Urambo, Nzega na Igunga ili kuongeza ukubwa na uwezo wa kutoa huduma kwa watoto

wachanga. Kwa kuzingatia vifo vya watoto wachanga husababishwa na kuzaliwa na uzito mdogo na kabla ya muda, Wizara imeendelea kuimarisha huduma za mama kangaroo (KMC) kwa ajili ya watoto wenye uzito mdogo na njiti ambapo vituo vya afya na hospitali za Halmashauri zinazotoa huduma hii vimeongezeka kufikia 559 katika kipindi cha Julai 2022 mpaka Machi 2023 ukilinganisha na vituo 453 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/2022. Hatua hii imeongeza idadi ya vitanda vya mama kangaroo kufikia 1,174 kutoka 1,017 katika kipindi hicho.

65. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kusimamia **huduma za afya kwa watoto walio chini ya miaka mitano**. Kwa mujibu wa Takwimu za TDHS 2022 vifo vya watoto umri chini ya mwaka mmoja vimepungua kwa asilimia 23 kutoka vifo 43 kwa vizazi hai 1,000 vya mwaka 2016 hadi vifo 33 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2022. Aidha, vifo vya watoto umri chini ya miaka mitano vimepungua kwa asilimia 36 kutoka vifo 67 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2016 hadi kufikia vifo 43 kwa vizazi hai 1000 mwaka 2022. Mafanikio haya ni matokeo ya kuimarika kwa huduma za chanjo, udhibiti na Matibabu ya Magonjwa ya Watoto kwa uwiano (Integrated Management of Childhood illness - IMCI) hasa homa ya mapafu (Nimonia), Malaria na Kuharisha, ambayo huchangia kwa kiwango kikubwa vifo kwa Watoto wa umri chini ya miaka mitano.
66. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara ilinunua na kusambaza dawa kwa ajili ya kutibu ugonjwa wa homa ya mapafu (Nimonia) ya kidonge myeyuko cha **Amoxicillin** vidonge milioni 30.1

sawa na asilimia 95.5 ya lengo, na dozi 94,300 za **Zinc** na **ORS** kwa ajili ya matibabu ya kuharisha sawa na asilimia 67 ya lengo. Ununuzi wa dawa hizi uliwezesha kuimarika kwa upatikanaji wa dawa za watoto wenye umri chini ya miaka mitano katika vituo vya kutolea huduma kwa asilimia 90 ikilinganishwa na asilimia 85.3 katika kipindi hicho mwaka 2022. ***Naomba kutumia fursa hii kuisisitiza kwamba dawa za kidonge myeyuko cha Amoxicillin, Zinc na ORS kwa ajili ya watoto wenye umri chini ya miaka mitano, zinanunuliwa na Serikali kwa kushirikiana na wadau na dawa hizi hazipaswi kuuzwa. Hivyo, nawaelekeza Waganga wakuu wa Mikoa na Halmashauri wasimamie suala hili kwa ukamilifu.*** Aidha, katika kuimarisha ujuzi wa watoa huduma za Matibabu ya Magonjwa ya Watoto kwa uwiano (IMCI), Wizara ili wajengea uwezo watoa huduma 611 wa Mikoa 8 ya Mwanza, Tabora, Kigoma, Mara, Geita, Shinyanga, Manyara na Simiyu.

67. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kuboresha huduma hii za afya ya uzazi na mtoto, Wizara imetengeneza Kitabu cha Afya ya Mama kitakachotumika kufuatilia afya ya mama wakati wa ujauzito. Kitabu hiki ni mbadala wa kadi ya kliniki ya wajawazito (RCH4). Aidha, imetengeneza kitabu kipya cha kufuatilia makuzi na huduma za watoto walio chini ya miaka mitano. Katika kuhakikisha upatikanaji kwa akinamama na watoto kwa vitabu hivi, Wizara imeipa jukumu Bohari ya Dawa MSD kuchapisha kitabu cha mama na vitabu vya afya ya mtoto jumla ya milioni 2.6 (Kiume 1,300,000 na Kike 1,300,000) kwa ajili ya ufuatiliaji wa makuzi, malezi na maendeleo ya mtoto. **Wizara**

inasisitiza kuwa vitabu hivi vitatolewa bila Malipo kwa mama mjamzito au mtoto wa chini chini ya miaka mitano kwani tayari vimelipiwa na Serikali.

68. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutoa huduma kwa wahanga wa matukio ya **ukatili wa kijinsia na ukatili dhidi ya watoto**. Aidha, Wizara imeendelea kuisisitiza wahanga kufika katika vituo vya kutolea huduma za afya ndani ya saa 72 baada ya tukio kutokea ili kuhakikisha wanapatiwa huduma jumuishi ikiwemo ushauri nasaha, uchunguzi na vipimo, tiba-kinga za kuzuia magonjwa ya ngono na ujauzito, mwendelezo wa huduma ikiwemo huduma za kisaikolojia na msaada wa kisheria. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya wateja 194,368 walifika vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na wateja 164,209 mwaka 2021/ 2022. Aidha, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, asilimia 7 ya wahanga wa ukatili walikua ni watoto, kati yao, 13,130 wa jinsi ya kike na 836 jinsi ya kiume. Mikoa 10 iliyoongoza ni pamoja na; Dar es salaam (17,774), Shinyanga (11,986), Geita (11,210), Tabora (10,205), Mara (10,020), Mwanza (9,730), Kagera (8,627), Kilimanjaro (7,006), Kigoma (6,951) na Arusha (6,066). Aidha, jumla ya watoa huduma za afya 650 kutoka mikoa ya Singida, Shinyanga, Dar es Salaam Kagera, Arusha, Manyara, na Dodoma walijengewa uwezo juu ya utoaji huduma kwa manusura wa vitendo vya Ukatili wa Kijinsia
69. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutekeleza afua mbalimbali za kuboresha **huduma za afya ya uzazi kwa kundi la vijana 15-24** kwa kutoa elimu ya afya uzazi kwa

vijana kuhusu namna ya kujikinga dhidi ya maambukizi ya VVU, mimba za utotoni, ukatili wa kijinsia, ukatili dhidi ya watoto na lishe. Wizara imeendelea kuongeza na kuimarisha **vituo vya huduma rafiki** za Afya ya uzazi kwa vijana kutoka **215** mwaka 2021 hadi **901** Machi 2023. Katika Kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Serikali iliweza kutoa elimu kwa watoa huduma 750 kutoka Mikoa ya Mara, Shinyanga, Dar es Salaam, Katavi, Arusha, Manyara, Geita, Tabora na Dodoma namna ya kutoa huduma rafiki kwa vijana kwa masuala ya afya ya uzazi.

70. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kujenga mfumo wa huduma za kuzuia na kukinga **Saratani za mfumo wa uzazi (Reproductive cancers)** zikiwemo Saratani ya Mlango wa kizazi na Saratani ya matiti. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 wanawake wapatao 426,774 walifanyiwa uchunguzi wa Saratani ya mlango wa kizazi na kati yao wanawake 13,721 sawa na **asilimia 3.2** waligundulika kuwa na mabadiliko ya awali ya Saratani ya mlango wa kizazi, ikilinganishwa na asilimia 3.1 mwaka 2021/22. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Wizara imefanikiwa kuanzisha vituo vipya 122 vya kutoa huduma za uchunguzi wa Saratani ya Mlango wa Kizazi na hivyo kufikia jumla ya vituo 923 ikilinganishwa na vituo 801 mwaka 2021/22.

71. **Mheshimiwa Spika**, katika kuvijengea uwezo vituo vya kutolea huduma za afya kutoa huduma za uchunguzi na tiba ya **mabadiliko ya awali ya Saratani ya mlango wa kizazi**, Wizara kwa kushirikiana na Wadau imenunua mashine tiba (**thermocoagulators**) 50 zinazotibu

mabadiliko ya awali ya Saratani ya mlango wa kizazi na kusambazwa katika vituo 50 vya kutolea huduma za afya nchini na watoa huduma wameshajengewa uwezo namna ya kuzitumia. Vilevile, Serikali kwa kushirikiana na wadau imeagiza mashine Tiba (thermocoagulators) 100 zaidi ambazo zinatarajiwa kusambazwa kwenye vituo vya kabla ya mwezi Disemba 2023. Upatikanaji wa vifaa tiba hivi utaenda kuongeza wigo wa upatikanaji wa huduma ya matibabu ya Saratani ya mlango wa kizazi katika vituo 100 zaidi vya ngazi ya msingi ikiwemo hospitali ya wilaya, vituo vya afya na zahanati katika mikoa 13 inayoongoza kwa tatizo la saratani ya mlango wa kizazi.

MAPAMBANO DHIDI YA VVU/UKIMWI, HOMA YA INI, NA MAGONJWA YA NGONO

72. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kuboresha afua mbalimbali za **kudhibiti maambukizi ya VVU/UKIMWI** ikiwemo kuhamasisha wananchi kupima na kutambua hali zao za maambukizi ya VVU/UKIMWI, kutoa huduma za ushauri, upimaji, matunzo na huduma za dawa kwa wenye maambukizi ya VVU/UKIMWI.
73. ***Mheshimiwa Spika***, hadi kufikia Machi, 2023, jumla ya **wateja 1,632,328** sawa na **asilimia 94.4** ya watu 1,729,408 wanaokadiriwa kuishi na virusi vya UKIMWI nchini walikuwa **wanatambua hali zao za maambukizi** (95 ya kwanza). Kati yao wateja 1,612,520 walikuwa wameanza kutumia dawa za kufubaza Virusi vya UKIMWI, ambapo watoto walikuwa ni 58,760. Idadi hii ya wagonjwa walio katika **matumizi ya dawa** za kufubaza Virusi vya

UKIMWI ni **asilimia 98.8** ya watu wanaotambua hali zao za maambukizi (95 ya pili). Aidha, katika kipindi hicho, jumla ya vipimo 309,263 vya kujua wingi wa Virusi vya UKIMWI kwa wagonjwa walioanza kutumia dawa vilifanyika na kati ya vipimo hivyo, vipimo 298,657 ambavyo ni sawa na **asilimia 96.6** vilikuwa **vimefubazwa** na kuwa na wingi wa Virusi vya UKIMWI chini ya nakala 1,000. (95 ya tatu) kama inavyoonekana kama **Jedwali Na. 1**.

Jedwali Na. 1: Mafanikio kuelekea kufikisha malengo ya 95-95-95

Na.	KIASHIRIA	Machi, 2022	Machi, 2023	Hatua iliyofikiwa 95-95-95
1	Wanaokadiriwa kuwa na maambukizi	1,795,905	1,729,408	95 ya kwanza
	Wanaotambua hali zao za Maambukizi	1,530,058	1,632,328	
	Asilimia ya wanaotambua hali zao	85.2	94.4	
2	Wenye maambukizi na wameanza dawa	1,520,589	1,612,520	95 ya pili
	Asilimia ya walioanza dawa (on ART)	99.4	98.8	
3	Idadi ya waliopimwa makali ya VVU (VL test)	244,056	309,263	95 ya tatu
	Idadi makali yaliyofubazwa	233,800	298,657	
	Asilimia ya walifubazwa makali (VL<1000)	95.8	96.6	

74. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeanza kutekeleza Huduma ya afua ya kujipima VVU kuanzia Januari 2020 kwa lengo la kupanua wigo na kuboresha upatikanaji wa huduma za upimaji wa VVU hasa kwa makundi ambayo hayafikiwi kirahisi na huduma za afya na kuongeza kasi ya kutambua wenye maambukizi. Katika kipindi cha Januari 2020 hadi Machi 2023 jumla ya vitepe vya kujipima (HIVST) **805,682** sawa na asilimia 33 ya malengo viligawiwa kwa wateja na jumla ya wateja **729,703** sawa na asilimia 91 walirudisha majibu. Kati wateja waliorudisha majibu, **21,449** sawa na asilimia 3 walipata majibu yanayoonesha dalili za maambukizi. Kati yao wateja 17,874 sawa na asilimia 83 walifanyiwa uhakiki na kukutwa na maambukizi. Wizara inahimiza kutumia huduma hii ya kujipima mwenyewe VVU kwani inawezesha kuibua watu ambao walikuwa hawafahamu hali zao za maambukizi.
75. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakikisha kuwa huduma kwa WAVIU zinasogezwa karibu zaidi na jamii, Wizara ya Afya kwa kushirikiana na Wadau mbalimbali wa maendeleo imekuwa ikifanya jitihada za makusudi za kuhakikisha kila kituo cha afya nchini kinakuwa na uwezo wa kutoa huduma kwa watu wanaoishi na maambukizi ya VVU na UKIMWI. Hadi kufikia mwezi Machi 2023, Idadi ya vituo vinavyotoa huduma ya Tiba na Matunzo (CTC) vimefikia **vituo 7,072** kutoka **vituo 6,919** mwaka 2020/21, hii ni sawa na **asilimia 82** ya ya vituo vyote (8,529) vinavyotoa huduma za afya nchini. Lengo ni kufikia asilimia 95 ya vituo vyote vya afya viwe vinatoa huduma ya tiba na matunzo kwa watu wanaoishi na Maambukizi ya Virusi vya UKIMWI (WAVIU) ifikapo mwaka 2025. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na wadau inatekeleza afua ya kuwajengea

uwezo Wauguzi na Wakunga nchini kuwahudumia watu wanaoishi na maambukizi ya VVU na UKIMWI ikiwa ni pamoja na kuwaanzishia WAVIU dawa za kufubaza makali ya VVU na UKIMWI (Nurse Initiated Management of Anti Retroviral Therapy -NIMART). Afua hii imekuwa na mchango mkubwa katika kufikia katika malengo ya 95-95-95.

76. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha utoaji wa huduma za kupunguza maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto ikiwemo kuhakikisha **Watoto wachanga waliozaliwa na akina mama wenye VVU** wanapimwa maambukizi ya VVU kwa kutumia vinasaba katika mahali zitolewapo huduma (Early infant Diagnosis (EID) Point of Care). Idadi ya vituo vinavyotoa huduma za EID point of care iliongezeka kutoka 54 mwaka 2020 hadi vituo 130 mwezi Machi 2023, lengo ni kufikia vituo 340. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya watoto 33,814 walizaliwa na akinamama wanaoishi na VVU, kati yao watoto 24,659 waliingizwa katika ufuatiliaji na kupewa tiba kinga (ARV-Prophylaxis). Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya watoto 27,785 sawa na 78.7% walipimwa kipimo cha wiki sita (6) ambapo watoto 181 sawa na **asilimia 0.65**, walithibitika kuwa na maambukizi ya VVU. Aidha, matokeo ya upimaji katika umri wa miezi 18 yanaonyesha kuwa, **watoto 14,720** sawa na asilimia **44.8%** ya watoto 32,876 waliostahili kupimwa katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 ambapo katika kipindi hicho jumla ya watoto **340** sawa na **2.3%** ya watoto wote waliopimwa kipimo cha uthibitisho

waligundulika kuwa na maambukizi ya VVU. Wizara kwa kushirikiana OR-TAMISEMI na wadau itaendelea kuimarisha mikakati ya ufuatiliaji wa wajawazito na wanaojifungua wakiwa na maambukizi ya VVU ili kuhakikisha wanaendelea kuhudhuria kwenye vituo vya kutolea huduma na kupata huduma stahiki za kuzuia maambukizi kwenda kwa mtoto.

77. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea na jitihada za kudhibiti maambukizi ya **homa ya Ini** ambapo kwa mujibu wa tafiti kinaonesha kiwango cha maambukizi ya Homa ya Ini B katika jamii ni asilimia 4.1, Homa ya Ini C ni asilimia 1. Aidha, asilimia 6.3 ya wajidunga wameonekana kuwa maambukizi ya Homa ya Ini C. Wizara inaendelea kutoa elimu ya kujikinga dhidi ya maambukizi ya Homa ya Ini, ambayo ni mojawapo ya magonjwa ya kuambukiza hapa nchini. Katika utafiti uliofanyika wa mwaka 2017 (THIS 2017) ulionyesha kuwa maambukizi ya B yapo kwa asilimia 4.1 na ya aina C asilimia 1.

78. **Mheshimiwa Spika**, ili kudhibiti maambukizi ya homa ya ini Serikali imeendelea kutoa chanjo ya homa ya ini B kwa watumishi wa afya ambapo hadi Machi 2023 watumishi 10,966 walikuwa wamepatiwa chanjo hii na asilimia 70 kati yao walikuwa wamemaliza chanjo zote tatu zinazohitajika. Wizara pia inatoa huduma ya uchunguzi wa Homa ya ini (Hepatitis B na C) kwa makundi yaliyo katika hatari zaidi ya kuambukizwa VVU wakiwemo waraibu wa dawa za kulevya. Idadi ya waraibu wanaopata huduma ya kuchunguza Homa ya ini (Hepatitis B na C) imekuwa ikiongezeka katika kila robo mwaka ambapo hadi kufikia

Machi 2023, jumla ya waraibu 138,064 walichunguzwa Homa ya ini aina *Hepatitis B* na waraibu 102,394 walichunguzwa Homa ya ini aina ya *Hepatitis C*. Aidha, hadi kufikia Machi 2022, jumla ya wanaume na wanawake walio katika makundi hatarishi 49,559 walichunguzwa Homa ya Ini B na 41,475 walichunguzwa Homa ya Ini C.

79. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha 2022/23, Wizara imeanza utekelezaji wa afua za kuzuia maambukizi ya virusi vya **homa ya ini** aina 'B' kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto ambapo huduma za vipimo na chanjo za homa ya ini B zinatolewa katika vituo 100 vilivyopo katika mikoa ya Njombe, Geita, Mbeya na Dar es Salaam ili kupata takwimu za kufanyia maoteo na kueneza huduma hizi katika vituo vyote nchini. Aidha, kuanzia mwaka 2000 Wizara imekuwa inatoa chanjo ya Pentavalent kwa watoto wenye umri wa chini ya mwaka mmoja na hivyo kuwakinga dhidi ya ugonjwa wa homa ya ini B. Ili kudhibiti maambukizi ya homa ya ini, kipaumbele cha Wizara ni kupima na kutoa chanjo ya maambukizi dhidi ya homa ya ini ni kwa watu waliozaliwa kabla ya mwaka 2000 na pia imeimarisha uratibu wa magonjwa haya kwa kuyaweka chini ya usimamizi wa Mpango wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI.
80. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ya Afya kwa kushirikiana na wadau imeendelea kutekeleza afua za kudhibiti **magonjwa ya ngono (STIs)** kwa kutoa elimu ya kujikinga na maambukizi ya magonjwa haya, huduma za uchunguzi na tiba. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya watu 480,448 waligundulika kuwa na

magonjwa ya ngono kulinganisha na watu 458,614 katika kipindi kama hiki kwa mwaka 2021/22. Aidha, magonjwa ya ngono yaliyoongoza ni Klamidia (Chlamydia), Kaswende (Syphilis) Kisonono (Gonorrhoea) na *Herpes*. Aidha, ili kuwakinga watoto wachanga kuzaliwa na maambukizi ya magonjwa ya ngono jumla ya wajawazito 1,095,506 sawa na asilimia 65 walipimwa **maambukizi ya Kaswende** ikilinganishwa na wajawazito 1,042,921 sawa na asilimia 66 katika mwaka 2021/2022. Wajawazito 11,068 sawa na asilimia moja (1) ya wajawazito wote waliopimwa walibainika kuwa na maambukizi ya kaswende na walianzishiwa tiba ikilinganishwa na wajawazito 10,535 sawa na asilimia moja (1) kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/2022.

81. ***Mheshimiwa Spika***, nitumie fursa hii mbele ya Bunge lako Tukufu kuwaelewa Wananchi kuwa magonjwa ya ngono bado yapo hivyo wanapaswa kuchukua hatua za kujikinga na endapo watapata maambukizi kuwahi kwenda kwenye vituo vya kutoa huduma ili wapate tiba sahihi na mapema.

Mapambano Dhidi ya Kifua Kikuu na Ukoma

82. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kusimamia utoaji wa huduma za Kifua Kikuu na Ukoma sanjari na Mpango Mkakati wa Sita wa mapambano dhidi ya Kifua Kikuu na Ukoma. Lengo kuu katika mpango huu ni kupunguza maambukizi mapya ya Kifua Kikuu kwa asilimia 50, kupunguza vifo vitokanavyo na Kifua Kikuu kwa asilimia 75 na kutokomeza Ukoma katika Halmashauri zenye wagonjwa wa Ukoma ifikapo mwaka 2025.

83. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara ilipanga kuibua wagonjwa wa Kifua Kikuu **74,418** ambapo **74,513 waliibuliwa ikiwa ni sawa na asilimia 100.1** ya lengo. Kwa kipindi cha 2021/2022, jumla ya wagonjwa 70,382 (sawa na asilimia 104) waliibuliwa ikilinganishwa na lengo la kuibua wagonjwa 67,489 kwa kipindi hicho. Mafanikio haya yametokana na kuwashirikisha waliougua kifua kikuu na kupona (MKUTA), waganga wa tiba asili na wahudumu wa afya ngazi ya jamii. Aidha, asilimia 92 ya wagonjwa wa Kifua Kikuu **walioanza matibabu** kwa kipindi cha Julai 2021 hadi Machi 2022 walitibiwa na kupona ikilinganishwa na asilimia 95 ya wagonjwa wa Kifua Kikuu walioanza matibabu kwa kipindi kama hicho kwa mwaka 2020/2021. Mpango unaendelea na ufuatiliaji wa kimkakati wa karibu kwa wagonjwa vituoni na ushirikishwaji wa watoa huduma katika ngazi ya jamii ili kufikia lengo la Shirika la Afya Duniani (WHO) la kuponyesha asilimia 90 ya wagonjwa wanaoanza matibabu. Vilevile, katika kipindi hicho jumla ya wagonjwa 266 wa **Kifua Kikuu Sugu** waligundulika na kuanzishiwa matibabu ambao ni sawa na asilimia 40 ya lengo la kugundua wagonjwa 664 ikilinganishwa na wagonjwa 381 waliogundulika katika kipindi kama hicho mwaka 2021/2022 sawa na asilimia 62 ya lengo la kuibua wagonjwa 619 wa Kifua Kikuu Sugu. Bado hatujafanya vizuri katika eneo hili kutokana na kutowafikia na kuwabaini wagonjwa wote walioko kwenye jamii.
84. ***Mheshimiwa Spika***, katika **kuimarisha huduma za upimaji wa Kifua Kikuu**, Serikali kupitia Wizara ya Afya

imenunua **mashine 30** za kisasa aina ya *Truenat* ambazo zimesimikwa kwenye vituo vya kutolea huduma za Kifua Kikuu visivyohitaji uboreshwaji wa miundombinu kama vile chumba cha upimaji (Point of Care Test). Wizara imeendelea kutoa **huduma mkoba za kliniki tembezi** zenye uwezo wa kutoa huduma za uchunguzi na ugunduzi kwa magonjwa ya Kifua Kikuu na magonjwa mengine ya mfumo wa njia ya hewa katika maeneo yenye makundi hatarishi ya ugonjwa wa Kifua Kikuu. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya watu 8,298 walichunguzwa na kupimwa Kifua Kikuu. Kati ya wagonjwa 8,298 waliopimwa, wagonjwa 2,368 sawa na asilimia 29 waligundulika kuwa na ugonjwa wa Kifua Kikuu na kuanzishiwa matibabu.

85. ***Mheshimiwa Spika***, katika jitihada za kutokomeza **Ukoma** nchini, Wizara inaendelea kusimamia huduma za uchunguzi. Kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya **wagonjwa 1,019** waligundulika na ugonjwa wa Ukoma ikilinganishwa na wagonjwa 1,290 waliongundulika katika kipindi kama hicho mwaka 2021/2022. Sambamba na uibuaji huu, Kaya 300 zilifikiwa na kufanyiwa uchunguzi ambapo jumla ya wagonjwa 20 waliibuliwa na kuanzishiwa matibabu. Sanjari na hilo, Wizara imeendelea na **utoaji wa tiba kinga ya Ugonjwa wa Ukoma kwa makundi hatarishi** ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya watu 1,344 waliokuwa katika makundi hatarishi walipewa tiba kinga na watu 802 waligundulika kuwa na magonjwa mengine ya ngozi na kuanzishiwa matibabu. Wizara imeendelea kutoa vifaa tiba

kwa kugawa jozi za viatu 165 ili kupunguza athari za ulemavu kwa waathirika wa Ukoma.

Mapambano dhidi ya Malaria

86. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara inatekeleza Mpango Mkakati wa Miaka mitano wa kipindi cha 2021-2025 wenye lengo la kupunguza maambukizi ya malaria kutoka asilimia 7.5 mwaka 2017 hadi chini ya asilimia 3.5 mwaka 2025. Pamoja na hilo, Serikali imeendelea kutekeleza afua mbalimbali ikiwepo ugawaji wa vyandarua kwa makundi maalum, upuliziaji wa viuatilifu ukoko na kuhakikisha dawa za kutibu malaria zinapatikana kwa kipindi chote bila malipo katika vituo vya kutolea huduma, ili kuwakinga Wajawazito, Watoto chini ya miaka mitano na jamii kwa ujumla dhidi ya ugonjwa wa Malaria.
87. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali iliendelea kuhakikisha vipimo, dawa, vyandarua na bidhaa nyingine za kudhibiti malaria zinapatikana bila malipo katika vituo vya kutolea huduma za afya ili kuendelea kudhibiti ugonjwa wa malaria. Katika kipindi hicho, vipimo **22,578,350** vya malaria (mRDT); dozi **6,817,260** za dawa ya mseto na vichupa **2,890,242** vya dawa ya malaria ya sindano vilinunuliwa na kusambazwa katika vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na vipimo **23,182,375** vya malaria (mRDTs), dozi **18,899,880** za dawa ya mseto na vichupa **3,290,650** vya dawa ya malaria ya sindano mwaka 2021/22. Dawa na vitendanishi hivi vimeendelea kusambazwa katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini kupitia Bohari ya Dawa (MSD) kulingana na mahitaji ya vituo. Kwa kipindi hiki, utoshelevu wa dawa za malaria

ilikuwa ni **asilimia 98** ikilinganishwa na asilimia 97.8 kipindi kama hicho mwaka 2021/22.

88. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi husika, **vyandarua** 6,119,732 vyenye dawa vilinunuliwa ikilinganishwa na vyandarua 7,508,122 vilivyonunuliwa mwaka 2021. Vyandarua hivyo vilisambazwa kwa watoto wa shule za msingi, wanawake wajawazito na watoto chini ya mwaka mmoja katika vituo vya kutolea huduma za afya nchi nzima pamoja na kaya zote katika Halmashauri sita (6) za mikoa ya Mtwara na Lindi. Wizara ilifanya **upuliziaji wa viuatilifu ukoko** katika Mkoa wa Kigoma kwenye Halmashauri mbili (2) za Kasulu DC, Kibondo DC ikijumuishwa kambi za wakimbizi za Nduta na Nyarugusu ambapo jumla ya kaya 254,858 sawa na asilimia 94.7 zimepuliziwa viuatilifu ukoko na kuinga jumla ya watu 1,035,998 dhidi ya maambukizi ya Malaria, ikilinganishwa na kaya 592,444 zilizopuliziwa viuatilifu ukoko mwaka 2021 na kuinga jumla ya Watu 2,665,998.
89. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kutekeleza **mradi wa kuelekea utokomezaji wa malaria** (Towards Elimination of Malaria in Tanzania-TEMT) unaotekelezwa kwenye Mkoa wa Tanga. Halmashauri tatu (3) za Mkoa wa Tanga ambazo ni Handeni DC, Lushoto DC na Tanga CC tayari zimepatiwa mafunzo. Jumla ya washiriki 969 kutoka katika ngazi ya Mkoa, Halmashauri, Kata na vijiji wamepatiwa mafunzo, pampu za kupulizia 532 na lita 490 za viuadudu zimenunuliwa na kusambazwa katika Halmashauri hizo za Mkoa wa Tanga.

90. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuratibu utekelezaji wa Afua ya kutokomeza malaria katika maeneo yenye kiwango cha chini cha maambukizi, ambapo **Ufuatiliaji wa Ugonjwa wa Malaria hufanyika hadi katika Ngazi ya Kaya (Malaria Case Based Surveillance-MCBS)** na kufanya Tathmini katika Halmashauri 29 za mikoa ya Arusha, Manyara, Kilimanjaro, Njombe na Iringa. Katika utekelezaji wa Afua hii wagonjwa wanaogundulika kuwa na maambukizi ya malaria katika vituo vya kutolea huduma za Afya hufuatiliwa mpaka katika kaya zao ambapo wanakaya hupimwa na kutibiwa pale wanapokutwa na maambukizi ya malaria. Mpaka kufikia Machi 2023 jumla ya wagonjwa 1,401 walifuatiliwa na wanakaya 1,518 walipimwa malaria ambapo watu 54 sawa na asilimia 3.6 walikutwa na maambukizi ya malaria na kupatiwa matibabu.
91. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imewajengea uwezo **Wahudumu wa Afya ngazi ya Jamii (CHWs) 2,500**, juu ya kuelimisha na kuhamasisha jamii kudhibiti Malaria katika Halmashauri zote za mikoa nane (8) ya Lindi, Mtwara, Ruvuma, Geita, Kigoma, Tabora, Katavi na Rukwa. Aidha, matangazo 487 ya Redio juu ya elimu na ujumbe wa kinga, matibabu sahihi ya malaria yamerushwa katika vituo vitatu vya Kitaifa na radio za kijamii katika Mikoa tisa (9) ya Tanga, Lindi, Shinyanga, Katavi, Tabora, Kigoma, Ruvuma, Mwanza na Rukwa. Matangazo 292 ya Television yamerushwa katika vituo vitatu vya TBC 1, ITV na Clouds. Jumla ya mabango (posters) 524,000 yenye ujumbe wa Malaria yamechapishwa na kugawiwa katika mikoa yote na Halmashauri zote za Tanzania Bara.

92. ***Mheshimiwa Spika***, Kutokana na afua mbalimbali zilizotekelezwa katika kupambana na Malaria, **idadi ya wagonjwa wa malaria** imepungua hadi kufika milioni 3.5 mwaka 2022/23 kutoka milioni 4.4 mwaka 2021/22. Aidha, **idadi ya visa vipya vya malaria** kwa kila watu 1,000 imepungua hadi visa 58 kwa mwaka 2022/23 kutoka visa 76 mwaka 2021/22 na **idadi ya vifo vitokanavyo na malaria** ilipungua hadi vifo 1430 mwaka 2022/23 kutoka vifo 1,811 mwaka 2021/22.
93. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuongeza upatikanaji wa rasilimali fedha za ndani na kuongeza kasi ya kutokomeza malaria, Mheshimiwa Dkt Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliteua wajumbe 19 kutoka Wizara na Taasisi za Serikali, taasisi za dini, sekta binafsi na taasisi za kiraia wa Baraza la Kutokomeza Malaria. Baraza hili lilizinduliwa na Mhe. Kasim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jumhuri ya Muungano wa Tanzania kwenye kilele cha Maadhimisho ya Siku ya Malaria Duniani Jijini Dar es Salaam tarehe 25.04.2023. Ninamshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa kuunda Baraza hili muhimu. Nitoe wito kwa Bunge lako tukufu na wananchi wote kwa ujumla kutoa ushirikiano kwa Baraza hili ili liweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa lengo la kuhakikisha rasilimali za kutekeleza afua muhimu za malaria zinapatikana.
94. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuweza kufikia lengo la kutokomeza malaria mwaka 2030 kupitia kauli mbiu ya *Ziro Malaria Inaanza na Mimi*, Wizara kupitia Mpango wa Taifa wa Kudhibiti Malaria itaendelea kuwekeza na kuimarisha

ushirikishwaji wa Jamii katika kupambana na ugonjwa wa Malaria. Maeneo muhimu yatakayopewa kipaumbele ni ushirikishwaji wa Jamii katika kudhibiti mbu waeneza malaria kwa kushiriki katika afua za unyunyuziaji wa dawa za kuuwa viluilui wa mbu kwenye mazalia, usafi wa mazingira na kutiririsha maji yaliyotuama ili kuzuia mazalia ya mbu

HUDUMA ZA TIBA

95. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha utoaji wa huduma bora za Afya nchini, Wizara imeendelea **kuratibu ujenzi wa miundombinu** na utoaji wa huduma mbalimbali za tiba. Hadi kufikia Machi, 2023, kulikuwa na **jumla ya vituo 11,040** vya kutolea huduma za afya, ambapo Hospitali zilikuwa 430, Vituo vya afya vilikuwa 1,030, Zahanati zilikuwa 7,458, Kliniki zilikuwa 906 na Maabara Binafsi 1,216 ikilinganishwa na **vituo 8,549** vilivyokuwepo Machi 2022. Aidha, vituo vilivyokuwa vinamilikiwa na Serikali vilikuwa 6,682 sawa na asilimia 60 ya vituo vyote, Mashirika ya dini vilikuwa 1,040 sawa na asilimia 9.4 ya vituo vyote na Sekta binafsi vilikuwa 3,318 sawa na asilimia 30 ya vituo vyote nchini. Kwa upande wa vitanda vya hospitali, hadi kufikia mwezi Machi 2023 kulikuwa na jumla ya vitanda 95,868 ikilinganishwa na vitanda 93,356 vilivyokuwepo kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, kati ya vitanda hivyo 95,868 vitanda 49,143 vipo katika ngazi ya Hospitali, vitanda 24,957 vipo katika Vituo vya Afya, vitanda 20,582 vipo katika Zahanati na vitanda 1,186 vinapatikana katika kliniki na vituo vinginevyo kama inavyoonkena katika **Jedwali Na 2**.

Jedwali Na 2; Mchanganuo wa idadi ya vitanda katika vituo vya kutolea huduma za Afya

Aina ya Kituo	Vinavyohitajika	Vilivyopo Wodini	Upungufu
Hospitali	67,367	49,143	18,224
Vituo vya Afya	35,735	24,957	10,778
Zahanati	42,743	20,582	22,161
Kliniki	1,475	865	610
Nyinginezo	742	321	421
JUMLA	148,062	95,868	52,194

Huduma za Dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi

96. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa **upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi vya maabara** katika vituo vya kutolea huduma za afya unakuwa wa kuridhisha. Wizara kupitia Bohari ya Dawa (MSD) hununua, hutunza na husambaza zaidi ya aina 1,500 za dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi vya maabara. Kati ya hizo, aina 290 zimeainishwa kuwa ni bidhaa za afya muhimu na za kipaumbele hivyo Wizara ya Afya ina lengo la kuhakikisha kuwa bidhaa hizi zinapatikana wakati wote katika Bohari ya Dawa (MSD). Aidha, hadi sasa, Wizara ya Afya imeshapokea na kupeleka MSD kiasi cha Shilingi bilioni 159.9 sawa na asilimia 80 ya bajeti ya Shilingi Bilioni 200 iliyoidhinishwa na Bunge lako kwa ajili ya ugharamiaji wa mnyororo mzima wa upatikanaji wa bidhaa za afya. Aidha, vituo vya kutolea huduma za afya kupitia fedha za uchangiaji vimepeleka MSD kiasi cha Shilingi bilioni 33.8 na

kufanya jumla ya fedha zilizopelekwa MSD kwa ajili ya ugharamiaji wa bidhaa za afya kufikia Shilingi bilioni 193.8.

97. ***Mheshimiwa Spika***, kupatikana kwa fedha hizi kumewezesha upatikanaji wa bidhaa za afya za kipaumbele **aina 290** kuongezeka kutoka wastani wa **asilimia 52.4** kwa kipindi cha Julai, 2022 hadi kufikia wastani wa **asilimia 73** katika ngazi ya vituo vya kutolea huduma za afya (Zahanati asilimia 52, Vituo vya Afya asilimia 57), Hospitali za Wilaya asilimia 67, Hospitali za Rufaa za Mikoa asilimia 98 na Hospitali za Kanda, Maalum na Taifa ni asilimia 94. Aidha, Wizara imefanya mapitio ya bidhaa muhimu za kipaumbele 290 kwa lengo la kuendelea kuboresha upimaji wa bidhaa hizo vituoni. Kufuatia mapitio hayo, kwa sasa Zahanati zitapimwa kwa aina 100 ya bidhaa za afya; Vituo vya Afya aina 178 Hospitali za Halmashauri aina 203; Hospitali za Rufaa za Mikoa aina 245 na Hospitali za Kanda na Taifa ni aina 290. Upimaji huu pia umezingatia mahitaji ya Hospitali Maalumu kama JKCI, ORCI, Mirembe na Kibong`oto.
98. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha upatikanaji wa dawa za wazee katika vituo vya kutolea huduma za afya, Wizara imefanya maboresho kwenye mwongozo wa matibabu (STG) kwa kuongeza dawa aina tano za magonjwa ya NCD ziweze kupatikana ngazi ya Zahanati na Vituo vya Afya. Wizara itaendelea kuchukua hatua mbalimbali ikiwemo kuimarisha maoteo ya bidhaa za afya kwa mfumo wa *bottom-up quantification*, kufanya ufuatiliaji wa bidhaa za afya vituoni, kuongeza matumizi ya

kielektroniki katika kusimamia na kutoa taarifa za bidhaa za afya.

99. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha uzalishaji wa bidhaa za afya nchini, na kutekeleza Sera ya Viwanda; Serikali imeendelea kutengeneza **mazingira bora ya uwekezaji** katika eneo la uanzishaji wa viwanda vya bidhaa za dawa kwa wawekezaji wa ndani na wale wa nje, ili kupunguza utegemezi na uchelewaji wa bidhaa kutoka nje ya nchi. Ambapo hadi kufikia Machi, 2023 tayari kuna jumla ya viwanda 36 vya kuzalisha bidhaa za afya nchini. Kati ya viwanda hivyo, viwanda 11 vinazalisha dawa ambapo kimoja kina ubia na Serikali na vingine 10 ni vya sekta binafsi. Aidha, viwanda vingine 25 vinajihusisha na uzalishaji wa vifaa tiba ambapo Serikali inamiliki viwanda viwili na sekta binafsi viwanda 23. ***Uwekezaji huu wa Serikali unaohusisha pia uzalishaji wa barakoa umewezesha Serikali kujitosheleza kwa mahitaji ya barakoa nchini na hivyo kuachana za uagizaji wa bidhaa hiyo kutoka nje ya nchi.***
100. ***Mheshimiwa Spika***, naomba pia kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa kwa sasa Tanzania ina viwanda viwili (02) (Kairuki Pharmaceuticals Industry Ltd na Alfa Pharmaceuticals Limited) vyenye uwezo wa kuzalisha majitiba jumla ya chupa milioni 98 zaidi ya mahitaji ya nchi ambayo ni chupa milioni 24. Kutokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa majitiba 'infusion' baada ya viwanda hivi viwili kuanza kuzalisha na kuuza kwa Bohari ya Dawa, **Serikali inakusudia kuacha kuagiza kabisa majitiba "infusions" kutoka nje ya nchi.** Aidha, Serikali

inakusudia kutumia zaidi ya **Shilingi bilioni 60** kufanya ununuzi wa bidhaa za afya kwa viwanda vilivyopo nchini. Hadi sasa kuna jumla ya **aina 120** za bidhaa muhimu za afya zinazozalishwa na viwanda vya ndani, wazalishaji wa bidhaa hizi tayari wanamikataba na MSD. Lengo la Serikali ni kushusha uagizaji wa bidhaa za afya nje ya nchi kutoka **asilimia 80** ya sasa na kuwa chini ya **asilimia 50** ifikapo **mwaka 2030**. Haya ni mafanikio makubwa sana katika sekta ya uzalishaji wa bidhaa za afya hapa nchini.

- 101. Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kutekeleza makubaliano ya Shirika la Afya Duniani (WHO) katika kutoa kipaumbele kwenye **mapambano ya Usugu wa Vimelea vya magonjwa dhidi ya dawa**. Wizara imezijengeta uwezo **maabara 25 za Hospitali za Rufaa** ili ziweze kufanya utambuzi na ufuatilaji wa usugu wa vimelea dhidi ya dawa (culture and susceptibility test for AntiMicrobial Resistance and Surveillance-AMR). Kufuatia kujengewa uwezo kwa Hospitali hizo kumeiwezesha Tanzania kuwasilisha taarifa katika mfumo wa Global AntiMicrobial Resistance and Use Surveillance System-GLASS unaotumiwa na WHO. Tathmini kupitia mfumo huo imeonesha kuna matumizi makubwa ya dawa za antibiotiki nchini na baadhi zimefikia usugu wa asilimia 59.8 hivyo juhudi za pamoja kukabiliana na janga hili zinahitajika. Wizara imefanya mapitio ya utekelezaji mpango mkakati wa kwanza (NAP AMR 2017 – 2022) na sasa imeandaa mpango mkakati wa pili (NAP AMR 2023 - 2028) unaotekelezwa katika utaratibu wa Afya Moja.

Huduma za Damu Salama

102. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ina jukumu ya kuhakikisha **damu salama** inapatikana kwa wakati na ya kutosha ili kuokoa maisha ya wagonjwa wenye uhitaji mkubwa wa damu wakiwemo **wakina mama wajawazito haswa wakati wa kujifungua**, watoto walio chini ya miaka mitano, wagonjwa wa upasuaji pamoja na wagonjwa wa dharura wanaopata ajali na kuhitaji damu. Wizara inahakikisha upatikanaji wa damu salama unakuwa wa kuridhisha kwa kukusanya damu kutoka kwa wachangiaji damu wa hiari wenye afya njema na wasio kwenye makundi hatarishi. Aidha, Wizara hupima sampuli za damu zilizokusanywa kwa kutumia vipimo vya maabara vyenye viwango vya kimataifa vyenye uwezo wa kugundua maambukizi kwa muda mfupi tangu mtu ameambukizwa pamoja na kupima makundi ya damu.
103. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara ilikuwa na lengo la kukusanya chupa za damu 550,000. Hadi kufikia Machi 2023, Wizara ilifanikiwa kukusanya **chupa za damu 344,936** sawa na **asilimia 84** ya lengo. Idadi hii ni sawa na ongezeko la chupa **125,497** ikilinganishwa na chupa za damu zilizokusanywa katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. ***Ongezeko la chupa hizi limetokana na maelekezo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan kwa Wizara ya Afya ya kutaka Serikali kuchukua jukumu la kununua na kusambaza bure mifuko ya kukusanyia damu nchi nzima na kuhakikisha***

hakuna upungufu wa mifuko ya kukusanyia damu katika vituo vyote kwa wakati wote.

104. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali **imeongeza vituo 7** vya kutengenezea Mazao ya Damu kama vile majimaji ya damu (Fresh Frozen Plasma-FFP), chembe sahani za damu (Platelets), na kufanya kuwa na jumla ya **vituo 15** nchi nzima. Kwa kufanya hivyo, Wizara kupitia Mpango wa Taifa wa Damu Salama, umeweza kutengeneza chupa 25,658 za mazao ya damu aina ya Plasma (FFP) ambazo zilitumika kusaidia akina mama wanaopata matatizo ya kutokwa na damu nyingi wakati wakijifungua, na chupa 6,625 za chembe sahani (Platelets) zilizotumika kutibu wagonjwa wa saratani, seli mundu pamoja na wagonjwa waliokuwa na matatizo mengine.
105. ***Mheshimiwa Spika***, wananchi waliojitokeza na wanaoendelea kujitokeza kuchangia damu kwa hiari, wanapata faida na fursa mbalimbali zinazotokana na uchangiaji wa damu, kama vile **kujua makundi yao ya damu, kupata ushauri nasaha** jinsi ya kujikinga na magonjwa yanayoambukizwa kwa njia ya damu, kujua hali ya afya zao kwa kupimwa magonjwa ya kuambukiza kama vile **Homa ya ini B & C, VVU na Kaswende** pamoja na yasiyokuwa ya kuambukiza ikiwemo **shinikizo la damu** (Blood Pressure.)
106. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imekamilisha ujenzi wa kituo cha Damu Salama **kanda ya kati Dodoma** ambacho kimeimarisha upatikanaji wa huduma za Damu salama katika Mikoa Dodoma, Iringa na Singida. Ujenzi wa

majengo ya vituo vya Damu Salama unaendelea katika Mikoa **minne (4)** na upo katika hatua mbalimbali; **Rukwa** (asilimia 78), **Manyara** (asilimia 70), **Kigoma** (asilimia 55). Aidha, ujenzi katika kituo cha mkoa wa **Njombe** umekamilika kwa **asilimia 100** na ufungaji wa vifaa unaendelea. Mara baada ya kukamilika kwa uwekezaji huu, huduma za Damu salama nchini zitaimarika maradufu.

Huduma za Uchunguzi wa Magonjwa

107. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kutambua umuhimu wa huduma za uchunguzi katika tiba, Serikali imeendelea kuimarisha **huduma za uchunguzi wa Magonjwa** katika vituo vya kutolea huduma za afya kwa kuwekeza kwenye maeneo makuu mawili ambayo ni **huduma za maabara** na **huduma za radiolojia**. Kwa upande wa huduma za maabara, hadi kufikia Aprili 2023, jumla ya maabara zilizopo ni takribani 10,551. Kati ya hizi, Bodi ya Maabara binafsi imesajili maabara 4,026 ambapo maabara za kujitegemea (Autonomous) ni 1,266 na zilizojishikiliza kwenye vituo vya afya ,Zahanati,kliniki na hospitali (Attached) ni 2,760. Mwelekeo wa Wizara ni kuhakikisha maabara zote za binafsi na umma zinatambuliwa, kusajiliwa na kuingizwa mchakato wa kuimarisha ubora wa huduma za maabara kwa njia ya ithibati. Hadi sasa kuna jumla ya maabara 53 ambazo zimeshapata ithibatiya kimataifa, maabara zote za serikali katika ngazi ya Mkoa, Kanda, Maalum na Taifa zimepata ithibati ya kimataifa ambapo vipimo vinavyofanyika katika maabara hizi zinaaminika na kukubalika duniani kote. Wizara itaendelea kuzijengea uwezo maabara zilizobakia ngazi ya wilaya zile za binafsi

na za umma kufikia viwango hivi vya Kimatafa. Katika kipindi hiki tayari tuna maabara 40 zimekidhi vigezo na ziko katika hatua mbalimbali za mchakato wa kupata ithibati kwa mwaka 2023 ili kutimiza viwango vya Kimataifa vya Ubora wa huduma na vipimo vya maabara. Vilevile, Serikali imekamilisha ujenzi wa maabara ya Kibong'oto iliyozinduliwa na Mhe. Makamu wa Rais, tarehe 16 Julai, 2022. Umuhimu wa maabara hii ni kupima magonjwa ya kuambukiza yanayoathiri afya ya jamii ikiwemo ugonjwa wa Kifua Kikuu (TB).

108. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha huduma za Radiolojia nchini kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais TAMISEMI, ambapo imefanikisha ununuzi na usimikaji wa vifaa vya Radiografia katika ngazi tofauti na kuboresha utoaji huduma kuanzia ngazi ya taifa mpaka ngazi za msingi. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Wizara imenunua na kusimika **vifaa vya Radiolojia** katika vituo vya kutolea huduma za Afya nchini ambapo mashine za **MRI sita (6) zimenunuliwa** zenye gharama ya **Shilingi 14,534,624,000**. Kati ya hizo nne (4) zimeshasimikwa katika Hospitali ya Taifa-MNH, Hospitali ya Taifa ya Saratani-Ocean Road, Hospitali ya kanda-CHATO na Hospitali ya kanda-MTWARA, usimikaji wa mashine moja (2) za MRI unatarajiwa kukamilika mwezi 30 June 2023.

109. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha ununuzi wa **mashine za CT scan 32** zenye gharama ya **Shilingi 56,465,145,570**, ambapo CT Scan 24 tayari zimeanza kufanya kazi katika Hospitali za Taifa, Kanda, Maaalumu

Rufaa za Mikoa na CT Scan 8 taratibu za usimikaji zinaendelea. Ununuzi wa mashine hizi umewezesha kuimarika kwa huduma za Radiolojia kwa kuwa na mashine za CT Scan 45 nchi nzima. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais TAMISEMI iliratibu ununuzi wa **Digital X-Ray 199** zenye gharama ya **Shilingi 44,680,031,171** ambapo Digital X-Ray 168 zimeshasimikwa katika vituo mbalimbali zinaendelea kutoa huduma, usimikaji wa Digital X-Ray 31 bado unaendelea. Aidha, usimikaji utakapokamilika utawezesha Sekta ya afya kuwa na jumla ya **Digital X-Ray 346**

110. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hichi, Wizara imenunua **Mini-Angio Suite moja (1)** yenye gharama ya **Shilingi 1,900,000,000** ambayo imefungwa katika Hospital ya Taifa ya Muhimbili – Upanga, na **echocardiography saba (7)** zenye gharama ya **Shilingi 805,000,000** ambazo zimefungwa katika Hospitali za Jakaya Kikwete Cardiac Institute (JKCI), Benjamini Mkapu Hospital, Hospitali ya kanda ya Ziwa – Bugando, Hospitali ya kanda kaskazini - KCMC, Hospitali ya kanda Mbeya, Hospitali ya Kanda ya Chato na Hospitali ya kanda Mtwara. Pamoja na mashine hizo, Wizara imenunua **Fluoroscopy mashine moja (1)** yenye gharama ya **Shilingi 725,000,000**, ambayo ipo kwenye taratibu za usimikaji, itafanya kuwe na jumla ya flourocoppy mashine kumi (10) hapa nchini. Aidha, mashine za **Ultrasound 76** zenye gharama ya **Shilingi 4,695,000,000** zimenunuliwa na kusambazwa katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini. Ongezeko hili la ultrasound machine 76 linafanya sekta ya afya iwe na jumla ya **mashine za Ultrasound**

552. Jedwali Na. 3 limeainisha idadi ya mashine zilizokuwepo zilionunuliwa na jumla ya mashine zilipo hadi sasa.

Jedwali Na. 3: Idadi ya mashine zilizokuwepo, mpya na jumla ya mashine

AINA YA MASHINE	ZILIZOKUWEPO	MPYA	JUMLA
MRI	7	6	13
CT SCAN	13	32	45
MINI ANGIO SUIT	4	1	5
FLUOROSCOPY	9	1	10
DIGITAL X-RAY	147	199	346
ULTRASOUND	476	76	552
ECHOCARDIOGRAM	95	7	102

111. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kufanya uwekezaji mkubwa kwenye vifa, na vifaa tiba kama Mitambo ya huzalisha hewa tiba ya oksijeni, Mashine za CT scan, MRI, Digital X ray, huduma za dharura (EMD) na uangalizi maalumu (ICU). Katika kulinda uwekezaji huu, Wizara inaendelea **kuimarisha kitengo cha Wahandisi na Mafundi Sanifu wa Vifaa, Vifaa Tiba na Mitambo** ndani ya vituo vya kutolea huduma za afya kwa kuajiri mafundi sanifu na wahandisi wapatao 150 katika ngazi mbalimbali. Wataalamu hawa wanapatikana katika ngazi za hospitali ya taifa, maalumu, kanda, rufaa za mikoa, halmashauri na taasisi mbalimbali zilizopo chini ya Wizara ya Afya kama vile TMDA, MSD, Mkemia Mkuu, Maabara ya Taifa na Damu Salama kwa lengo la kusimamia ubora wa vifaa na miundombinu mingine yote. Aidha, Wizara imeanzisha Karakana katika kikanda 6 ambavyo

vinaendelea na mafunzo mbalimbali kwa wataalamu hawa kuhakikisha pindi mashine zinapopata hitilafu wanaweza kushughulikia kwa wakati na kupunguza adha kwa wagonjwa na watoa huduma.

112. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutoa Mafunzo kwa wataalamu hawa kulingana na vifaa vilivyopo katika vituo wanavyo hudumu ikiwa ni Pamoja na CT scan, MRI na vifaa vya ICU na EMD vilivyonunuliwa ili kuhakikisha kunakuwa na uendelevu wa kuvidhumia vifaa hivi pale muda wa matazamio (warranty period) unapomalizika sambamba na mkataba wa manunuzi. Katika eneo la kusimamia ubora wa vifaa na vifaa tiba, tumeweza kuanzisha **mfumo wa kielekroniki wa menejimenti ya vifaa na vifaa tiba** (Medical Equipment and Infrastructure Management Information System – MEIMIS) ambao tunategemea utazinduliwa hivi karibuni ili uanze kutumika katika ngazi zote za vituo vya kutolea huduma za afya nchini. Kupitia mfumo huu tunaweza kupata taarifa za vifaa vyote vilivyopo kituoni. Lengo la kuboresha huduma za uchunguzi na utambuzi wa magonjwa kuanzia ngazi ya msingi hadi Taifa ni kuimarisha huduma za matibabu sahihi kwa wagonjwa.

UTOAJI WA HUDUMA ZA MATIBABU

113. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kusimamia **utoaji wa huduma za matibabu** kwa wananchi ambapo, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, jumla ya Wagonjwa 35,873,466 walipatiwa huduma katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini ambapo wagonjwa 34,298,339 ni wa nje na wagonjwa 1,575,127

ni waliolazwa, ikilinganishwa na kipindi kama hicho mwaka 2021/22 ambapo wagonjwa 33,688,803 walipatiwa huduma. Kati yao, wagonjwa 2,268,017 walipata huduma katika ngazi ya Taifa, Kanda na Maalum ikilinganishwa na wagonjwa 1,769,252 waliopata huduma katika ngazi hiyo kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, walioonwa katika ngazi ya Hospitali za Rufaa za Mikoa walikuwa Wagonjwa 2,529,971. Vilevile, Wagonjwa 31,075,478 sawa na asilimia 86.6 ya wagonjwa wote waliohudumiwa katika kipindi hiki walipata huduma katika ngazi ya Msingi (*Primary health Care*) kama ilivyooneshwa katika **Jedwali Na. 4**. Hii inamaanisha huduma zimesogezwa karibu zaidi na wananchi ambapo ndipo tunapopaswa kuweka nguvu kubwa.

Jedwali Na. 4; Idadi ya wagonjwa katika vituo vya huduma za afya

Aina ya Kituo	Julai 2021 - Machi 2022				Julai 2022 - Machi 2023			
	OPD	IPD	Total	%	OPD	IPD	Total	%
Hospitali za Taifa, Kanda, Maalum	1,596,778	172,474	1,769,252	5.3	1,899,417	368,600	2,268,017	6.3
Hospitali za Rufaa za Mikoa (RRH)	3,734,847	250,322	3,985,169	11.8	2,253,991	275,980	2,529,971	7.1
Hospitali ngazi ya Halmashauri	5,458,779	578,851	6,037,630	17.9	7,819,361	544,794	8,364,155	23.3
Vituo vya Afya	6,424,102	378,111	6,802,213	20.2	6,591,701	377,022	6,968,723	19.4
Zahanati	13,766,427	10,125	13,776,552	40.9	13,549,308	8,696	13,558,004	37.8
Kliniki	1,317,987	-	1,317,987	3.9	2,184,561	35	2,184,596	6.1
Jumla	32,298,920	1,389,883	33,688,803		34,298,339	1,575,127	35,873,466	

114. *Mheshimiwa Spika* Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Magonjwa ya nje (OPD) yameendelea kuchangia idadi kubwa katika magonjwa yote katika

kwenye ngazi zote za vituo vya kutolea huduma. Aidha, huduma katika ngazi ya Afya msingi hususan Hospitali za Halmashauri zimezidi kuimarika ambapo asilimia 22.8 ya wagonjwa wa nje walihudumiwa katika Hospitali hizo ikilinganishwa na asilimia 16.9 ya wagonjwa wa nje waliohudumiwa katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22 kama inavyoonekana katika **Jedwali Na. 5**

Jedwali Na. 5; Mchango wa idadi ya wagonjwa wa nje (OPD) kwa magonjwa yote katika ngazi za zote za huduma za afya

Aina ya Kituo	Julai 2021 - Machi 2022		Julai 2022 - Machi 2023	
	OPD	% OPD	OPD	% OPD
Hospitali za Taifa, Kanda, Maalum	1,596,778	4.9	1,899,417	5.5
Hospitali za Rufaa za Mikoa (RRH)	3,734,847	11.6	2,253,991	6.6
Hospitali ngazi ya Halmashauri	5,458,779	16.9	7,819,361	22.8
Vituo vya Afya	6,424,102	19.9	6,591,701	19.2
Zahanati	13,766,427	42.6	13,549,308	39.5
Kliniki	1,317,987	4.1	2,184,561	6.4
Jumla	32,298,920		34,298,339	

115. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 **magonjwa yaliyoongoza katika kuwaathiri zaidi wananchi (Top ten OPD)** na kuwasababishia kwenda katika vituo vya huduma kupata matibabu ni maambukizi katika mfumo wa hewa (asilimia 24), Maambukizi ya njia ya mkojo (asilimia 13), na Malaria (asilimia 7) ikilinganishwa na kipindi kama hicho mwaka 2021/22 ambapo pia magonjwa yaliyoongoza yalikuwa; maambukizi ya mfumo wa hewa (asilimia 23), maambukizi ya njia ya mkojo yalikuwa (asilimia 13) na Malaria ilikuwa

(asilimia 8). Aidha, **magonjwa yaliyoongoza Kulazwa (Top ten IPD)** ni Malaria (asilimia 11), Homa ya Mapafu (asilimia 10) na Anemia (asilimia 6.2) ikilinganishwa na na kipindi kama hicho mwaka 2021/22 ambapo Homa ya mapafu (asilimia 11.6), Malaria (asilimia 11.5) na Anemia (asilimia 6.4) kama ilivyoainishwa katika ***Kiambatisho Na. 6 na Na.7.***

116. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi hicho magonjwa yaliyoongoza kwa wagonjwa wa nje (OPD) wenye **umri chini ya miaka mitano** yalikuwa ni maambukizi katika mfumo wa hewa (asilimia 37.3), Malaria (asilimia 10.69) na kuharisha pasipo kupungukiwa maji mwilini (asilimia 8.39). **Kwa umri wa miaka mitano na zaidi** magonjwa yalikuwa ni maambukizi katika mfumo wa hewa (asilimia 18.8), Maambukizi katika njia ya mkojo (asilimia 16.1) na Malaria (asilimia 6.5). Magonjwa yasiyoambukiza yanaongezeka kwa kasi hadi kufikia kuwemo katika orodha ya magonjwa kumi yanayoongoza kusababisha watu kuhudhuria katika vituo vya kutolea huduma za afya. Kama inavyoonekana katika ***Kiambatisho Na. 8.***

117. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, **magonjwa yaliyoongoza kwa wagonjwa wa kulazwa (IPD)** kwa wenye **umri chini ya miaka mitano** yalikuwa ni homa ya mapafu (asilimia 25.5), Malaria (asilimia 19.18) na kuharisha sana (asilimia 13.8). Kwa upande wa wagonjwa walio na **umri wa miaka mitano na zaidi,** magonjwa yaliyoongoza yalikuwa ni Malaria (asilimia 13.8), Maambukizi katika njia ya mkojo (asilimia 9.77) na Shinikizo la juu la damu (asilimia 8.92),

Kama inavyoonekana katika **Kiambatisho Na. 9** Katika kundi hili la wagonjwa, magonjwa yasiyoambukiza (NCD) yalikuwa ni chanzo cha watu kwenda kulazwa katika vituo vya kutolea huduma hali inayoashiria kukua kwa kiwango cha tatizo la magonjwa ya aina hiyo.

118. **Mheshimiwa Spika**, idadi ya **vifo vilivyotokea katika vituo vya huduma** vimeendelea kushuka ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya wagonjwa 40,878 walifariki dunia, ikilinganishwa na wagonjwa 45,895 waliofariki kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Katika kipindi hicho zaidi ya vifo 23,292 sawa na asilimia 57 ya vifo vyote vilitokea katika ngazi ya Hospitali za Rufaa za mikoa na Hospitali za Wilaya na vifo 13,404 sawa na (asilimia 32.8) vilitokea katika ngazi ya Kanda, Maalum na Taifa kama inavyoonekana katika **Jedwali Na 6**. Aidha, magonjwa yaliyoongoza kwa kusababisha vifo zaidi ni Homa ya Mapafu (asilimia 9.3), *Neonatal Asphyxia* (asilimia 6.6) na Shinikizo la juu la damu (asilimia 6.0) kama ilivyoainishwa katika **Kiambatisho Na. 10**.

Jedwali Na. 6; Idadi ya vifo vilivyotokea katika vituo vya kutolea Huduma

AINA YA KITUO	Julai 2021 - Machi 2022	%	Julai 2022 - Machi 2023	%
Hospitali ya Taifa, Hospitali Maalum, Kanda	15,369	33.5	13,404	32.8
Hospitali RRH	9,142	19.9	10,465	25.6

Hospitali za Wilaya	16,479	35.9	12,827	31.4
Vituo vya Afya	4,213	9.2	3,630	8.9
Zahanati	692	1.5	552	1.4
Jumla	45,895	100	40,878	100

Huduma za Wagonjwa wa Dharura na Ajali

119. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kukamilisha ujenzi wa **majengo 23** ya kutoa **huduma za dharura (EMD)** katika Hospitali Maalum, Kanda na Mikoa na kuziwekea vifaa na vifaa tiba. Hadi kufikia Machi 2023 jumla ya EMD 15 zilikuwa zimekamili na zimeanza kutoa huduma. Kukamilika kwa ujenzi wa EMD kumeongeza idadi ya Hospitali za Rufaa za Mikoa, maalumu, na kanda zinazotoa huduma hiyo kutoka saba **(7)** mwaka 2020, nane **(8)** mwaka 2021 na kufikia **38** kipindi cha mwezi Machi 2023. Aidha naomba kutumia fursa hii kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa Serikali ya awamu ya sita imewezesha ujenzi wa majengo ya **EMD 80 katika ngazi ya Halmashauri**. Haya ni mapinduzi makubwa katika Sekta ya Afya hapa Tanzania tangu uhuru kwa Serikali kuweka mfumo madhubuti wa huduma za dharura kuanzia ngazi ya Taifa hadi Wilaya. Matokeo ya uwezekaji huu yatafunguza vifo ndani ya Hospitali kwa asilimia **40** na kuokoa maisha ya wananchi wanaohitaji huduma za dharura.
120. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kukamilisha ujenzi wa **wodi 45** kwa ajili ya **wagonjwa mahututi na wanaohitaji uangalizi maalum (ICU)** katika Hospitali ngazi ya Taifa, Maalum, Kanda na Mkoa na kuziwekea vifaa

na vifaa tiba, ambapo hadi kufikia Machi 2023 jumla ya **ICU 33** zilikuwa zimekamilika na zimeanza kutoa huduma. Kukamilika kwa ujenzi wa majengo ya ICU kutaongeza idadi ya vitanda vya ICU kutoka **vitanda 258** vilivyokuwepo na kufikia jumla ya **Vitanda 1,000** na uwekezaji huu utaokoa maisha ya wananchi wengi zaidi ndani ya Hospitali kwa asilimia 20 hadi 30.

121. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imefanya tathmini ya **magari ya wagonjwa (Ambulance)** nchini ambapo jumla ya **magari 595** kati ya **magari 761** yaliyopo yanafanya kazi na **221** yapo katika hatua mbalimbali za matengenezo. Serikali kupitia Wizara ya Afya na OR TAMISEMI imekamilisha ununuzi wa magari ya kubebea **wagonjwa 727** ambapo hadi sasa jumla ya **magari 77** yamewasili nchini. Uwepo wa magari ya wagonjwa (ambulance) utasaidia kusafirisha wagonjwa mbalimbali wakiwemo akinamama wajawazito kwa wakati kutoka Hospitali moja na nyingine. Magari haya yatasaidia huduma za uokoaji na huduma kwa wahanga wa ajali katika barabara kuu na kuwasafirisha kwa wakati huku wakipatiwa huduma wakati wakiwa njiani. Aidha, tathmini imefanyika kwa kushirikiana na Jeshi la Polisi la maeneo korofi/tete kwa ajali katika Miko ayote nchini. Taarifa na utambuzi wa maeneo haya zitatumika kuboresha huduma za dharura na uokoaji kwa wahanga wa ajali.

Udhibiti wa Magonjwa yasiyo ya Kuambukiza (Non Comunicable disease-NCDs)

122. **Mheshimiwa Spika**, kumekuwa na ongezeko la magonjwa yasiyo ya kuambukiza ulimwenguni kote

ikiwemo Afrika na Tanzania kwa ujumla. Magonjwa haya ni pamoja na Magonjwa ya Moyo, Figo, Shinikizo la juu la damu, Saratani, Kisukari, matatizo sugu ya mfumo wa upumuaji, ajali (injuries), afya ya akili na madawa ya kulevya. Magonjwa haya yanabakia kuwa ndio sababu kuu ya madhara na vifo. Miongoni mwa vyanzo vikuu vinavyohusishwa na ongezeko la magonjwa yasiyo ya kuambukiza ni pamoja na, **ulaji usiofaa, matumizi ya tumbaku, kutoshughulisha mwili (kazi zinazotumia nguvu) na matumizi ya pombe kupita kiasi.**

123. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, magonjwa yasiyoambukiza ambayo yamesababisha wagonjwa wengi kuhudhuria vituo vya kutolea huduma za afya ni pamoja na **shinikizo la juu la damu wagonjwa 890,788** sawa na asilimia 3.8 ikilinganishwa na asilimia 3.6 kipindi kama hicho mwaka 2021/22 na **kisukari wagonjwa 436,232** sawa na asilimia 1.8 Aidha, takwimu zinaonesha kuwa katika kipindi hicho, ugonjwa uliongoza katika kusababisha vifo vingi kati ya magonjwa yasiyoambukiza ulikuwa ni ugonjwa wa moyo ambao ulisababisha vifo 1,388 sawa na asilimia 6.0 ya vifo vyote, ikilinganishwa na asilimia 5.4 ya vifo vilivyosababishwa na ugonjwa huo kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Hali hii inaonesha magonjwa yasiyoambukiza yasipodhibitiwa yanaweza kusababisha ongezeko kubwa la vifo nchini,

124. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea **kutoa elimu kwa jamii** kuhusu namna bora ya kujikinga na Magonjwa yasiyoambukiza ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi

Machi, 2023 jumla ya **watumishi 1,690** katika vituo vya afya 497 vilivyopo katika halmashauri 120 wamepatiwa **mafunzo** kuhusu kugundua na kutibu magonjwa haya kwa ufanisi. Lengo likiwa ni kuzifikia Halmashauri zote hapa nchini kufikia Desemba, 2023. Wizara imenunua na kusambaza mashine maalum ikiwemo Mashine 700 za Kupima shinikizo la damu, vifaa 700 vya kupima mapigo ya moyo, mashine 2,000 za kupima sukari, vifaa 700 vya uchunguzi wa saratani, mizani 700 za kupima uzito na urefu na vifaa vingine vya uchunguzi wa magonjwa yasiyoambukiza kwenye ngazi ya msingi.

125. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuwekeza na kuruhusu uwekezekaji binafsi katika huduma za kusafisha damu (hemodialysis) kwa wagonjwa wa figo. Hadi kufikia Machi,2023 idadi ya vituo vilivyosajiliwa vimeongezeka kutoka 44 hadi 62 ambapo kati ya vituo hivyo Hospitali zinazomilikiwa na Serikali ni 27, idadi ya mashine za kusafisha damu imeongezeka toka 633 hadi 742 na idadi ya wagonjwa wanaonufaika na huduma hii imeongezeka toka 2245 hadi kufikia 3252. Serikali inaendelea kutafuta namna za kupunguza gharama za huduma hii muhimu sambamba na kupanua huduma za upandikizaji wa figo ili kupunguza muda wa kusubiria upandikizaji na utegemezi wa kusafishishwa damu kwa wagonjwa hawa.

126. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha **huduma za macho** nchini ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya waalimu 158 wa shule za msingi wamepatiwa mafunzo ya kutambua Watoto wenye matatizo ya macho. Aidha, Waalimu hao wamefanya

utambuzi wa awali kwa jumla ya Watoto 20,000 kati yao Watoto 3,000 walikutwa na matatizo ya macho yanayohitaji kutibiwa na wataalamu wa macho. Vilevile Serikali imetoa jumla ya Shilingi bilioni 1.5 kwa ajili ya kuimarisha huduma za macho ikiwa ni pamoja na kununua vifaa na vifaa tiba, kusomesha wataalamu, kuimarisha miundombinu ili iwe rafiki kwa watu wenye ulemavu, uelimishaji wa jamii na kuendesha huduma za mkoba maeneo yasiyo na wataalamu. Wizara kwa kushirikiana na wadau wa macho imeendesha kambi kubwa 6 za huduma za kibingwa bobezi za macho kwenye mikoa ya Lindi, Ruvuma, Tabora, Kigoma, Mwanza na Mbeya. Hadi kufikia Machi 2023 jumla ya wagonjwa 20,000 wamefanyiwa uchunguzi wa afya ya macho na 1,500 wamefanyiwa huduma ya upasuaji wa macho

127. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuimarisha **huduma za Afya ya Kinywa na Meno** nchini. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Wizara imenunua na kusimika viti vya kutolea huduma za kinywa na meno 80 katika vituo vya kutolea huduma za Afya. Aidha, Serikali imeanzisha mafunzo ya Shahada ya Udaktari wa Kinywa na Meno (DDS) Chuo Kikuu cha Dar es Salaam Ndaki ya Mbeya ili kukabiliana na changamoto ya upungufu wa wataalamu waliobobea katika huduma za kinywa na meno. Vilevile, Serikali iliajiri watumishi 186 wa Afya ya Kinywa na Meno.

Huduma za Afya Akili

128. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha **huduma za afya ya akili** kwa kuendelea kujenga uelewa kwa jamii juu ya Afya ya Akili. Kazi kubwa iliyotekelezwa ni kuandaa Kongamano na Mdahalo wa Kitaifa wa Afya ya Akili mwezi Octoba 2022 wenye lengo la kuleta wataalamu mbalimbali na jamii kujadiliana juu ya masuala ya Afya ya Akili kwa jamii, watoto, vijana na makundi mengineyo. Jumla ya wananchi 1,155 walishiriki kwenye Kongamano na mdahalo, na washiriki 8,150 walishiriki kwa njia ya mtandao. Baada ya mdahalo huo, majukwaa huru matatu ya Afya ya Akili yameanzishwa kwa ajili ya kuendelea kutoa elimu kwenye jamii kuhusu Afya ya Akili na Dawa za Kulevya ambapo zaidi ya watu 10,000 wanashiriki kwenye kutatua changamoto za afya ya akili, ukatili na dawa za kulevya kupitia majukwaa hayo.
129. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea **kuiwezesha Hospitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe** ili kuendelea kutoa huduma bora za afya ya akili ikiwemo huduma za uchunguzo na tiba ambapo katika kipindi hiki kiasi cha shilingi biioni mbili zimetolewa. Katika kipindi hiki jumla ya **wagonjwa 138,625 wa Afya ya Akili** walihudumiwa. Mwelekeo wa Wizara ni kukusanya takwimu za wagonjwa wa afya ya akili wanaohudumiwa katika vituo vingine vya kutoa huduma za afya vya umma na binafsi. Aidha katika kuongeza wataalam wa afya ya akili nchini, **Wizara inafadhili wataalam 10 katika ngazi ya ubingwa wa magonjwa ya afya ya akili wanaosoma MUHAS**. Vilevile Wizara inashirikiana na

Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili (MUHAS) kuanzisha Programu ya Sayansi ya Saikolojia (BSc. Psychology) ngazi ya shahada. Uzalishaji wa waatalamu hawa utatoa mchango mkubwa katika kuimarisha utolewaji wa afua mbalimbali za huduma ya Afya ya Akili hapa nchini. Wizara itaendelea kushirikiana na MUHAS ikiwemo kutafuta rasilimali fedha ya kufadhili wataalam zaidi.

Huduma za Utengamao, Wazee na Tiba Shufaa

130. ***Mheshimiwa Spika***, katika kutambua uwepo wa watu wenye ulemavu hususan watoto, ongezeko la umri wa kuishi na kuongezeka kwa magonjwa yasiyo ya kuambukiza, Serikali imeanzisha sehemu mahsusi ndani ya Idara ya Tiba ambayo inaratibu utoaji wa huduma za utengamao, huduma shufaa na huduma kwa Wazee. Kwa upande wa **huduma za utengamao** kipaumbele kimewekwa katika utoaji wa huduma 5 za utengamao ambazo ni Tiba mazoezi (Physiotherapy), Tiba kwa njia ya kazi, Viungo saidizi, Tiba lugha na matamshi, na Tiba saikolojia). Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 huduma ya utengamao inayoongoza kutolewa ni Tiba mazoezi ambayo inatolewa katika Hospitali 33 ikifuatiwa na Tiba kwa njia ya kazi hospitali 12 na viungo saidizi hospitali 10. Hadi kufikia Machi 2023 kulikuwa na jumla ya wataalam 143 ambao wanafanya kazi katika hospitali za Kanda, Maalum na Taifa ambapo idadi kubwa ni kada ya Tiba mazoezi (92) ikifuatiwa na tiba kwa njia ya kazi (29). Serikali itaendelea kuimarisha huduma hizi ili ziweze kuwafikia wananchi wengi zaidi kwa kuhakikisha uwepo wa

wataalam, miundombinu (Rehabilitation Centres) na vifaa saidizi kwa ajili ya huduma za utengamao kwa kuanza na Hospitali za Rufaa za Mikoa 10. Ili kuendelea kuimarisha upatikanaji wa viungo saidizi, Wizara itanza utengenezaji wa karakana tano (5) kwa ajili ya viungo saidizi katika hospitali za Rufaa za mikoa.

131. **Mheshimiwa Spika**, ili kutambua mapema watoto wanaozaliwa na ulemavu Wizara itaendelea kuhakikisha watoto wanakaguliwa ili kubaini aina yoyote ya ulemavu mara baada ya kuzaliwa kabla ya kupewa na kuweka viashiria mahususi vya ulemavu kwenye kadi ya mtoto kwa lengo la kubaini mapema. Aidha, katika mwaka wa 2023/24 Wizara itakamilisha kuandaa nyenzo za kukusanyia takwimu (MTUHA) za huduma za utengamao hususan kwa watoto na kujumuishwa katika mfumo wa DHIS2 pamoja na kuwafundisha namna ya kutumia nyenzo hizo watoa huduma katika hospitali zote zinazotoa huduma za utengamao.

132. **Mheshimiwa Spika**, katika kuendelea kuimarisha huduma za Utengamao na Huduma za shufaa nchini, Serikali kupitia Wizara imedhamiria kujikita zaidi katika kuhakikisha tunapata wataalam wenye sifa stahiki na hivyo mkakati wetu kwa mwaka huu ni kuongeza idadi ya wataalam wenye sifa stahiki katika maeneo hayo. Wizara yangu imewasilisha maombi rasmi kwa Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili (MUHAS) ili Chuo hicho kianza rasmi programu maalum za mafunzo ya Shahada ya Kwanza ya Huduma za Tiba Mazoezi (BSc. Physiotherapy) na Mafunzo ya Shahada ya Kwanza ya

Huduma za Tiba kwa njia ya Kazi (BSc. Occupational Therapy) na Shahada ya Kwanza ya Mafunzo ya Matibabu ya Usikivu matamshi na Lugha (BSc. Audiology, Speech and Language Pathology).

133. **Mheshimiwa Spika**, awali mafunzo tajwa hapo juu yalikuwa yanatolewa na chuo kimoja nchini ambacho ni Chuo Kikuu cha KCMC na hivyo kutokidhi uhaba mkubwa wa wataalam hao ambao wanahitajika. Naomba kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa tayari MUHAS imefanikiwa kupata ridhaa ya Tume ya Vyuo Vikuu (TCU) kwa ajili ya kuanzisha programu hizo. Kwa sasa kuna wanafunzi 45 ambao tayari wanaendelea na mafunzo ya Shahada ya kwanza ya Tiba Mazoezi (BSc Physiotherapy) na katika mwaka huu wa fedha Wizara yangu imedhamiria kusomesha wanafunzi 10 kwa kila kozi na imetenga fedha hizo za masomo katika bajeti ya mwaka huu. Aidha, Serikali kupitia Wizara ya Afya pia inaendelea kushawishi wadau wengine kuunga mkono jitihada za Serikali za kusomesha wataalam wa huduma za utengamao hususan watoto.

Huduma za Tiba Asili na Tiba Mbadala

134. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha **huduma za tiba asili na tiba mbadala** ambapo awali kiwango kikubwa cha dawa hizi kilikuwa kinatumika bila ya kufanyiwa utafiti wa awali wa kisayansi. Katika kukabiliana na changamoto hiyo, Wizara ya Afya kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA) imeratibu utafiti wa usalama wa awali wa dawa 42 za tiba asili kwa ngazi ya Wanyama (pre-clinical study) kutoka kwa watengeneza

dawa za asili 19 katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023. Matokeo ya utafiti huo yameonesha dawa aina 39 sawa na asilimia 92.3 zimekidhi vigezo vya awali vya kuwa salama kwa matumizi ya binadamu. Aidha, Wizara imeendelea kufanya tafiti mbalimbali za tiba asili kwa kushirikiana na vyuo vikuu vya ndani vikiwemo Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Chuo kikuu cha tiba na sayansi Muhimbili, Chuo kikuu cha kilimo cha Sokoine na Chuo kikuu cha Nelson Mandela. Vilevile, Wizara imeboresha kiwanda cha kimkakati na maabara ya utafiti kilichopo NIMR-Mabibo Dar es Salaam kwa kununua mashine za kutengenezea dawa na vifaa vya maabara. Kiwanda hiki kimeanza kufanya kazi na kitaboresha tafiti na uzalishaji wa dawa za asili zilizo bora.

135. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuendelea kuimarisha huduma za Tiba asili nchini, Wizara inaanzisha **Huduma Jumuishi za Tiba Asili** katika hospitali saba za Rufaa za Mikoa ya Rufaa za Mikoa ya Mwanza, Arusha, Tanga, Dar es salaam, Morogoro, Mbeya na Dodoma. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 watoa huduma 21 kutoka katika hospitali 7 za Rufaa za Mikoa wamepatiwa mafunzo ya jinsi ya kutoa huduma hizo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara kwa kushirikiana na watengeneza dawa 22; Taasisi za Utafiti, vyuo vikuu vya ndani vikiwemo Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Chuo kikuu cha Tiba na Sayansi Shirikishi Muhimbili, Chuo kikuu cha kilimo cha Sokoine na Chuo kikuu cha Nelson Mandela; na Hospitali saba za Rufaa za Mikoa ya Mwanza, Arusha, Tanga, Dar es salaam, Morogoro, Mbeya na Dodoma imeendaa miongozo kuanzishwa kwa **Huduma Jumuishi za Tiba Asili** katika

hospitali saba za Rufaa za Mikoa. Uanzishwaji wa huduma jumuishi za tiba asili katika hospitali za rufaa za mikoa utaboresha na kuimarisha huduma za tiba asili nchini ikiwa ni pamoja na tiba utalii. Wizara kwa kushirikiana na Vyu vya Afya vya Kati vinne na Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ilitoa **mafunzo kwa waganga na watengeneza dawa** za asili 229 ya jinsi ya utoaji huduma, salama, utengenezaji wa dawa na umuhimu wa kusajili dawa husika ili kuweza kumlinda mtumiaji wa huduma za tiba asili.

UIMARISHAJI WA HUDUMA ZA MATIBABU YA KIBINGWA NA UBINGWA BOBEZI

136. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuboresha na kuimarisha huduma za matibabu ya Kibingwa na Ubingwa bobezi nchini kwa kusogeza huduma hizi karibu na wananchi. Huduma hizi hutolewa na Hospitali ya Taifa, Hospitali za Rufaa za kanda, Hospitali maalum na Hospitali za Rufaa za Mikoa. Katika Kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya **wagonjwa 4,797,988** walihudumiwa katika hospitali hizi ikilinganishwa na **wagonjwa 5,754,421** waliohudumiwa katika hospitali hizi katika kipindi kama hiki mwaka 2021/22, idadi ya wagonjwa imepungua hali inayoashiria kuimarika kwa huduma za afya ngazi ya msingi hususani Hospitali za halmashauri. ***Kiambatisho Na. 11*** kimeainisha. Aidha katika kutekeleza sera ya matibabu sawa kwa wote, matibabu ya misamaha yenye thamani ya **shilingi 88,565,989,835** yalitolewa katika kipindi hicho, ikilinganishwa na misamaha yenye thamani ya **shilingi 38,942,930,007.19**

iliyotolewa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kama inavyoonekana katika ***Kiambatisho Na. 12.***

137. *Mheshimiwa Spika,* huduma za **utalii tiba** (*Medical Tourism*) zimeendelea kuimarika baada ya uamuzi wa Serikali wa kuendelea kuimarisha huduma za ubingwa na ubingwa bobenzi hapa nchini na hivyo kuvutia wagonjwa kutoka nchi mbalimbali kufuata huduma hizo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya **wagonjwa 812** wamehudumiwa na Hospitali za Taifa, Maalum na Kanda ukilinganisha na **wagonjwa 368** kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Wagonjwa hao walikuwa wanatoka katika nchi za Kenya, Uganda, Congo, Zambia, Comoro, Burundi, Rwanda, Zambia, Malawi, Msumbiji, DRC, South Sudani. Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma hizo na kuanzisha nyingine kwa lengo la kuifanya Tanzania kuwa kitovu cha utalii tiba katika nchi za Afrika.

138. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kusogeza huduma za kibingwa na ubingwa bobenzi karibu na wananchi kwa kuendesha kambi mbalimbali za matibabu ya mkoba huduma za kibingwa na ubingwa bobenzi ikiwa ni pamoja na huduma za Ushauri, Upasuaji wa Matatizo mbalimbali, Macho, figo, kisukari, kinywa na meno, pua, na koo, mfumo wa mkojo, mifupa na meno, huduma za Moyo, Uchunguzi wa saratani ya matiti, tezi dume, mlango wa kizazi, chanjo ya homa ya Ini, huduma za TB, magonjwa ya watoto, magonjwa ya ndani, afya ya uzazi na magonjwa ya wanawake, upasuaji wa mifupa, magonjwa ya ubongo na mishipa ya fahamu na magonjwa

ya masikio, pua na koo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya **wagonjwa 80,018** walihudumiwa kupitia mpango huo. Mpango huo umewezesha wananchi kupata huduma za kibingwa na ubingwa bobezi kwa gharama nafuu. Serikali itaendelea kuimarisha huduma hizi ili ziweze kuwafikia wananchi wengi zaidi hasa wale wasiokuwa na uwezo wa kugharamia huduma husika.

Hospitali ya Taifa Muhimbili (MNH)- Upanga

139. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Hospitali ya Taifa ya Muhimbili imetoa huduma kwa **wagonjwa 375,057** ikilinganishwa na **Wagonjwa 367,213** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Kati ya hao wagonjwa wa ndani (IPD) ni **35,745** na wa nje (OPD) ni **339,312**. Huduma za kibingwa na ubingwa bobezi ambazo zimetolewa na Hospitali katika kipindi hicho ni pamoja na Upandikizaji wa figo, Kusafisha damu na Upandikizaji wa vifaa vya usikivu. Katika kutekeleza Sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali ya Taifa Muhimbili imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 12,804,756,748.34** kwa wagonjwa 47,390 kuanzia Julai 2022 hadi Machi, 2023 ikilinganishwa na gharama ya shilingi bilioni 14.1 kwa wagonjwa 46,591 kwa kipindi kama hicho Julai 2021 hadi Machi 2022. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni pamoja na usafishaji wa damu (Renal Dialysis), Huduma za ICU, Huduma za vipimo vya CT Scan na MRI pamoja na huduma za dawa. Aidha, katika kipindi hicho, Hospitali ilihudumia wagonjwa 333 ambao walitoka

nchi mbalimbali ikilinganishwa na wagonjwa 353 katika kipindi kama hichi mwaka 2021/22.

140. **Mheshimiwa Spika**, hali ya upatikanaji wa dawa ilikuwa wastani wa asilimia 90. Hali ya upatikanaji wa damu katika Hospitali ilifikia wastani wa asilimia 82.9 ya mahitaji ikilinganishwa na wastani wa asilimia 74.6 kwa kipindi kama hiki mwaka 2021, Hospitali imetumia jumla ya shilingi bilioni 10.16 katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 zilizotokana na mapato ya ndani kwa ajili ya ununuzi wa dawa na vitendanishi.
141. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeanzisha **Huduma mpya** ambazo ni pamoja na matibabu ya njia ya mirija kwenye kansa mbalimbali kwa mfano ya ini (trans arterial chemo embolization of liver tumor, TACE), kuchepusha damu iliyoshindwa kupita kwenye ini lenye unyafuzi (Trans jugular trans-hepatic portal systemic shunt, TIPS, in liver cirrhosis). Huduma nyingine ni ufunguaji wa mishipa iliyobana au kuziba iliyokua inatanuka kwenye usafirishaji wa damu (percutaneous transluminal angioplasty). Huduma hizi za tiba radiolojia zimeendelea kupunguza gharama za kusafirisha nje ya nchi kwa wagonjwa wanaozihitaji, ambapo kiasi cha shilingi Bilioni 19.9 ziliokolewa.
142. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa huduma ya kibingwa bobezi **ya upandikizaji figo (Renal Transplant)** kwa wagonjwa wanne (4) kwa mwezi September na Oktoba 2022, na hivyo kufikia jumla ya **wagonjwa 72** tangu huduma hii ilipoanzishwa mwezi

Novemba, 2017 kwa gharama ya shilingi 2,220,000,000 ambayo ni wastani wa shilingi milioni 30 kwa mgonjwa mmoja ikilinganishwa na huduma ya upandikizaji figo kwa mgonjwa mmoja nje ya nchi (India) kwa wastani wa shilingi 120,000,000. Hivyo wagonjwa 72 waliopata huduma hii katika Hospitali ya Taifa Muhimbili wangeharimu shilingi 8,880,000,000 Kama wangetibiwa nje ya nchi. Kwa kuanzisha huduma hii hapa nchini Serikali imeokoa jumla ya shilingi 6,660,000,000 katika kipindi husika.

143. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea na utoaji wa huduma ya **upandikizaji vifaa vya usikivu (*Cochlear implant surgery*)** kwa watoto tisa (9) ikilinganishwa na watoto watano (5) kwa kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Gharama ya huduma hiyo ni shilingi milioni 36 kwa mgonjwa mmoja nchini na nje ya nchi (India) huduma hii hugharimu shilingi milioni 100. Hadi sasa jumla ya wagonjwa 58 wamefanyiwa upasuaji kwa gharama ya shilingi bilioni 2.1 toka kuanza kwa huduma hii kutolewa hapa nchini. Kwa kuanzisha huduma hii hapa nchini Serikali imeokoa jumla ya shilingi bilioni 3.7 ambazo zingetumika kugharimia upandikizaji wa vifaa vya usikivu nje ya nchi.
144. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Hospitali iliendelea kutoa huduma za maabara ambapo jumla ya vipimo 713,561 vimefanyika. Hospitali imeendelea kufanya maboresho ya kuongeza aina mpya ya vipimo vya damu vinavyohusiana na uchunguzi wa ugandaji wa damu. Vipimo vingine vilivyoongezeka katika kipindi hiki ni vile vinavyohusiana na uchunguzi wa saratani

ya damu na uchunguzi kwa wagonjwa wenye matatizo ya figo. Aidha, huduma za radiolojia zimeendelea kuimarishwa ambapo idadi ya huduma 49,222 zilifanyika katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023. Hili ni ongezeko kwa asilimia 32.5 ikilinganishwa na huduma 33,229 zilizofanyika katika mwaka 2021/22. Hospitali imeongeza wigo wa kutoa huduma za kichunguzi ambapo, huduma za kichunguzi bobezi kwa Mfumo wa fahamu, moyo na mishipa ya damu na huduma za kichunguzi kwa kina mama zilianza kutolewa kibobezi. Huduma ya kibingwa bobezi ya tiba radiolojia (Interventional Radiology) imendelea pia kuimarishwa ambapo aina ya huduma zitolewazo zimeongezeka kutoka 5 mpaka 12. Aidha, Hospitali iliendelea kutoa **huduma za mkoba** (*outreach Program*) katika hospitali za Rufaa za Mikoa za Hospitali ya Mwananyamala ambapo jumla ya wagonjwa 710 walihudumiwa na katika Hospitali ya Rufaa ya Tumbi walihudumiwa wagonjwa 863, huduma katika maeneo hayo zilihusisha ushauri na upasuaji kama tiba ya matatizo mbalimbali.

145. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa **mafunzo ya kibingwa na kibingwa bobezi** kwa kushirikiana na wataalamu wabobezi kutoka nchi mbalimbali duniani ambao walishirikiana na wataalamu wetu wa ndani kufanya mafunzo kwa vitendo wa utoaji huduma za kiuchunguzi na matibabu katika kambi mbalimbali. Mafunzo hayo yaligharamiwa kwa ushirikiano kati ya hospitali ya Taifa Muhumbili na taasisi marafiki. Utaratibu huu wa kushirikiana na wataalamu bobezi umepanua wigo kwa wataalamu wa ndani ya nchi

kujifunza na hivyo kupelekea wagonjwa wengi kutibiwa. Hii imezidi kuokoa fedha za kigeni ambazo zingetumika kupeleka wataalamu takribani 17 wa Muhimbili nje ya nchi kupata mafunzo ya muda mfupi na muda mrefu. Aidha, hii imeifanya hospitali ya Taifa ya Muhimbili kuwa kituo cha ubora (Centre of excellence) kwenye tiba radiolojia ambapo mpaka sasa tumeweza kupokea jumla ya wataalamu 16, kumi na moja (11) kutoka ndani ya nchi (Taasisi ya Saratani ya Ocean Road, Bugando, Benjamin Mkapa hospital) na watano (5) nje ya nchi (Uganda hospitali za Mulago na Makerere) kwa ajili ya mafunzo ya muda mfupi.

146. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakikisha huduma za kibingwa na ubingwa bobezi zinakuwa endelevu, Serikali imeendelea kuhakikisha Hospitali inakuwa na wataalam mabingwa wa kutosha, ambapo katika kipindi hiki jumla ya wataalam wa ubingwa na ubingwa bobezi 8 wa fani za magonjwa ya afya ya watoto, magonjwa ya afya ya akili, magonjwa ya kinywa na meno, magonjwa ya ndani na wataalamu wa maabara walijiririwa, na kufanya jumla ya wataalam hao kufikia 288, ambayo ni sawa na asilimia 71 ya mahitaji halisi kulingana na IKAMA. Hata hivyo, jumla ya wataalam 36 wanaosomea ubingwa na ubingwa bobezi wapo kwenye mafunzo ndani na nje ya nchi.

Hospitali ya Taifa Muhimbili- Mloganzila

147. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali imetoa huduma kwa jumla ya **wagonjwa 123,981** ikilinganishwa na **wagonjwa**

91,744 waliohudumiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati ya wagonjwa hao, wa kulazwa (IPD) ni **9,875** na wagonjwa wa nje (OPD) ni **114,106**. katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 2,424,239,320** kwa wagonjwa 16,887 katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 ikilinganishwa na shilingi bilioni 1.9 kwa wagonjwa 2,928 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni pamoja na usafishaji wa damu (*Renal Dialysis*), Huduma za ICU, Huduma za vipimo vya CT Scan na MRI pamoja na huduma za kulazwa. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 hali ya upatikanaji wa dawa ilikua wastani wa asilimia 90 ambapo Hospitali imetumia jumla ya shilingi bilioni 5.1 zilizotokana na mapato ya ndani kwa ajili ya ununuzi wa dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi na hali ya upatikanaji wa Damu katika Hospitali ilifikia wastani wa asilimia 71 ya mahitaji.

- 148. Mheshimiwa Spika,** Hospitali imetoa **Huduma mpya** za kibingwa na bingwa bobezi ambazo ni pamoja na kupunguza uzito kwa kuwekewa Puto (*Intragastric balloon*), ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali ilifanikiwa kutoa huduma hii kwa wagonjwa 87. Gharama ya kumpeleka mgonjwa mmoja nje ya nchi ni kati ya USD 6,000 hadi USD 15,000 ambapo Hospitali inatoa huduma hiyo kwa gharama ya shilingi milioni 4.2 tu. Aidha, Hospitali imeanza kutoa huduma ya matibabu ya

kuondoa mawe kwenye mfumo wa mkojo kwa kutumia mawimbi mshtuko (*Extracorporeal Shock Wave Lithotripsy*) ambapo hadi Machi 2023 jumla ya wagonjwa 380 walipatiwa matibabu hayo. Hapo awali huduma hii ilikuwa ikipatikana nje ya nchi. Huduma zingine za kibingwa zilizoanzishwa ni upasuaji kwa njia ya tundu dogo.

149. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali ilifanikiwa kutoa **huduma ya upandikizaji wa uloto** (*bone marrow transplant*) kwa wagonjwa 11. Huduma hii ni mara ya kwanza kufanyika nchini na katika ukanda wa Afrika Mashariki na Kati. Gharama za kumpeleka mgonjwa mmoja nje ya nchi ni shilingi milioni 250 wakati katika Hospitali hii ni shilingi milioni 70 tu. Hivyo Hospitali imetumia shilingi milioni 770 na kama wangeenda nje ya nchi, Serikali ingetumia shilingi bilioni 2.75, hivyo jumla ya shilingi bilioni 1.98 zimeweza kuokolewa.

150. **Mheshimiwa Spika**, ili kuboresha huduma kwa wagonjwa wenye matatizo ya ubongo na mishipa ya fahamu, Hospitali ya Taifa Muhimbili iliamua kuwahudumia wagonjwa hawa chini ya Hospitali ya Taifa Muhimbili - Mloganzila na kuwapangia kazi madaktari bingwa na wabobezi wa fani hii. Utaratibu huu wa kutoa huduma mahsusi chini ya hospitali mahsusi na mabingwa/wabobezi mahsusi ni msingi wa dhana ya Vituo vya Umahiri (Centres of Excellence) ambayo ndio dhana tunayojenga kwa sasa katika utoaji wa huduma za kibingwa na kibobezi hapa nchini. Vituo hivi kwa mfano vya kutoa matibabu kwa wagonjwa wa kiharusi (Stroke Units)

vitakuwa chachu ya kuboresha huduma za afya nchini kwa kuchochea matibabu bora, mafunzo mahiri na Utafiti utakaotoa majawabu yatakayoboresha huduma za afya nchini.

151. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa huduma mbalimbali za uchunguzi za kibingwa ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya vipimo vya maabara 172,072 vilifanyika. Aidha, Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wagonjwa 84 kutoka nchi za Comoro, Kenya, Uganda, Korea, Canada, Misri na China walipatiwa huduma. Vilevile, Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali ilitoa **huduma bobevu za mkoba** za upasuaji, macho, figo, kisukari, moyo, kinywa pua na koo (*ENT*), Mfumo wa mkojo (*Urology*), mifupa pamoja na meno. Huduma hizi zilitolewa katika hospitali za Parokia ya Kibamba, Hospitali ya Ndanda, Hospitali ya wilaya ya Mkuranga, Hospitali ya rufaa ya Mwananyamala, Tumbi na Temeke ambapo jumla ya wagonjwa **4,368** walipatiwa huduma hizi (Ndanda 1,302, Tumbi 863, Mwanayamala 710, Temeke 478, Mkuranga 615 na Kibamba 400).

Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)

152. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Taasisi ilihudumia jumla ya **wagonjwa 93,017** ikilinganishwa na **wagonjwa 87,332** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Kati ya hao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **89,725** na wagonjwa wa kulazwa ni (IPD) **3,292**. Huduma za kibingwa na ubingwa bobezi ambazo zimetolewa na Taasisi katika kipindi hicho

ni pamoja na uchunguzi wa mishipa ya damu ya moyo, kufunga vifaa visaidizi vya moyo, kuzibua mishipa ya damu ya moyo na kutibu hitilafu ya mfumo wa umeme wa moyo. Katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Taasisi imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 521,962,007.69** kwa wagonjwa 1,167 ikilinganishwa na shilingi milioni 814.8 kwa wagonjwa 2,135 waliopewa msamaha katika kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni pamoja na ada ya kumuona daktari, vipimo vya maabara, upasuaji wa moyo kwa njia ya tundu dogo pamoja na malazi kwa upande wa wagonjwa mahututi. Hali ya upatikanaji wa damu katika Taasisi, imefikia wastani wa asilimia 100 ya mahitaji na hali ya upatikanaji wa dawa ilikuwa wastani wa asilimia 96.

153. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi imeweza kufanya **upasuaji wa moyo kwa kufungua kifua** na mishipa ya damu kwa wagonjwa 502, kati ya hao wagonjwa 397 walikuwa watu wazima na wagonjwa 105 walikuwa watoto. Watu wazima 170 wenye matatizo kwenye mishipa ya damu walifanyiwa upasuaji wa mishipa ya damu. Taasisi ilifanikiwa kufanya upasuaji mgumu ikiwa ni ishara ya kuimarika kwa uwezo wa waatalamu wetu katika utoaji huduma kwa magonjwa ya moyo. Taasisi ilifanya **upasuaji wa moyo kwa njia ya tundu dogo** kwa kutumia mtambo maalum "*Catheterization Laboratory*" ambapo **wagonjwa 1,069** walipatiwa matibabu ya moyo, kati ya hao 884 sawa na

asilimia 82.6 walikuwa ni watu wazima na 165 walikuwa ni watoto sawa na asilimia 17.4.

154. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi imetoa huduma kwa wagonjwa 14 wenye shida ya mfumo wa umeme wa moyo kwa kutumia mtambo wa Carto 3 ambapo jumla ya shilingi bilioni 26 zimeweza kuokolewa kama wagonjwa husika wangepelekwa nje ya nchi kupata matibabu hayo ya moyo. Aidha, Taasisi imetoa **huduma za mkoba** ambapo jumla ya wagonjwa 5,101 katika mikoa ya Arusha (1,259), Dar es Salaam (1,969), Geita (513), Mtwara na Lindi (584) na Zanzibar (776) walifikiwa. Vilevile, Taasisi imetoa ufadhili wa masomo ya muda mrefu kwa watumishi 57, na masomo ya muda mfupi kwa watumishi 49, kati ya hao waliopewa ufadhili wa masomo ya muda mrefu wataalamu 20 wapo kwenye kozi za kibingwa na ubingwa bobenzi.
155. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hiki, Hospitali ilifanya **Utalii Tiba** ambapo ilihudumia wagonjwa 92, kutoka nje ya nchi, ikilinganishwa na wagonjwa 58 waliohudumiwa katika kipindi kama hiki mwaka 2021/22, wagonjwa hao walikuwa wanatoka katika nchi za Burundi, Comoro, Rwanda, Uganda, Kenya, Cameroon na Zambia. Maboresho makubwa yanayoendelea kufanywa katika Taasisi hii umewezesha Serikali kupata ffedha za kigeni kwa kuhudumia wagonjwa kutoka nje ya nchi. Aidha uhitaji wa matibabu ya Moyo umeongezeka na hivyo Serikali inaendelea na maandalizi ya upanuzi wa huduma hizo katika Hospitali ya Dar Group. Vilevile Taasisi ya Moyo inaendelea kuimarishwa ili iwe kituo cha mafunzo ya wataalamu wa upasuaji wa moyo kwa nchi jirani za Afrika.

Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)

156. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Taasisi imehudumia jumla ya **wagonjwa 171,711** ikilinganishwa na **wagonjwa 154,260** waliohudumiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati yao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **165,185** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **6,526**. Aidha, katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Taasisi imetoa **huduma za msamaha zenye gharama ya shilingi 5,244,248,518** Kwa wagonjwa 2,869 ikilinganishwa na shilingi 7,102,362,612 zilitolewa kwa wagonjwa 2,156 mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni Upasuaji, Mionzi (Radiology), Malazi (Admission), Vipimo vya Maabara pamoja na Dawa. Hali ya upatikanaji wa dawa imefikia asilimia 96 ikilinganishwa na upatikanaji wa asilimia 87 kipindi kama hicho mwaka 2021/22, na hali ya upatikanaji wa damu salama ni asilimia 90.
157. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Taasisi ilifanya upasuaji kwa wagonjwa 5,477 ambapo upasuaji wa mifupa mbalimbali ni wagonjwa 2,313, kubadilisha nyonga wagonjwa 145; upasuaji wa goti wagonjwa 124; upasuaji wa goti kwa kutumia matundu wagonjwa 228; upasuaji wa mfupa wa kiuno wagonjwa 77; upasuaji wa uti wa mgongo wagonjwa 277; upasuaji wa ubongo wagonjwa 160; watoto wenye vichwa vikubwa na mgongo wazi 364; upasuaji wa dharura 1,679. Vilevile, Taasisi imefanya upasuaji wa kunyoosha vibyongo

(Scoliosis Surgery) kwa watoto 23 na upasuaji wa kuondoa uvimbe ulio kwenye sakafu ya ubongo kupitia tundu la pua (trans-sphenoidal hypophysectomy) wagonjwa kumi na moja (11) na upasuaji wa kuondoa uvimbe kwenye mshipa wa damu kwenye ubongo (Aneurysm clipping) wagonjwa watano (5). Aidha, Taasisi imeendelea kutumia **Mtambo maalum wa kuchunguza na kufanya upasuaji wa ubongo bila kufungua fuvu (Angio – Suite)**, ambapo katika kipindi hiki, jumla ya wagonjwa **94** walihudumiwa kwenye maabara hii na kuendelea kutoa matibabu ya kifafa (Epilepsy) kwa njia ya upasuaji. Uwepo wa mitambo huu umeimarisha huduma za uchunguzi wa magonjwa na matibabu ya ubingwa na ubingwa bobenzi.

158. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi imetoa **huduma za mkoba** ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wateja 4,528 walipatiwa huduma hiyo katika Hospitali za Mikoa ya Mtwara, Lindi na Dar es Salaam. Aidha, Taasisi imefanya **Utalii Tiba** wagonjwa kutoka nchi za nje ikiwa ni pamoja na nchi za ukanda wa Bara la Afrika, ambapo kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Taasisi ilipokea jumla ya wagonjwa 176 ikilinganishwa na wagonjwa 162 waliohudumiwa katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Wagonjwa hao walitoka katika nchi za Kenya, Uganda, Congo, Zambia, na Comoro

Taasisi ya Saratani Ocean Road

159. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Taasisi ilihudumia jumla ya **wagonjwa 43,922** ikilinganishwa na **wagonjwa 37,882** waliohudumiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati

ya hao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **41,542** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **2,380**. Huduma za kibingwa na ubingwa bobenzi ambazo zimetolewa katika kipindi hicho ni pamoja na tiba mionzi (*2D radiotherapy, 3D conformal radiotherapy (3DCRT), Intensity Modulated Radiation Therapy (IMRT), brachetherapy*, Tiba kemia (cytotoxic targeted), na tiba nyuklia (radioactive Iodine). Katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama za matibabu ya saratani, Taasisi imetoa **misamaha ya shilingi 37,293,822,470** kwa wagonjwa 13,740 ikilinganishwa na misamaha ya shilingi bilioni 13.9 kwa wagonjwa 2,792 iliyotolewa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha ni tiba mionzi, dawa za tiba ya saratani, uchunguzi wa maabara na radiolojia na huduma za kulaza wagonjwa Hali ya upatikanaji wa dawa za saratani ilikuwa wastani wa asilimia 100 ikilinganishwa na asilimia 98 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22 na upatikanaji wa damu salama ni asilimia 72.

160. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Taasisi imeanzisha **Huduma mpya** za wodi za wagonjwa mahututi (ICU) yenye vitanda 24, uchunguzi wa mashine ya MRI na digital x-ray; na huduma za tiba mtandao (Telemedicine). Aidha, Taasisi imeendelea kuimarisha huduma za maabara ambapo imepata ithibati ya Kimataifa ya SADCAS. Vipimo vya kawaida 162,665 na vipimo vya patholojia 1,002 vilifanyika, huduma za radiolojia zimeimarishwa ambapo vipimo 24,520 vya radiolojia vilifanyika, kati ya vipimo hivyo, vipimo 11,486 ni vya *digital X-ray*, 10,153 vya *ultrasound*, 2,390 vya *CT*

Scan, 167 vya *MRI* na 324 vya *mammograph*. Vilevile, Huduma bobenzi za uchunguzi na tiba nyuklia zimefanyika kwa wagonjwa 398 ambao walifanyiwa uchunguzi (diagnostic scans) katika mifupa, figo, ubongo, na tezi ya shingoni; na wagonjwa 37 walipatiwa tiba ya nyuklia. Taasisi ilitoa huduma ya tiba kemia kwa mizunguko 48,016 ikilinganishwa na mizunguko 46,443 katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Taasisi ilitoa huduma ya tiba mionzi kwa wagonjwa 179,766.

161. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi imetoa **huduma za mkoba** katika eneo la huduma za uchunguzi wa Saratani ya matiti, Saratani ya mlango wa kizazi, ngozi, utumbo mpana na tezi dume; utoaji wa elimu juu ya umuhimu wa kupima Afya; utoaji wa chanjo; na matibabu kwa waliogundulika kuwa na matatizo ya Saratani. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 mpango huu ulitekelezwa katika mikoa 8 ya Dar es Salaam, Dodoma, Tanga-Handeni, Katavi, Rukwa, Pemba, Unguja, na Kigoma ambapo wateja 12,732 walihudumiwa. Aidha, upande wa **Tiba Utalii** wagonjwa 152 kutoka nje ya nchi walipatiwa huduma za uchunguzi na tiba ya saratani ukilinganisha na wagonjwa 148 waliopata huduma hiyo kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Wagonjwa hao walitoka katika nchi za Malawi, Kenya, Komoro, DRC, Msumbiji, Sudani ya Kusini, Zambia, pamoja na Uganda.
162. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Taasisi kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi cha Muhimbili iliendelea kutoa

mafunzo kwa wanafunzi 46 wa Shahada ya Kwanza ya Tiba ya Mionzi (Bachelor of Science in Radiation Therapy Technology), watumishi 36 wa Shahada ya Uzamili ya Onkolojia (Masters of Medicine in Clinical Oncology) na watumishi 12 wa Shahada ya Uzamili ya Uuguzi katika Onkolojia (Masters of Science in Nursing Oncology). Mafunzo haya yameongeza uwepo wa wataalamu wa huduma za saratani hapa nchini, kwa sasa Taasisi ina madaktari bingwa 37. Aidha, Taasisi iliwezesha mafunzo ya muda mrefu katika kozi za kibingwa na ubingwa bobenzi kwa watumishi 23 katika program za uzamili na watumishi 2 katika program za uzamivu; kwa ufadhili wa Taasisi, Wizara na washirika wa maendeleo.

Hospitali ya Benjamin Mkapa

163. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai hadi Machi, 2023, Hospitali imeendelea kutoa huduma ambapo jumla ya **wagonjwa 178,299** wamehudumiwa na kupata matibabu ikilinganishwa na **wagonjwa 168,479** kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati ya hao wagonjwa wa nje (OPD) ni **169,555** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **8,744**. Wagonjwa wa **msamaha** walikuwa 2,200 ambao kiasi cha gharama zao za msamaha ni **shilingi 244,555,860** ikilinganishwa na wagonjwa 2,228 waliotibiwa kwa msamaha wa shilingi 281,797,150 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni Vipimo, Upasuaji, kumuona Daktari na Dawa. Aidha, Hospitali imeendelea kuboresha huduma zinazotolewa kwa kuongeza vifaa vya kisasa na wataalam

wenye ujuzi, ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, jumla ya vipimo vya maabara 141,957 vimefanyika kwa kutumia vifaa vya kisasa. Jumla ya huduma za upasuaji 5,203 zilifanyika, sawa na ongezeko la asilimia 6.7 ikilinganishwa na huduma ya upasuaji kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Vilevile, Hospitali imetoa huduma ya upasuaji kwa kutumia tundu dogo kwa wagonjwa 723.

164. **Mheshimiwa Spika**, kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wagonjwa sita (6) walipata huduma ya upandikizaji wa Figo na kufikisha jumla ya wagonjwa 35 waliopata huduma hii toka Hospitali ilipoanza kutoa huduma za kupandikiza figo mwaka 2018. Gharama ya upandikizaji figo katika Hospitali ni kati ya shilingi milioni 22 hadi 35 kwa mgonjwa mmoja ikilinganishwa na shilingi milioni 75 hadi 100 kwa mgonjwa mmoja akitibiwa nje ya nchi. Pia, Hospitali iliweza kutoa huduma za ubingwa wa juu wa kutumia maabara maalumu (CathLab) kuchunguza na kutibu magonjwa ya moyo ambapo jumla ya wagonjwa 170 walinufaika na huduma hii, hivyo kufanya jumla ya wagonjwa 894 waliohudumiwa toka huduma hii ilipoanza kutolewa. Gharama ya huduma hii kwa wastani wa shilingi milioni 4.5 hadi shilingi milioni 6 hapa nchini ikilinganishwa na zaidi ya shilingi milioni 30 hadi milioni 40 nje ya nchi, hivyo uanzishwaji wa huduma hii umeokoa fedha za Serikali na kusaidia wananchi.

165. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeanzisha **huduma ya uwekaji wa betri kwenye moyo (Pace Maker)** ambapo hadi kufikia Machi 2023, jumla ya wagonjwa **12**

wamepatiwa huduma hiyo. Huduma za upasuaji wa moyo (*open heart surgery*) zilianzishwa ambapo hadi sasa jumla ya watoto **18** wamefanyiwa upasuaji huo. Aidha, Hospitali imeanzisha huduma ya **Upandikizaji wa Uloto (*Bone marrow Transplant*)** iliyoanza mwezi Januari 2023 na hadi sasa wagonjwa watatu (**3**) wamepandikizwa. Huduma hii ya upandikizaji wa uloto inamwezesha mtoto mwenye ugonjwa wa sikoseli kutopata madhara yatokanayo na ugonjwa huu na hivyo kumwezesha kuishi maisha ya kawaida na kushiriki shughuli za kijamii.

Hopitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe

166. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe (MNMH) inatoa huduma za matibabu ya kibingwa kwa magonjwa ya Akili, magonjwa ya mwili, pamoja na huduma za matibabu kwa waathirika wa dawa za kulevya. Hospitali ya Mirembe ina sehemu kuu nne (4) za kutolea huduma; Mirembe hospitali Kuu inayotoa huduma kwa magonjwa ya akili na huduma za matibabu ya magonjwa ya mwili; Sehemu ya Isanga inayohudumia wagonjwa wa akili wahalifu; na Sehemu ya Itega ambayo inatoa huduma kwa waathirika wa dawa za kulevya na Hombolo ambako wagonjwa waliokataliwa na jamii huendelea kupewa wanaendelea kujengewa uwezo wa kujitegemea na kuchangamana na jamii kwa kupitia tiba ya utengamao na tiba kwa njia kazi.
167. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Hospitali ilihudumia jumla ya **wagonjwa 212,065**, kati yao **wagonjwa 138,625** sawa na

asilimia 65.3 walikuwa **wagonjwa wa Afya ya Akili** ikilinganishwa na **wagonjwa 131,711** ambapo kati yao wagonjwa **79,619** sawa na **asilimia 60.4** walikuwa wagonjwa wa afya ya akili waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021. Katika kipindi hichi, wagonjwa **104,400** walikuwa wagonjwa wa nje (OPD) na wagonjwa **107,665** walikuwa ni wagonjwa wa kulaza (IPD). Huduma za kibingwa na ubingwa bobezi ambazo zimetolewa na Hospitali ni Magonjwa ya Mfumo wa Fahamu, Magonjwa ya kumbukumbu, Saikolojia, Magonjwa ya Afya ya Akili, Huduma za Afya ya Akili kwa Watoto na vijana, Magonjwa ya wanawake, Mifupa na Watoto.

168. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 77,925,540** kwa wagonjwa 10,867. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha na uchangiaji wa gharama ni chakula kwa wagonjwa, Huduma za kulaza Wagonjwa, kumuona Daktari, Dawa, na Vipimo. Hali ya upatikanaji wa dawa muhimu na maalumu umeendelea kuimarika, ambapo, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 upatikanaji wa dawa muhimu umefikia asilimia 93 ukilinganisha na asilimia 65 iliyokuwepo kipindi kama hiki mwaka 2021/22.

169. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali imeendelea kutekeleza **huduma za mkoba**, ambapo jumla ya wanafunzi 18,154 walipatiwa elimu kuhusu magonjwa ya afya ya akili katika shule

mbalimbali za sekondari mkoani Dodoma. Aidha, Hospitali imeendelea kuboresha huduma za Afya ya Akili kwa kutoa elimu kwa jamii na matembezi na kufanikiwa kuwafikia Watanzania 25,564 katika Mkoa wa Dodoma. Vilevile, Hospitali imeendelea kuratibu **huduma za mafunzo** ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi wake kwa wizara kuendelea kudhamini watumishi katika fani mbalimbali za kibingwa katika vyuo vya ndani na nje ya nchi, ambapo jumla ya watumishi 14 wapo katika ngazi mbalimbali za masomo.

Hospitali ya Taifa ya Magonjwa Ambukizi Kibong'oto

170. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa huduma za tiba kwa wagonjwa ambapo jumla ya wagonjwa waliohudumiwa kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 ni **wagonjwa 20,749** ikilinganishwa na **wagonjwa 26,884** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Kati yao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **20,159** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **590**. Aidha, Hospitali ilihudumia kwa **msamaha** jumla ya wagonjwa 4,544 kwa gharama ya **shilingi 38,096,276** ikilinganishwa na jumla ya wagonjwa 497 waliotibiwa kwa msamaha wa gharama ya shilingi 114,541,967 kwa kipindi kama hicho kwa mwaka 2021/22. Huduma zinazoongoza kutolewa misamaha ni dawa, kumuona Daktari, huduma za maabara pamoja na huduma za mionzi. Hali ya upatikanaji wa dawa za kufubaza virusi vya UKIMWI ni asilimia 100, dawa za matibabu ya Kifua Kikuu ni asilimia 100 kwa dawa za mstari wa kwanza na wa pili na dawa nyingine muhimu (essential

medicine) ni asilimia 82 ikilinganishwa na asilimia 75 kwa mwaka 2021/22.

171. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa huduma kwa wagonjwa wenye Kifua kikuu ambapo, hadi kufikia Machi, 2023, jumla ya watu 932 waliokuwa wanahisiwa kuwa na TB walipimwa, kati yao 444 waligundulika kuwa na TB na 46 waligundulika kuwa na TB pamoja na HIV. Aidha, Hospitali imetoa **huduma za mkoba** kwa wagonjwa 1,198 ambapo kati yao, wagonjwa 106 waligundulika kuwa na TB, wagonjwa 6 waligundulika kuwa na HIV na wagonjwa 9 waligundulika kuwa na TB pamoja na HIV. Maeneo yaliyohudumiwa ni pamoja na jamii za wachimbaji wa madini katika Mkoa wa Manyara (Mererani na Simanjiro) na Simiyu (Simiyu, Shinyanga DC na Bariadi). Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mafunzo** ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi wake, ambapo jumla ya watumishi 9 (PhD 5, Masters 2 na Diploma 2) wamedhaminiwa na Hospitali katika Mafunzo hayo ndani na nje ya nchi.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya nyanda za juu kusini Mbeya

172. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali ilihudumia jumla ya **wagonjwa 262,496** ikilinganishwa na **wagonjwa 237,186** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021. Kati ya hao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **229,418** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **33,078**. Aidha, katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji

gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali ilitoa **huduma msamaha** kwa jumla ya wagonjwa 90,493 kwa gharama ya **shilingi 6,689,061,150** ikilinganishwa na wagonjwa 18,547 kwa gharama ya shilingi 185,478,000 waliohudumiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Huduma zilizoongoza kwa kutolewa misamaha ni huduma za kulazwa, kumuona Daktari, maabara na huduma za Afya ya uzazi na mtoto. Hali ya upatikanaji dawa muhimu imefikia asilimia 90 na upatikanaji wa Damu Salama umefikia asilimia 85.

173. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Hospitali ilifanikiwa kuanzisha **huduma mpya** ya idara ya magonjwa ya damu (hematology) ikiwa ni pamoja na kliniki ya Hemofilia ambapo mpaka sasa kuna wagonjwa 322 wanaoendelea kufanyiwa matibabu. Hatua hii imewezesha wakazi wa Nyanda hizo kupata huduma hiyo ambayo hapo awali walikuwa wanaifuata Dar es Salaam na Dodoma. Aidha, Hospitali imeendelea na huduma za kibingwa bobenzi ambazo ni huduma za mapafu, kifua na njia ya hewa (Pulmonology) ambapo jumla ya wagonjwa 5,162 walihudumiwa; huduma ya magonjwa ya mishipa ya damu na moyo (Cardiology) wagonjwa 29,915; huduma za magonjwa ya ngozi (Dermatology) wagonjwa 2,853; na huduma za upasuaji wa kichwa na mishipa ya fahamu (Neuro Surgery) wagonjwa 1,273. Vilevile, Serikali imekamilisha ujenziwa Jengo la kutolea huduma za Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto – Meta na huduma zimeanza kutolewa. Kukamilika kwa jengo hili kutaongeza wigo wa upatikanaji wa huduma hizi katika Kanda ya Nyanda za juu Kusini.

174. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mkoba**, ambapo jumla ya wagonjwa 4,000 walihudumiwa. Aidha, katika kuimarika kwa huduma za **tiba utalii**, hospitali ilipokea jumla ya wagonjwa 44 waliopatiwa huduma kutoka nchi za Malawi, Zambia na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo. Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mafunzo** ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi wake, ambapo jumla ya watumishi 20 wamedhaminiwa na Hospitali katika mafunzo hayo ndani na nje ya nchi.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya ziwa Bugando

175. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali ya Rufaa ya Kanda, Bugando imeendelea kutoa huduma za kibingwa kwa wagonjwa kutoka Mikoa nane (8) ya Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga, Kagera, Mara, Kigoma na Tabora. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi 2023, jumla ya **wagonjwa 334,847** walihudumiwa, ikilinganishwa na **Wagonjwa 291,837** waliohudumiwa katika kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Kati ya hao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **310,618** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **24,229**. Aidha, Hospitali ilitoa **huduma za msamaha** ambapo jumla ya wagonjwa 9,800 kwa gharama ya **shilingi 2,968,647,399** ikilinganishwa na wagonjwa 548 waliopata msamaha wa matibabu kwa gharama ya shilingi 308,651,412 kwa kipindi kama hicho kwa mwaka 2021/22. Huduma zilizoongoza kwa kutolewa misamaha zilikuwa ni Kujifungua, kusafisha damu, Dawa na mazoezi tiba. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 hali ya upatikanaji wa dawa ni asilimia 95 ikilinganishwa na asilimia 93 katika

kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, hali ya upatikanaji wa damu ilikuwa asilimia 94.

176. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wagonjwa 7,226 wamepatiwa huduma ya matibabu ya saratani, kati ya hao wagonjwa 2,028 walipatiwa tiba ya saratani kwa kutumia dawa (Chemotherapy) na wagonjwa 397 walipatiwa tiba kwa kutumia mionzi (Radiotherapy). Upatikanaji wa huduma hii umepunguza rufaa za wagonjwa wa saratani wa kanda ya ziwa kwenda Taasisi ya Saratani Ocean Road kwa zaidi ya asilimia 97. Aidha, Hospitali imeendelea kutoa huduma za Kibingwa kwa wagonjwa 6,422 kati ya hao, upasuaji wa moyo kwa kufungua Kifua 44, upasuaji wa ubongo 86 na upasuaji wa mifupa 5,894, upasuaji wa Fistula 185 na upasuaji wa mdomo sungura 213. Aidha, huduma za kusafisha damu (Renal Dialysis) zimeendelea kuimarika ambapo jumla ya wagonjwa 2,726 walipata huduma hii. Vilevile, huduma za kibingwa za Macho zimetolewa kwa watoto 14,978 na kati yao watoto 827 walifanyiwa upasuaji.

177. Mheshimiwa Spika, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za Mkoba** ambapo jumla ya wagonjwa 308 walihudumiwa. Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mafunzo** ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi wake, ambapo jumla ya watumishi 44 wamedhaminiwa na Hospitali katika Mafunzo ya Ubingwa na Ubingwa bobezi.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda – KCMC

178. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali ilihudumia jumla ya **wagonjwa 339,945** ikilinganishwa na **Wagonjwa 297,810** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021. Kati ya hao wagonjwa wa nje (OPD) ni **210,434** na wagonjwa wa ndani (IPD) ni **129,511**. Huduma za kibingwa na ubingwa bobezi zilizotolewa na hospitali ya KCMC kwa kipindi hiki zilikuwa ni (Sikio, Pua na Koo), Upasuaji, Ngozi, na Saratani. Aidha, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi ,2023, Hospitali imetoa huduma kwa wagonjwa wa **msamaha 6,084** ambapo jumla ya **shilingi 19,189,800,400.00**, zimetumika, kati ya hizo shilingi 15,003,585,600.00 zimetumika kwa wagonjwa wa saratani. Kwa kipindi cha Julai 2021 hadi Machi 2022 wagonjwa 5,514 walipewa msamaha ambapo jumla ya shilingi 17,089,808,730 zilitumika, kati ya hizo shilingi 9,447,785,700.00 zilitumika kwa wagonjwa wa saratani. Huduma zilizoongoza kutolewa kwa njia ya msamaha zilikuwa ni Saratani, Dawa, Vipimo na Kulazwa. Hali ya upatikanaji wa dawa ni asilimia 98 ikilinganishwa na asilimia 97 kipindi kama hiki mwaka 2021/22 na hali ya upatikanaji wa damu katika hospitali ni asilimia 93 ya mahitaji.
179. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za uchunguzi** ambapo wagonjwa 873 walifanyiwa kipimo cha MRI, vipimo vya *CT Scan* wagonjwa 1,429, vipimo vya ultrasound wagonjwa 10,812, vipimo vya X-ray wagonjwa 19,948. Kwa huduma za

matibabu wagonjwa 3,455 walifanyiwa upasuaji, matibabu ya Saratani 5,842, upasuaji wa njia ya mkojo 1,677, matibabu ya ngozi 8,763, na matibabu ya macho wagonjwa 14,805. Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mkoba**, ambapo jumla ya wateja 3,384 walipatiwa huduma na kati yao wagonjwa 1,198 walihudumiwa katika huduma za saratani, macho na VVU/UKIMWI katika maeneo ya Rombo, Moshi DC, Marangu na Same. Aidha, Hospitali ilipokea jumla ya wagonjwa 308 waliotoka katika nchi za Kenya, Uganda na Congo na hii ni kutokana na uboreshaji wa huduma uliofanyika katika Hospitali. Vilevile, Hospitali imeendelea kuhakikisha inaboresha **huduma ya mafunzo** ambapo katika kipindi hicho, Wataalamu 64 wapo masomoni katika fani mbalimbali za Kibingwa ndani na nje ya nchi.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda Chato

180. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Hospitali imeweza kuhudumia jumla ya **wagonjwa 16,433** ikilinganishwa na **Wagonjwa 5,607** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021. Kati ya hao wagonjwa wa nje (OPD) ni **13,681** na wagonjwa wa ndani (IPD) ni **2,752**. Aidha, Hospitali imetoa **huduma za msamaha** kwa wagonjwa 394 ambapo jumla ya **shilingi 44,355,199** zimetumika ukilinganisha na wagonjwa 181 ambao walihudumiwa kwa msamaha wenye thamani ya shilingi 5,611,220 kwa kipindi kama hicho kwa mwaka 2021/22. Huduma zilizoongoza kutolewa kwa njia ya msamaha zilikuwa ni Radiolojia, Maabara na Upasuaji mkubwa. Aidha, Hospitali imeanza kutoa Huduma za kibingwa kwa Magonjwa ya wanawake na wajawazito

pamoja na magonjwa ya kibingwa ya moyo. Huduma za CT Scan na MRI zimeanza kutolewa ambapo jumla ya wananchi 40 wamepewa huduma hiyo. Hali ya upatikanaji wa damu katika Hospitali ni asilimia 90 ya mahitaji na hali ya upatikanaji wa dawa ni asilimia 94 ukilinganisha na asilimia 86 ya upatikanaji kipindi kama hicho mwaka 2021/22.

181. **Mheshimiwa Spika**, katika kusogeza huduma za kibingwa karibu na wananchi, Hospitali ya Kanda ya Rufaa Chato iliendelea kutoa **huduma za mkoba** katika wilaya ya Kakonko Kigoma ambapo jumla ya wahitaji 233 walipatiwa huduma mbalimbali za kibingwa kulingana na uhitaji. Katika kipindi hicho, hospitali ilifanya **Tiba utalii** ambapo jumla ya wagonjwa 6 kutoka nje ya nchi. Aidha, Hospitali imeendelea kushirikiana na Wataalam mabingwa wa Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete kuhudumia wagonjwa wa moyo katika Hospitali ya Rufaa ya kanda Chato ambapo, jumla ya wagonjwa 514 walihudumiwa kupitia kliniki ya magonjwa ya Moyo. Pamoja na wananchi kupata huduma hizo za kibingwa bobezi karibu na maeneo yao, ushirikiano huu unasaidia kuwapatia ujuzi na uzoefu wataalam waliopo katika Hospital ya Kanda ya Chato.
182. **Mheshimiwa Spika**, katika **huduma za mafunzo** jumla ya Madaktari tisa (9) wamefanikiwa kwenda masomo ya muda mrefu ya kibingwa. Pia watumishi 104 wamefanikiwa kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi kwa mchanganuo ufuatao; watumishi 40 wamepata mafunzo ya utumiaji wa ventilators, watumishi 30 wamepata mafunzo ya EMAT, watumishi 9 wamepata mafunzo ya

Echocardiogram, watumishi 2 wamepata mafunzo ya kuchuja/kusafisha damu, watumishi 12 wamepata mafunzo ya kuhudumia wagonjwa wa mlipuko (Ebola), watumishi 2 wamepata mafunzo ya kuhudumia wagonjwa wa mifupa, watumishi 3 wamepata mafunzo ya kuhudumia Watoto wachanga (Neonatal Care), watumishi 6 wamepata mafunzo ya utumiaji wa mashine ya MRI na CT Scan. Mafunzo hayo elekezi yamewaongezea watumishi ujuzi na ufanisi mkubwa wa kutoa huduma kwa wagonjwa na pia yamewapa motisha katika utekelezaji wa majukumu yao.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Kusini - Mtwara

183. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Hospitali imehudumia jumla ya **wagonjwa 7,918** ikilinganishwa na **Wagonjwa 336** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021. Kati yao, wagonjwa wa nje (OPD) ni **7,559** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) ni **359**. Katika kutekeleza Sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 1,689,500** kwa wagonjwa 24. Huduma zilizoongoza kwa kutolewa msamaha ni huduma za dawa, vipimo, na upasuaji. Hali ya upatikanaji wa dawa katika Hospitali ni asilimia 71 ikilinganishwa na upatikanaji asilimia 54 katika kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Hali ya upatikanaji wa damu katika Hospitali ni asilimia 96 ya mahitaji.
184. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali imeanza kutoa **huduma mpya** za uchunguzi kwa kutumia CT Scan na MRI ambapo

jumla ya wagonjwa 41 wamepatiwa huduma hiyo. Kuanza kutolewa kwa huduma hizo kumewapunguzia gharama wakazi wa Kanda ya Kusini, kwani hapo awali walilazimika kufuata huduma hizo Dar es Salaam. Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za mkoba**, ambapo wagojwa 657 walipatiwa huduma ya matibabu ya mifupa na Wagonjwa 567 walipatiwa huduma ya matibabu ya Moyo.

Hospitali ya CCBRT

185. **Mheshimiwa Spika**, Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Mashariki – CCBRT imeendelea kutoa huduma mbalimbali za Kibingwa, ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya **wagonjwa 90,577** walihudumiwa ikilinganishwa na **wagonjwa 82,437** waliohudumiwa kipindi kama hiki mwaka 2021/22, kati yao wagonjwa wa nje (OPD) ni **86,723** na wagonjwa wa ndani (IPD) ni **3,854**. Aidha, wagonjwa wenye **ulemevu** waliohudumiwa walikuwa **9,172** ikiwemo ulemavu wa macho, midomo wazi, miguu kifundo na ulemavu mwingine wa viungo, na kuvuja mkojo na haja kubwa kwa wanawake. Katika kipindi hicho, jumla ya wanawake wajawazito waliojifungua ni **413**, kati yao Wanawake **265** sawa na asilimia 64.5 walikuwa **wenye ulemavu**.

186. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza sera ya kutoa huduma kwa njia ya msamaha na uchangiaji gharama za matibabu kwa wagonjwa wasioweza kumudu gharama hizo, Hospitali imetoa **huduma za msamaha** zenye gharama ya **shilingi 2,973,869,758** kwa wagonjwa 9,711 ikilinganishwa na gharama ya shilingi 1,691,316,934 kwa wagonjwa 10,849 kwa kipindi kama hiki mwaka

2021/22. Upatikanaji wa dawa ulikuwa asilimia 96 na upatikanaji wa damu salama ulikuwa asilimia 100. Pia huduma za maabara na radiolojia zilipatikana kwa asilimia 100.

187. Mheshimiwa Spika, Hospitali imeendelea kutoa **huduma za Kibingwa** ambapo jumla ya wagonjwa 5,994 walifanyiwa upasuaji kati yao wagonjwa 4,041 walikuwa na matatizo ya macho; 240 fistula itokanayo na uzazi; wagonjwa 1,440 upasuaji wa mifupa; wagonjwa 273 walifanyiwa upasuaji wa mdomo sungura, wagonjwa 440 wenye miguu kifundo (Clubfoot) walitibiwa bila kufanyiwa upasuaji kwa kutumia njia ya Ponseti, wagonjwa 147 wenye matatizo ya figo walipata huduma ya *dialysis* na wagonjwa 653 walipata viungo saidizi (Orthosis 603 na Prosthesis 50). Aidha, Hospitali kupitia kitengo chake cha huduma za utengemao kilichopo Moshi (CCBRT Moshi Rehabilitation Centre) ilihudumia jumla ya wagonjwa 2,075.

188. Mheshimiwa Spika, Hospitali imeendelea kutoa huduma za mkoba ambapo jumla ya wagonjwa 1,162 walihudumiwa. Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa huduma za mafunzo ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi wake, ambapo jumla ya **watumishi 10** wamedhaminiwa na Hospitali katika Mafunzo hayo ndani na nje ya nchi

Hospitali za Rufaa za Mikoa

189. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya **wagonjwa 2,529,971**

walihudumiwa katika **Hospitali 28 za Rufaa za Mikoa zinazomilikiwa na Serikali** ikilinganishwa na wagonjwa 3,985,169 waliohudumiwa kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati ya hao, wagonjwa wa nje (OPD) walikuwa **2,253,991** na wagonjwa wa kulazwa (IPD) walikuwa **275,980**. Aidha, katika kutekeleza Sera ya Afya ya kuhakikisha kuwa huduma za afya zinatolewa kwa makundi maalum, Hospitali za Rufaa zimeweza kutoa **huduma kwa msamaha** kwa wagonjwa 203,041 ikiwa ni asilimia 8 ya wagonjwa wote waliohudumiwa katika ngazi hiyo kwa gharama ya **shilingi 3,048,959,689**.
Kiambatisho Na .13.

190. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuimarisha **upatikanaji wa huduma za Kibingwa** katika Hospitali za Rufaa za Mikoa ili kufikia adhima ya kutoa huduma za Kibingwa kwa fani 14 (magonjwa ya wanawake na uzazi, magonjwa ya ndani, Afya ya watoto, afya ya akili, upasuaji, upasuaji wa mifupa, magonjwa ya njia ya mkojo, afya ya kinywa na meno, masikio, pua na koo, afya ya macho, magonjwa ya Ngozi, huduma za dharura, utoaji wa dawa za usingizi na ganzi na radiolojia). Kwa kuanzia Serikali imeweka kipaumbele cha kuhakikisha angalau kila Hospitali inatoa huduma tisa (9) za Kibingwa za afya mama na uzazi, huduma za watoto, huduma za upasuaji, huduma za magonjwa ya ndani, huduma za upasuaji wa mifupa, huduma za kinywa na meno, huduma za magonjwa ya dharura na ajali, huduma za uchunguzi wa radiolojia, huduma za utoaji wa dawa za usingizi na ganzi. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Serikali imeweza kuongeza idadi ya Madaktari bingwa kutoka 274

mwaka 2021/22 hadi kufikia Madaktari bingwa 316 Machi 2023. Aidha, Hospitali za Rufaa za Mikoa 8 kati ya 28 zinatoa huduma saba (9) za Kibingwa ikilinganishwa na Hospitali 5 mwaka 2021/22. Kama ilivyoainishwa katika ***Kiambatisho Na. 14 na Na. 15.***

191. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuimarisha **huduma za afya ya uzazi, Mama na Mtoto** katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, ambapo jumla ya **akina mama 66,577** walijifungua katika Hospitali za Rufaa za Mikoa ikilinganishwa na **akina mama 67,908** waliojifungua katika hospitali hizi kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Aidha, katika kipindi hicho vilitokea jumla ya **vifo 213 vya akinamama** vilivyosababishwa na uzazi kwenye Hospitali hizi ikilinganishwa na **vifo 186** vilivyotokea kipindi kama hiki mwaka 2021/22. Kama ilivyoainishwa katika ***Kiambatisho Na. 16.***

192. ***Mheshimiwa Spika,*** Hospitali zimeendelea kutoa **huduma za mkoba** ambapo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Hospitali za Rufaa za Mikoa zilitoa huduma za Kibingwa katika fani za magonjwa ya macho, magonjwa ya watoto, magonjwa ya ndani, upasuaji wa kawaida, afya ya uzazi na magonjwa ya wanawake, magonjwa ya kinywa na meno, upasuaji wa mifupa, magonjwa ya ubongo na mishipa ya fahamu na magonjwa ya masikio, pua na koo. Jumla ya wagonjwa 41,457 walihudumiwa, kati yao 4,076 walifanyiwa upasuaji.

193. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara iliweza kutekeleza **Huduma za Tiba**

Mtandao nchini hivyo kuongeza Huduma na kwa sasa huduma hii imefikia Hospitali 35. Hospitali hizo ni Hospitali ya Taifa Muhimbili, Hospitali maaalumu za Kitaifa (JKCI, ORCI, MOI) na Hospitali za Kanda (Bugando, Benjamin Mkapa, na Mbeya) na hospitali za Rufaa za Mikoa 21 ambayo ni Bombo- Tanga, Mt. Meru- Arusha, Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere- Musoma- Mara, Simiyu, Shinyanga, Sekou Toure- Mwanza, Bukoba- Kagera, Maweni- Kigoma, Geita, Sumbawanga- Rukwa, Katavi, Kitete- Tabora, Singida, Iringa, Njombe, Songwe, Songea- Ruvuma, Ligula- Mtwara, Morogoro na Sokoine - Lindi. Vilevile Hospitali za Halmashauri za Wilaya za Mafia, Nachingwea, Nyangao- Lindi Vijijini, Kilosa, Turiani- Mvomero, Nzega na Chato.

194. **Mheshimiwa Spika**, uwekezaji mkubwa wa vifaa vya kisasa vya uchunguzi kwa Hospitali zilizoko pembezoni mwa nchi umefanyika kupitia Huduma za Tiba Mtandao. Hospitali hizo zimeweza kutoa Huduma za upigaji picha za CT, Digital X-ray n.k na kuweza kutafsiriwa na wataalamu waliopo ngazi ya juu (Teleradiolojia) na vilevile huduma za kuona wagonjwa wengine kwa njia ya mtandao zimeweza kutolewa (Teleconsultation) kwa magonjwa mbalimbali. Huduma hizi zimeweza kunufaisha wananchi takribani 1000 ambapo wameweza kubakia maeneo husika na kupata huduma za kibingwa bila kusafiri umbali mrefu na kuwapunguzia gharama.

UTAYARI, UDHIBITI NA KUKABILIANA NA MAGONJWA HATARI YA KUAMBUKIZA NA MILIPUKO

195. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Afya kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI, Ofisi ya Waziri Mkuu na Sekta zingine imeendelea kusimamia, kuratibu na kutekeleza afua za kujiandaa na kukabiliana na magonjwa hatari ya mlipuko yanayoathiri afya ya Jamii ikiwemo UVIKO-19, Ebola, Marburg, Kipindupindu, Homa ya Mgunda. Wizara imetekeleza afua za kujiandaa na kukabiliana na magonjwa hatari ikiwemo kuhuisha **Mpango wa Dharura ya Afya wa Kukabiliana na Majanga** mbalimbali (*Health Multi Hazard Emergency Preparedness and Response Plan*), Mpango wa Kuzuia na Kujiandaa Kukabiliana na Tishio la Ugonjwa wa Ebola ambao uliripotiwa nchini Uganda, Mkakati wa Dharura na Kushiriki Kukabiliana na Mlipuko wa **Homa ya Mgunda** iliyotokea Mkoani Lindi katika Wilaya ya Ruangwa. Pia, Wizara imefanya tathmini (After Action Review) ya shughuli za kukabiliana na Homa ya Mgunda baada ya ugonjwa huo kuisha. Wizara imesimamia **uanzishwaji wa vituo viwili (2) vya Operesheni ya Matukio ya Dharura (PHEOCs)** katika Mikoa ya Kilimanjaro na Arusha na kufikia idadi ya vituo sita (6) na kutoa mafunzo kwa Wataalamu wa vituo hivyo. Aidha, kwa sasa Wizara inakamilisha uanzishwaji wa vituo vipya vitano (5) vya Operesheni ya matukio ya Dharura katika Mikoa ya Songwe, Dodoma, Katavi, Mtwara na Iringa ambapo vifaa vya TEHAMA kwa Mikoa hiyo vimepelekwa kwa ajili ya kufungwa ili kuimarisha ufanisi wa kukabiliana na dharura katika Mikoa hiyo.

196. **Mheshimiwa Spika**, katika kukabiliana na janga la **ugonjwa wa UVIKO-19** ambalo limeathiri nchi nyingi Duniani, Wizara imeendelea kuratibu afua za kukabiliana na ugonjwa huu. Idadi ya wagonjwa waliopata ugonjwa wa UVIKO -19 katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 ni watu 2,590 kati yao wanne (4) walifariki. Ufuatiliaji wa wagonjwa wa UVIKO-19 unaendelea nchini kwa kupima wasafiri na watu mbalimbali wenye dalili ili kuwapa huduma mapema na kuepuka madhara yanayoweza kujitokeza ikiwemo changamoto za upumuaji na kifo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya wasafiri 8,189,248 walikaguliwa ambapo 1,902,837 sawa na asilimia 23.2 ni wasafiri wa nje (International travelers) na 6,286,411 sawa na asilimia 76.8 ni wasafiri wa ndani (domestic travelers). Kati ya wasafiri walioingia nchini, wasafiri 35,604 walichunguzwa uwepo wa maambukizi ya UVIKO 19 kwa kutumia kipimo cha haraka (rapid antigen test) na kati yao, 106 walibainika kuwa na maambukizi na walishauriwa kujitenga katika maeneo waliyofikia ili kuzuia kueneza ugonjwa huo. Aidha, Wizara imetoa mafunzo ya huduma za matibabu, Kuinga na Kudhibiti Maambukizo (*Case management and IPC*) kwa watoa Huduma wa Afya **2,253** dhidi ya ugonjwa wa UVIKO-19 katika vituo vya kutolea huduma za Afya katika Mikoa yote nchini.
197. **Mheshimiwa Spika**, katika Kuboresha huduma za matibabu dhidi ya magonjwa hatari ya mlipuko, Serikali kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imeimarisha huduma za afya nchini hasa katika kukabiliana na ugonjwa wa UVIKO-19, kwa **kuimarisha upatikanaji wa hewa tiba ya Oksijeni** kwa kusimika mitambo mipya 12 ya

uzalishaji wa hewa tiba na hivyo kufanya jumla ya mitambo 19. Kusimikwa kwa mitambo hiyo kutapunguza gharama za kununua mtungi mmoja wa Oksijeni kutoka Shilingi 50,000 hadi Shilingi 25,000. Hii italeta pia unafuu kwa wananchi kwenye gharama za kuchangia huduma hiyo. Mitambo hii imesimikwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa ya Dar es Salaam, Mtwara, Mbeya, Dodoma, Geita, Manyara, Ruvuma, Mwanza, Kigoma, Katavi, Songwe, Lindi, Morogoro, Njombe, Simiyu, Mara, Tabora, Rukwa na Shinyanga. Mitambo mingine ipo katika hatua za ununuzi ambapo inatarajiwa kusimikwa pindi itakapowasili. Hii itafanya mitambo hiyo ya Oksijeni kufikia Mitambo 55 katika ngazi ya Taifa, Kanda, Mikoa na Wilaya nchini. Uwepo wa mitambo hii umerahisisha upatikanaji wa hewa tiba hii katika vituo vya kutolea huduma na kupunguza gharama kwa asilimia 50 ya kununua mtungi mmoja wa hewa tiba ya oksijeni. Vilevile, Serikali imenunua na kusambaza mitungi mipya 16,000 katika vituo vya kutolea huduma nchini.

198. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kuchukua **tahadhari ya Ugonjwa wa Ebola** tangu ugonjwa huo uliporipotiwa nchini Uganda tarehe 20 Septemba 2022, ambapo jumla ya wasafiri 19,561 waliotoka nchini Uganda walichunguzwa afya zao na hakuna msafiri aliyebainika kuwa na ugonjwa wa Ebola. Wizara ilifanya mikutano ya ujirani mwema na nchi ya Uganda, kusambaza vifaa kinga, dawa na kuweka miundombinu ya tahadhari ya tishio la kuingia kwa ugonjwa wa Ebola nchini. Aidha, Wizara iliendesha mafunzo kwa Maafisa Afya 48 katika Mkoa wa Kagera kuhusu usibuaji (*Decontamination*) na maziko

salama (*safe and dignified burial*) endapo kungetokea kifo kutokana na ugonjwa wa Ebola. Katika kuongeza uwezo wa uchunguzi na uwasilishaji wa taarifa kwa wakati Wizara ilisambaza vitendea kazi katika Ofisi za Afya mipakani, ambapo ofisi 42 zilipatiwa Laptops 40, Vishikwambi 80, printers 35 pamoja na vifaa 14 vya kisasa vya kupimia joto la mwili (thermoscanners). Aidha vifaa vya kudumu vya kunawia mikono (*Mass Hand Washing Facilities*) vimejengwa katika mipaka ya Tunduma na Kasumulu ili kukabiliana na magonjwa ya kuambukiza katika maeneo ya mipakani.

199. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Afya Duniani imetoa mafunzo maalum kwa watoa huduma za Afya **3,518** jinsi ya kuwahudumia wahisiwa wa magonjwa hatari ya kuambukiza ikiwemo Ebola katika Mikoa iliyopo kwenye hatari zaidi ya Kagera, Arusha, Mbeya, Songwe, Kilimanjaro, Dodoma, Dar es Salaam, Mara, Kigoma, Geita na Mwanza. Ambapo mafunzo yametolewa kwa wataalam wa Sekta mbalimbali zinazoshirikiana kukabiliana na magonjwa hatari ya kuambukiza kutoka ngazi zote nchini na jumla ya wataalam **132** wa mafunzo hayo maalum walihitimu.

200. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kufuatilia na kudhibiti magonjwa mengine ya mlipuko yaliyojitokeza ikiwa ni pamoja na **ugonjwa wa Kipindupindu**. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya visa 144 na vifo 4 vilitolewa taarifa katika Mikoa mitano (5) ambayo ni Mikoa ya Kigoma, Katavi, Rukwa, Manyara na Ruvuma. Aidha, kumekuwepo na kupungua kwa idadi ya wagonjwa

na vifo ikilinganishwa na kipindi kama hiki mwaka 2021/22 ambapo kulikuwa na visa 178 na vifo 5 ikiwa ni kupungua kwa visa hivyo kwa asilimia 19. Wizara imeelekeza nguvu zaidi katika Mikoa ya Kusini mwa nchi inayopakana na nchi jirani zenye mlipuko wa ugonjwa huu ili kuzuia maambukizi kutoka nchi za jirani yasiingie hapa nchini. Sambamba na hilo, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu, Ofisi ya Rais-TAMISEMI, Wizara ya Maji imezindua Mpango Shirikishi wa Taifa wa Kuzuia na Kukabiliana na Kipindupindu kwa kipindi cha mwaka 2023 hadi 2027 ukiwa na lengo la ushirikiano wa Sekta mbalimbali katika kudhibiti na kupambana na Kipindupindu.

201. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Mifugo na Uvuvi pamoja na Ofisi ya Rais-TAMISEMI zimechukua hatua mbalimbali katika **kupambana na ugonjwa wa Kimeta** katika kuimarisha huduma za upimaji wa kimaabara na kuhamasisha uchanjaji wa ng'ombe, mbuzi na kondoo ili kudhibiti ugonjwa kwa wanyama. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Mikoa ya Kilimanjaro, Songwe, Arusha na Rukwa imetoa taarifa ambapo jumla ya wagonjwa **270 na vifo vitatu (3)** viliripotiwa. Aidha, kwa mlipuko yote hiyo, uchunguzi umefanyika na kuonesha kuwa vifo vilivyotokana na ulaji wa wanyama vimetokana na Ugonjwa wa Kimeta ndio sababu ya kuambukizwa ugonjwa huu. Wizara imeendelea kudhibiti Mlipuko wa **ugonjwa wa homa ya Mgunda (Leptopirosis)** ambao ulitolewa taarifa Mkoani Lindi katika Halmashauri ya Ruangwa mnamo mwezi Julai 2022 na kusababisha uwepo wa wagonjwa **20 na vifo 3**. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi zake na Wadau iliweza

kudhibiti mlipuko huo ambapo mpaka sasa hakuna visa zaidi vilivyotokea.

202. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilitoa taarifa kwa umma juu ya uwepo **wa ugonjwa wa Marburg** mnamo tarehe 21 Machi, 2023 katika Wilaya ya Bukoba vijijini, Mkoani Kagera ambapo kulikuwa na visa tisa (9) na vifo sita (6). Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2023, hapakuwepo na mgonjwa mpya aliyethibitika kuwa na maambukizi ya Virusi vya Marburg wala kifo kipyaa. Kisa cha mwisho cha ugonjwa huu ni mgonjwa aliyeanza kuonesha dalili za ugonjwa wa Marburg tarehe 21 Machi, 2023. Wagonjwa wote 3 waliolazwa walipona na wamethibitishwa na vipimo vya maabara kuwa hawana tena virusi vya Marburg. Hata hivyo mgonjwa 1 kati yao bado anaendelea na matibabu ya changamoto zilizotokana na virusi vya Marburg. Vilevile jumla ya **watu 212** waliotangamana na wagonjwa, walitambuliwa na kufuatiliwa kuona endapo wangekuwa wamepata maambukizi ili waweze kupata huduma mapema kabla hawajaambukiza wengine. Kati ya hao waliotangamana na wagonjwa hao, ni **watu 2** tu ambao walionyesha dalili na kuthibitika kuwa na maambukizi ambapo **1** alipona na mwingine ni kati ya waliopoteza maisha. Endapo hakutatokea mgonjwa mpya ndani ya siku 42 tangu mgonjwa wa mwisho kuthibitika kutokuwa na maambukizi ya Marburg, ugonjwa huu utatangazwa rasmi kuwa umekwisha nchini.

203. **Mheshimiwa Spika**, katika kutokomeza ugonjwa huu wa Marburg, Wizara kwa kushirikiana na Wadau mbalimbali iliimarisha afua za kudhibiti mlipuko wa ugonjwa wa homa

ya Marburg, ikiwa ni pamoja na kuimarisha upimaji wa sampuli za wagonjwa katika maabara tembezi iliyopo Mkoani Kagera, ufuatiliaji wa tetesi zenye viashiria vya uwepo wa wagonjwa wenye dalili zinazofanana na ugonjwa wa Marburg ili kubaini wagonjwa wapya na kuchukua hatua za kudhibiti mapema. Vilevile Wizara imeimarisha upimaji wa wasafiri katika mipaka yote ya Mkoa wa Kagera ambapo hadi tarehe 31 Machi 2023, jumla ya wasafiri **9,711** walipimwa na kupewa elimu juu ya kujikinga na ugonjwa huu. Afua nyingine ni pamoja na usibuaji wa maeneo mbalimbali ikiwemo vituo vyote vya kutolea huduma za afya vilivyopokea wagonjwa na wahisiwa vya Ntoma, Ndolage, MFH Polyclinic, Bukoba ELCT, Maruku na Hospitali ya Rufaa ya Mkoa Bukoba. Kazi hii ni endelevu kwa maeneo yote ambayo wagonjwa/wahisiwa walikuwa wanaishi au walipita. Aidha, timu za usibuaji zimefanya usibuaji katika vyombo vya usafiri (*ambulance*) zilizobeba wagonjwa na wahisiwa, magari yaliyohusika katika mazishi pamoja na kuilinda jamii, kaya zote walizotoka wagonjwa na wahisiwa pia zilifanyiwa usibuaji.

204. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa Jamii na kuchukua hatua za kuimarisha huduma za maji, usafi wa mazingira na usafi binafsi ili kusaidia jitihada za kudhibiti mlipuko wa ugonjwa wa Marburg katika vituo vilivyotengwa kwa ajili ya matibabu ya ugonjwa wa Marburg Mkoani Kagera. Wizara imeujengea uwezo Mkoa kwa kuendesha mafunzo kwa **Maafisa Afya 48** katika Mkoa wa Kagera kuhusu usibuaji (*Decontamination*) na maziko salama (*safe and dignified burial*). Mafunzo haya

yamesaidia katika kufanya mazishi salama na yenye utu kwa jumla ya **watu 5** waliofariki kwa ugonjwa wa Marburg na kufanya usibuaji wa vituo vya afya vilivyotengwa kwa ajili ya matibabu ya ugonjwa wa Marburg. Wizara imegawa vifaa vya kunawia mikono katika **maeneo 75** ambayo ni vituo vya kutolea huduma za **afya 19**, masoko **6**, mialo **6**, shule za msingi **15** na shule za sekondari **29** zilizopo katika Halmashauri za Manispaa za Bukoba na Bukoba vijinini ambapo wametoka wagonjwa. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Mkoa wa Kagera, imeendelea kusimamia udhibiti wa taka zitokanazo na huduma za afya zinazozalishwa katika vituo vyote vyenye wagonjwa/wahisiwa kwa kuhakikisha zinakusanywa na wataalam waliopewa mafunzo na kuhakikisha zinateketezwa kwa kufuata miongozo na mikakati hii imeleta ufanisi mkubwa katika kudhibiti ugonjwa huo.

205. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilipelekea jumla ya **wataalam 53** Mkoani Kagera kutoka katika Mkoa mbalimbali ili kusaidia kutoa huduma wakati wa mlipuko wa Marburg ambapo **36** kati yao walisaidia kutoa huduma za kawaida katika Hospitali ya Rufaa ya Mkoa ili kuchukua nafasi ya watumishi ambao walikuwa wamewekwa karantini kwa siku 21 wakifuatiliwa kulingana na miongozo ya Shirika la Afya Duniani.

UHAKIKI UBORA WA HUDUMA ZA AFYA

206. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Afya imeendelea kuhimiza na kufuatilia ubora wa huduma mbalimbali za afya zinazotolewa katika ngazi zote nchini. Wizara

imeendelea kuisitiza vituo hivyo kuweka mazingira ya huduma kwa mteja (customer care) ambayo ni pamoja na kuweka vibanda au madawati mahususi ya maulizo, kupanga waongozaji maalum (Niulize Mimi), kuweka vibao/ishara zinazoelekeza maeneo zinapopatikana huduma ndani ya vituo.

207. **Mheshimiwa Spika**, katika kumwezesha zaidi mteja awapo katika maeneo ya kupatiwa huduma; vituo vimeweka mabango yanayoainisha haki na wajibu wa mteja, gharama za huduma, mazingira wezeshi ya upatikanaji huduma mahususi kwa wenye mahitaji maalum, madawati maalum ya jinsia na visanduku ya kutolea pongezi na malalamiko pamoja na namba za simu za viongozi wa vituo ambazo mteja ana uhuru wa kupiga endapo anahitaji msaada. Mfano, kwa baadhi ya Hospitali zetu kubwa uongozi hupata mrejesho kutoka kwa wateja kupitia njia za mitandao kama vile mfumo wa kielektroniki wa e-mrejesho na njia za kikundi-sogozi cha whatsapp cha wateja na uongozi wa Hospitali hizo. Pamoja na jitihada zilizofanyika za kuboresha huduma za afya kwa wateja wetu, Wizara inatambua kuwa ubora wa huduma ni suala endelevu na linahitaji miongozo, ushirikiano toka kwa wateja na watoa huduma na tathmini za mara kwa mara.

208. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea na utaratibu wa kufanya **ukaguzi wa kimatibabu (clinical audit)** na **ukaguzi wa bidhaa za afya (health commodity audit)** ili kubaini hali halisi na maeneo yanayohitaji maboresho kulingana na miongozo na mahitaji ya

wananchi. Aidha, kwa mwaka 2022/23 ukaguzi wa kimatibabu umeonesha ubora wa huduma umeimarika kutoka **asilimia 45** (mwaka 2021/22) hadi **asilimia 58** (mwaka 2022/23) katika ngazi ya Hospitali za Rufaa za Mikoa. Wizara imeongeza wigo wa ukaguzi kutoka Hospitali za Rufaa za Mikoa hadi Hospitali za umma na binafsi katika ngazi ya Taifa, Kanda, Maalum na hospitali za Halmashauri.

209. ***Mheshimiwa Spika***, kwa kupitia Mabaraza ya Kitaaluma na Bodi za Usajili, Wizara imeendelea kuwajengea uwezo watoa huduma kwenye eneo la huduma kwa mteja ikiwa ni pamoja na kuwasisitiza kutoa huduma kwa weledi, lugha za staha na kufariji, kutoa mrejesho kwa mteja, kujali muda wa mteja na pia kuzingatia miiko na maadili ya taaluma zao. Wizara imetambua na kutoa tuzo kwa watumishi wanaofanya vizuri katika eneo hili na kutoa adhabu kwa watumishi na vituo vinavyofanya vibaya ikiwemo kufuta leseni au usajili wao.
210. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakiki ubora wa huduma za afya zinazotolewa kwa wananchi, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI imefundisha jumla ya wajumbe 432 wa Timu za Uendeshaji Afya za Mikoa (RHMTs) na Timu za Uendeshaji Afya za Halmashauri (CHMTs) kuhusu namna ya kutumia mfumo wa kielektroniki wa kufanyia usimamizi shirikishi katika maeneo yao ya usimamizi. Lengo la mfumo huu ni kurahisisha utendaji na ufuatiliaji wa karibu wa maazimio baada ya usimamizi.

211. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilifanya ukaguzi wa maeneo ya upimaji VVU katika Mikoa 14 (Songwe, Njombe, Katavi, Mbeya, Rukwa, Shinyanga, Tabora, Mwanza, Mara, Dar es Salaam, Morogoro, Simiyu, Geita, na Kagera) ili kuhakikisha ubora wa huduma za vipimo vya virusi vya UKIMWI (VVU) kwa kipimo cha haraka (HIV Rapid Tests) unazingatiwa. Jumla ya maeneo 1,163 kwenye vituo 702 vya kutolea huduma za afya yalifanyiwa ukaguzi. Maeneo 916 sawa na asilimia 79 yalifikia kiwango cha daraja la 4 (asilimia 90 na zaidi) na hivyo kuwa na sifa ya kupewa cheti cha ubora. Maeneo ambayo hayakufikia daraja la 4 yanaendelea kufanya maboresho kupitia msaada wa kitaalamu kutoka kwenye RHMTs na CHMTs, pamoja na wadau wa utekelezaji kwenye mikoa husika.
212. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imefanya jitihada mbalimbali katika kuimarisha ubora wa huduma ikiwemo mafunzo kazini (mentorship) ili kuwajengea uwezo watumishi katika kuzingatia miongozo ya utoaji wa huduma za afya katika ngazi mbalimbali. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya watoa huduma 6,679 wamepatiwa mafunzo kazini ya kuzingatia miongozo ya kukinga na kudhibiti maambukizi. Pamoja na hili, Wizara inaandaa Mwongozo wa Usalama kwa Mteja (Patient Safety Guideline) kwa lengo la kuimarisha usalama wa huduma kwa wagonjwa.
213. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kufuatilia utekelezaji wa miongozo na viwango vya kukinga na kudhibiti maambukizi na usalama wa huduma kwa mteja. Katika kutekeleza hili, Wizara ilijikita katika afua kuu tatu ambazo ni tathmini ya uwezo wa vituo vya afya katika

kukabiliana na magonjwa ya kuambukiza, kufundisha watumishi wa afya jinsi ya kufanya tathmini ya utekelezaji wa afua za kukinga na kudhibiti maambukizi, na kuendelea kupambana na usugu wa vimelea dhidi ya dawa. Jumla ya vituo 91 vya kutolea huduma kuanzia ngazi ya Taifa hadi ngazi ya afya ya msingi vilifanyiwa tathmini ambapo wastani wa utekelezaji ni asilimia 60 ikiwa ni ongezeko kutoka asilimia 43 mwaka 2021/22. Vilevile, watoa huduma 3,131 walipatiwa mafunzo kazini ya jinsi ya kusimamia utekelezaji wa mwongozo wa viwango vya kukinga na kudhibiti maambukizi. Aidha, Wizara imeendelea kuimarisha ufuatiliaji wa afua za kukinga na kudhibiti maambukizi kwa kuwajengea uwezo watoa huduma 937 kutoka katika Mikoa yote ya Tanzania Bara wa namna ya kutumia nyenzo za ufuatiliaji taarifa za viashiria vya kukinga na kudhibiti maambukizi.

214. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na juhudi za Serikali za kuimarisha ubora wa huduma zinazotolewa na vituo vya kutolea huduma za afya, Wizara pia inakamilisha andiko litakalotoa mwongozo wa utoaji wa huduma bora nchini utakaoakisi ule wa Shirika la Afya Duniani (WHO) utakaozingatia mila na desturi za kitanzania.

HUDUMA ZA UUGUZI NA UKUNGA

215. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakikisha **huduma bora za Uuguzi na Ukunga** zinatolewa katika ngazi zote Wizara ilianzisha Idara ya Huduma za Uuguzi na Ukunga kwa lengo la kusimamia ubora wa huduma za uuguzi na ukunga katika ngazi zote za kutolea huduma kwa

kuzingatia kuwa huduma za Afya zinatolewa na kada hii kwa asilimia 80 kwa sasa kuna wauguzi bingwa **267** ambao wamesaidia sana kutoa huduma bobezi na za kibingwa za uuguzi na ukunga. Wizara imetekeleza afua mbalimbali za kuboresha huduma hizi kwa **kufanya mafunzo ya utoaji huduma katika vyumba vya upasuaji** (*Theatre Management*) na utoaji wa huduma ya msingi ya dharura kwa mama na mtoto mchanga aliyepata changamoto wakati na baada ya kujifungua (*Basic Emergency Obstetric and Neonatal Care*) ambapo jumla ya wauguzi viongozi **326** walipatiwa mafunzo haya. Aidha, Wizara imeendelea kuhakikisha wateja wanapata huduma bora na kuzifanyia tathmini huduma hizi kwa kuandaa mwongozo unaoelekeza kutoa huduma bora na zenye staha (*Respectful and Compassionate Care and Customer Care*) na kutengeneza viashiria vya kumpima muuguzi alivyomhudumia mgonjwa na pia kupata maoni ya mpokea huduma alivyohudumiwa, kwa kipindi hiki tumeshatoa mafunzo haya kwa wauguzi na wakunga wapatao **2,384**. Pia tumeweka kwenye mitaala ya kufundishia kwenye vyuo vikuu vya Uuguzi na Ukunga vya KCMC, Bugando na MUHAS pamoja na kujengea uwezo Wakufunzi 35 ili wanafunzi wanaomaliza shahada ya kwanza ya uuguzi na ukunga wawe wamepata mafunzo haya.

216. ***Mheshimiwa spika***, ili kuhakikisha miongozo ya kutoa huduma za Uuguzii na Ukunga inazingatiwa Wizara imeendelea kufanya ukaguzi wa kimatibabu kwa huduma za Uuguzi na Ukunga ambapo hospitali zote za ngazi ya mkoa, kanda, maalum na taifa zilifanyiwa ukaguzi. Aidha hospitalli za Halmashauri kwa mikoa nane (8) pia

zilikaguliwa. Kwa hospitali za Rufaa Mikoa, Kanda, Maalum na Taifa kiwango cha ubora wa huduma za Uuguzi kiliongezeka kutoka asilimia 43 (2021/22) mpaka asilimia 47 (2022/23) na huduma za Ukunga kutoka asilimia 61 (2021/22) mpaka asilimia 66. (2022/23). Aidha, wastani wa kiwango cha ubora wa huduma za Uuguzi kwa Hospitali za Halmashauri ni asilimia 29 na huduma za Ukunga asilimia 63. Viwango hivi bado haviridhishi pamoja na uwepo wa hali ya kuimarika ubora kwani lengo ni kufikia asilimia 90, hivyo Wizara itaendelea kuimarisha ukaguzi hasa kwa ngazi ya msingi, kujenga uwezo kwa wauguzi na wakunga nchini ikiwa ni pamoja na kuhakikisha upatikanaji wa miongozo.

217. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha upatikanaji wa huduma za ushauri nasaha upimaji wa VVU na kuanzisha dawa za kufubaza makali ya VVU kwa wakati na kutoa rufaa katika ngazi zote kwa kuwatumia wauguzi na wakunga katika ngazi zote (*Nurse Initiated Management of AntiRetroviral*) mpaka sasa wauguzi na wakunga wapatao 2,880 wamepatiwa mafunzo. Kupitia afua hii huduma hizo zimewafikia wahitaji wote kwa kuwa zinatolewa na wanataaluma hawa ambao wanakuwa vituoni saa 24 katika siku zote 7, Aidha, upimaji wa VVU umeongezeka kutoka asilimia 70 mwaka 2017 hadi asilimia 95 (2022), Uanzishwaji wa dawa umeongezeka kutoka asilimia 39 mwaka 2017 kufikia asilimia 76 mwaka (2022) kwa wagonjwa walioanzishiwa dawa na wauguzi, huduma za kuzuia maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto zimeongezeka kutoka asilimia 39 hadi asilimia 96 mwaka 2022 Afua hii ya NIMART imekuwa nguzo

muhimu kufikia malengo ya 95-95-95 kama nilivyoainisha hapo awali katika mwaka 2022.

RASILIMALI WATU KATIKA SEKTA YA AFYA

218. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na uboreshaji mkubwa uliofanyika katika eneo la miundombinu ya kutolea huduma za afya kuanzia katika majengo, upatikanaji wa dawa na vifaa vya uchunguzi, Wizara ya afya inatambua kuwa uwepo wa watoa huduma za afya wenye ujuzi na weledi wa kazi ni moja ya nguzo muhimu inayohitajika kwa ajili ya kuwa na mfumo imara na wenye ufanisi kwa ajili ya utoaji wa huduma bora za afya kwa wananchi. Lengo hilo litawezekana iwapo vyo vya afya vitaendelea kuzalisha wataalam wenye ujuzi na weledi pamoja na kuajiri watumishi wa kutosha katika vituo vya kutolea huduma za afya. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo itaendelea **kuweka mazingira mazuri na yenye kuvutia kwa watumishi wa Sekta ya Afya kwa kuandaa mwongozo wa motisha wa kuwabakiza watumishi wa Sekta ya Afya** katika maeneo yao ili kuendelea kutoa huduma za afya kwa wananchi. Pamoja na mwongozo huo, Wizara inawaelekeza waajiri mbalimbali kuweka mazingira mazuri yatakayo wavutia na kuwabakiza watumishi wa Sekta ya Afya kama vile kujenga nyumba za makazi karibu na maeneo ya kutolea huduma, kununua vyombo vya usafiri kwa ajili ya kuwahudumia watumishi, kutoa posho za masaa ya ziada na za kuitwa kazini (Oncall Allowance) na kuwaendeleza watumishi hao ili wabaki katika maeneo yao kwa lengo la kutoa huduma bora kwa wananchi.

Watumishi na Ajira katika Sekta ya Afya

219. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia mwezi Machi 2023, Sekta ya Afya ilikuwa na jumla ya **watumishi wa afya wapatao 109,616** ambao ni sawa na **asilimia 50.04** ya watumishi wote **219,061** wanaohitajika katika sekta ya afya kulingana na IKAMA iliyoidhinishwa. Kati ya watumishi hao, watumishi 86,431 sawa na asilimia 78.8 wapo katika ngazi ya msingi na watumishi 23,185 sawa na asilimia 21.2 wanafanya kazi katika ngazi ya Hospitali za Rufaa za Mikoa, Kanda, Maalum na Taifa.
220. **Mheshimiwa Spika**, moja ya sababu kubwa inayosababisha upungufu wa watumishi ni pamoja na kasi kubwa ya ongezeko la vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na kasi ya ukuaji wa uchumi isiyoruhusu kuajiriwa kwa watumishi wanaokidhi mahitaji halisi. Sababu nyingine ni pamoja na kuongezeka kwa huduma za kibingwa na kibobezi, upanuzi wa huduma za afya katika ngazi za vituo vya afya kwa kuweka huduma za CEmONC, ongezeko la vyo vya afya hususani kwa kada za ngazi ya kati. Wizara ya Afya kwa kushirikiana na TAMISEMI imeendelea kuwasiliana na Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora ili kuona namna ambavyo changamoto hii inaweza kupatiwa ufumbuzi wa kudumu. Katika kuziba pengo la watumishi wa afya, Serikali imetoa kibali cha kuajiri jumla ya watumishi wa afya 8,317 ambapo Ofisi ya Rais TAMISEMI imepokea kibali cha kuajiri watumishi 8,070 katika ngazi ya msingi na watumishi 247 katika ngazi ya Hospitali za Rufaa za Kanda na Mikoa.

221. **Mheshimiwa Spika**, hatua nyingine zinazoendelea kuchukuliwa ili kukabiliana na uhaba wa watumishi ni pamoja na; kutekeleza Mwongozo wa ajira za mikataba ya muda mfupi kwa kutumia mapato ya ndani, kuendelea kushirikiana na wadau mbalimbali katika Sekta ya Afya kwa kuwashawishi kutumia sehemu ya rasilimali fedha zinazotumika katika kutekeleza programu mbalimbali kugharamia ajira za muda mfupi kwa wataalam wa afya; na kuendelea kufanya uchambuzi wa uzito wa majukumu dhidi ya idadi ya watumishi kwa kila kituo na hatimaye kuwa na uwiano sahihi. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya **wataalamu 8,992** walijajiriwa kwa utaratibu huu ambapo 4,183 walijajiriwa kwa mikataba kupitia mapato ya ndani ya vituo vya kutolea huduma na 4,809 kupitia wadau wa maendeleo.

Uzalishaji wa wataalam wa afya – Kada za kati

222. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jukumu la kuhakikisha vituo vya kutolea huduma za afya nchini vinakuwa na watumishi wenye ujuzi na weledi. Katika kuhakikisha hilo Wizara imeendelea kusimamia vyuo vilivyopo chini ya Wizara na vyuo binafsi ili kuhakikisha vinazalisha wataalam wenye ujuzi unaotakiwa. Aidha, katika kusimamia uendeshaji wa vyuo ngazi ya kati, Wizara kwa kushirikiana na Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi (NACTVET) ilifanya udahili wa wanafunzi wapya 37,941 ambayo ni sawa na asilimia 61.9 ya wanafunzi 61,276 walioomba nafasi katika vyuo hivyo. Kati ya wanafunzi 37,941 waliochaguliwa, wanafunzi 4,768 sawa na asilimia 12.6 walichaguliwa kwenye vyuo vya afya vya Serikali na wanafunzi 33,173 sawa na asilimia 87.4

walichaguliwa kwenye vyuo binafsi na taasisi za dini katika programu mbalimbali.

Ufadhili wa Masomo

223. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kufadhili wanafunzi na wataalam wa afya katika kada mbalimbali za kitabibu, ili kuhakikisha wananchi wanapata huduma bora za afya na zinazotolewa na watoa huduma wenye ujuzi wa kutosha. Katika kuimarisha upatikanaji wa huduma za kibingwa na ubingwa bobezi karibu na wananchi, Wizara imeanzisha mkakati mpya uitwao **Samia Health Super Specialization Program** wa kutoa ufadhili kwa watumishi wa Sekta ya Afya kwa utaratibu wa **set**. Utaratibu huu unahusisha kusomesha timu za wataalamu wanaohitajika kwa ajili ya kukamilisha utoaji huduma za kibingwa na bobezi baada ya kuhitimu mafunzo hayo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Serikali imetoa ufadhili wa masomo kwa fani mbalimbali na ngazi tofauti kutegemeana na mahitaji na uwezo wa kifedha. Jumla ya **watumishi 981**, wanaochukua mafunzo ya uzamili katika vyuo mbalimbali ndani na nje ya nchi walipata ufadhili wa masomo; kati yao 802 ni vyuo vya ndani na 179 ni mafunzo nje ya nchi. Tunamshukuru **Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kukubali kutoa fedha kiasi cha **Shilingi Bilioni 8** kwa ajili ya mafunzo ya wataalamu bingwa na bobezi nchini. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau imetoa ufadhili wa wanafunzi 287 wa fani ya uuguzi na ukunga katika ngazi ya Stashahada.

224. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha kuwa mitaala inayotumika kufundishia katika vyuo inaenda na wakati na inakidhi mahitaji ya kipindi husika, Wizara ya Afya imekuwa ikipitia mitaala hiyo mara kwa mara na kuifanyia marejeo. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 imefanya marejeo ya mitaala ya fani mbalimbali, ambapo mtaala wa kada ya Fiziotherapia umefanyiwa marejeo kwa kuhusisha wataalam mbalimbali wa eneo husika, lakini pia Wizara inaandaa mitaala ya Astashahada na Stashahada katika fani za Radiolojia; na Tiba Lishe (*Clinical Nutrition*) ili kuongeza wataalamu hao kwenye utoaji huduma za afya katika kukabiliana na magonjwa yasiyo ya kuambukiza (NCDs).

Usimamizi wa mafunzo endelevu (CPD)

225. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhakikisha mafunzo endelevu (Continuous Professional Development-CPD) kwa watumishi wa Sekta ya Afya yameendelea kutolewa ili kuongeza ujuzi na ubora katika utoaji huduma za afya. Jukumu hili limefanywa kwa kushirikiana na mabaraza ya kitaaluma yanayosimamia mafunzo husika kwa mujibu wa Sheria na Miongozo ya Mabaraza hayo. Aidha, Wizara inatambua changamoto ya uhaba wa watumishi, hivyo ili kupunguza au kuepuka watumishi kuondoka kwenye vituo vyao vya kazi kwa ajili ya kwenda katika mafunzo endelevu (CPD), Wizara imeanzisha mfumo maalumu wa mafunzo kwa njia ya kielektoniki yaani *National e-learning Platform*. Mfumo huu unatumwa na watumishi walioko makazini wanaotaka kujiendeleza kupitia moduli za mafunzo zilizopo kwenye mfumo huo. Jumla ya moduli **191** zimeandaliwa na kupakiwa kwenye

mfumo kati ya hizo moduli **94** zimeandaliwa na kupakiwa kuanzia mwezi Julai, 2022 hadi Machi, 2023. Hadi kufikia mwezi Machi, 2023 watumishi waliotumia mfumo huo kujiendeleza ni **99,952** ambapo watumiaji wanya kuanzia mwezi Julai, 2022 hadi Machi, 2023 ni **6,854**.

UGHARAMIAJI WA HUDUMA ZA AFYA

226. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuhakikisha Watanzania wote wanakuwa na ***uhakika*** wa kupata huduma za Afya pindi wanapozihitaji bila ya kikwazo cha fedha, Wizara iliwasilisha Bungeni Muswada wenye lengo la kutunga sheria itakayowataka **Watanzania wote kujiunga na Bima ya Afya** ambapo Muswada huo ulisomwa kwa mara ya kwanza mwezi Septemba, 2022 katika Mkutano wa 08 wa Bunge. Aidha, Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya ulipangwa kusomwa kwa mara ya pili na tatu katika Mkutano wa 09 na 10, hata hivyo haukusomwa kutokana na kuwepo kwa masuala mahsusi yaliyohitaji kufanyiwa kazi na Serikali. Majadiliano ndani ya Serikali yatakapokamilika Muswada huo utawasilishwa Bungeni kwa ajili ya kusomwa mara ya pili na ya tatu kwa tarehe itakayopangwa. Vilevile, wananchi wanaendelea kuelimishwa kuhusu dhana na umuhimu wa bima ya afya ili wahamasike na kujiunga katika mifuko ya bima ya afya iliyopo.

227. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imekamilisha mapitio ya **mwongozo wa bei** wa uchangiaji gharama za huduma za Afya katika Vituo vya umma vya utoaji huduma za Afya. Mwongozo huo umeainisha bei za huduma mbalimbali

ambazo wananchi wasio na Bima watapaswa kuchangia kupitia utaratibu wa papo kwa papo. Aidha, bei hizo zimejumuisha ngazi zote za utoaji huduma kuanzia katika ngazi ya afya ya Msingi hadi Taifa. Kukamilika kwa mwongozo huo kutawapunguzia wananchi mzigo wa matibabu na kuwepo kwa bei ambazo ni sawa kwa nchi nzima kwa ngazi ya utoaji huduma inayofanana ambapo kutawaondolea adha ya kutojua gharama za matibabu au kutozwa fedha zaidi ya matibabu yaliyotolewa.

MIRADI YA MAENDELEO

228. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Wizara imeendelea na ukamilishaji wa miradi ya maendeleo katika Vituo vya kutolea huduma za Afya. Aidha, katika miradi 209 inayoendelea kutekelezwa kwa awamu mbalimbali, Miradi 29 inatekelezwa kwa fedha za ndani, miradi 150 inatekelezwa kwa kutumia fedha za UVIKO -19 na miradi 7 inatekelezwa kupitia fedha kutoka kwa Wadau wa Maendeleo. Kati ya miradi hiyo, miradi 30 inatekelezwa katika Hospitali ya Taifa, Maalumu na Kanda, miradi 142 inatekelezwa katika Hospitali za Rufaa za Mkoa, miradi sita (6) inatekelezwa katika vituo maalumu vya kutolea huduma za afya, miradi minne (4) inatekelezwa katika Vyuo vya Afya pamoja na ujenzi wa Jengo la Wizara katika Mji wa Serikali- Mtumba.

229. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Machi 2023, katika Miradi 29 inayotekelezwa na Fedha za Ndani, miradi minne (4) imekamilika kwa asilimia 100, miradi 10 imefikia asilimia 80 hadi 99, miradi 12 ipo chini ya asilimia 80 huku miradi mitatu (3) utekelezaji wake haujaanza kufanyika.

Kwa upande mwingine kati ya miradi 150 inayotekelezwa kupitia fedha za UVIKO-19, miradi 107 imekamilika kwa asilimia 100, miradi 36 imefikia wastani wa asilimia 80 hadi 99 na miradi saba (7) ipo chini ya asilimia 80. Vilevile, miradi 7 inayotekelezwa na Wadau wa Maendeleo, miradi minne (4) imekamilika kwa asilimia 100, miradi mitatu (3) imefikia wastani wa asilimia 80 hadi 99. Taarifa ya kina ya utekelezaji wa miradi hiyo imeambatishwa katika taarifa hii ***Kiambatisho Na. 17***

D. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA

Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

230. ***Mheshimiwa Spika***, Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ni Taasisi ya Umma iliyoanzishwa kwa mujibu wa Sheria Sura 395 kwa lengo la kusimamia upatikanaji wa huduma za matibabu kwa watumishi wa Umma na wategemezi wao. Sheria ya Mfuko imekuwa ikifanyiwa marekebisho mbalimbali ili kuwezesha kupanua wigo wa walengwa kwa kuingiza makundi mbalimbali. Kufuatia marekebisho ya sheria ya Bima ya Afya, Mfuko unajumuisha watumishi katika Sekta ya Umma, wafanyakazi kutoka katika Sekta Binafsi, na makundi mbalimbali katika Sekta zisizo rasmi.
231. ***Mheshimiwa Spika***, majukumu ya Kisheria ya Mfuko ni pamoja na Kuandikisha wanachama, Kukusanya michango na kuitunza, Kusajili watoa huduma na Kufanya malipo kwa watoa huduma za afya. Majukumu mengine ni Kuwekeza fedha za ziada katika vitega uchumi mbalimbali, kufanya kaguzi kwa waajiri na watoa huduma, Kufanya

tathimini ya uhai wa Mfuko na kutoa elimu kwa Umma. Katika Kipindi cha Julai hadi Machi 2023 Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ulitekeleza yafuatayo;

232. **Mheshimiwa Spika**, kipindi hicho, Mfuko ulikuwa na lengo la kusajili wanachama wapya 536,657 ambapo ulifanikiwa kusajili wanachama wapya 576,509 sawa na asilimia 107 ya lengo ikilinganishwa na asilimia 100 katika kipindi kama hicho mwaka 2022. Idadi hiyo ya wanachama waliosajiliwa, imewezesha Mfuko kuwa na wanachama wachangiaji 1,327,001 na wanufaika 4,921,040 sawa na asilimia 8 ya Watanzania wote. Aidha, mfuko umeendelea kuongeza mtandao wa vituo vya kutolea huduma za afya, ambapo hadi Machi, 2023, ulikuwa umesajili jumla ya vituo 8,965 ikilinganishwa na vituo 8,883 katika kipindi kama hicho mwaka 2022. Vituo hivyo ni vya ngazi na umiliki mbalimbali wa watoa huduma mijini na vijijini ambavyo hutoa huduma za matibabu kwa wanachama na wanufaika wa Mfuko. Kati ya vituo hivi, vituo vya Serikali ni 6,400 sawa na asilimia 71, vituo vya Mashirika ya Dini ni 824 sawa na asilimia 9 na vituo vya watu binafsi ni 1,741 sawa na asilimia 19.

233. **Mheshimiwa Spika**, Mfuko umeendelea kutoa mchango katika uchangiaji wa gharama za matibabu katika Sekta ya Afya ambapo, kwa mwaka 2021/22 Shilingi bilioni 674.25 zililipwa kwa watoa huduma ikilinganishwa na Shilingi bilioni 540.55 mwaka 2020/2021. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, jumla ya Shilingi bilioni 557.82 zililipwa kwa vituo vya kutolea huduma za afya, ikilinganishwa na Shilingi bilioni 382.14 zilizolipwa katika

kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Takwimu zinaonesha kuwa, fedha za NHIF kwa sasa zinachangia wastani wa asilimia 80 ya mapato ya vituo vya afya nchini. Aidha, katika kipindi husika, Mfuko umelipa madai kwa wastani wa siku 49 ambazo ni ndani ya matakwa ya Sheria, lengo ni kufikia wastani wa siku 45.

234. **Mheshimiwa Spika**, Mfuko umeanzisha mfumo wa uwasilishaji na uchakataji wa madai kwa njia ya Kielektroniki kwa lengo la kuhakikisha madai ya watoa huduma yanalipwa kwa wakati. Hadi kufikia Machi 2023, jumla ya watoa huduma 180 kati ya 780 wa hospitali ngazi ya Wilaya, Rufaa za Mikoa, Kliniki za Kibingwa, Rufaa Kanda na Rufaa Taifa waliosajiliwa na Mfuko wanaotarajiwa kutumia mfumo huu kwa awamu ya kwanza walikuwa wamejiunga. Aidha, matumizi ya mfumo huu yataongeza ufanisi katika eneo la madai ya watoa huduma na udhibiti wa vitendo vya udanganyifu dhidi ya Mfuko.

235. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha uboreshaji wa huduma za matibabu nchini, Mfuko unatoa **mikopo nafuu** ya vifaa tiba, dawa na ukarabati wa vituo. Tangu kuanzishwa kwa mpango huo, jumla ya **vituo 399** vilipatiwa mikopo hiyo, ikilinganishwa na vituo 369 vilivyofaidika na utaratibu huu kwa kipindi kama hicho mwaka 2022 ambapo kiasi cha **Shilingi bilioni 40.85** zilitolewa kwa vituo vilivyokidhi vigezo. Katika kipindi cha kuanzia Julai hadi Machi, 2023, Shilingi bilioni 2.85 zilitolewa kwa vituo 20 vilivyokidhi vigezo. Utaratibu huu

umesaidia kujenga uwezo wa vituo katika kutoa huduma bora za afya kwa wanachama na wananchi kwa ujumla.

236. *Mheshimiwa Spika*, Kwa lengo la kuimarisha uhai na uendelevu wa Mfuko, Serikali kupitia Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya imefanya tathmini ya wanufaika wa huduma zitolewazo kwa kundi la watoto walio chini ya miaka 18, ambao hupata huduma kupitia Mpango ujulikanao kama Toto Afya Kadi. Mpango huu ulianzishwa mwaka 2016 ukiwa na lengo la kusajili angalau asilimia 10 ya watoto milioni 25 waliokuwepo kwa kuzingatia sensa ya watu ya mwaka 2012. Hadi kufikia mwaka 2020/21, Mfuko ulikuwa umesajili watoto 205,796 ambao michango yao ilikuwa ni **shilingi bilioni 5.99** na matumizi yao ni **shilingi bilioni 40.58** sawa na uwiano wa **asilimia 677**. Kulingana na tathmini hiyo, kundi hili limekuwa likipata huduma zaidi katika vituo vinavyomilikiwa na Sekta Binafsi ikilinganishwa na umma, na kupelekea Mfuko kulipa asilimia 58 ya fedha zote ikilinganishwa na asilimia 22 iliyolipwa kwa Mashirika ya Dini na asilimia 20 kwa vituo vya Serikali, kwa magonjwa kama malaria, kikohozi na homa, ambayo yanguweza kutibiwa katika vituo vya ngazi ya chini.

237. *Mheshimiwa Spika*, kutokana na tathmini hii, ni wazi kuwa kundi hili lina matumizi makubwa na hivyo kutishia uhai na uendelevu wa Mfuko endapo hatua hazitachukuliwa. Hivyo, kuanzia mwezi februari 2023, utaratibu wa kuandikisha kundi hili kwa mtoto mmoja mmoja umesitishwa na msisitizo kuwekwa katika usajili kupitia vifurushi ambavyo vina utaratibu wa kusajili katika ngazi ya familia. Vifurushi hivi vijulikanavyo kama Najali

Afya, Wekeza Afya na Timiza Afya vinatoa fursa kwa familia kusajiliwa kulingana na ukubwa wake pamoja na kipato. Aidha, watoto hawa wanaweza kusajiliwa kupitia shule wanazosoma, lengo ikiwa ni kusajili watoto wengi kwa umoja wao kulingana na misingi na dhana ya bima. ***Nitoe rai kwa wananchi wote kutumia fursa hii kwa kuandikisha familia zao mapema na wasisubiri kuugua na ndipo wajiunge, jambo ambalo ni kinyume na dhana ya bima.***

238. ***Mheshimiwa Spika,*** Mfuko umeendelea kuimarisha mapambano dhidi ya Udanganyifu ambayo kwa kiasi kikubwa hufanywa na baadhi ya watoa huduma wasio waaminifu, wanachama na waajiri. Katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai 2022 hadi Aprili 2023, Mfuko ulifanya chunguzi **311** za matukio ya viashiria vya udanganyifu. Kutokana na chunguzi hizo na kupitia taratibu zake za ndani, Mfuko ulibaini madai yasiyo halali ya **shilingi bilioni 9.74** kutoka kwa watoa huduma mbalimbali yaliwasilishwa na kulipwa na Mfuko. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili 2023, kiasi cha **shilingi bilioni 6.46** tayari kimerejeshwa na kwa kiasi kilichosalia, makato yanaendelea kupitia madai ya vituo husika kwa utaratibu uliopo. Hatua kali zimeendelea kuchukuliwa dhidi ya wale wanaofanya vitendo hivi vya udanganyifu ikiwemo kusitisha mikataba baina ya Mfuko na wamiliki wa vituo pamoja na kuwasilisha majina ya watumishi katika Bodi zinazosimamia taaluma zao. Hadi kufikia Aprili 2023, Mfuko ulisitisha mikataba na vituo **38** na kuwasilisha watumishi **131** katika mabaraza yao ya kitaaluma kwa hatua zaidi. Nitoe rai kwa watoa huduma wote pamoja na wanachama

wa Mfuko, kuacha vitendo vya udanganyifu ili mfuko huu uendelee kuwa endelevu.

Bohari ya Dawa (MSD)

239. ***Mheshimiwa Spika***, sheria ya Bohari ya Dawa (MSD) ilifanyiwa marekebisho mwaka 2021 na kuongezewa jukumu la uzalishaji. MSD sasa inatekeleza majukumu makuu manne (4); **Uzalishaji, Ununuzi, Utunzaji na Usambazaji wa bidhaa za afya kwenda kwenye vituo vya kutolea huduma za afya vya umma na vile vya binafsi** vilivyoidhinishwa na Wizara ya Afya. Katika kutekeleza majukumu hayo, Bohari hufanya ununuzi, utunzaji na usambazaji wa aina **1,500** za dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi vya maabara, ambapo kati ya hizo, **aina 126** ni dawa zinazopatikana kupitia utaratibu wa Miradi Msonge – (Vertical Program) ambazo zinahusu magonjwa ya Ukimwi, Kifua Kikuu, Malaria, Ukoma na bidhaa za afya za mama na mtoto. Aidha, miongoni mwa hizo, bidhaa za afya **aina 290** zimeainishwa na Wizara ya Afya kuwa ni bidhaa za afya muhimu zaidi na za kipaumbele kwa nchi. Lengo la kuwa na bidhaa za afya muhimu zaidi na za kipaumbele ni kuhakikisha kuwa bidhaa hizo zinapatikana nyakati zote na kuweza kuhudumia vituo vya kutoa huduma za Afya nchini.
240. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, hali ya upatikanaji wa bidhaa za afya muhimu zaidi 290 katika maghala ya Bohari ya Dawa ilikuwa ni asilimia 59 ikilinganishwa na asilimia 48 kwa kipindi kama hicho mwaka 2022. Aidha, hali ya upatikanaji wa dawa pekee ni asilimia 75 ikilinganishwa na asilimia 54 kwa

kipindi kama hicho mwaka 2022. Hali ya upatikanaji wa bidhaa za afya za Mradi Msonge – “Vertical Programs (bidhaa za afya kwa magonjwa ya Ukimwi, Kifua Kikuu, Ukoma, Malaria na zile za mama na mtoto) ni asilimia 87 ikilinganishwa na asilimia 80 kwa mwezi Machi 2022.

241. ***Mheshimiwa Spika***, katika kutekeleza majukumu yake makuu, Wizara kupitia Bohari ya Dawa imesambaza bidhaa za afya za thamani ya **Shilingi bilioni 727.7** kwenye vituo vya kutolea huduma za afya **7,538** kwa kipindi cha mwezi Julai 2022 hadi Machi 2023. Hii ni sawa na ongezeko la **asilimia 19.7** ikilinganishwa na kipindi cha Julai 2021 hadi Machi 2022 ambapo usambazaji wa bidhaa za afya ulikuwa wa thamani ya **Shilingi bilioni 608.1**. Thamani hii inahusisha bidhaa zote za kawaida na zile za miradi msonge zinazotolewa na wadau wa maendeleo.
242. ***Mheshimiwa Spika***, naomba kulitaarifu Bunge lako Tukufu kwamba kuanzia mwaka huu wa fedha 2022/23, Bohari ya Dawa imeanza kusambaza dawa kwenda kwenye vituo vya kutolea huduma za afya kila baada ya **miezi miwili** yaani mara sita kwa mwaka kutoka usambazaji wa kila baada ya **miezi mitatu** yaani mara nne kwa mwaka. **Usambazaji huu umefanya vituo vya afya kupelekewa dawa mara kwa mara hivyo kupunguza changamoto za ukosefu wa bidhaa za afya.**
243. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Bohari ya Dawa imenunua na kusambaza bidhaa za Afya (kwa ajili ya kuboresha vituo vya afya na kuhakikisha vinatoa **huduma ya dharura ya uzazi wa mama na mtoto-**

Comprehensive Emergency Obstetric and New-born Care - **CEmONC**) aina 256 kati ya 345 zenye thamani ya Shilingi **bilioni 65** ambayo ni sawa na **asilimia 65** ya Shilingi **bilioni 99.6** zilizopokelewa. Usambazaji na usimikaji huo umefanywa kwenye vituo vya Afya **284** ikijumuisha vituo vya afya na Hospitali za Wilaya. ***Uwepo wa mashine hizi katika ngazi za vituo ya msingi (PHC), utasaidia kusogeza huduma za vipimo na uchunguzi karibu zaidi na wananchi, ambapo sasa huduma za uchunguzi wa damu (haematolojia na kemia ya mwili) na uchunguzi wa mkojo zitatolewa katika vituo hivyo.***

244. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Bohari ya Dawa imeweza kusambaza jumla ya **mashine 140 mpya za kusafisha damu** katika **Hospitali 14 za Rufaa**. Hadi sasa huduma zimekwishaanza kutolewa katika vituo vitano (5) ambavyo ni; Hospitali ya Chuo Kikuu cha Dodoma, Hospitali ya Rufaa ya Mkoa Amana, Hospitali ya Rufaa ya Kanda Chato, Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Mwanza-Sekou Toure, na Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Pwani (Tumbi). Aidha ukamilishaji wa miundombinu unaendelea katika vituo tisa (9) vilivyobaki ambavyo ni; Hospitali za Rufaa za Temeke, Mawenzi, Morogoro, Ruvuma, Mwananyamala, Mbeya, Lindi, Dodoma na AICC-Arusha. Vilevile Bohari ya dawa imeweza kufunga jumla ya **mashine 2,315 za maabara na usambazaji wa vitendanishi** vyake katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini. ***Mashine hizi zimesaidia kusogeza huduma kwa wananchi, Kupunguza gharama za uchunguzi, na kuongeza upatikanaji wa huduma***

kwenye vituo ambavyo awali havikuwa na huduma hizo.

245. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Bohari ya Dawa imeanzisha viwanda viwili vya bidhaa za afya. Moja ya kiwanda kinazalisha aina mbili za barakoa; Barakoa Tiba “surgical mask” na Barakoa Maalumu “N95”. Kiwanda hiki kipo katika eneo la Keko – Bohari ya Dawa, Dar es Salaam. Barakoa zinazozalishwa katika kiwanda hiki zinakidhi mahitaji ya nchi nzima, zimepunguza bei ya barakoa kutoka **Shilingi 1,600** hadi kufikia **Shilingi 500** kwa barakoa moja na kuokoa kiasi cha **Shilingi bilioni 3** kutokana na uzalishaji kufanyika ndani ya nchi. Kiwanda kingine ni cha mipira ya mikono “gloves” ambacho kinapatikana kijiji cha Idofi mkoani Njombe ambacho kinatarajiwa kuanza uzalishaji mwaka wa fedha 2023/24.
246. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na faida za moja kwa moja ambazo wananchi watazipata kwa uwepo wa viwanda hivi hapa nchini, uwepo wa viwanda hivi, utachangia upatikanaji wa ajira. Aidha, kutokana na malighafi zitakazohitajika katika viwanda hivyo, Wizara ya Afya kupitia Bohari ya Dawa imeanza mawasiliano na Wizara na mamlaka mbalimbali ikiwamo Shirika la Maendeleo la Taifa ili kuhimiza uzalishaji wa malighafi zitakazotumika katika viwanda hivi hivyo kuchochea uchumi katika maeneo hayo. Baadhi ya maeneo ambayo yameonekana kuwa na uwezo wa kuzalisha malighafi ya mipira ya mikono Muheza (Tanga) na Ifakara (Morogoro)

247. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na uanzishaji wa viwanda hivyo, Bohari ya Dawa imepata idhini na imeanza taratibu za kuanzisha **Kampuni Tanzu iliyosajiliwa kwa jina MSD Medipharm Manufacturing Company Limited itakayosimamia jukumu la uzalishaji wa bidhaa za Afya kwa ufanisi zaidi.** Uanzishaji wa Kampuni Tanzu utasaidia Bohari ya Dawa kuwa na mfumo madhubuti wa usimamizi wa viwanda vya kuzalisha bidhaa za afya kwa kuzingatia misingi ya kibiashara na kuwezesha kujitegemea katika kufanya shughuli za uzalishaji.
248. ***Mheshimiwa Spika***, Bohari ya Dawa imeendelea kufanya utekelezaji wa maelekezo yaliyotolewa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mh. Dkt Samia Suluhu Machi 30, 2022 ya kuifumua na kuboresha utendaji kazi wa MSD. Uboreshaji wa utendaji wa Bohari ya Dawa unahusisha kupitia mfumo mzima kwa kufanya tathmini ya hali ya sasa na kuweka njia bora ya kuifanya taasisi kujiendesha kibiashara na kukidhi matarajio ya wateja na wadau mbalimbali kwa muda mfupi, wa kati na mrefu kupitia Mshauri Muelekezi.
249. ***Mheshimiwa Spika***, katika utekelezaji wa maelekezo ya Mh Rais, Bodi mpya ya MSD imeundwa, Mkurugenzi Mkuu ameteuliwa na Menejimenti iliyokuwepo imeondolewa na sasa hivi inapelekwa Menejimenti nyingine. Utekelezaji huu umeenda sambamba na **kuwaondoa watumishi 39 na kupeleka watumishi 83 MSD.** Aidha, katika kipindi hiki, watumishi wa Idara ya manunuzi wamejengewa uwezo kupitia Bodi ya Ununuzi na Mamlaka ya Usimamizi wa Ununuzi wa Umma.

250. **Mheshimiwa Spika**, Bohari ya Dawa imeendelea na uboreshaji wa utoaji huduma kwa kuboresha matumizi ya Mifumo ya kielektroniki. Miongoni mwa mifumo iliyotengenezwa ili kuimarisha utendaji ni mifumo inayosimamia Manunuzi (*Procurement Digitization*), Mifumo ya Uhifadhi na Usambazaji (*Warehouse and Inventory Management*), Mifumo ya usimamizi na ufuatiliaji wa Magari (*Fleet Management*) na mfumo wa ununuzi wa Bidhaa za Afya kwa nchi za SADC kwa njia ya kielektroni (*electronic SADC Pool Procurement*). Aidha, Katika kipindi hiki, Bohari ya Dawa imeendelea kuimarisha mifumo yake ya ndani kwa kuongeza mifumo ya usimamizi na utoaji taarifa kwa lengo la kutoa maamuzi kwa viongozi (*executive decisions' dashboards*) na kuunganisha mifumo ya Bohari ya Dawa na mifumo mingine ya Kisekta kama Mfumo wa Maoteo na Uagizaji Bidhaa za Afya – *eLMIS*, Mfumo wa Usimamazi wa Vituo vya Afya katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa – *FFARS*,) kwa lengo la kuimarisha na kurahisisha utoaji huduma kwa wadau mbalimbali ikiwamo vituo vya kutolea huduma za afya.

Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA)

251. **Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA) ni taasisi iliyoko chini ya Wizara yenye jukumu la kulinda afya ya jamii kwa kuhakiki ubora, usalama na ufanisi wa dawa, vifaa tiba, vitendanishi na bidhaa zitokanazo na tumbaku. TMDA ilianzishwa ikiwa na lengo la kuongeza tija na ufanisi katika udhibiti wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi ili kulinda afya ya jamii. Hii ikiwa ni sehemu ya utekelezaji wa mpango wa Serikali wa kuondoa

muingiliano wa majukumu miongoni mwa taasisi za Serikali.

252. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Mamlaka ilifanya **ukaguzi katika viwanda 123** ndani na nje ya nchi ili kuhakikisha kuwa, dawa zinatengenezwa kwa kufuata taratibu za utengenezaji bora (GMP) na hivyo kuwalinda watumiaji. Aidha, viwanda 57 vya vifaa tiba na vitendanishi vilikaguliwa ndani na nje ya nchi kujihakikishia kama vigezo vya ubora vimezingatiwa. Aidha, katika kuhakikisha usalama, ubora na ufanisi wa dawa na vipukusi, kati ya maombi 1,251 ya dawa za binadamu yaliyokuwepo katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Mamlaka ilitathmini maombi 860 sawa na asilimia 69 ambapo maombi 516 sawa na asilimia 60 yaliidhinishwa na hivyo kusajiliwa. Idadi ya maombi yaliyofanyiwa tathmini katika kipindi hiki ni ongezeko la maombi 227 sawa na asilimia 36 ikilinganishwa na maombi 633 yaliyofanyiwa tathmini katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, maombi yaliyoidhinishwa katika kipindi hicho ni ongezeko la maombi 113 ilikinganishwa na maombi 403 yaliyokidhi vigezo katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Vile vile, Mamlaka ilipokea jumla ya maombi 199 ya usajili wa dawa za mifugo ambapo maombi 129 sawa na asilimia 65 yalifanyiwa tathmini na maombi 95 sawa na asilimia 73 yaliidhinishwa baada ya kukidhi vigezo. Katika kipindi hicho, kulikuwa na maombi 379 ya usajili wa maeneo ya biashara zinazohusiana na dawa ambapo maombi 369 sawa na asilimia 99 yalifanyiwa tathmini ambapo 347 sawa na asilimia 94 yalikidhi vigezo vya usajili na hivyo kupewa vibali vya biashara.

253. ***Mheshimiwa Spika***, Mamlaka Mamlaka ilifanya **ukaguzi wa viwanda na maeneo 10,558 ya biashara ya bidhaa zinazohusiana na dawa** ambapo maeneo 8,226 sawa na **asilimia 78** yalikidhi vigezo. Idadi ya maeneo yaliyokaguliwa katika kipindi hiki ni ongezeko la maeneo 3,918 sawa na asilimia 59 ikilinganishwa na maeneo 6,640 yaliyokaguliwa katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, katika kuhakikisha usalama, ubora na ufanisi wa vifaa tiba na vitendanishi, kati ya maombi 311 ya usajili wa vifaa tiba na vitendanishi maombi 249 sawa na asilimia 80 yalifanyiwa tathmini na jumla ya maombi 155 sawa na asilimia 62 yaliidhinishwa. Idadi ya maombi ya usajili wa maeneo yaliyofanyiwa tathmini katika kipindi hiki ni ongezeko la maombi 94 sawa na asilimia 34 ikilinganishwa na maombi 275 yaliyofanyiwa tathmini katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Aidha, maombi yaliyoidhinishwa katika kipindi hicho ni ongezeko la maombi 73 ilikinganishwa na maombi 274 yaliyokidhi vigezo katika kipindi kama hicho mwaka 2021/22.
254. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha **udhibiti wa bidhaa za tumbaku**, mamlaka ilikagua **maeneo 117** yanayojihusisha na uendeshaji wa biashara ya bidhaa za tumbaku ambapo yote yalikidhi vigezo. Aidha, Mamlaka imeendelea kuhakiki kama bidhaa za tumbaku zinakidhi matakwa ya Sheria ya Dawa na Vifaa tiba Sura 219. Katika kutekeleza hilo, Mamlaka ilikusanya sampuli 19 za bidhaa za tumbaku kwa ajili ya uchunguzi wa ubora kupitia maabara iliyoko Dodoma ambapo sampuli zote 19 zilifaulu.

255. ***Mheshimiwa Spika***, Mamlaka hutekeleteza bidhaa za dawa, vifaa tiba, vipukusi na vitendanishi ambazo hazikidhi vigezo vya ubora, usalama na ufanisi ili kuepusha bidhaa husika zisitumiwe na wananchi. Katika kipindi husika Mamlaka ilitekeleteza **jumla ya tani 136.61** bidhaa mbalimbali zenye thamani ya takriban Shilingi bilioni 8.40 **na hivyo kuzuia bidhaa duni, bandia na hafifu kuweza kumfikia mwananchi.** Aidha, Mamlaka imeendelea kulinda mipaka ya nchi kwa kuzuia uingiaji wa bidhaa duni, bandia na ambazo hazijasajiliwa kwa kufanya doria na ukaguzi kwa kushirikiana na vyombo vya dola ikiwa ni pamoja na kutoa jumla ya vibali 4,050 vya uingizaji wa bidhaa bora, salama na fanisi kwa ajili ya kulinda afya ya jamii.

256. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha **utoaji wa elimu kwa umma** na kuboresha huduma kwa wateja, elimu ilitolewa kwa makundi mbalimbali ya wananchi pamoja na kutangaza huduma za Mamlaka kupitia njia tofauti ikiwa ni pamoja na kufanya mihadhara, vipindi na matangazo mafupi ya redio na runinga. Mamlaka pia ilitoa elimu juu ya matumizi sahihi ya bidhaa za dawa, vifaa tiba na tumbaku kwa jumla ya taasisi za elimu 248 (shule na vyuo) zilizopo Mikoa ya Mbeya, Mwanza, Lindi, Mtwara, Songwe, Tanga, Pwani, Iringa, Shinyanga, na Arusha ambapo wanafunzi na Walimu 39,434 walipatiwa elimu juu ya kazi za TMDA na matumizi sahihi ya bidhaa zinazodhibitiwa na Mamlaka. Vile vile, jumla ya TMDA *School Clubs* 44 zilianzishwa katika shule mbalimbali zilizoko katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Tanga, Pwani na Mbeya.

257. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuhamasisha na kuweka mazingira wezeshi ili kuvutia uwekezaji katika viwanda vya uzalishaji wa bidhaa za tiba ikiwa ni njia mojawapo ya kuimarisha upatikanaji na kujitosheleza katika bidhaa za tiba hapa nchini. Pamoja na kuhamasisha uwekezaji huu, Serikali inafanya kila jitihada ili kuhakikisha inaweka mazingira wezeshi ya kuvilinda viwanda vinavyoanzishwa nchini dhidi ya ushindani na viwanda vya nje. Kufanikiwa kwa jitihada hizi kutasaidia kuendelea kukuza sekta ya viwanda hapa nchini, na kuwavutia wawekezaji zaidi kuja kuwekeza katika eneo la viwanda vya bidhaa za tiba nchini. Lakini pia uwepo wa viwanda hivi hapa nchini utasaidia kukua kwa uchumi na pato la Taifa, kupunguza changamoto ya ajira na utegemezi wa dawa kutoka nje ya nchi.

258. **Mheshimiwa Spika**, mafanikio yaliyopatikana kwa utekelezaji wa mpango huu ni pamoja na kuongezeka kwa viwanda vya bidhaa za tiba hadi kufikia viwanda 43 mwezi Machi 2023. Pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika maeneo mengi katika uzalishaji wa bidhaa za tiba, viwanda vya ndani vimefanikiwa katika **uzalishaji wa maji tiba ambapo kwa sasa unajitosheleza kwa asilimia 100**. Katika kutekeleza azma ya Serikali ya kuhakikisha inalinda viwanda vya ndani dhidi ya ushindani wa viwanda vya nje, Wizara inaelekeza MSD kununua maji tiba (IV Fluids infusions) zilizozalishwa na viwanda vyetu vya ndani, isipokuwa pale tuu bidhaa tajwa inapotokea haipatikani nchini. Aidha, naielekeza TMDA kusitisha utoaji wa vibali vya uingizaji wa dawa tajwa kupitia mfumo wa usambazaji wa dawa wa Serikali (public supply chain system). Dawa

zitakazokuwa zikisambazwa kwenye sekta binafsi (private sector) kupitia maduka ya dawa ya jumla (wholesalers) na reja reja (retailers) yataendelea kuagiza dawa husika kutoka nje ya nchi. Hatua hii ni kwa mujibu wa kifungu cha 51 (1) (a) cha Sheria ya Dawa na Vifaa Tiba, Sura 219 ambacho kimeweka masharti ya kusajili dawa kwa manufaa ya nchi (public interest) na ili kulinda viwanda vyetu vya ndani.

Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali (GCLA)

259. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 **Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali** iliendelea kutoa **huduma ya uchunguzi wa Kimaabara wa sampuli** mbalimbali na vielelezo ambapo katika kipindi hicho jumla ya sampuli 99,159 zilipokelewa. Kati ya sampuli hizo, sampuli 96,942 zilifanyiwa uchunguzi sawa na asilimia 97.8 ya sampuli zilizopokelewa ikiwa ni asilimia 123.8 ya lengo la kuchunguza sampuli 78,299. Uchunguzi huo ni sawa na ongezeko la asilimia 16.22 ikilinganishwa na sampuli zilizochunguzwa katika kipindi kama hicho kwa mwaka wa fedha 2021/22. Aidha, Mamlaka ilisajili wadau 731 wanaojishughulisha na biashara ya kemikali sawa na asilimia 132.9 ya lengo la kusajili wadau 550. Wadau waliosajiliwa waliongezeka kwa asilimia 69.6 ikilinganishwa na Wadau 431 waliosajiliwa kwa kipindi kama hicho katika mwaka wa fedha 2021/22.
260. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hichi **Usimamizi wa Kemikali aina ya Sulphur** ulifanyika, ambapo katika kipindi hichi iliruhusu uingizaji wa kemikali ya Sulphur kwa

njia ya Kichele, jumla ya tani 890,798 za Sulphur ziliingia nchini ambazo zilichangia kuingiza mapato ya kiasi cha Shilingi 854,728,159.01. Aidha, Mamlaka imekamilisha ujenzi wa Jengo la Ofisi na Maabara la Mamlaka Dodoma lenye thamani ya Shilingi Bilioni 8.14 ambapo tayari Mkemia Mkuu wa Serikali na baadhi ya viongozi na watendaji wa Mamlaka wameshahamia katika jengo hilo ili kuweza kutoa huduma kwa urahisi nchini. Vilevile, Serikali imeiwezesha Mamlaka kununua mitambo mikubwa mitatu 3 na mitambo midogo 83 na vifaa vya kisasa kwa ajili ya kuendelea kuboresha huduma za uchunguzi wa kisayansi wa kimaabara vyenye thamani ya Shilingi Bilioni 2.

261. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Mamlaka imetoa nafasi za **Mafunzo kwa watumishi** wa mamlaka ambapo, watumishi 24 waliendelea na mafunzo ya muda mrefu, kati ya hao watumishi 22 wanahudhuria mafunzo ndani ya nchi na wawili (2) nje ya nchi. Watumishi 39 walihudhuria mafunzo ya muda mfupi na kati ya hao, watumishi 27 walihudhuria mafunzo ndani ya nchi na 12 nje ya nchi. Aidha, Mamlaka imefanikiwa **kuhuisha Cheti cha Mifumo ya Usimamizi wa Ubora**. Vilevile, **Elimu kwa umma ilitolewa** kwa wadau 4,238 kupitia maonesho mbalimbali kwa lengo la kuwajengea kuhusu namna ya kuzifikia huduma zitolewazo na Mamlaka.

Taasisi ya Taifa ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR)

262. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Taifa ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR) ilianzishwa kwa mujibu wa

Sheria ya Bunge **Na.23** ya Mwaka **1979**. Majukumu ya Taasisi yalivyoainishwa na sheria hii ni pamoja na; Kuratibu, kukuza na kuendeleza utafiti wa afya nchini; Kufanya utafiti wa afya ili kupunguza magonjwa yanayosumbua jamii ya Watanzania; Kufanya utafiti wa tiba asili na tiba mbadala; Kusajili tafiti za afya zinazofanywa nchini; Kuwapa uwezo watafiti wa kitanzania katika kufanya utafiti wa afya; na Kukuza matumizi ya matokeo ya tafiti mbalimbali za afya.

263. *Mheshimiwa Spika*, katika kutekeleza jukumu lake la kuratibu, kudhibiti na kusimamia utekelezaji wa tafiti mbalimbali za afya hapa nchini, Taasisi imekuwa ikipokea maombi kutoka kwa watafiti mbalimbali kutoka katika Taasisi za tafiti ndani na nje ya nchi, wanataaluma kutoka katika vyo vikiu na watu wengine wenye nia ya kufanya utafiti katika eneo la afya. Taasisi kupitia *Medical Research Coordination Committee* imekuwa ikipitia maombi yote yanayowasilishwa, baada ya kuyapitia na kujiridhisha, yale yanayokidhi vigezo hupatiwa kibali (*ethical clearance*) kwa ajili ya kuanza kufanya tafiti husika. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Taasisi ilipokea **jumla ya maombi 432 ya watafiti ambapo maombi 535 sawa na asilimia 124 yalipatiwa vibali kwa ajili ya kuanza tafiti**. Vibali hivi ni sawa na ongezeko la asilimia 151 ikilinganishwa na kipindi kama hiki kwa mwaka 2021/2022 ambapo Taasisi ilitoa vibali 213.

264. *Mheshimiwa Spika*, katika utekelezaji wa jukumu la Utafiti, Taasisi imeendelea kufanya tafiti zinazolenga magonjwa ya kuambukiza na yasiyoyakuambukiza,

uimarishaji wa mifumo ya afya na pia viashiria vya kijamii na mazingira ya afya pamoja na Tiba asili. Katika kipindi hiki, **Taasisi imeendelea kutekeleza miradi mikubwa na midogo 113** ambayo ni asilimia 94 ya miradi 120 iliyotekelezwa katika kipindi kama hiki kwa mwaka 2021/2022. Hivyo katika mwaka 2022/2023 maeneo yafuatayo yalifanyiwa tafiti ambapo, katika eneo la VVU/UKIMWI (Miradi 11), Malaria (Miradi 17), Kifua kikuu (Miradi 13), Magonjwa yasiyopewa kipaumbele (Miradi 14), Magonjwa yasiyoyakuambukiza (Miradi 5), UVIKO-19 (Miradi 6), Usugu wa dawa (Miradi 4), Afya ya mama na mtoto (Miradi 6), Uimarishaji wa mifumo ya afya (Miradi 7), VVU na magonjwa yasioambukizwa (Miradi 7), VVU na magonjwa yasiyopewa kipaumbele (Miradi 3), Kifua kikuu na kisukari (Miradi 1), Mahusiano ya hali ya jamii na afya (Miradi 4), Tiba asili (Miradi 2), na Afya Digitali (Miradi 3) na miradi mingineyo 10.

265. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Tafiti – NIMR, inafanya utafiti katika eneo la Malaria wa kufuatilia hali ya maambukizi ya Malaria nchini kwa kutumia mbinu za vinasaba katika mikoa 13 ya Tanzania Bara (MSMT). Lengo kuu la utafiti huu ni kuchunguza mabadiliko ya vimelea vya Malaria ili kubaini kama mbinu tunazotumia kupambana na ugonjwa huu zinafanya kazi ipasavyo, kufuatilia ubora na uwezo wa dawa za kutibu ugonjwa wa Malaria na ufanisi wa vipimo vya haraka vya kupima Malaria (mRDTs). Mpaka sasa matokeo ya utafiti yanaonesha kuwa **tatizo la vimelea vya Malaria kubadilika na kuathiri ufanisi wa kipimo cha mRDT halipo nchini**. Hivo basi vipimo vya mRDT bado vitaendelea kuwa na tija nchini. Aidha,

utafiti umeonesha kuwa tatizo la usugu wa vimelea vya Malaria katika maeneo mengi nchini halipo, isipokuwa maeneo machache ya Wilaya za Karagwe na Kyerwa Mkoani Kagera, ambako kulionekana dalili za uwepo wa usugu.

266. **Mheshimiwa Spika**, NIMR imeendelea kufanya majaribio ya dawa mpya zitakazofupisha urefu wa matibabu ya kifua kikuu kutoka miezi sita (6) hadi minne (4). **Matokeo ya awali ya tafiti hizi yameonesha kuwa dawa mpya zina uwezo wa kufupisha urefu wa matibabu toka miezi sita (6) hadi miezi minne (4) kwa wagonjwa wasio na kifua kikuu sugu.** Hata hivyo tafiti zaidi zinaendelea ili kupata mchanganyiko wa dawa ambao una maudhi kidogo kwa wagonjwa. Pia Taasisi imetekeleza utafiti wa kuangalia hali ya afya baada ya matibabu ya kifua kikuu (*TB sequel study*). **Matokeo ya utafiti huu yameonesha kuwa hali ya afya ya mapafu sio nzuri kwa asilimia 70 ya wagonjwa wanaomaliza dawa za kifua kikuu.** Utafiti zaidi unaendelea kuangalia mbinu za kuboresha afya ya mapafu baada ya kumaliza dawa za kifua kikuu.

267. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi imefanya utafiti katika eneo la **Virusi vya ukimwi (VVU)**: Utafiti huu ulifanyika kwa watoto ukiwa na lengo la kulinganisha matokeo ya kiafya na wale waliopimwa VVU wiki ya 4 hadi 6 baada ya kuzaliwa kama ilivyo miongozo ya nchi na wale wanaopimwa baada tu ya kuzaliwa. Matokeo yanaonesha kuwa watoto waliopimwa VVU mara tu baada ya kuzaliwa walikuwa na afya bora zaidi baada ya kuzaliwa kuliko wale

waliopimwa wiki ya 4 mpaka 6. Pia matokeo pia yanaonyesha kipimo cha *viral load* kwa mama wajazito wakati wa kujifungua kinawezesha kuwatambua watoto wengi walio kwenye hatari ya kupata maambukizi kutoka kwa mama zao na hivyo kuwezesha kupatiwa kinga sahihi mapema. Matokeo haya yatasaidia kuboresha afya ya mama na mtoto.

268. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi kwa kushirikiana na washirika wa kiutafiti imefanya utafiti kuangalia ikiwa dozi moja ya chanjo ya Human Papilloma Virus (HPV) ina ufanisi sawa na dozi mbili au tatu katika kutengeneza kinga dhidi ya wadudu wanaosababisha saratani ya shingo ya kizazi kwa wasichana wa miaka 9 hadi 14. Matokeo ya utafiti huu yameonesha kuwa dozi moja ya chanjo dhidi ya HPV ina ufanisi kama dozi mbili au tatu. Matokeo haya yatasaidia kupunguza gharama za chanjo dhidi ya saratani ya shingo ya kizazi. Pia NIMR imefanya utafiti wa kuangalia ukubwa wa tatizo la kisukari kwa wagonjwa wenye VVU na kugundua kuwa tatizo la ugonjwa wa kisukari kwa wenye VVU ni kubwa na imebaini kuwa utoaji wa huduma za magonjwa yasiyoambukizwa kwenye kliniki za wagonjwa wa VVU unaboresha afya za wagonjwa hawa. Matokeo ya tafiti hizi yatatumiwa na wizara pamoja na wadau wengine katika Sekta ya Afya ili kuendelea kuboresha huduma kwa wananchi.

269. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi imeendelea kufanya tafiti katika eneo la tiba asili na tiba mbadala. Ambapo dawa nne (4) za tiba asili, ambazo ni NIMREGENIN kwa ajili ya kutibu tezi dume, TANGESHA kwa ajili ya kutibu seli mundu,

PERSIVIN kwa ajili ya kutibu tezi dume na WARBGISTAT kwa ajili ya kutibu magonjwa nyemelezi zinaendelea kufanyiwa uchunguzi wa usalama. Matokeo ya awali ya utafiti huu yameonesha kuwa dawa hizi ni salama katika hatua za majaribio kwa wanyama. Pia NIMR imenunua mashine mbalimbali kwa ajili ya kuimarisha maabara za uchunguzi wa dawa asili. Taasisi imeendelea kusimika mitambo ya kuzalisha dawa asili katika kiwanda chetu cha kimkakati katika kituo cha Mabibo ili kuongeza upatikanaji wa dawa za asili ambazo zimegunduliwa na Taasisi.

270. ***Mheshimiwa Spika***, Tafiti zingine ambazo zinaendelea ni pamoja na **Utafiti wa kuzuia ugonjwa wa kisukari Afrika: Jaribio Nasibu la awamu ya tatu ya dawa ya *Metformin* kwa watu walioambukizwa VVU wanaokaribia kupata ugonjwa wa kisukari, na utafiti wa vyakula tiba kwa ajili ya afya ya uzazi: utafiti wa kutatua mahitaji muhimu ya virutubibisho na madini kabla na wakati wa ujauzito.** Kukamilika kwa tafiti hizi mbili kunaweza kukatoa mwanga wa jinsi ya kukabiliana na tatizo la kisukari kwa ufanisi Zaidi kwa watu wenye maambukizi ya VVU, lakini pia kupunguza adhari za ukosefu wa madini ambayo limekuwa tatizo sugu kwa akina mama wajawazito hapa nchini.

Taasisi ya Chakula na Lishe (TFNC)

271. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Chakula na Lishe Tanzania (TFNC) ilianzishwa kupitia Sheria ya Bunge Namba 24 ya Mwaka 1973 ambayo ilifanyiwa marekebisho kupitia Sheria Na.3 ya mwaka 1995. Lengo kuu la Serikali katika kuanzisha Taasisi ni kuunda chombo mahsusi cha

Kitaifa cha kuwaunganisha na kuwaongoza wataalam wa shughuli za ugani na wanasayansi, pamoja na Viongozi wa Kitaifa katika mapambano dhidi ya utapiamlo nchini. Dira ya Taasisi ni kuwa chombo mahiri cha Kitaifa cha kutoa Uongozi wa kimkakati katika mapambano dhidi ya aina zote za utapiamlo nchini.

272. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Taasisi imeendelea kutekeleza majukumu yake ya msingi yenye lengo la kuchangia katika juhudi za Serikali za kupambana na aina zote za utapiamlo nchini. Mathalani, kwa lengo la kutafuta shuhuda za kisayansi zinazolenga kutafuta majibu ya changamoto za lishe zinazowakabili watu wa jinsia na rika mbalimbali katika jamii na kuimarisha mikakati ya kukabiliana nazo.

273. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai hadi Disemba 2022 Taasisi ya Chakula na Lishe Tanzania (TFNC) imeendelea na utekelezaji wa majukumu yake ya msingi ya Tafiti, ambapo Katika kipindi hiki Taasisi imefanikiwa kufanya tafiti nne (4) sawa **na asilimia 44.5** ya tafiti tisa (9) zilizopangwa kwa mwaka 2022/23 zikilenga makundi mbalimbali katika jamii ikiwemo watoto wadogo, wanawake na wasichana walio katika umri wa kuzaa. Matokeo ya hizi tafiti yatasaidia kuimarisha afua za mabadiliko ya tabia pamoja na kuboresha bidhaa za lishe zinazotumika na watoto wadogo nchini. Tafiti hizo ni kama zifuatavyo;

(i) Utafiti wa chakula bunifu kilicho tayari kwa matumizi ya watoto wenye utapiamlo wa kadiri katika Mikoa ya Singida na Dodoma *"Ready to Use Food"*. Utafiti huu

unalenga kuimarisha matibabu ya utapiamlo wa kadiri katika jamii kwa **kutumia chakula bunifu** kilichotengenezwa kwa kutumia vyakula mbalimbali vilivyopo kwenye maeneo ya jamii husika kikiwa na virutubishi vya kutosha na kwa gharama nafuu. Mategemeo ni kwamba kupitia utaratibu utakaowekwa chakula bunifu kitaweza kupatikana hadi katika ngazi ya Zahanati ambapo wananchi wa kawaida wataweza kukipata kwa urahisi na hivyo kupunguza idadi ya watoto takribani 120,000 wanaohitaji kuhudumiwa na vituo vya afya vya ngazi ya juu kila mwaka. Pia, utaratibu wa kuwawezesha wajasiriamali waliopo katika ngazi za jamii kutengeneza vyakula hivi kwa viwango vyenye ubora vinavyokidhi mahitaji unaangaliwa ili kupanua wigo wa upatikanaji katika jamii.

- (ii) Utafiti kubaini mila na desturi zinazohusu ulaji wa vyakula kwa wanawake na wasichana walio katika umri wa kuzaa (miaka 15 hadi 49) katika **Mikoa saba (7) ya Mbeya, Kigoma, Mwanza, Arusha, Singida, Lindi na Dar es Salaam**. Utafiti huu unalenga kutambua miiko inayoambatana na mila potofu kwenye ulaji wa baadhi ya vyakula vinavyopatikana kwenye jamii za Mikoa husika ambayo inachangia sana kuongezeka kwa utapiamlo kwa makundi husika. Utafiti huu utasaidia kuandaa afua zitakazodhibiti mila potofu zilizoko kwenye jamii ambazo zinachangia tatizo la upungufu wa vitamini na madini miongoni mwa wanawake hususan upungufu wa damu kwa wanawake wajawazito ambapo takribani asimilia 28 ya wanawake hudhurika. Matokeo ya utatifi huu pia yanatarajiwa

kupunguza matokeo hasi ya ujauzito ikiwemo kujifungua watoto wenye uzito mdogo, njiti au wafu au kupoteza maisha wakati wa kujifungua.

(iii) Utafiti wa **hali ya maambukizi ya minyoo na ugonjwa wa kichocho kwa watoto wenye umri wa miezi 12 hadi miezi 59** katika Mikoa saba (7) ya Tanzania Bara (*Dodoma, Kilimanjaro, Kigoma, Mbeya, Mwanza, Lindi na Pwani*). Jumla ya **watoto 1,678** wamepimwa wingi wa damu na maambukizi ya minyoo tumbo. Matokeo ya utafiti huu yataiwezesha Wizara kuimarisha mikakati na uwekezaji katika afua ya nyongeza ya vitamin A na dawa za minyoo tumbo ambayo hufanyika kwa njia ya kampeni kila mwaka. Maboresho haya yataiwezesha nchi kufikia lengo la Shirika la Afya Duniani la kutokomeza madhara yatokanayo na maambukizi ya minyoo ya tumboni na kichocho kwa watoto ifikapo mwaka 2030,

(iv) Tafiti ya **ulaji miongoni mwa wanawake wasio wajawazito** na wasio nyonyesha wenye umri kuanzia miaka 15 hadi 49 katika **Halmashauri saba (7) za Mkoa wa Mbeya**. Utafiti huu ulihusisha **wanawake 502** ili kubaini aina za ulaji kwa wanawake waliokatika umri wa kuzaa. Kupitia matokeo ya utafiti huu mikakati ya kukabiliana na matokeo hasi ya ujauzito kama vile upungufu wa damu, kujifungua watoto wenye uzito mdogo, njiti au wafu au kupoteza maisha wakati wa kujifungua yatadhibitiwa.

274. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi kupitia maabara yake imeendelea kufanya uchambuzi na kuchakata Sampuli zinazohusu viashiria vya chakula na lishe katika Utafiti wa Taifa wa Afya na Demografia (Tanzania Demographic and Health Survey 2021/22). Katika kipindi hiki sampuli zisizopungua **10,061 zimeshafanyiwa uchambuzi** ambazo ni pamoja na **sampuli 2,091 za mafuta ya kula, sampuli 1,129 za unga wa mahindi, sampuli 1,191 za unga wa ngano, sampuli 4,450 za mkojo.** Uchambuzi huu umelenga kubaini **viwango vya vitamini na madini** ikiwemo madini joto na sampuli 1,200 za *“serum folate”* ili kupima viwango vya folate. Kazi hii inatarajiwa kukamilika ifikapo mwezi Juni 2023, na matokea ya utafiti huu yatabainisha viwango vya sasa vya hali ya lishe kwa viashiria vya vitamini na madini kwa nchi nzima. Kupitia matokeo ya utafiti huu Serikali itaweza kuandaa afua zenye tija zaidi za kutatua changamoto za upungufu wa madini na vitamini miongoni mwa jamii.
275. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hiki Taasisi imefanya ufuatiliaji kuhusu utekelezaji wa **program ya kuongeza virutubishi kwenye vyakula kupitia viwanda vikubwa**, vya kati na vidogo katika Mikoa mbalimbali nchini. Hadi sasa kuna viwanda vikubwa 57 vinavyotekeleza programu hii; tisa (9) vinaongeza madini joto kwenye chumvi, 13 vinaongeza virutubishi kwenye mafuta ya kula, viwanda kumi (10) kwenye Unga wa ngano na kumi na tatu (13) kwenye unga wa mahindi. Idadi hii ni ongezeko la viwanda 12 ukilinganisha na mwaka 2021/2022. Aidha, hivi sasa kuna jumla ya viwanda vya

kati na vidogo 722 ambavyo vinatekeleza programu hii katika Mikoa mbalimbali hapa nchini.

276. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuhakikisha elimu ya lische kwa umma inawafikiwa **wajasiriamali wasindikaji wa vyakula**, katika kipindi hiki Taasisi imetoa elimu ya **usindikaji wa chakula cha nyongeza** kwa watoto wenye umri wa miezi 6 mpaka 23 ikihusu kutumia mazao lische, kanuni bora za usindikaji unga wa mahindi na uongezaji virutubishi, pamoja na udhibiti wa sumu kuvu. Jumla ya wajasirimiamali 50 kutoka Halmashauri za Singida Manispaa na Singida Vijijini wamepatiwa. Adha, wasindikaji 20 wa unga wa mahindi kutoka Manispaa ya Dodoma Jiji nao walishiriki katika mafunzo juu ya kanuni bora za usindikaji wa unga wa mahindi pamoja na njia ya kudhibiti sumu kuvu kwa kufanya ukaguzi wa malighafi.
277. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 Taasisi inaendelea pia na jitihada za kuelimisha umma na jamii kupitia vyombo vya habari, mitandao ya kijamii, Tovuti ya Taasisi na Blogu. Katika kipindi hiki wananchi 343,235 walifikiwa kupitia mitandao ya kijamii na tovuti ya Taasisi, Vipindi 75 vya redio na runinga vimeandaliwa na kurushwa, makala 521 zimeweza kuandikiwa na kuchapwa kwenye magazeti mbalimbali ikiwemo makala maalumu ya miaka 61 ya Uhuru, picha habari na posta zenye jumbe za lische 31 zimesambazwa katika jamii kupitia mitandao ya kijamii, TV na Radio inayoelimisha ulaji wa matunda na mbogamboga imetengezwa na kurushwa kwa muda wa mwezi mmoja katika mikoa mitano (5) na nakala 361 za vitabu,

vipeperushi na mabango yalisambazwa kwenye Ofisi za Serikali na mashirika yasiyo kuwa ya Serikali. Pia katika kipindi hiki Taasisi kwa kushirikiana na chama cha walemavu wa macho imetengenezea nyenzo za kufikishia elimu ya lishe kwa watu wenye ulemavu wa macho kwa kufanikiwa kutengeneza vitabu vinne (4) vya kufikishia elimu ya lishe kwa maandishi ya nukta nundu pamoja na redio

278. **Mheshimiwa Spika**, Taasisi pia imetekeleza agizo la **Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania** kuhusu kulifikia kundi la **vijana balehe** alilolitoa wakati wa hafla ya utiaji saini wa mkataba wa lishe na Wakuu wa Mikoa tarehe 30 Septemba, 2022. Katika kipindi hiki, Taasisi iliandaa vipindi vitatu (3) vya runinga ili kutoa elimu ya lishe kwa vijana balehe 700 wakiwemo wasichana 216 na wavulana 484 katika shule za Sekondari Alhasani Mwinyi ya Mkuranga na Bagamoyo zote za Mkoa wa Pwani, na vijana 30 (wasichana 8 na wavulana 22) walio nje ya shule (Bodaboda) katika Mkoa wa Dar es Salaam. Aidha, Taasisi pia imezindua aplikesheni ya kimtandao yenye jumbe za lishe kwa watu wanaoishi na virusi vya ukimwi na kifua kikuu ikiwa na lengo la kuwawezesha mwananchi wa kawaida kufukiwa na elimu ya lishe kupitia simu hanja. Uamuzi huu unalenga kuzidi kuongeza wigo wa wanufaika wa wa elimu ya lishe katika jamii ya Watanzania.

279. **Mheshimiwa Spika**, ili kuhakikisha elimu ya lishe kwa umma inawafikia wajasiriamali wasindikaji wa vyakula, katika kipindi hiki Taasisi imetoa elimu ya usindikaji wa chakula cha nyongeza kwa watoto wenye umri wa miezi 6

mpaka 23 ikihusu kutumia mazao lishe, kanuni bora za usindikaji unga wa mahindi na uongezaji virutubishi, pamoja na udhibiti wa sumu kuvu. Jumla ya wajasirimiamali 50 kutoka Halmashauri za Singida Manispaa na Singida Vijijini wamepatiwa elimu hii. Aidha, wasindikaji 20 wa unga wa mahindi kutoka Manispaa ya Dodoma Jiji nao walishiriki katika mafunzo juu ya kanuni bora za usindikaji wa unga wa mahindi pamoja na njia ya kudhibiti sumu kuvu kwa kufanya ukaguzi wa malighafi.

280. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi imekamilisha **maandalizi ya mitaala** ya kozi fupi nne (4) za kuimarisha ujuzi (*competence based*) kwa watoa huduma katika ngazi mbalimbali. Kozi hizo zinahusu; Utoaji wa huduma za lishe wakati wa dharura na maafa; Mahitaji ya Kilishe kwa wagonjwa wa UKIMWI, Uandaaji wa chakula cha nyongeza kwa watoto wadogo na wachanga na Matibabu ya utapiamlo mkali (kuzuia, kubaini mapema na matibabu sahihi). Lengo la Taasisi ni kupanua wigo wa fursa ya elimu ya lishe kwa makundi maalum na kuongeza ujuzi kwa watoa huduma katika ngazi mbalimbali.

281. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi kwa kushirikiana na wadau wa lishe nchini ilifanikisha kufanyika kwa Mkutano wa Nane wa Mwaka wa Wadau wa Lishe uliofanyika Musoma mkoa wa Mara. Mkutano huu kwa mara ya kwanza ulihusisha jamii kama njia mojawapo ya kuongeza ushirikishwaji wa umma katika masuala ya lishe ambapo ulihitimishwa kwa mkutano wa hadhara. Pamoja na mambo mengine mkutano huu ulihusisha shughuli za kijamii ambao viongozi wa Kitaifa pamoja na wawakilishi wa mashirika ya Umoja

wa Mataifa walishiriki kupanda miti ya matunda katika shule ya Msingi Mwisenge ambayo Baba wa Taifa Mwalimu J.K Nyerere alisoma, lakini pia miti mingine ilipandwa katika shule zingine za msingi zinazozunguka eneo hilo. Pamoja na shughuli ya kupanda miti ya matunda, wanafunzi wa shule hizo walipatiwa elimu ya lishe kutoka kwa wataalam ambao walialikwa kushiriki katika mkutano huu. Elimu ya lishe ilitolewa pia kwa umma na jamii kupitia kituo cha Redio.

E. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA MABARAZA NA BODI ZA KITAALUMA.

Baraza la Uuguzi na Ukunga Tanzania (TNMC)

282. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Uuguzi na Ukunga Tanzania ni mamlaka ya Kisheria, kusimamia Taaluma na wanataaluma wa Uuguzi na Ukunga Tanzania. Baraza linafanya kazi chini ya Sheria ya Uuguzi na Ukunga yaani *The Nursing and Midwifery Act 2010*. Jukumu kuu la Baraza ni kulinda, kuimarisha na kuhifadhi afya ya jamii, usalama na ustawi kupitia usimamizi na udhibiti wa shughuli za mafunzo ya uuguzi na ukunga na utoaji wa huduma, na kuhakikisha jamii inapata huduma bora zenye kiwango na salama. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Jumla ya wauguzi na Wakunga 2,455 wamesajiliwa katika kipindi hiki dhidi ya lengo la kusajili wataalam 4,000 ambayo ni sawa na asilimia 61 na kufanya jumla ya wataalam waliosajiliwa na Baraza hadi sasa kufikia 55,945. Aidha kati ya wauguzi na wakunga waliyosajiliwa, wauguzi na wakunga 591 wamepewa usajili wa awali (Provisional registration) na wanaendelea na

mafunzo katika Vituo 28 zikiwemo Hospitali ya Taifa, Hospitali za Rufaa za Kanda (4) na Hospitali za rufaa za mikoa 23.

283. *Mheshimiwa Spika*, jumla ya Wauguzi na Wakunga 4,865 waliomba na kukidhi sifa za kufanya mtihani kwa ajili ya usajili, Idadi hii ilijumuisha watahiniwa 562 sawa na asilimia 12 wa ngazi ya shahada, watahiniwa 4,049 sawa na asilimia 83 wa ngazi ya stashahada na watahiniwa 253 sawa na asilimia 5 wa ngazi ya astashahada. Watahiniwa waliofaulu walikuwa 2,446 sawa na asilimia 50. Ufaulu kwa ngazi ya elimu ilikuwa kama ifuatavyo; watahiniwa 436 ngazi ya shahada sawa na asilimia 76 walifaulu, watahiniwa 1,842 wa ngazi ya stashahada sawa na asilimia 45 walifaulu na watahiniwa 169 wa ngazi ya astashahada sawa na asilimia 67 pia walifaulu. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya maombi 14 ya kuanzisha mafunzo ya uuguzi na ukunga yalipokelewa. Ukaguzi ulifanyika ili kuona kama vimekidhi viwango vya kitaaluma. Kati ya maombi hayo vyo 8 vilivyoomba vilikuwa na sifa na kupata kibali cha kuanzisha mafunzo. Vyo vingine bado vinaendelea na maandalizi. Aidha, kaguzi Uelimishaji na maelekezo ya kuzingatia miongozo yalitolewa kwenye Vituo vya kutolea huduma binafsi za uuguzi na ukunga katika mikoa ya Tabora, Kilimanjaro, Iringa, Mwanza na Kagera.

284. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi hiki Baraza la Uuguzi na Ukunga lilipokea maombi 5 ya kuanzisha huduma binafsi za Uuguzi na Ukunga katika mikoa ya Mbeya, Geita na Dar es Salaam. Vituo hivyo ni NILAX Nursing home and

health rehabilitation Centre, Peter Mobile Nursing na Face Mobile Nursing services vilivyoko Dar es Salaam. Mkoani Mbeya Kituo cha Joyces Nursing and Maternity Homes na Geita Kituo cha Minely Nursing and Maternity Home. Vituo vyote vilikaguliwa na kuonekana kuwa vimekidhi vigezo na hivyo kupewa kibali. Aidha, Vituo 5 vilivyosajiliwa hapo awali vilikosa sifa kwa kutozingatia miongozo na vikafungwa. Vituo hivyo vipo Mkoa ya Mwanza, Kagera na Iringa. Hii inafanya jumla ya Nursing and Maternity Homes and services zilizosajiliwa na Baraza na kuendesha huduma hadi sasa kufikia 84 kwa nchi nzima.

285. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hichi, wauguzi na wakunga takribani 33,913 wamefanya mafunzo ya kujiendeleza yaani CPD, kwa njia tofauti tofauti ikiwemo kwa njia ya mtandao, kwa kuhudhuria semina mbalimbali za kujengewa uwezo, na kwa kufanya tafiti mbalimbali. Idadi hii imetokana na kwamba CPD ni takwa la kisheria kabla ya kuhuisha leseni za kutolea huduma. Wauguzi na wakunga wamekidhi kigezo hiki na wamehuisha leseni zao kwa kipindi cha mwaka 2022 hadi 2025. Aidha, jumla ya moduli 73 za mafunzo ya kujiendeleza zilipokelewa, kuhakikiwa ambapo 63 zilikidhi sifa na kupata idhibati. Moduli zimelenga katika eneo la afya ya mama na mtoto, magonjwa yasiyoambukiza, magonjwa yanayoambukiza, utoaji wa ushauri nasaha na mbinu za ufundishaji (*Teaching Methodology*). Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 jumla ya mashauri 14 ya tuhuma za uvunjifu wa maadili yalipokelewa. Mashauri kumi na tatu (13) yalifuatiliwa na kutolewa maamuzi kama ifuatavyo: Wauguzi watano (5) waliondolewa kwenye rejesta ya

Baraza, Wauguzi wanne (4) walipata karipio kali na wengine walionekana hawana makossa na Shauri moja (1) linaendelea kufuatiliwa.

Baraza la Madaktari Tanganyika

286. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Madaktari limekua likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na Taratibu kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka husika. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, jumla ya wanataaluma 1,601 Wamesajiliwa (Registered), 312 Wameandikishwa (Enlist), 253 Madaktari wa Kigeni waliopewa usajili wa muda (Limited Registration) 1,887 Wameorodheshwa (Enrolled) na 1,053 Watarajali (Provisional Registration) wamesajiliwa katika kipindi hiki, na kufanya jumla ya wanataaluma waliosajiliwa katika kipindi hichi kufikia 5,106.
287. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza lilisimamia mtihani wa kabla ya mafunzo ya utarajali ambao ulifanyika tarehe 19 Oktoba 2022. Jumla ya maombi yaliyopokelewa ya kufanya mtihani huo yalikuwa 1,072; ambapo watahiniwa wa Udaktari walikuwa 1,030 na Udaktari wa meno walikuwa 42. Watahiniwa wa Udaktari waliofanya mtihani walikuwa 1,011 na Madaktari wa Meno walikuwa 42. Baada ya mtihani waliruhusiwa kuendelea na mafunzo ya utarajali. Aidha, Baraza lilisimamia mtihani wa baada ya mafunzo ya utarajali ambao ulifanyika tarehe 14 Desemba, 2022. Jumla ya watarajali waliojandikisha kufanya mtihani walikua 1,391, kati yao waliofanya mtihani walikua watarajali 1,345. Kati ya waliofanya mtihani, 1,310 walikuwa watarajali wa Udaktari, 33 watarajali wa Udaktari

wa meno na 2 walikuwa watarajali wa Uafisa teknolojia na vifaa Tiba saidizi. Matokeo ya ufaulu wa jumla baada ya Mafunzo ya Utarajali ni kama inavyoonekana katika jedwali hapo chini, ambapo wanataaluma 1,130 walifaulu, ambayo ni sawa na asilimia 84 ya watarajali 1,345 waliofanya mtihani.

288. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Baraza limefanya ukaguzi katika vituo vya Watarajali (Vipya na vilivyopo) ambavyo ni; Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Geita, Simiyu, Hospitali ya Kibosho na Hospitali ya Mt. Joseph – Kilimanjaro, Hospitali ya Agha Khan na Hospitali ya Rabininsia – Dar es Salaam. Baada ya ukaguzi wa hizo Hospitali kuna mapungufu yaliyoonekana hasa kwenye eneo la upasuaji linahitaji kuimarishwa. Hivyo Baraza linaandaa utaratibu wa mafunzo kwa vituo vyote vinavyopokea watarajali ili kuondoa mapungufu hayo.

289. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2022, Baraza kupitia Kamati ya **Mafunzo endelevu ya kitaaluma(CPD)** imefanya mafunzo ya kuhamasisha Hospitali za Wilaya na za Mikoa kujiandikisha kama vituo vya kutolea mafunzo endelevu katika Kanda tatu zinazojumuisha Mikoa ya Kilimanjaro, Tanga, Arusha, Manyara, Mwanza, Kagera, Shinyanga, Tabora, Kigoma, Geita, Mara, Pwani, Dar es salaam na Morogoro, ambapo jumla ya wanataaluma 187 walishiriki kwa kanda zote zilizotembelewa. Mafunzo haya yanapelekea kuongezeka kwa idadi ya Wataalamu wanaofanya mafunzo endelevu na kujipatia pointi za CPD. Aidha, Baraza limefanya vikao vitatu vya uhamasishaji kwa wanataaluma 1873 kwa njia

ya mtandao. Aidha, Jumla ya watoa huduma wa mafunzo endelevu (CPD) waliodhinishwa hadi sasa ni 34, na idadi ya kozi zilizoidhinishwa (CPD Activities) hadi sasa ni 291. Vilevile, Baraza limetengeneza kozi tatu za lazima kwa Wanataaluma wote (*Mandatory CPD Activities*) ambazo ni; *Professionalism, Customer care na Medical Ethics*.

290. **Mheshimiwa Spika**, Baraza lilifuatilia ukiukwaji wa maadili ambapo jumla ya mashauri 24 yalifunguliwa dhidi ya wataalam waliotuhumiwa kwenda kinyume na maadili ya taaluma zao. Kati yao, Mashauri saba (7) kutoka mkoani Dar es Salaam; Mawili (2) katika Hospitali ya Muhimbili National Hospital – Mloganzila, Moja (1) Muhimbili National Hospital, Moja (1) Mwananyamala RRH, Mawili (2) Amana RRH na Moja (1) Hitech Sai Health Centre. Mashauri mawili (2) kutoka Mkoani Mtwara katika Hospitali ya Wilaya ya Newala na Kituo cha Afya Likombe, mashauri mawili (2) kutoka Mkoa wa Pwani katika Hospitali ya Wilaya ya Bagamoyo na Tumbi RRH. Aidha, shauri moja (1) kutoka Kigoma kituo cha Afya Ujiji, Tabora shauri moja (1) kutoka Hospitali ya Wilaya ya Kaliua, Shinyanga shauri moja (1) kutoka Hospitali ya Rufaa ya Mkoa-Shinyanga, Mwanza shauri moja(1) Dispensari ya Kirumba - Tanga shauri moja (1) Kerenge Dispensari - Kilimanjaro mashauri mawili (2) Kilema DDH na Siha Hospitali ya Wilaya, Arusha mashauri mawili (2) Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Arusha -Mt. Meru, Ruvuma shauri moja (1) St. Joseph Hospital Peramiho, Mbeya mashauri mawili (2); Hospitali ya Rufaa ya Mkoa -Mbeya na Hospitali ya Wilaya ya Chunya na Songwe katika Kituo cha Afya Isansa. Kulikuwa pia na ufuatiliaji wa tuhuma za utoaji wa huduma mbovu katika

Taasisi ya Tiba ya Mifupa - MOI, ALMC - Arusha, Hospitali ya Rufaa Mkoa wa Mbeya, Kituo cha Afya Uhai Mbeya na *Dr. Shaffiq's Specialised Polyclinic* ambapo matokeo ya uchunguzi huu ni kwamba watuhumiwa watatumiwa notisi za kujieleza. Aidha katika *Dr. Shaffiq's Specialised Polyclinic* maelekezo yalitolewa ya uboreshaji wa huduma za maabara, huduma ya matibabu na huduma ya utoaji dawa.

Baraza la Famasia

291. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Famasi ni Taasisi ya Serikali chini ya Wizara ya Afya, iliyoanzishwa kupitia Kifungu Na. 3 cha Sheria ya Famasi, Sura 311 kwa lengo la kusimamia taaluma ya wanataaluma wa dawa, utendaji wake ikiwa ni pamoja na usajili na kutoa vibali katika maeneo yanayotoa huduma za dawa na kuelimisha jamii juu ya matumizi sahihi ya dawa. Baraza la Famasi limekua likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka husika. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Wafamasias 331 wamesajiliwa, Fundi Dawa Sanifu 1157 wameandikishwa na Fundi Dawa wasaidizi 55 wameorodheshwa katika kipindi hichi na kufikisha jumla ya wanataluma 10,545 ambapo kati ya hao, wafamasias ni 3,357; fundi dawa sanifu ni 6,362; fundi dawa wasaidizi ni 826 wanaotambulika hadi sasa. Idadi hii ni sawa na ongezeko la wanataluma 257 kati ya 1287 waliotarajiwa kusajiliwa kwa ujumla na hivyo kuvuka malengo ya idadi iliyokadiriwa katika kipindi hiki. Aidha, hadi kufikia 30 Machi, 2023 wanataaluma 6,900 (asilimia 65.4) wamehuisha leseni za utendaji utendaji wa taaluma na

wafamasia watarajali 346 wamepata usajili wa awali kwa ajiliya mafunzo ya vitendo katika vituo mbalimbali nchini.

292. **Mheshimiwa Spika**, Baraza lilisimamia mitihani ya usajili kwa kada zote, jumla ya maombi mapya ya mitihani ya usajili yalikuwa ni 3,749 ambapo waliofuzu 2,283 sawa na asilimia 61, kati yao astashahada 266, waliofaulu ni 78 sawa na asilimia 29; stashahada 3,041, waliofaulu 1,833 sawa na asilimia 60 na shahada 442 waliofaulu 372 sawa na asilimia 84. Aidha, Baraza hadi sasa limetambua vituo 36 vilivyokidhi vigezo na kuidhinishwa kutoa mafunzo kwa watarajali. Utoaji wa idhini ya vyo vinavyotoa Mafunzo ya Famasi ni mojawapo ya jukumu la baraza. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, jumla ya vyo 39 viliwasilisha maombi ya kuanzisha kozi ya famasi ngazi ya stashahada (*NTA Level 04 – 05*) ambapo kati ya hivyo, vyo 36 vilikidhi vigezo na kuidhinishwa kuanzisha mafunzo ya famasi na hivyo kufanya vyo vilivoidhinishwa kutoa mafunzo ya famasi ngazi ya stashahada na shahada, kufikia 89 hadi sasa. Kati ya vyo 89 vinavyoidhinishwa kutoa mafunzo ya famasi ngazi ya stashahada na shahada, vyo 23 sawa na asilimia 25.8 vilikaguliwa kwa hatua ya kufuatilia ubora wa mafunzo katika mikoa ya Mwanza, Iringa na Dar es Salaam.

293. **Mheshimiwa Spika**, Baraza kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 limesajili majengo 353 ya kutolea huduma ya afya, ambapo kati ya hizo, famasi za ndani ya Hospitali ni tano (5), famasi za jumla wasio waagizaji dawa nchini 22, rejareja 265, maghala ya kutunzia dawa manne (04), na famasi za jumla na rejareja ni 57 na kufanya jumla

ya majengo ya famasi yaliyosajiliwa mpaka sasa kufikia 2,812. Aidha, majengo 67 ya famasi yamefutiwa usajili/kibali cha biashara kutokana na kutoendelea kutoa huduma hizo. Kwa upande wa maduka ya dawa muhimu vibali 2,003 vimetolewa na kufikia jumla ya maduka 15,240 kote nchini. Pia, katika kipindi hiki, Baraza limefanya kaguzi za maduka yanayotoa huduma za dawa katika mikoa nane (8) ya Kagera, Shinyanga, Mara, Geita, Simiyu, Kigoma, Katavi na Dar es Salaam ambapo jumla ya maduka 1,365 yamekaguliwa na maduka 318 sawa na asilimia 23 yalifungwa kutokana na kukosa vibali na wahudumu kukosa sifa za kutoa huduma za kitabibu.

294. **Mheshimiwa Spika**, Baraza limefanya ukaguzi wa huduma za dawa katika Hospitali nane (08) za Rufaa za Mikoa na vituo vinne (4) vya kufundishia watarajali ili kuimarisha utendaji wa wanataaluma. Katika Hospitali hizo, Kamati za dawa zimejengewa uwezo wa kutekeleza majukumu yao ili kuhakikisha dawa zinapatikana muda wote. Katika kuhakikisha wanataaluma wanajiendeleza huku wakiwa wanatekeleza majukumu yao ya kitaalamu, Baraza liliandaa awamu mbili (2) za mafunzo endelevu ya kitaaluma (CPD) ambapo jumla ya wanataaluma 1,327 sawa na asilimia 12.6 ya wanataaluma wa dawa 10,545 walishiriki mafunzo hayo. Aidha, Baraza limepokea mashauri 33 ya kinidhamu dhidi ya wanataaluma waliokiuka maadili katika maeneo yao ya kazi, malalamiko 25 sawa na asilimia 49 yalithibitika na kuchukuliwa hatua kwa mujibu wa sheria.

Baraza la Wataalamu wa Radiolojia

295. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Wataalamu wa Radiolojia limekua likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka husika. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Baraza la Wataalamu wa Radiolojia, kupitia vikao viwili vya kisheria lilipitia maombi ya usajili wa Wataalamu wa kada mbalimbali za Radiolojia. Jumla ya Wataalamu 388 kati ya Wataalamu 391 walioomba usajili walipata usajili ambayo ni sawa na asilimia 99 kutokana na kukidhi vigezo. Kati ya hao, usajili wa matazamio walikuwa 207 (Provisional), usajili kamili 171(full Registration) Kujiorodhesha ni 4 (Enrolment), kujiandikisha 6 (Enlisting), na maombi matatu ya usajili wa kudumu (Temporary Registration) yalisubiri kutokana na kukosekana kwa nyaraka muhimu. Aidha, Jumla ya Wataalamu 1,200 walihuisha leseni zao. Aidha, jumla ya Wataalamu 53 waliohitimu mafunzo ya shahada mbalimbali za Radiolojia na kupata usajili wa matazamio (Provisional Registration) walipangiwa katika vituo mbalimbali (Hospitali) kwa ajili ya kufanya mafunzo ya utarajali (Internship)Vituo hivyo ni pamoja na Ocean Road, Taasisi ya MOI, Hospitali ya Benjamini Mkapa, Mloganzila na KCMC.
296. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza lilifanikiwa kuongeza kituo kimoja cha utarajali baada ya Ukaguzi shirikishi uliofanyika katika Hospitali ya KCMC idara ya Radiolojia na kujiridhisha kuwa kituo hicho kinakidhi vigezo vya kuwapangia Wataalamu kufanya mafunzo ya Utarajali. Aidha, ukaguzi shirikishi ulifanyika katika Hospitali za Mloganzila, Benjamin Mkapa, Ocean Road na MOI kwa lengo la kuona

utendaji wa Watarajali na wasimamizi wa maeneo husika. Changamoto mbalimbali zilibuliwa na kupatiwa ufumbuzi. Aidha, Wajumbe waliridhishwa na ushirikiano unaotolewa na Uongozi wa idara zote za Rediolojia katika Hospitali husika.

297. **Mheshimiwa Spika**, Mwongozo wa mafunzo endelevu ya Kitaaluma (CPD) upo hatua za awali za maandalizi. Aidha, Jumla ya Wataamu 1280 kati ya Wataalamu 1918 (asilimia 67) waliosajiliwa walipata mafunzo endelevu ya kitaaluma kupitia mikutano ya kisayansi na makongamano yaliyoandaliwa na Baraza kwa kushirikiana na Taasisi mbalimbali na Vyama vya kitaaluma. Aidha, jumla mashauri matatu (3) ya uvunjifu wa miiko na maadili ya taaluma yaliripotiwa ambapo mawili yalijadiliwa kwenye kikao cha kamati ya nidhamu ya Baraza na kutolewa maamuzi; na shauri la tatu limepelekwa mahakamani. Vilevile, Baraza limekuwa likitoa elimu juu ya miiko na maadili kwa wataalamu wake kupitia ukaguzi shirikishi, Mikutano ya Kisayansi na makongamano mbalimbali.

Baraza la wataalamu wa Macho (Optometria) Tanzania

298. **Mheshimiwa Spika**, Baraza la Wataalamu wa Optometria limekua likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa sheria ya Optometria ya Mwaka 2007 na kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka. Jukumu kuu la baraza ni usimamizi na udhibiti wa wataalamu wa Kada ya Optometria, Kliniki za optometria na wasambazaji wa vifaa na miwani. Kuhahakikisha usajili wa Kliniki zote zinazotoa huduma za Optometria zinasajiliwa na kupatiwa

leseni. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023, Baraza limetekeleza majukumu yafuatayo;

299. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya wataalam 58 wamesajiliwa katika kipindi hiki dhidi ya lengo la kusajili wataalam 105 na hivyo kufikia asilimia 55.2 na kufanya jumla ya wataalam waliosajiliwa hadi sasa na Baraza kufikia 441. Kati ya Wataalam waliosajiliwa, Wataalam 46 walipatiwa usajili wa awali, usajili wa kudumu ni 368. Aidha, baraza limeanza utaratibu wa kusajili wataalam wake kwa njia ya mfumo wa kielektroniki, ambapo wataalam wote 368 wamesajiliwa kupitia mfumo huo, na wataalam 46 watapata usajili wa kudumu. Aidha, Baraza lilifanya vikao viwili vya baraza na kupitia vikao hivi Baraza lilijadili na kupitisha maombi ya Wataalam wa fani ya Optometria, usajili huo ulikuwa ni wa awali, usajili wa kudumu na leseni na pia maombi ya usajili wa Kliniki za Optometria yalijadiliwa
300. **Mheshimiwa Spika**, Baraza lilifanya usimamizi shirikishi kwenye Kliniki na vituo vya kusambaza huduma za Optometria katika mikoa ya Dar es Salaam, Mtwara na Lindi ambapo jumla ya vituo 46 vilikaguliwa na vituo 27 vilikuwa na changamoto mbalimbali, ambapo baadhi vilishauriwa namna bora ya kuendesha huduma za Optometria, na vingine vilichukuliwa hatua mbalimbali kwa mujibu wa Sheria ya Optometria ya mwaka 2007. Katika kipindi hicho, jumla ya wataalam 243 walipewa elimu kuhusu maendelezo ya taaluma (CPD) na namna ya kupata alama za maendelezo ya taaluma ya fani ya Optometria katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, watumishi wa

Baraza walijengewa uwezo juu ya matumizi ya mfumo wa Health Facility Registration System (HFRS) na Health Practitioners Registration System (HPRS). Mafanikio ya matumizi ya mfumo hiyo ya kielektroniki imewezesha Baraza kuorodhesha jumla ya wataalam 414 Kwenye rejesta ambapo baraza linategemea kuandaa tovuti itakayohabarisha umma juu ya mambo mbalimbali yanayowahusu wataalam wa Optometria na wajibu wao kwa jamii.

Baraza la Wataalam wa Maabara ya Afya

301. ***Mheshimiwa Spika***, jukumu kuu la baraza ni kuhakikisha wataalamu wa maabara za Afya wamesajiliwa na kuandikishwa, Wataalamu wa maabara wanafuata miiko na maadili ya taaluma ya Maabara, utekelezaji bora wa usimamizi wa mitaala ya mafunzo ya maabara ya Afya. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 Baraza limetekeleza majukumu yafuatayo; Usajili wa wataalamu wa maabara katika ngazi zote (shahada, stashahada na astashahada); Kuendesha na kusimamia mitihani ya usajili kwa ngazi zote; Kufuatilia mashauri ya uvunjifu wa miiko na maadili ya taaluma; Kusimamia mafunzo ya watarajali wa maabara; Kufanya usimamizi shirikishi katika vituo vya afya vinavyotoa huduma za maabara; Kufanya ukaguzi wa vyo vinavyotoa mafunzo ya maabara; Kuimarisha mifumo ya TEHAMA; Kufanya ukaguzi wa maabara kwaajili ya mafunzo ya utarajali; Kutoa leseni za upimaji wa VVU kwa Wataalamu wa Afya wasio wataalamu wa maabara
302. ***Mheshimiwa Spika***, jumla ya wataalam wa maabara 2,982 wamesajiliwa katika kipindi hiki dhidi ya lengo la

kusajili wataalam 1,890 na hivyo kuvuka lengo na kufikia asilimia 157.7 na kufanya jumla ya wataalam waliosajiliwa hadi sasa na Baraza kufikia 15,002. Kati ya Wataalam 2,982 waliosajiliwa kipindi hiki, Wataalam 1,754 walipatiwa usajili wa awali (PRP), usajili wa kudumu ni 1,038 (FRP) na usajili wa kuorodheshwa ni 190 (ERP). Katika kipindi hiki, Baraza liliweza kutoa leseni kwa wapimaji wa VVU wasio wataalam wa maabara 2,882 na kufanya jumla ya wapimaji waliopewa leseni na Baraza hadi sasa kufikia 10,780.

303. **Mheshimiwa Spika**, Baraza lilisimamia mitihani ya usajili kwa ngazi zote (Astashahada, Stashahada na Shahada), jumla ya maombi mapya ya wataalam ya kufanya mitihani ya usajili yalikuwa ni 1,544. Baada ya kupokelewa maombi hayo, Baraza liliwatahini wataalam hao ambapo; Wataalam wa Astashahada walikuwa 263, waliofaulu ni 88 sawa na asilimia 33.5; Wataalam wa Stashahada walikuwa 985, waliofaulu 543 sawa na asilimia 55 na Wataalam wa Shahada walikuwa 276 waliofaulu 196 sawa na asilimia 71. Baraza limesaili jumla ya watarajali 339, katika vituo 23 vya kutolea mafunzo ya utarajali. Ambao wanatarajia kufanya mitihani ya usajili wa kudumu baada ya kumaliza mafunzo yao ya utarajali. Aidha, baraza lilifanikiwa kuongeza kituo kimoja (1) cha mafunzo ya utarajali mkoani Kigoma na kufanya vituo vya mafunzo ya utarajali kufikia 23.

304. **Mheshimiwa Spika**, Baraza limefanya ukaguzi katika vyuo viwili vya kati vilivyoomba kuanzisha mafunzo ya Maaabara Mkoani Kigoma katika chuo cha Afya na sayansi

shirikishi Devine na Ruvuma katika chuo cha Afya na sayansi shirikishi Litembo. Ambapo matokeo yalikuwa; Katika chuo cha Afya na sayansi shirikishi Devine walipata asilimia 63.61 na waliekezwa kuendelea na udaihili mara baada ya kukamilisha mapufungufu yaliyo bainishwa. Aidha katika chuo cha Afya na sayansi shirikishi Litembo walipata asilimia 36 na hivyo hawakukidhi vigezo vya kudaili wanafunzi wa Maabara. Baraza limefanya kaguzi kwenye Maabara tatu (3) za hospitali za Rufaa za Mikoa ya Kigoma, Katavi na Ruvuma kwaajili ya mafunzo ya watarajali ambapo matokeo yake yalikuwa; Maabara ya Kigoma tu ndio iliyokidhi vigezo vya kupokea watarajali. Aidha maabara mbili (2) walishauriwa kufanyia kazi mapungufu yaliyobainishwa

305. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza lilifanya usimamizi shirikishi kwenye Maabara 109 ngazi zote kwa kipindi cha Julai hadi Machi, 2023 katika mikoa ya Arusha, Manyara, Kilimanjaro na Tanga, hivyo kufikisha Maabara 296 zilizofanyiwa usimamizi shirikishi tangu Baraza la 6 lilipoanza Mwaka 2020. Mapungufu yaliyoonekana yalijadiliwa katika ngazi ya kituo na kuelekezwa kuyafanyia kazi. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, baraza lilifanikisha kuwapatia wataalam wa Maabara 196 alama za mafunzo endelevu (CPD). Aidha Baraza limeweza kuandaa na kuanza kutumia mwongozo wa mafunzo endelevu (CPD) kwa wataalamu wa Maabara. Aidha taasisi mbili; kituo cha mafunzo ya masafa marefu (E-learning platform for health) na Chuo kikuu cha Mzumbe zimeidhinishwa kuwa watoaji wa mafunzo endelevu (CPD Provider). Aidha, baraza limeanza kufanya ufuatiliaji wa wataalamu waliopata mafunzo

endelevu baada ya kusambaza vitabu vya mafunzo endelevu (CPD logbook). Baraza linaendelea na mchakato wa kukamilisha moduli ya CPD katika mfumo wa usajili wa wataalam (HPRS) .

306. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hichi, Baraza lilifuatilia ukiukwaji wa maadili ambapo jumla ya mashauri matatu (3) yalifunguliwa dhidi ya Wataalam waliotuhumiwa kwenda kinyume na maadili ya taaluma zao. Wataalamu hao watatu mmoja ni kutoka kituo cha Afya Likombe mkoa wa Mtwara, Manispaa ya Mtwara, mwingine ni kutoka Zahanati ya Nyotanjema, mkoani Mtwara Halmashauri ya Tandahimba na wa tatu ni Kutoka Zahanati ya Ishihimulwa Mkoa wa Tabora Wilaya ya Uyuwi. Wataalam wawili (Kutoka Mtwara) walishutumiwa kugushi vyeti vya taaluma na usajili na mashauri yao yamepelekwa kushughulikiwa na Jeshi la polisi na Mtaalam mmoja (1) kutoka Uyui Tabora, ameshutumiwa kwa kosa la ukiukwaji wa maadili na shauri lake linasubiri maamuzi ya Baraza. Aidha, katika kipindi tajwa Baraza lilipokea matukio mengine manne (4) ya wahisiwa kugushi vyeti vya taaluma ambapo yote manne yapo kwenye uchunguzi wa awali.

Baraza la Wataalam wa Afya Mazingira

307. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Wataalam wa Afya Mazingira limekua likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria Sura Na. 428. Pamoja na Kanuni za jumla za Usajili "The Environmental Health Practitioners (General) Regulations, 2011" (GN 388 ya 2011) na taratibu kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka 2022/2023. Lengo kuu la kuanzishwa kwa Baraza ni kusajili Wataalamu

wa Afya Mazingira ili kulinda na kusimamia nidhamu na Maadili katika taaluma ya Afya Mazingira.

308. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Jumla ya Wataalamu wapya waliosajiliwa ni 397 kufanya jumla ya wataalam waliosajiliwa hadi sasa na baraza kufikia 4,135. Ambapo, Usajili kamili walikuwa wataalam 99 (wenye Shahada ya Afya Mazingira na Stashahada ya Afya Mazingira kabla ya Sheria kuanzishwa); Usajili wa Awali ni 209 (Wahitimu wa Shahada ya Afya Mazingira waliopo kwenye mafunzo kwa vitendo); Usajili wa Kuorodheshwa 86 (wenye Diploma ya Sayansi ya Afya Mazingira baada ya Sheria kuanzishwa); Usajili wa kuandikishwa Wataalamu 3 (wenye ngazi ya Cheti kwenye Sayansi ya Afya Mazingira. Aidha, jumla ya Taasisi 19 zinazotoa huduma za Afya Mazingira zimesajiliwa Huduma za Usafishaji 14; Huduma za upuliziaji wa Viuatilifu 3; Huduma za vyoo vya umma 2. Vilevile, Baraza limesaili na kuratibu jumla ya wahitimu 209 wa Shahada ya Sayansi ya Afya Mazingira kwa ajili ya Mafunzo kwa vitendo katika vituo 26.

309. *Mheshimiwa Spika*, Baraza limefanya ukaguzi katika vyuo viwili (2) ambavyo vimewasilisha maombi ya kuanzisha Stashahada za Sayansi ya Afya Mazingira ambavyo ni Chuo Kikuu Huria cha Tanzania (OUT) na Chuo Kikuu cha Kimataifa Kampala (KIU). Vyuo vyote vilivyokaguliwa havijakidhi viwango na hivyo kutoruhusiwa kuendesha mafunzo kwa ngazi waliyooomba mpaka pale watakapokamilisha vigezo. Pia Baraza limefanya kaguzi sita (6) kwenye vyuo vya mafunzo ya Shahada na

Stashahada za Afya Mazingira ambavyo ni Chuo Kikuu cha Kikatoliki cha Ruaha (RUCU) na Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi (MUHAS), Kagemu, Ngudu, Mpwapwa, na Muheza ili waweze kuzalisha Wataalamu wenye umahiri utakaowezesha kutoa huduma bora za Afya Mazingira. Baraza limekamilisha rasimu ya mwisho ya Mwongozo wa Elimu Endelevu (Continues Professional Development-CPD) ili kuweza kuwapatia wanataaluma maarifa na ujuzi mpya katika taaluma kwa lengo la kuweza kujiboresha na kufanya kazi kwa weledi na kuzingatia miiko na maadili ya taaluma. Mwongozo huu utaingizwa kwenye kituo cha mafunzo ya masafa marefu (E-learning platform for health) pale utakapoaanza kutumika.

Baraza la tiba asili na tiba mbadala

310. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza la Tiba Asili na Tiba Mbadala ni chombo cha kisheria kilichoundwa kwa mujibu wa Sheria Namba 23 ya Mwaka 2002 yenye lengo la Kusimamia, Kudhibiti na Kuendeleza shughuli za Tiba Asili na Tiba Mbadala nchini. Baraza limekuwa likitekeleza majukumu yake kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu kwa kuzingatia mpango kazi na bajeti ya mwaka husika. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya wataalam (Waganga na Wasaidizi wa tiba asili na tiba mbadala na wauza dawa za asili) 3,604 wamesajiliwa katika kipindi hiki sawa na asilimia 80 ya lengo la kusajili wataalam 4,500 na kufanya jumla ya wataalam waliosajiliwa na baraza hadi sasa kufikia 43,854. Kati ya Wataalam 3,604 waliosajiliwa, Wataalam 3,380 walipatiwa usajili wa awali (temporary registration), usajili wa kudumu (permanent registration) ni 224. Aidha, Baraza lilisajili dawa asilli kundi la pili

ambapo hadi Machi, 2023 Baraza limesajili jumla ya dawa asili 79 Na kufanya jumla ya dawa asili zilizosajiliwa hadi sasa kufikia 93. Pia, Baraza limesajili vituo vya tiba asili 22 na kufanya jumla ya vituo 1,375. Vilevile, Baraza linaendelea na utaratibu wa kusajili wataalam wake na vituo vya kutolea huduma kwa njia ya mfumo wa kielektroniki.

311. **Mheshimiwa Spika**, Baraza limeendesha zoezi maalumu la uhamasishaji na utengenezaji wa leseni za Waganga wa tiba asili kwa papo hapo, zoezi hili lilifanyika katika mkoa ya Lindi na Mtwara ili kupunguza changamoto ya Waganga wengi kufanya kazi bila kuwa na leseni, ambapo jumla ya Waganga 658 na vituo 45 vilisajiliwa. Baraza la Tiba Asili liliendesha zoezi la ukaguzi wa dawa asili katika maonesho ya Kimataifa ya Sabasaba Jijini Dar es Salaam na maonesho ya wakulima ya Nanenane mkoani Dodoma ili kuhakikisha dawa za asili zinazotolewa kama zinazingatia ubora unaohitajika. Aidha, katika maonesho hayo jumla ya Waganga wa tiba asili 870 walisajiliwa. Baraza la Tiba Asili liliendesha zoezi la ufuatiliaji wa dawa za asili zilizo sokoni katika mkoa wa Morogoro na Dae es Salaam ili kuhakikisha kama zinazingatia ubora unaohitajika kwa ajili ya matumizi ya jamii. Jumla ya sampulii 25 zimepelekwa kwa Mkemia Mkuu wa Serikali na Chuo Kikuu cha Kilimo (SUA) kwa ajili ya vipimo vya ubora. Matokeo ya vipimo yataliwezesha Baraza kuchukua hatua za kisheria kwa watengenezaji waliokiuka viwango vinavyotarajiwa na kuweka mikakati ya kuendelea kuboresha shughuli za Tiba Asili na Tiba Mbadala nchini. Aidha, katika kipindi hicho dawa asili aina ya Hensha maarufu kama Mkongo iliyokuwa inamilikiwa na

kituo cha Nyasosi Traditional Clinic cha Jijini Dar es Salaam ilifutiwa usajili.

312. ***Mheshimiwa Spika***, Baraza lina utaratibu wa kupita na kukagua maeneo ya kutengenezea dawa asili zinazoombewa usajili kwa ajili ya kuona na kutoa mapendekezo yatakayoweza uzalishaji wa dawa asili zenye ubora na salama. Hivyo, Baraza lilikagua maeneo ya kutengenezea dawa yaliyopo Kinyerezi, Kigamboni, Sinza, Temeke na Gongo la mboto. Aidha, katika kipindi hichi Baraza limeshughulika mashauri matatu ya uvunjifu wa maadili ikiwa mawili ni kutokana na kutoa matangazo ya tiba asili bila kibali na moja lipo mahakama ya Wilaya ya Chemba.

Bodi ya Maabara Binafsi za Afya

313. ***Mheshimiwa Spika***, Bodi ya Maabara Binafsi za Afya ina jukumu la kusajili na kusimamia Maabara Binafsi za Afya nchini. Katika kutekeleza hili Bodi inafanya kaguzi kwa maabara hizo ili kujiridhisha kuwa zinafuata Sheria, Kanuni na Miongozo iliyowekwa katika utoaji sahihi wa huduma za Vipimo. Bodi ya Maabara Binafsi za Afya imesajili jumla ya Maabara Binafsi 3869 ambapo maabara zinazojitegemea (autonomous) ni 1216 na zilizojishikiza kwenye vituo vya afya, Zahanati, Kliniki na Hospitali (Attached) ni 2653. Aidha, katika kipindi cha Julai hadi Machi 2023 Bodi ya maabara binafsi ilipokea maombi mapya 407, kati ya hayo 216 ilikuwa ni maabara zinazojitegemea na 191 ni maabara zinazojishikiza katika vituo vya huduma za afya. Aidha bodi imeweza kusajili/kuandikisha jumla ya Maabara Binafsi

238, ambapo maabara zinazojitegemea zilikuwa 137 na maabara zinazojishikiza zilikuwa 101.

314. **Mheshimiwa Spika**, Bodi imefanya kaguzi kwenye Mikoa saba (7) ambayo ni Dodoma, Kagera, Kigoma, Singida, Simiyu, Shinyanga na Tabora na kufanikiwa kukagua jumla ya maabara binafsi 528. Matokeo ya kaguzi hizo yanaonyesha kuwa; asilimia 20 ya vituo hawazingatii uhakiki wa ubora wa ndani wa vipimo (IQC), matengenezo kinga kwa mashine za maabara (PPM) na majengo kutokidhi viwango vya ubora. Asilimia 10 zilibainika kukosa watumishi wenye sifa na hivyo kulazimika kutumia matabibu na wahudumu wa afya kufanya vipimo vya maabara. Uwepo wa huduma za kitabibu kwenye maabara zinazojitengemea (Autonomous). Maabara 171 kati ya 528 sawa na asilimia 32 zilibainika kutosajiliwa au kuandikishwa kwa mujibu wa Sheria, asilimia 10 ya wamiliki wa vituo vilivyokaguliwa kutokuwa na akaunti kwenye mfumo wa usajili wa vituo vya kutolea huduma (HFRS).
315. **Mheshimiwa Spika**, kutokanana mapungufu hayo yaliyobainika kwenye ukaguzi, ofisi ya Msajili Bodi ya Maabara Binafsi za Afya ilichukua hatua zifuatazo ili kuboresha hali ya huduma hususani vipimo vya maabara; ilitoa elimu ya ubora wa huduma za maabara (**Laboratory Quality Management System**) kwa maabara zote zilizokutwa na mapungufu na kuwataka kuanza mara moja kuzingatia kanuni za ubora ikiwa ni pamoja na kufanya Sampuli za uhakiki Ubora **IQC** na kuzingatia matengenezo kinga kwa mashine zote za maabara **PPM** na kuajili

watumishi wenye sifa; ilitoa Ilani ya kusitisha huduma za maabara binafsi kwa muda wa miezi 3 hadi 6 kabla ya kuzifungia maabara ambazo zilikutwa zinatoa huduma bila kuwa na wataalamu wenye sifa, lakini pia zile zilizokuwa zinatoa huduma bila kuzingatia ubora wa vipimo, hatua hii ilichukuliwa ili kuepusha athari kwa wagonjwa; na mwisho, ilielekeza Maabara zote kufuata taratibu za usajili na kusajiliwa ili ziweze kutambuliwa na kusimamiwa na Bodi kwa mujibu wa Sheria hivyo kutoa huduma zenye ubora kwa wagonjwa, hii ikiwa ni pamoja na kuhakikisha wanajisajili kwenye mfumo wa Health Facility Registry System **HFRS** hadi kufikia mwezi Machi, 2023.

Bodi ya Hospitali za Watu Binafsi

316. ***Mheshimiwa Spika***, Bodi ya Ushauri wa Hospitali Binafsi ina jukumu la msingi la kusajili na kusimamia vituo vyote vya afya binafsi, lakini pia kumshauri Waziri wa Afya kuhusiana na mambo yote yanayogusa vituo vya binafsi nchini. Bodi imeendelea kutekeleza majukumu yake kufuatana na mpango kazi wake. Mpaka kufikia tarehe 30 Machi 2023, Bodi ilikuwa imesajili **jumla ya vituo vya huduma za afya 3,026**, kati ya vituo hivyo vituo vinavyofanya kazi ni 2,917, vilivyofungwa moja kwa moja ni vituo 23 na vituo 83 vimefungwa kwa muda kutokana na sababu mbalimbali. Aidha katika vituo vinavyofanya kazi kuna Hospitali 207, Vituo vya Afya 292, Zahanati 1726, Kliniki 327, *Polyclinics* 327, *Dialysis Clinics* 21 na Vituo vya Uchunguzi (*Diagnostic centres*) 17.
317. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, **Jumla ya maombi 146 ya Hospitali**

binafsi yaliyowasilishwa, maombi 133 yalikuwa maombi ya vituo vipya na maombi 7 yalikuwa ya vituo vinavyoomba kupandishwa daraja ambapo; Hospitali moja (1) mpya inaombewa kuwa ngazi ya Mkoa, Hospitali moja (1) inaombewa kubadili ngazi kutoka Polyclinic kuwa Hospitali ngazi ya Wilaya, na nyingine moja (1) inaombewa kubadili ngazi kutoka Hospitali ngazi ya Mkoa kuwa ngazi ya Kanda, Kituo cha Afya kuwa Hospitali ngazi ya Wilaya. Pia kuna kituo kimoja kipya kimeomba huduma ya kuchuja damu na Hospitali 2 ngazi ya Mkoa zimeomba kuongeza huduma ya kitengo cha kuchuja damu. Kamati ilichambua kwa kina maombi hayo na kubaini kuwa vituo 39 sawa na asilimia 27 vimekidhi vigezo vya kusajiliwa, na vituo 107 sawa na asilimia 73 havikukidhi vigezo vya kusajiliwa kutokana na mapungufu mbalimbali ambayo wametakiwa kuboresha ndio wapewe usajili.

318. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hichi, **jumla ya vituo vya huduma 143 vilisajiliwa**, hii ikijumuisha maombi yaliyokuwa yamewasilishwa kabla ya kipindi cha Julai 2022, kati ya vituo hivyo kulikuwa na Kliniki 20, *Polyclinics* 35, *Dialysis clinics* 3, Hospitali ngazi ya Mkoa 1, ngazi ya Wilaya 2, kituo cha afya 1 na Zahanati 79. Aidha, jumla ya mashirika 52 yalileta maombi ya kuidhinishwa kusimamia huduma za afya, ambapo mashirika 36 sawa na asilimia 69 yamekidhi vigezo, mashirika 12 sawa na asilimia 23 yalikuwa na mapungufu madogo madogo yanayohitaji marekebisho na mashirika 5 sawa na asilimia 10 hayajakidhi vigezo.

319. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza majukumu yake na kuhakikisha huduma zinaboreshwa Wizara kupitia bodi ya Hospitali binafsi ilifanya ukaguzi wa vituo vinavyotoa huduma za afya vya binafsi katika mikoa ya Kilimanjaro, Dodoma, Singida na Pwani. **Jumla ya vituo 471 vilikaguliwa** kati ya hivyo kulikuwa na Hospitali 18, Vituo vya afya 39, zahanati 304, Polyclinic 35 na Kliniki 27. Katika ukaguzi wa mikoa hiyo jumla ya vituo 51 huduma zilisitishwa kutokana na mapungufu mbalimbali ikiwa ni pamoja na uhaba mkubwa wa watumishi, miundombinu chakavu na kutozingatia miongozo ya kukinga na kuzuia maambukizi.
320. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia bodi yake, ilifuatilia malalamiko yaliyowasilishwa kuhusiana na Hospital moja (1) mkoa wa Mwanza, kituo cha Afya kimoja kutoka Tarime Mkoani Mara, Hospitali moja na Kliniki moja ya kibingwa (*Specialised Polyclinic*), zote kutoka Mkoani Dar es Salaam Malalamiko haya yalifuatiliwa na hatua stahiki zilichukuliwa kutokana na matokeo ya uchunguzi. Hospitali ya Mwanza walitakiwa kuboresha huduma kwa kuajiri Daktari Bingwa wa Watoto, Kituo cha Afya Tarime huduma zilisitishwa ili wafanye maboresho pamoja na kuajiri watumishi wenye sifa, Hospitali ya Dar es Salaam wametakiwa kuajiri watumishi kutosheleza ikama ya kituo cha Afya kwani watumishi waliopo hawakidhi ikama ya Hospitali na Kliniki ya kibingwa (*Specialised Polyclinic*), iliyopo Dar es Salaam wametakiwa kuongeza vitendea kazi na kuongeza wauguzi.

**F. VIPAUMBELE VYA WIZARA YA AFYA NA
BAJETI YA MAPATO, MATUMIZI YA
KAWAIDA NA MIRADI YA MAENDELEO
KWA MWAKA WA FEDHA 2023/24**

321. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa fedha 2023/24

Wizara ya Afya imejiwekea vipaumbele vifuatavyo ili kuboresha huduma za afya nchini: -

- i. Kuimarisha huduma za Kinga dhidi ya magonjwa ikiwemo huduma za chanjo, huduma za lishe, huduma za usafi na afya mazingira na huduma za afya ngazi ya jamii;
- ii. Kuimarisha upatikanaji na ubora wa huduma za afya zinazotolewa na vituo vya umma katika ngazi zote;
- iii. Kuimarisha upatikanaji na udhibiti wa dawa, vifaa, vifaa tiba, vitendanishi na damu salama katika ngazi zote za utoaji wa huduma za afya;
- iv. Kuimarisha huduma za Afya ya Uzazi, mama na mtoto ili kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi na vya watoto wachanga;
- v. Kuimarisha huduma za matibabu ya ubingwa na ubingwa bobezi ili kusogeza huduma hizi karibu na wananchi na kuwapunguzia gharama za kupata matibabu haya nje ya nchi.
- vi. Kuimarisha huduma za Afya ya Akili, huduma za utengamao na Tiba Shufaa
- vii. Kudhibiti magonjwa ya mlipuko na magonjwa hatari ya kuambukiza;
- viii. Kudhibiti magonjwa ya kuambukiza hususani Malaria, Kifua Kikuu (TB), VVU/UKIMWI na Homa ya ini.

- ix. Kudhibiti magonjwa yasiyo ya kuambukiza na kuimarisha huduma za dharura nchini ikiwemo ajali;
- x. Kuimarisha upatikaji wa wataalam katika Sekta ya Afya katika fani za kati, ubingwa na ubingwa bobenzi
- xi. Kuendeleza na kusimamia huduma za tiba asili na tiba mbadala nchini
- xii. Kuimarisha Mifumo ya TEHAMA na matumizi ya takwimu;
- xiii. Kuimarisha mifumo ya ugharamiaji wa huduma za afya nchini;
- xiv. Kusimamia tafiti na matumizi ya matokeo ya tafiti mbalimbali za Afya;

322. Mheshimiwa Spika, ili kutekeleza vipaumbele vilivyoainishwa katika mwaka 2023/24, Wizara imekadiria kutumia kiasi cha **Shilingi 1,234,816,516,000.00** zitakazotumika kutekeleza majukumu ya Wizara ikiwa ni pamoja na uendeshaji wa Ofisi na miradi ya maendeleo. Baadhi ya shughuli zitakazotekelezwa ni pamoja na:-

1. Katika kuimarisha huduma za Kinga dhidi ya magonjwa ambapo kiasi cha shilingi , kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na:

- i. Kuimarisha utekelezaji wa Afua za Chanjo kwa watoto nchini ambapo kiasi cha **Shilingi 114,369,238,904.00** kimetengwa. Afua hizo ni:-
 - a) Kununua, kutunza na kusambaza chanjo kwa gharama ya **Shilingi 87,044,538,781.**
 - b) Kununua majokofu 1,601 ya mnyororo baridi wa chanjo yenye thamani ya **Shilingi**

21,025,327,723.

c) Kununua magari 102 ya kusambazia chanjo yenye thamani ya **Shilingi 6,299,372,400.**

ii. Kuimarisha huduma za lishe kwa kununua na kusimika vinu 300 vya kuongeza virutubisho na kutoa matone ya Vitamin A kwa watoto wenye umri chini ya miaka mitano (5) ili kuboresha huduma za Lishe nchini ambapo kiasi cha **Shilingi 1,000,000,000.00** kimetengwa

iii. Kuimarisha utekelezaji wa afua za usafi na afya mazingira katika jamii na taasisi za umma na binafsi, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na;

a) Kusimamia uwepo wa miundombinu ya usafi na afya mazingira, (vyoo bora, vifaa vya kunawia mikono) katika jamii na taasisi za umma na binafsi

b) Kuhakikisha mamlaka za Serikali za mitaa zinasimamia sheria ndogo za usafi na afya mazingira katika maeneo ya makazi na taasisi katika kudhibiti wadudu/wanyama dhurifu na uchafuzi wa mazingira.

c) Kuzuia na kudhibiti magonjwa ya mlipuko na kuambukiza kuingia nchini kwa kuimarisha miundombinu na huduma za afya mipakani

iv. Kuanzisha mafunzo maalumu ya miezi sita kwa wahudumu wa afya ngazi ya jamii wapatao 5,000 ambao wataajiriwa na kupewa vitendea kazi na kiasi **Shilingi 13,500,000,000** kimetengwa

2. Katika kuboresha ubora wa huduma, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na;

i. Kuanzisha programu ya mabadiliko ya kiutendaji kwa wasimamizi na watoa huduma za afya (**Leadership 4 Health Transformation**)

- Program**) ili kuongeza uwajibikaji, ufanisi na tija katika utoaji wa huduma za afya katika ngazi zote
- ii. Kuimarisha utawala bora, uongozi na menejimenti ya usimamizi wa huduma za afya kwa kushirikisha kamati za ulinzi na usalama na viongozi na watendaji wa Serikali katika ngazi zote.
 - iii. Kufanya kaguzi za mara kwa mara pamoja na kuimarisha usimamizi shirikishi katika vituo vya kutolea huduma za afya
 - iv. Kuhakikisha utoaji wa huduma za afya unazingatia weledi, maadili na miiko kupitia mabaraza ya kitaaluma na bodi za usajili ikiwemo kuanzisha mfumo wa kuwatambua na kuwapa tuzo wataalam wanaofanya vizuri
 - v. Kujenga na kukarabati Miundombinu ya kutolea Huduma za afya katika ngazi ya Taifa hadi Hospitali za Rufaa za Mikoa ambapo kiasi cha **Shilingi bilioni 91,898,000,000.00** kimetengwa. Maeneo yaliyohusika ni pamoja na;
 - a) Kuendelea na ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Kanda za Chato, Mtwara; na kuanza ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Magharibi na Hospitali Maalum ya Taifa ya huduma za Mama na Mtoto katika Mkoa wa Dodoma ambapo jumla ya **Shilingi 29,572,910,244** kimetengwa.
 - b) Kuendeleza ujenzi wa Hospitali (4) za Rufaa za Mikoa katika Mikoa mipya ya Katavi, Geita, Songwe na Simiyu ambapo jumla ya Shilingi bilioni 13 kimetengwa.
 - c) Kuendeleza ujenzi wa Hospitali mpya tatu (3) za Rufaa za Mikoa katika Mikoa ya Shinyanga, Singida na Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere – Mara ambapo kiasi cha Shilingi bilioni 11 kimetengwa.

- d) Kuendelea kukamilisha upanuzi wa miundombinu ya kutolea huduma za afya katika hospitali Rufaa za Mikoa za Ligula (Mtwara) Kagera, Maweni (Kigoma), Kitete (Tabora), Sekou – Toure (Mwanza) na Mawenzi (Kilimanjaro), Songea (Ruvuma), Manyara, Bombo (Tanga), Mount Meru (Arusha), Sokoine (Lindi), Mbeya, Hospitali ya Ukerewe na uimarishaji wa Hospitali za Rufaa (dharura) ambapo kiasi cha **Shilingi 36,398,000,000** kimetengwa.
- e) Kuendelea na ujenzi wa wodi ya wagonjwa binafsi (Private ward katika hospitali ya Taifa Muhimbili) ambapo kiasi cha Shilingi 4,500,000,000 kimetengwa.
- v. Kuanzisha utaratibu wa kupima utendaji wa timu za uendeshaji wa huduma za afya katika ngazi za Vituo/ Hospitali, Halmashauri (CHMT) na Mikoa (RHMT) katika maeneo ya maoteo ya dawa, upatikanaji wa dawa, huduma za uchunguzi (maabara na Radiolojia) udhibiti wa kuchina na kuchotora wa dawa, taratibu za kushughulikia malalamiko ya wagonjwa, muda wa kuwahudumia wagonjwa.
- vi. Kuunganisha baadhi ya mabaraza ya kitaaluma na kuhamasisha wanataaluma wengi kusajiliwa kwa kupunguza kiwango cha ada za usajili.
- vii. Kuhamisha majukumu ya usimamizi wa Maduka ya Dawa kutoka Baraza la Wafamasia na kuhamishia Mamlaka ya Dawa na Vifaa tiba ili Baraza lijikite zaidi katika kusimamia wanataaluma.
- viii. Kuimarisha mfumo wa rufaa wa wagonjwa ili kuwezesha Hospitali za Rufaa za Mikoa, Kanda, Maalum na Taifa kujikita katika kutoa huduma za kibingwa na kibingwa bobenzi.

3. Katika kuimarisha upatikanaji na ubora wa huduma za uchunguzi wa magonjwa, yafuatayo yamepewa kipaumbele;

- i. Kuhakikisha upatikanaji wa huduma za maabara za uchunguzi wa magonjwa katika vituo vya kutolea huduma za afya ikiwemo upatikanaji wa vifaa, vifaa tiba na vitendanishi vya maabara
- ii. Kusogeza huduma za radiolojia kwa wananchi kwenye ngazi za afya ya msingi (ununuzi wa Ultrasound na digital Xrays)
- iii. Kuratibu na kusimamia mpango wa matengenezo na matengenezo kinga ya vifaa na vifaa tiba ikiwa ni pamoja na kuanzisha karakana, kutoa mafunzo ya mafundi na kununua vifaa na vipuli vya matengenezo
- iv. Kusimamia ubora wa huduma kwa kuzingatia miongozo ya ubora kwa maabara zote hadi ngazi ya afya ya msingi ili kupata ithibati

4. Katika kuimarisha upatikanaji na udhibiti wa dawa, vifaa, vifaa tiba, vitendanishi na damu salama katika ngazi zote za utoaji wa huduma za afya, kiasi cha **Shilingi 205,063,250,000.00** kimetengwa kwa malengo yafuatayo:

- i. Kuimarisha uandaaji wa Maoteo ya dawa kutoka katika ngazi ya vituo vya kutolea huduma kwa kuwasimamia kikamilifu wafamasia wa Halmashauri na mikoa kwa kuweka mfumo wa uwajibikaji na kuhakikisha wanatumia mifumo iliyopo ya maoteo ya dawa na taarifa za wagonjwa. ***Nitumie fursa hii kuwaelekeza Wafamasia katika ngazi ya Halmashauri na Mikoa kuandaa na kuwasilisha maoteo sahihi ya dawa na***

vifaa tiba kabla ya tarehe 31 Januari ya kila mwaka kwa mujibu wa kanuni namba 141 ya kanuni za ununuzi wa umma za mwaka 2013 pamoja na marekebisho yake.

- ii. Kununua, kutunza na kusambaza bidhaa za Afya katika ngazi zote za utoaji wa huduma za afya.
 - iii. Kujenga maghala mapya ya kuhifadhia dawa katika mikoa mbalimbali nchini
 - iv. Kuweka mifumo thabiti ya udhibiti na ukaguzi wa dawa nchini ikiwemo kuimarisha kamati za tiba na dawa (Therapeutic committees) kwa kuzifanyia mapitio na kuzijengea uwezo ili kutekeleza majukumu yake kikamilifu
 - v. Kufanya kaguzi za mara kwa mara za hali ya dawa katika vituo ili kudhibiti upotevu na kuzuia kuchina kwa dawa
 - vi. Kusimamia matumizi sahihi ya miongozo ya matibabu kwa magonjwa (STGs) kwa kuhakikisha watoa huduma za afya wanatumia miongozo hii.
5. Katika kuimarisha ubora wa huduma za afya ya uzazi, mama na mtoto kiasi cha **Shilingi 16,216,250,000** zimetengwa na kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na;
- i. Kusimamia upatikanaji wa huduma bora na salama za afya ya uzazi, mama na mtoto kwa wakati ikiwemo kufanya uhakiki na kaguzi za mara kwa mara katika vituo vya kutolea huduma ili kuhakikisha huduma zinazotolewa kwa wajawazito na watoto wachanga zinazingatia ubora, weledi, maadili na ziendane na miongozo ya kitaifa.
 - ii. Kuhakikisha uzingatiwaji wa miongozo ya kutoa huduma za uzazi salama kabla na baada ya

kujifungua ikiwemo kuhakikisha wajawazito wanafanyiwa vipimo vyote muhimu hususani wingi wa damu, sukari, Shinikizo la damu (BP), uzito, protein kwenye mkojo na maambukizi mengine wakati wa ujauzito ili kubaini viashiria vya hatari na kuchukua hatua stahiki kwa wakati

- iii. Kutoa mafunzo kazini na unasihi (*on job training and clinical mentorship*) kwa kushirikiana na vyama vya kitaaluma mfano Chama cha Wauguzi Tanzania (TANNA), Chama cha Madaktari Bingwa wa magonjwa ya wanawake na uzazi (AGOTA) ili kuwaongezea ujuzi na weledi (*Skills and competence*) wataalam wa ngazi za msingi katika kuwahudumia wajawazito na watoto wachanga. Kupitia mpango huu, wataalam bingwa na bobeki 100 wakiwemo Madaktari bingwa, wauguzi, wakunga, na watoa dawa za usingizi wameandaliwa kutekeleza mpango huu kwa awamu ya kwanza.
- iv. Kununua na kusambaza dawa muhimu za uzazi salama ikiwemo dawa *Magnesium sulphate* (za kuzuia kifafa cha mimba), *Oxytocin* (dawa za kuzuia mjamzito kutoka damu wakati na baada ya kujifungua), *FeFo* (kwa ajili ya kuongeza damu) na *SP* (kwa ajili ya malaria), dawa za uzazi wa mpango, dawa za watoto wa umri wa chini ya miaka 5 kwa ajili ya kinga za minyoo, dawa za kuongeza damu na dawa za Malaria.
- v. Kununua Vifaa Tiba kwa ajili ya Upasuaji kwa wajawazito na kuvisambaza katika vituo 278 vya afya msingi katika mikoa yote.
- vi. Kuongeza wodi maalum 100 zenye vifaa vya kutolea huduma za watoto wachanga zikiwemo huduma za Mama Kangaroo (Kangaroo mother care) na huduma za watoto wachanga mahututi

(Neonatal Intensive Care Unit-NICU)

- vii. Kuongeza vituo vipya 100 vinavyotoa huduma za uchunguzi wa saratani ya mlango wa kizazi
- viii. Kuongeza vituo vipya 300 vya kutoa huduma rafiki kwa vijana
- ix. Kuongeza vituo vipya 16 vinavyotoa huduma jumuishi kwa wahanga wa ukatili wa kijinsia na ukatili dhidi ya watoto
- x. Kuendelea na ujenzi wa Hospitali Maalumu ya Huduma za Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto Dodoma.

6. Katika kuimarisha huduma za matibabu ya ubingwa na ubingwa bobezi kiasi cha **shilingi 23,000,000,000.00** kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na:

- i. Kuendelea kutoa huduma za matibabu ya ubingwa bobezi katika, Taasisi, Hospitali za Kanda na Maalum pamoja na kuanzisha huduma mpya kulingana na mahitaji;
- ii. Kuanzisha programu ya kugharamia huduma za matibabu ya ubingwa bobezi yanayotolewa na Hospitali za ndani ya nchi hususan kupandikiza figo, kupandikiza uloto kwa watoto, kupandikiza vifaa vya usikivu kwa watoto na kufanya upasuaji wa ubongo bila kufungua fuvu ambapo kiasi cha **shilingi 5,000,000,000.00** zimetengwa;
- iii. Kuimarisha **miundombinu** katika Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete, Taasisi ya Saratani Ocean Road, Taasisi ya Mifupa Muhimbili, Hospitali maalum ya Kibong'oto na Hospitali za Rufaa za Kanda za KCMC, Bugando, Mbeya na Benjamin Mkapa. Kiasi cha **Shilingi 10,000,000,000.00** zimetengwa;
- iv. Kuwekeza katika vifaa tiba, vifaa vya uchunguzi

na vitendanishi vitakavyoweza utoaji wa huduma za kibingwa bobenzi ikiwemo kupandikiza figo, kupandikiza uloto, kupandikiza vifaa vya usikivu kwa watoto na kufanya upasuaji wa ubongo bila kufungua fuvu ambapo Kiasi cha **Shilingi 8,000,000,000.00** zimetengwa;

- v. Kuimarisha utoaji wa huduma za mkoba na tembezi katika ngazi ya msingi;
- vi. Kuimarisha na kuongeza wigo wa ushirikiano na Taasisi/Hospitali za kimataifa zinazotoa huduma za kibingwa na ubingwa bobenzi ikiwemo kupeleka wataalamu katika hospitali hizo na kufanya kambi za pamoja za matibabu;
- vii. Kuhakikisha Hospitali na taasisi za ubingwa bobenzi zinatekeleza mpango wa mafunzo ya muda mfupi na muda mrefu kwa wataalamu wao ili kuwaongezea ujuzi na weledi wa kutoa huduma za ubingwa bobenzi.

7. Katika kuimarisha huduma za Afya ya Akili, huduma za utengamano na Tiba Shufaa, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja:

- i. Kutoa elimu kwa umma kuhusu vihatarishi vya afya ya akili na namna ya kukabiliana navyo;
- ii. Kuhakikisha upatikanaji wa wataalamu wa afya ya akili kwa kushirikiana na vyuo vikuu na vyuo vya kati. Kwa mwaka 2023/24 Chuo kikuu cha Afya MUHAS kinaanzisha shahada ya kwanza ya Sayansi ya Saikolojia tiba (Clinical Psychology). Aidha, Vyuo vya kati pia vitaanzisha mafunzo ya wataalamu wa

- afya ya akili ili kusogeza huduma za afya ya akili karibu na jamii;
- iii. Kuanzisha kozi maalum za muda mfupi za Afya ya Akili na huduma za utengamao ili kupata wataalam watakaenda kutoa huduma hizi katika vituo vyetu vya ngazi ya Hospitali ya Rufaa ya Mkoa hadi ngazi ya Afya ya Msingi katika kipindi ambacho tunaandaa wataalam wabobezi katika taaluma hizo;
 - iv. Kuipandisha hadhi na kuiongezea majukumu Hospitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe na kujenga miundombinu ya kutolea huduma za Afya ya Akili ambapo kiasi cha **Shilingi 2,000,000,000.00** kimetengwa;
 - v. Kuimarisha huduma za Afya ya Akili kwa wagonjwa wa nje wa kuanzia na Hospitali za Rufaa za Mikoa na Hospitali za Halmashauri.
 - vi. Kufanya utambuzi wa vituo vinavyotoa huduma za afya ya akili.
 - vii. Kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa vya uchunguzi na vifaa tiba kwa ajili ya wagonjwa wa afya ya akili;
 - viii. Kuhakikisha upatikanaji wa wataalamu wa huduma za utengamao kwa kushirikiana na vyuo vikuu na vyuo vya kati, kipaumbele kikiwa ni kuanzisha mafunzo ya kada za kati katika eneo la huduma za utengamao hususan tiba mazoezi (physiotherapy), tiba kazi (occupational therapy) na Tiba lugha na tiba matamshi (speech therapy);
 - ix. Kuimarisha na kuanzisha huduma za tiba za utengamao (rehabilitative medicine services)

hususan kwa watoto katika Hospitali za Rufaa za Mikoa na Halmashauri

- x. Kuimarisha huduma za utengamao na kuanzisha vituo maalum vya huduma hizo ikiwemo za wagonjwa wa Kiharusi (Stroke centers) ili kuboresha huduma hizo, kuwawezesha kumudu shughuli zao kadri inavyowezekana na kuongeza ubora wa maisha.
- xi. Kufanya utambuzi wa vituo vinavyotoa huduma za tiba za utengamao
- xii. Kuimarisha upatikanaji wa viungo saidizi kwa ajili ya watu wenye ulemavu wa viungo, ikiwa ni pamoja na kuimarisha karakana za kutengeneza viungo hivyo na mafunzo kwa wataalam; na

8. Ili kudhibiti magonjwa ya mlipuko na magonjwa hatari ya kuambukiza, kiasi cha **Shilingi 20,750,402,000.00** kimetengwa kwa ajili ya kutekeleza afua zifuatazo:

- i. Kuendeleza ujenzi wa vituo vya kuhudumia wagonjwa na wahisiwa wa magonjwa hatari ya kuambukiza (Highly Infectious Disease Treatment Unit) Kisopwa Dar es Salaam na kuanza ujenzi wa kituo katika Mkoa wa Kagera.
- ii. Kutoa mafunzo ya wataalam wa Sekta mbalimbali zinazogusa masuala ya afya (one health) ikiwemo kuendesha mafunzo kwa vitendo (*simulation exercises*) angalau mara mbili kwa mwaka ili kuimarisha uwezo wa nchi katika kujiandaa na kukabiliana na magonjwa hatari ya milipuko
- iii. Kuandaa na kuboresha mifumo ya uratibu wa majanga na milipuko ya magonjwa hatari ikiwemo uanzishwaji wa Vituo vya Operesheni

ya Matukio ya Dharura (PHEOCs) katika mikoa mitano (5)

- iv. Kutoa mafunzo kwa waendeshaji wa vituo vya Operesheni wa Matukio ya Dharura katika ngazi ya mikoa nchini ambapo wataalam wa mikoa mitano itapatiwa mafunzo.

9. Katika Kutekeleza Afua mbalimbali za kudhibiti magonjwa ya kuambukiza hususani Malaria, Kifua Kikuu (TB), VVU/UKIMWI na Homa ya ini, kiasi cha **Shilingi 101,456,809,628.00** kimetengwa. Maeneo yaliyopewa kipaumbele ni:

- i. Utekelezaji wa Mpango wa Taifa wa Kudhibiti Malaria ambapo kiasi cha **Shilingi 25,363,979,112.00** kimetengwa kwa ajili ya ununuzi na usambazaji wa vyandarua vyenye dawa kwenye jamii, ununuzi wa vitendanishi na dawa ili kuwezesha ugunduzi na matibabu ya ugonjwa malaria pamoja na ufuatiliaji wa wagonjwa kwenye maeneo yanayotekeleza afua za kutokomeza malaria.
- ii. Utekelezaji wa Mpango wa Kudhibiti Kifua Kikuu na Ukoma nchini ambapo kiasi cha **Shilingi 16,173,530,473.00** zimetengwa kwa ajili ya uibuaji wa wagonjwa wa kifua kikuu kwenye jamii, tiba kinga dhidi ya kifua kikuu kwa WAVIU na watoto chini ya miaka mitano wanaoishi na waliopata maambukizi ya Kifua Kikuu, ununuzi wa vifaa tiba, vitendanishi na dawa, huduma za uchunguzi na matibabu ya kifua kikuu na kifua kikuu sugu.
- iii. Utekelezaji wa Mpango wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI, homa ya ini na

magonjwa ya ngono nchini ambapo kiasi cha **Shilingi 59,919,300,043.00** kimetengwa kwa ajili ya manunuzi ya vitendanishi vya kupima VVU, kondomu, dawa kinga na dawa za kufubaza VVU .

10. Ili kudhibiti Magonjwa yasiyo ya kuambukiza pamoja na kuimarisha huduma za dharura nchini ikiwemo ajali, kiasi cha **Shilingi 22,000,000,000.00** zimetengwa. Maeneo yatayotekelezwa ni pamoja na:-

- i. Kutoa elimu kwa umma kuhusu vichochezi na visababishi vya magonjwa yasiyoambukiza kama vile tabia bwete, uzito uliokithiri, matumizi ya sukari, chumvi na mafuta kupita kiasi ambavyo vinaweza kusababisha magonjwa ya Kisukari, Shinikizo la Juu la Damu na magonjwa ya moyo
- ii. Kuimarisha huduma za uchunguzi ili kuweza kuyatambua mapema magonjwa yasiyoambukiza yaliyopewa kipaumbele
- iii. Kuimarisha huduma za utambuzi na matibabu ya magonjwa ya Damu ikiwemo ugonjwa wa selimundu (Sickle Cell) na himofilia (hemophilia) pamoja na kufanya upandikizaji wa uloto (bone marrow transplant) ambapo kipaumbele kitatolewa kwa watoto chini ya umri wa miaka 12.
- iv. Kuimarisha upatikanaji wa dawa za kutibu magonjwa yasiyoambukiza ambapo kuanzia Julai 2023, aina mbili (2) za dawa za kutibu shinikizo la juu la damu zitapatikana katika ngazi ya Zahanati na aina tano (5) za dawa hizi zitapatikana katika ngazi ya Vituo vya Afya (Health

Center) ambapo awali zilikuwa zinapatikana katika katika ngazi ya Hospitali za Halmashauri

- v. Kuimarisha mfumo wa kuwahudumia wagonjwa wa dharura na ajali na kuwasafirisha kutoka kituo kimoja kwenda kingine ili kupata huduma za rufaa. Wizara itatekeleza yafuatayo:
 - a) Kujenga miundombinu kwa ajili ya vituo vya uratibu wa magari ya wagonjwa (ambulance dispatch centers) katika mikoa 5 ya kimkakati kwa awamu ya kwanza;
 - b) Kufunga mfumo wa uendeshaji, ufuatiliaji na uratibu wa magari yote ya wagonjwa na uokozi ili kuboresha huduma hizi na kupunguza vifo vinavyozuilika vinavyotokana na kuchelewa kufika kwa magari ya uokozi katika matukio ya ajali na kuwasafirisha majeruhi wa ajali kwenda katika vituo vya tiba;
 - c) Kuanzisha na kuimarisha mfumo wa kieletroniki wa takwimu za ajali (trauma registries) kwenye idara za dharura nchini ili kuratibu taarifa za kiafya za wahanga wa ajali na kuwezesha mikakati ya kuzuia na kupunguza madhara yanayotokana na ajali;
 - d) Kuanzisha mafunzo kwa watoa huduma za dharura nje ya hospitali na kuandaa kanuni za usimamizi na uendeshaji. Hii ni pamoja na kuandaa mtaala kwa ajili ya watoa huduma za magari ya wagonjwa (paramedics) kwa kushirikiana na Vyuo vya kati na Vyuo Vikuu nchini. Kwa awamu ya kwanza, mafunzo yatafanyika kwa watoa huduma 6 kwa kila ambulance wakiwemo wauguzi, maafisa tabibu, madaktari na

madereva. Pia mafunzo shirikishi yatafanyika kwa jeshi la polisi, jeshi la zimamoto na uokoaji na wananchi wa kujitolea; na

e) Kuendelea kutoa mafunzo kwa vitendo (mentorship) kwa watoa huduma za EMD kwenye Hospitali za Rufaa za Mikoa na Halmashauri ili kuboresha huduma za dharura nchini

11. Katika kuimarisha upatikaji wa wataalam katika Sekta ya Afya katika fani za kati, ubingwa na ubingwa bobezi kiasi cha **Shilingi 83,142,000,000.00** kimetengwa. Maeneo yaliyopewa kipaumbele ni:

- i. Kuandaa na kuweka mpango wa muda mrefu wa watoa huduma wa afya ili kukidhi mahitaji (human resource planning);
- ii. Kutoa mafunzo ya afya ya kada za kati katika vyuo vya afya vya umma na kusimamia ubora wa mafunzo haya katika vyuo vya umma na binafsi;
- iii. Kuendelea kutoa ufadhili wa mafunzo ndani na nje ya nchi kwa wataalam wa ngazi ya ubingwa na ubingwa bobezi 649 wanaoendelea na wataalam wapya 450 pamoja na kufadhili mafunzo ya kada za kati za kimkakati ambapo kiasi cha **Shilingi 17,142,000,000.00** kimetengwa;
- iv. Kugharamia mafunzo kwa vitendo ya watarajali (Interns) wa kada mbalimbali za Afya wakiwemo Madaktari Wauguzi, Wafamasia, wataalam wa maabara na wataalam wa afya mazingira. Kiasi cha **Shilingi 56,000,000,000.00** kimetengwa;
- v. Kukarabati na kujenga majengo mapya katika vyuo vya mafunzo ya Afya vya umma, ambapo kiasi cha **Shilingi 6,000,000,000.00**

zimetengwa; na

- vi. Kufufua Chuo cha mafunzo endelevu kwa wataalam wa afya walioko kazini (Center for Educational Development in Health-CEDHA), ili kuimarisha weledi, maadili, ujuzi na uongozi katika sekta ya afya. Kiasi cha **Shilingi 4,000,000,000.00** kimetengwa.

12. Katika kuimarisha Mifumo ya TEHAMA na matumizi ya takwimu, ambapo kiasi cha **Shilingi bilioni 2.5** kimetengwa. Wizara itatekeleza kazi zifuatazo:

- i. Kuimarisha mifumo ya TEHAMA katika vituo vya kutolea huduma za afya ili kuboresha ufanisi katika utoaji wa huduma na kupunguza muda wa wananchi kusubiri kupata huduma za afya. Hatua hii pia itawezesha kudhibiti udanganyifu na upotevu wa rasilimali fedha, dawa na bidhaa zingine za afya;
- ii. Kuunganisha mifumo ya TEHAMA katika Sekta ya Afya ili iweze kusomana, kuleta ufanisi na kupunguza usumbufu kwa watoa huduma na wananchi;
- iii. Kuimarisha miundombinu ya TEHAMA katika ngazi zote za kutoa huduma za afya ; na
- iv. Kuanzisha kituo cha Taifa cha Umahiri wa masuala ya TEHAMA katika Sekta ya Afya (Center for digital Health).

13. Katika kuimarisha mifumo ya ugharamiaji wa huduma za afya nchini, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na:

- i. Kukamilisha Mwongozo wa Taifa wa uchangiaji wa huduma za afya;
- ii. Kuimarisha mfuko wa Taifa wa Bima ya afya;
- iii. Kufanya mapitio ya mahitaji ya rasilimali fedha kwa ajili ya huduma za sekta ya afya (resource tracking studies);
- iv. Kutafuta na kuratibu upatikanaji wa fedha za Afya kutoka kwa wadau wa maendeleo ikiwemo kuratibu

mfuko wa afya wa pamoja (Health Basket Fund); na
v. Kufuatilia rasilimali fedha za afya zinazopelekwa kwa
Asasi zisizo za kiserikali kwa kushirikiana na Wizara
ya Fedha na Wizara inayosimamia Usajili wa Asasi
hizo.

14. Katika kuimarishaji shughuli za Tafiti katika
Taasisi ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu ya
Taifa (NIMR), kiasi cha **Shilingi
20,378,969,000** kimetengwa ili kutekeleza afua
hii.

G. SHUKRANI

323. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imekuwa ikipata
ushirikiano mkubwa kutoka kwa nchi rafiki,
Mashirika ya Kimataifa na Sekta nyingine
zinazosaidia na kuchangia katika huduma za Afya
na Ustawi wa Jamii.

324. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuchukua nafasi hii
ya kipekee kuzishukuru nchi za Canada (DFATD),
Denmark (DANIDA), Ireland (Irish Aid), Uswisi
(SDC), Korea Kusini (KOICA) na Mashirika ya
Maendeleo ya Kimataifa yakiwemo Benki ya Dunia,
UNICEF, kwa kuchangia katika Mfuko wa Afya wa
Pamoja (Health Basket Fund), ambao umesaidia
kwa kiasi kikubwa kuboresha huduma za afya
nchini hususani afya ya msingi. Aidha, napenda
kuzishukuru nchi za China, Cuba, India, Italia,
Japan, Marekani, Misri, Sweden, Uingereza,
Ujerumani na Ufaransa na nchi nyingine ambazo
zimeendelea kuisaidia Wizara kwa njia mbalimbali
ikiwemo kufadhili miradi mbalimbali

inayotekelelezwa na Serikali kwa kushirikia na Mashirika yasiyo ya kiSerikali ili kuboresha huduma za afya nchini.

325. **Mheshimiwa Spika**, nayashukuru pia mashirika mengine ya Kimataifa kwa ushirikiano wao waliotoa kwa Wizara. Mashirika hayo ni pamoja na: Mashirika yaliyo chini ya Umoja wa Mataifa (UNAIDS, UNDP, UNFPA, UN-Women, WHO na IAEA); Jumuiya ya Nchi za Ulaya (EU); IMF, Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB); GAVI; PEPFAR; CDC; USAID; PMI; Abbott Fund; DFID; EED; Elizabeth Glaser Paediatric Aids Foundation (EGPAF); GIZ; Global Fund (for HIV, TB na Malaria); Bill and Melinda Gates Foundation; Good Samaritan Foundation (GSF); HelpAge International; John Snow Incorporation (JSI); JICA; KfW; Save the Children; World Vision; Benki ya STANBIC; Walter REED; Jhpiego na Delloite

326. **Mheshimiwa Spika**, niwashukuru watu binafsi, vyama vya hiari na mashirika yasiyo ya KiSerikali ya ndani ya nchi kwa kuwa mstari wa mbele katika kuchangia uimarishaji wa huduma za afya. Mashirika hayo ni pamoja na Benjamin Mkapa Foundation, AGOTA, Aga Khan Foundation, APHFTA, AMREF, AGPAHI, APT, BAKWATA, CSSC, CCT, Counsenuth, ELCT, Ifakara Health Institute, Lions Club, MAT, AFRICARE, Msalaba Mwekundu, MEHATA, TAMWA, TAWLA, TGNP, MDH, MeLSAT, PASADA, PAT, PSI, PRINMAT,

Rotary Club International, SIKIKA, Shree Hindu Mandal, TANNA, TPHA, TPRI, Tanzania Surgical Assosiation (TSA), Tanzania Diabetic Association, TANESA, THPS, TUNAJALI, Tanzania Midwife Association, TDA, TAYOA, TISS, TEC, UMATI, USADEFU, White Ribbon Alliance, LSF, Kivulini, WILDAF, TCRF na FSĐT.

327. **Mheshimiwa Spika**, navishukuru Vyuo Vikuu vya Dar es Salaam, Muhimbili, Sokoine, Ardhi, Mzumbe, Dodoma, Chuo Kikuu Huria, Kumbukumbu ya Hurbert Kairuki, IMTU, Tumaini, St. Agustino, CUHAS, Sebastian Kolowa, St. John, Aga Khan, Morogoro Muslim, Taasisi ya Teknolojia ya Nelson Mandela, Arusha pamoja na Vyuo vyote vilivyo chini ya Wizara ya Afya kwa kuwa mstari wa mbele katika kuchangia uimarishaji wa huduma za afya.

328. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha utendaji wangu wa kazi, nimepata ushirikiano mkubwa kutoka kwa viongozi na wafanyakazi wa Wizara ya Afya. Napenda kumshukuru **Mheshimiwa Dkt. Godwin Mollel (Mb.)**, Naibu Waziri wa Afya. Aidha, naomba kuwashukuru **Dkt. Seif A. Shekalaghe** Katibu Mkuu na **Dkt Grace Maghembe**, Naibu Katibu Mkuu. Vilevile, nawashukuru **Prof. Tumaini Nagu**, Mganga Mkuu wa Serikali, Wakurugenzi na Wakuu wa Vitengo vya Wizara. Nawashukuru pia Wakurugenzi Wakuu wa Hospitali za Taifa na Kanda ambao ni **Prof. Mohamed Janabi** (Hospitali ya Taifa Muhimbili),

Dkt. Respicious L. Boniface (Taasisi ya Mifupa MOI), **Dkt Peter Kisenge** (Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete), **Dkt. Julius Mwaiselage**, (Taasisi ya Saratani ya Ocean Road), **Dkt. Leonard Subi** (Hospitali ya Kibong'oto), **Dkt. Paul S. Lawala** (Hospitali ya Mirembe) na Wakurugenzi wa Hospitali za Rufaa za Kanda **Dkt. Godlove Mwanji** (Hospitali ya Rufaa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini Mbeya), **Dkt. Alphonse Chandika** (Hospitali ya Benjamin Mkapa), **Dkt. Brian Mawala** (Hospitali ya Rufaa ya Kanda Chato), **Dkt. Fabian A. Massaga** (Hospitali ya Bugando) na **Prof. Geleard Masenga** (Hospitali ya Rufaa ya Kanda KCMC).

329. **Mheshimiwa Spika**, kipekee naomba kuwashukuru wakurugenzi na wakuu wa Taasisi zote zilizo chini ya Wizara ambazo ni MSD, NHIF, TMDA, NIMR, Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali, TFNC pamoja na Mabaraza ya Kitaaluma na Bodi za Usajili. Vilevile ninawashukuru Waganga Wakuu wa Mikoa na Wilaya, Waganga Wafawidhi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa, Hospitali za Halmashauri, Vituo vya Afya, Zahanati, Wakuu wa Vyu vya Mafunzo vilivyo chini ya Wizara na Wafanyakazi wote wa Wizara na Mashirika ya Dini, Mashirika ya Kujitolea na Mashirika Binafsi. Natoa shukrani kwa Sekta zote ambazo tunashirikiana nazo katika kutoa huduma za afya pamoja na wananchi wote kwa ushirikiano wao. Nawaasa watanzania kujali na kulinda afya zao ikiwemo kwa

kuzingatia ulaji wa vyakula unaofaa, kufanya mazoezi ya viungo mara kwa mara na kujiepusha na unywaji wa pombe kupita kiasi. Ni muhimu wataanzania wakatambua kuwa Afya ni Mtaji.

330. ***Mheshimiwa Spika***, nichukue fursa hii pia kuishukuru Familia yangu, upendo wao mkubwa sana kwangu na kwa uvumilivu wao na pia kwa kunitia moyo na kuniombea heri katika kutekeleza majukumu yangu ya Kitaifa. Kwa heshma na unyenyevu mkubwa ninawashukuru wananchi wa Jimbo la Tanga Mjini kwa ushirikiano mkubwa wanaoendelea kunipatia katika kutekeleza majukumu yangu ya jimbo na ya kitaifa. Licha ya majukumu ya kitaifa niliyonayo, nitumie Bunge lako Tukufu kuwahakikishia wana Tanga Mjini kuwa nitaendelea kuwaenzi na kutimiza wajibu wangu wa kuwatumikia bila kuchoka ili kuleta maendeleo ya haraka katika jimbo letu.

H. MAOMBI YA FEDHA KWA KAZI ZILIZOPANGWA KUTEKELEZWA KATIKA MWAKA 2023/24

Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka 2023/24

331. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa fedha 2023/24 Wizara na Taasisi zilizo chini yake imekadiria kukusanya kiasi cha **Shilingi**

677,621,168,390.95. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 88,414,775,177.00** zinatarajiwa kukusanywa kutoka vyanzo vya ndani Makao Makuu ya Wizara, **Shilingi 111,585,224,823.00** zinatarajiwa kukusanywa kutoka Hospitali za Rufaa za Mikoa, **Shilingi 477,621,168,390.95** zinatarajiwa kukusanywa kutoka katika Mashirika yaliyo chini ya Wizara. Makusanyo hayo ni sawa na ongezeko la **asilimia 9** ikilinganishwa na makadirio ya mwaka 2022/23 ambayo yalikuwa ni kukusanya Shilingi **622,986,024,980.00.**

332. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2023/24, Wizara imepanga kutumia kiasi cha **Shilingi 502,951,909,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya kawaida sawa na **asilimia 41** ya bajeti tengwa, ambapo kiasi cha **Shilingi 354,342,486,000.00** ni kwa ajili ya Mishahara ya Wizara na Taasisi zilizo chini yake, na kiasi cha **Shilingi 148,609,423,000.00** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

Miradi ya Maendeleo

333. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inakadiria kutumia **Shilingi 732,364,607,000.00** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo sawa na **asilimia 59** ya bajeti

tengwa. Kati ya hizo, fedha za ndani ni **Shilingi 430,298,000,000.00** na fedha za nje ni **Shilingi 302,066,607,000.00**

334. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya fedha zote zinazoombwa na Wizara ni **Shilingi 1,235,316,516,000.00** ili kuweza kutekeleza malengo iliyojiwekea.

N a	Matumizi ya Kawaida	%	Miradi ya Maendeleo	%	Jumla
1	502,951,909,000.00	41	732,364,607,000.00	59	1,235,316,516,000.00

335. **Mheshimiwa Spika**, Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti za Wizara ya Afya www.moh.go.tz.

336. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO NA. 1. MAKADIRIO YA MAKUSANYO NA MAKUSANYO HALISI KUTOKA MAKAO MAKUU YA WIZARA KWA KIPINDI CHA JULAI 2022 HADI MACHI 2023.

Na	Idara/Taasisi	Makusanyo kwa Mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi, 2023	Asilimia	Viwango vya Ukomo kwa mwaka 2023/24
1	Bodi ya Usajili wa Hospitali Binafsi	985,787,225	589,272,500.00	60	985,787,225
2	Bodi ya Maabara Binafsi za Afya.	1,705,868,879	374,849,978.00	22	827,646,250
3	Baraza la Wataalam wa Maabara	666,800,000	510,608,015.00	77	715,000,000
4	Baraza la Madaktari Tanzania	3,733,376,500	3,453,503,500.00	93	
5	Baraza la Mazingira	245,765,000	46,270,000.00	19	269,490,000
6	Baraza la Tiba Asili na Tiba Mbadala	416,160,000	285,122,003.00	69	784,392,000
7	Baraza la Radiolojia	84,785,000	55,815,126.00	66	116,075,600
8	Baraza la Optometri	142,793,800	61,543,750.00	43	248,805,000
	Jumla - Bodi na Mabaraza	7,981,336,404	5,376,984,872	67	3,947,196,075
					IDARA YA KINGA

Na	Idara/Taasisi	Makusanyo kwa Mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi, 2023	Asilimia	Viwango vya Ukomo kwa mwaka 2023/24
1	Vituo vya Afya Mipakani	7,200,000,000	1,308,338,250	18	2,000,000,000
2	Elimu ya Afya kwa Umma	6,947,216,723	611,262,850	9	2,000,000,000
	Jumla – Kinga	14,147,216,723	1,919,601,100	14	4,000,000,000
IDARA YA TIBA					
1	Maabara ya Taifa	55,000,000,000.00	5,954,414,500.00	11	15,000,000,000
2	Hospitali Afya ya Akili Mirembe na Taasisi ya Isanga	1,759,213,000.00	1,089,549,870.71	62	2,522,100,000
3	Hospitali ya Kibong'oto	804,000,000.00	716,976,969.00	89	1,300,000,000
4	Hospitali ya Kanda Mbeya	31,865,641,360.00	17,075,096,219.00	54	32,000,000,000.00
5	Hospitali ya Kanda Chato	5,400,000,000.00	1,013,077,720.00	19	3,000,000,000.00
6	Hospitali ya Kanda Mtwara	1,500,000,000.00	481,103,625.00	32	1,800,000,000.00
	Jumla – Tiba	96,328,854,360	26,330,218,904	27	55,622,100,000
Mafunzo na Maendeleo ya Wataalam					
1	Ada, usajili wa wanafunzi na ada za mitihani na kurejeshwa kwa fedha za umma	25,802,943,699.00	11,088,928,629.00	43	24,845,479,102
	Jumla – mafunzo	25,802,943,699.00	11,088,928,629	43	24,845,479,102
	Jumla Makao Makuu	144,260,351,186.00	44,715,733,505	31	88,414,775,177

KIAMBATISHO NA.2; MAKADIRIO YA MAKUSANYO NA MAKUSANYO HALISI KUTOKA HOSPITALI ZA RUFAA ZA MIKOA KWA KIPINDI CHA JULAI 2022 HADI MACHI 2023.

Na	Hospitali	Makusanyo kwa mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi 2023	Asilimi a	Makadirio 2023/2024
1	Dodoma	7,500,000,000.00	7,000,132,259.93	93	10,752,600,000.00
2	Bombo	3,500,000,000.00	4,061,430,788.27	116	5,127,136,910.00
3	Amana	4,103,112,557.00	4,043,402,498.00	99	5,650,000,000.00
4	Sekou Toure	4,266,550,260.00	4,224,918,549.39	99	6,600,000,000.00
5	Temeke	4,196,154,271.00	3,918,403,759.37	93	5,992,625,083.00
6	Mt. Meru	5,160,000,000.00	5,039,591,224.68	98	7,976,000,000.00
7	Iringa	5,827,370,988.00	3,504,393,451.00	60	5,827,370,988.00
8	Bukoba	3,759,000,000.00	2,449,475,612.00	65	3,759,000,000.00
9	Mwananyamala	5,732,350,342.00	3,855,849,597.43	67	6,018,967,859.00
10	Mawenzi	2,096,819,625.00	3,047,700,988.46	145	4,437,195,418.00
11	Morogoro	4,263,969,383.00	2,707,572,888.68	63	4,032,708,429.00
12	Singida	3,060,000,000.00	2,848,394,475.72	93	3,834,000,000.00
13	Mbeya	2,298,430,937.00	1,675,903,760.78	73	2,842,863,212.00
14	Musoma	2,531,280,652.00	2,144,290,870.54	85	3,037,536,782.00
15	Tumbi	3,507,180,000.00	2,640,927,868.04	75	3,639,624,904.00
16	Sumbawanga	1,298,244,153.00	1,580,199,690.60	122	1,600,000,000.00
17	Songea	2,609,488,907.00	1,523,005,210.28	58	3,491,396,532.00
18	Maweni	3,826,262,500.00	3,916,786,206.08	102	4,918,846,825.00
19	Sokoine	1,166,499,183.00	999,059,047.76	86	1,768,584,256.00
20	Ligula	1,500,000,000.00	1,302,042,480.99	87	1,905,909,184.00
21	Kitete	2,400,000,000.00	1,643,094,370.00	68	3,727,646,368.00
22	Songwe	1,985,000,000.00	770,969,068.60	39	1,985,000,000.00

Na	Hospitali	Makusanyo kwa mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi 2023	Asilimi a	Makadirio 2023/2024
23	Geita	1,500,000,000.00	1,686,556,039.37	112	2,200,000,000.00
24	Shinyanga	3,217,653,583.00	2,021,951,632.29	63	3,116,134,998.00
25	Manyara	1,560,000,000.00	1,338,014,105.81	86	1,994,077,075.00
26	Katavi	1,024,281,473.00	1,327,223,372.80	130	2,700,000,000.00
27	Njombe	900,000,000.00	832,577,300.00	93	1,300,000,000.00
28	Simiyu	950,000,000.00	1,082,049,350.00	114	1,350,000,000.00
	JUMLA	85,739,648,814.00	73,185,916,466.87	85	111,585,224,823.00

KIAMBATISHO NA. 3; MAKADIRIO YA MAKUSANYO NA MAKUSANYO HALISI KUTOKA KATIKA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA KWA KIPINDI CHA JULAI 2022 HADI MACHI 2023

Na	Idara/Taasisi	Makusanyo kwa mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi, 2023	%	Makadirio ya Makusanyo kwa mwaka 2023/24
1	Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)	33,374,875,125	26,239,379,766	79	35,043,618,882
2	Hospitali ya Taifa Muhimbili	77,000,000,000	64,141,738,950	83	85,200,000,000
3	Hospitali ya Mloganzila	14,185,900,000	14,287,435,283	101	24,897,181,507
4	Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)	33,203,460,000	24,392,712,385	73	40,800,000,000
5	Taasisi ya Saratani Ocean Road	16,500,000,000	11,139,831,249	68	17,300,000,000
6	Hospitali ya Benjamin Mkapa (BMH)	30,000,000,000	21,100,282,661	70	40,530,050,000
7	Baraza la Uuguzi na Ukunga	4,701,445,000	3,610,086,452	77	4,701,445,000

Na	Idara/Taasisi	Makusanyo kwa mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi, 2023	%	Makadirio ya Makusanyo kwa mwaka 2023/24
8	Baraza la Famasi	3,400,000,000	3,963,979,232	117	5,151,300,005
9	Hospitali ya Bugando	60,673,845,000	48,390,972,192	80	69,682,150,196
10	Kilimanjaro Christian Medical Center (KCMC)	28,480,754,750	28,287,158,835	99	37,064,930,806
11	Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA)	33,847,490,543	29,169,891,727	86	39,347,777,926
12	Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali	28,512,204,797	24,568,077,605	86	44,567,029,460
13	Taasisi ya Taifa ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu- NIMR	7,920,797,347	3,784,905,355	48	8,528,618,833
14	Mfuko wa Taifa wa Taifa				708,866,872,634
15	Bohari ya Dawa				491,233,394,746
16	Baraza la Madaktari				3,861,158,698
17	Taasisi ya Chakula na Lishe (TFNC)	809,345,340	124,351,185	15	570,000,000
18	Comprehensive Community Based Rehabilitation in Tanzania (CCBRT)	20,375,907,078	13,972,199,990	69	20,375,907,078
	Jumla Taasisi	392,986,024,980	317,173,002,867	81	1,677,721,435,771

Na	Idara/Taasisi	Makusanyo kwa mwaka 2022/23	Makusanyo kufikia Machi, 2023	%	Makadirio ya Makusanyo kwa mwaka 2023/24

KIAMBATISHO NA. 4: MGAO WA VIFAA KWA AJILI YA MATIBABU YA WATOTO WACHANGA KWENYE VITUO VYENYE WODI ZA WATOTO WACHANGA (NEONATAL CARE UNITS, NCUs') MWAKA 2023

Na	JINA LA MKOA	JINA LA HALMASHAURI		JIMBO	JINA LAKITUO		Gharama ya Vifaa Tiba kwa Kituo (TZS)
1	ARUSHA	1	MONDULI DC	MONDULI	1	MONDULI District Hospital	47,172,473
		2	ARUSHA DC	ARUMERU Magharibi	2	OLTRUMET Hosp ya Wilaya	55,535,925
		3	MERU DC	ARUSHA MJINI	3	MERU District Hospital	38,888,320
2	KAGERA	4	BIHARAMULO DC	BIHARAMULO	4	BIHARAMURO CDH	38,305,905
		5	BUKOBA MC	BUKOBA MJINI	5	BUKOBA RRH	66,865,768
		6	KARAGWE DC	KARAGWE	6	NYAKAHANGA HOSPITAL	53,735,790
3	DAR ES SALAAM	7	ILALA CITY	ILALA	7	CHANIKA HEALTH CENTRE	49,432,590
		8	KIGAMBONI MC	KIGAMBONI	8	KIGAMBONI District Hospital	44,736,373
		9	KINONDONI MC	KINONDONI	9	BUNJU HEALTH CENTRE	48,436,500
		10	TEMEKE MC	TEMEKE	10	BUZA HEALTH CENTRE	48,436,500
		11	UBUNGO MC	KIBAMBA	11	SINZA HEALTH CENTRE	41,423,103
4	DODOMA	12	BAHI DC	BAHI	12	BAHI DH	54,953,510
		13	CHAMWINO DC	CHAMWINO	13	CHAMWINO DH	42,710,433
		14	DODOMA CC	DODOMA MJINI	14	DODOMA RRH	64,763,678
		15	KONGWA DC	KONGWA	15	KONGWA DH	53,226,466
		16	CHEMBA DC	CHEMBA	16	CHEMBA DH	54,435,790
		17	KONDOA DC	KONDOA MJINI	17	KONDOA DH	43,357,543
		18	MPWAPWA DC	MWAPWA	18	MPWAPWA DH	54,953,510
5	LINDI	19	LINDI MC	LINDI MJINI	19	SOKOINE RRH	66,569,678
		20	RUANGWA DC	RUANGWA	20	RUANGWA DH	54,903,510
		21	NACHINGWEA DC	NACHINGWEA	21	NACHINGWEA District Hosp	42,710,433
		22	LIWALE	LIWALE	22	LIWALE HOSP	54,953,510
		23	MTAMA DC	MTAMA	23	NYANGAO HOSPITAL	42,710,433
6	MANYARA	24	BABATI DC	BABATI VIJIJINI	24	DAREDA HOSPITAL	54,903,510
		25	BABATI TC	BABATI MJINI	25	MANYARA RRH	64,921,377
		26	HANANG	HANANG'	26	TUMAINI HOSPITAL	47,984,310
		27	KITETO DC	KITETO	27	KIBAYA HOSPITAL	54,903,510

		28	MBULU DC	MBULU VIJIJINI	28	HAYDOM LUTHERAN HOSP	46,181,094
		29	MBULU TC	MBULU MJINI	29	MBULU DISTRICT HOSPITAL	61,358,322
		30	SIMANJIRO DC	SIMANJIRO	30	MIRERANI HC	40,004,437
7	MBEYA	31	BUSOKELO DC	BUSOKELO	31	BUSOKELO HOSPITAL	54,953,510
		32	CHUNYA DC	RUPA	32	CHUNYA DISTRICT HOSPITAL	54,953,510
		33	KYELA DC	KYELA	33	KYELA DISTRICT HOSPITAL	54,953,510
		34	MBARALI DC	MBARALI	34	MBARALI DISTRICT HOSPITAL	54,953,510
		35	MBEYA CC	MBEYA MJINI	35	MBEYA ZONAL RH	52,753,300
				MBEYA MJINI	36	MBEYA RRH	53,744,186
		36	MBEYA DC	MBEYA VIJIJINI	37	MBEYA District Hospital	54,953,510
37	RUNGWE DC	RUNGWE	38	TUKUYU DISTRICT HOSPITAL	54,953,510		
8	MTWARA	38	MASASI DC	NDANDA	39	NDANDA Referral Hosp	54,953,510
		39	NANYUMBU DC	NANYUMBU	40	MANGAKA DH	54,953,510
		40	NEWALA TC	NEWALA MJINI	41	NEWALA DH	54,953,510
		41	TANDAHIMBA DC	TANDAHIMBA	42	TANDAHIMBA DH	54,953,510
		42	MTWARA MC	MTWARA MJINI	43	LIGULA RRH	65,987,263
9	MWANZA	43	NYAMAGANA CITY	NYAMAGANA	44	SOKOU-TOURE RRH	66,808,353
				NYAMAGANA	45	NYAMAGANA HOSP	54,903,510
		44	ILEMELA	ILEMELA	46	ILEMELA HOSP	55,028,510
		45	MISUNGWI	MISUNGWI	47	MISUNGWI HOSP	55,028,510
		46	MAGU	MAGU	48	MAGU HOSP	42,785,433
		47	SENGEREMA	SENGEREMA	49	SENGEREMA DDH	65,349,903
		48	KWIMBA	KWIMBA	50	NGUDU HOSP	55,028,510
49	UKEREWE	UKEREWE	51	NANSIO HOSP	54,903,510		
10	NJOMBE	50	NJOMBE TC	NJOMBE MJINI	52	NJOMBE RRH	62,631,737
		51	MAKETE DC	MAKETE	53	MAKETE DH	42,785,433
		52	WANGING'OMBE	WANGING'OMBE	54	WANGING'OMBE	41,975,993
11	PWANI	53	KISARAWA DC	KISARAWA	55	KISARAWA HOSP	54,953,510
		54	KIBAHA TC	KIBAHA MJINI	56	TUMBI RRH	65,987,263
		55	RUFUJI DC	RUFUJI	57	UTETE DH	42,710,433
		56	MAFIA DC	MAFIA	58	MAFIA DH	39,548,625
		57	MKURANGA DC	MKURANGA	59	MKURANGA DH	54,953,510

12	RUKWA	58	NKASI DC	NKASI	60	NKASI DH	40,333,065
		59	SUMBAWANG A MC	SUMBAWANGA MJINI	61	SUMBAWANGA RRH	65,987,263
13	RUVUMA	60	SONGEA MC	SONGEA MJINI	62	SONGEA RRH	65,987,263
		61	SONGEA DC	PERAMIHO	63	St JOSEPH PERAMIHO Hosp	49,654,220
		62	MBINGA DC	MBINGA VIJIZINI	64	LITEMBO HOSP	54,953,510
14	SHINYANGA	63	KAHAMA MC	KAHAMA MJINI	65	KAHAMA HOSPITAL	64,512,263
		64	SHINYANGA MC	SHINYANGA MJINI	66	SHINYANGA RRH	65,912,263
		65	KISHAPU DC	KISHAPU	67	JAKAYA KIKWETE HOSPITAL	40,258,065
15	SINGIDA	66	SINGIDA MC	SINGIDA MJINI	68	SINGIDA RRH	65,987,263
		67	IKUNGI	SINGIDA MASHARIKI	69	MAKIUNGU HOSP	42,710,433
		68	SINGIDA DC	SINGIDA KASIKAZINI	70	SINGIDA DH	54,953,510
		69	IRAMBA	IRAMBA MAGHARIBI	71	KIOMBOI HOSPITAL	42,710,433
		70	MANYONI DC	MANYONI	72	MANYONI Hospitali ya Wilaya	54,953,510
16	SONGWE	71	ILEJE DC	ILEJE	73	ITUMBA HOSP	54,953,510
		72	MBOZI DC	MBOZI	74	SONGWE RRH	42,710,433
		73	TUNDUMA DC	TUNDUMA	75	TUNDUMA DH	39,523,625
17	TABORA	74	URAMBO DC	URAMBO	76	URAMBO DH	62,556,737
		75	SIKONGE DC	SIKONGE	77	SIKONGE DDH	55,028,510
		76	UYUI DC	TABORA KASKAZINI	78	UYUI DH	55,028,510
		77	NZEGA TC	NZEGA MJINI	79	NZEGA TC HOSP	49,529,220
		78	TABORA MC	TABORA MJINI	80	KITETE RRH	65,260,238
		79	IGUNGA DC	IGUNGA	81	IGUNGA DH	46,472,220
				IGUNGA	82	NKINGA REFERRAL HOSPITAL	65,404,848
80	KALIUA DC	KALIUA	83	KALIUA DH	42,785,433		
18	TANGA	81	HANDENI TC	HANDENI MJINI	84	HANDENI DISTRICT HOSPITAL	54,219,070
		82	KILINDI DC	KILINDI	85	KILINDI CDH	41,975,993
		83	KOROGWE TC	KOROGWE MJINI	86	KOROGWE DH	52,501,142
		84	LUSHOTO DC	LUSHOTO	87	LUSHOTO DH	9,523,625
		85	TANGA CITY	TANGA MJINI	88	BOMBO RRH	66,069,678
19	KILIMANJARO	86	ROMBO DC	ROMBO	89	ROMBO District Hospital	48,804,220
		87	MOSHI MC	MOSHI MJINI	90	MAWENZI RRH	62,631,737
		88	SIHA DC	SIHA	91	SIHA DH	54,953,510
		89	SAME DC	SAME MASHARIKI	92	SAME DH	48,034,310

20	IRINGA	90	MAFINGA TC	MAFINGA MJINI	93	MAFINGA DH	42,710,433
		91	IRINGA DC	KALENGA	94	TOSAMAGANGA DH	42,710,433
		92	IRINGA MC	IRINGA MJINI	95	IRINGA RRH	62,631,737
		93	KILOLO DC	KILOLO	96	KILOLO DH	54,953,510
21	GEITA	94	CHATO DC	CHATO	97	CHATO DISTRICT HOSPITAL	54,119,070
		95	BUKOMBE DC	BUKOMBE	98	BUKOMBE DH	42,810,433
		96	GEITA DC	GEITA	99	NZERA HOSPITAL	38,255,905
		97	GEITA TC	GEITA MJINI	100	GEITA REFERAL HOSPITAL	62,556,737
		98	MBOGWE DC	MBOGWE	101	MBOGWE DH	38,255,905
		99	NYANG'HWAL E	NYANG'HWALE	102	NYANG'HWALE DH	54,319,070
22	MOROGORO	100	KILOSA DC	KILOSA	103	KILOSA DH	41,975,993
		101	MALINYI DC	MALINYI	104	LUGALA HOSPITAL	54,953,510
		102	MLIMBA DC	MLIMBA	105	MLIMBA DH	39,523,625
		103	MOROGORO MC	MOROGORO MJINI	106	MOROGORO RRH	62,631,737
		104	MVOMERO DC	MVOMERO	107	TURIANI HOSP	54,953,510
23	KIGOMA	105	KIGOMA MC	KIGOMA MJINI	108	MAWENI RRH	62,414,152
		106	UVINZA DC	KIGOMA KUSINI	109	UVINZA DH	39,823,625
		107	KASULU TC	KASULU MJINI	110	KASULU MJI Hosp	41,975,993
		108	BUHIGWE DC	BUHIGWE	111	BUHIGWE DH	54,953,510
		109	KIBONDO DC	BUYUNGU	112	KIBONDO DH	41,975,993
24	SIMIYU	110	MASWA DC	MASWA MASHARIKI	113	MASWA DH	54,219,070
		111	BUSEGA DC	BUSEGA	114	BUSEGA DH	65,420,007
		112	ITILIMA DC	ITILIMA	115	ITILIMA DH	39,523,625
		113	MEATU DC	MEATU	116	MEATU DH	41,975,993
		114	BARIADI TC	BARIADI	117	BARIADI TC Hosp	53,864,070
25	MARA	115	MUSOMA MC	MUSOMA MJINI	118	MUSOMA RRH	41,777,895
		116	BUNDA DC	BUNDA MJINI	119	BUNDA DH	39,598,625
		117	TARIME DC	TARIME MJINI	120	TARIME DH	38,205,905
		118	SERENGETI DC	SERENGETI	121	SERENGETI DH	40,758,273
26	KATAVI	119	MPANDA MC	MPANDA MC	122	KATAVI RRH	42,534,208
		120	MPANDA DC	MPANDA VIJIJINI	123	MPANDA DH	38,305,905
			JUMLA				6,352,444,980

KIAMBATISHO NA. 5: ORODHA YA VIFAA

Na.	KIFAA
1.	Digital Room Thermometer Wall Mounted
2.	Infant Radiant Warmer
3.	Phototherapy Machine
4.	Suction Pump Electric
5.	Oxygen Concentrator Set
6.	Oxygen steel Gas Cylinder
7.	Patient Monitor
8.	Pulse Oxymeter
9.	Infusion Pump
10.	Digital Weighing Scale
11.	CPAP for Neonates
12.	Stethoscope Binaural
13.	Patient Trolley
14.	Trolley
15.	Baby Cots
16.	Hospital Bed
17.	Burettes
18.	Feeding cups
19.	Nasogastric Tubes Size 5
20.	Nasogastric Tubes Size 6
21.	Nasogastric Tubes Size 8
22.	Oxygen Nasal Prongs
23.	Urinary Catheters
24.	Umbilical Catheters
25.	Room Heater
26.	Newborn Bag Upright and Mask Size 0 and 1
27.	Penguin Sucker
28.	Bed Side Lamp For Procedure
29.	Measuring Taps
30.	Digital Thermometer
31.	Bilirubinometer
32.	Voltage Stabilizers and UPS
33.	KMC Beds
34.	Suction Catheter Size 6
35.	Suction Catheter Size 8
36.	MUAC Tap
37.	Syringe Pump
38.	Wall Clock
39.	Haemoglobin Analyzer - URIT 12
40.	Blood Glucose Analyser - URIT 25

**KIAMBATISHO NA. 6; MAGONJWA YA NJE (OPD) 10
YALIYOONGOZA KUWAATHIRI WANANCHI (TOP 10 OPD)**

MAGONJWA YA OPD	Julai 22 - Machi 23	%	MAGONJWA YA OPD	Julai 21 - Machi 22	%
Upper Respiratory Infections	7,473,609	24	Upper Respiratory Infections	7,015,732	23
Urinary Tract Infections	4,035,131	13	Urinary Tract Infections	3,971,249	13
Malaria mRDT +ve	2,213,995	7	Malaria mRDT +ve	2,509,420	8
Pneumonia	1,395,630	4	Diarrhea With No Dehydration	1,105,985	4
Diarrhea With No Dehydration	1,175,881	4	Pneumonia	1,470,689	5
Hypertension	1,148,186	4	Hypertension	1,071,436	4
Other Non-Infectious GIT Diseases	976,413	3	Other Non-Infectious GIT Diseases	886,846	3
Intestinal Worms	805,549	3	Intestinal Worms	776,139	3
Peptic Ulcers	721,268	2	Peptic Ulcers	644,771	2
Skin Infection - Fungal	607,062	2	Skin Infection - Fungal	585,990	2
JUMLA	31,447,209		JUMLA	30,488,096	

**KIAMBATISHO NA. 7; MAGONJWA YA KULAZWA (IPD) 10
YALIYOONGOZA KUWAATHIRI WANANCHI (TOP 10 IPD)**

MAGONJWA YA IPD	Julai 22 - Machi 2023	%	MAGONJWA IPD	Julai 21 - Machi 2022	%
Malaria Severe BS/mRDT +Ve	121,459	11.0	Pneumonia	130,898	11.6
Pneumonia	110,052	10.0	Malaria Severe BS/mRDT +Ve	129,995	11.5
Anaemia	68,340	6.2	Anaemia	72,078	6.4
Urinary Tract Infections	61,823	5.6	Urinary Tract Infections	62,371	5.5
Acute Diarrhoea (<14 Days)	50,651	4.6	Acute Diarrhoea (<14 Days)	51,102	4.5
Hypertension	46,717	4.2	Hypertension	45,430	4.0
Gastrointestinal Diseases, Other Non-Infectious	35,194	3.2	Gastrointestinal Diseases, Other Non-Infectious	34,437	3.1
Upper Respiratory Infections	33,891	3.1	Upper Respiratory Infections	32,936	2.9
Peptic Ulcers	32,720	3.0	Peptic Ulcers	31,447	2.8
Gynaecological Diseases	27,996	2.5	Gynaecological Diseases	30,384	2.7
JUMLA	1,105,674		JUMLA	1,126,433	

**KIAMBATISHO NA. 8; MAGONJWA YA NJE (OPD) 10 YALIYOONGOZA
KWA UMRI CHINI YA MIAKA MITANO NA ZAIDI**

CHINI YA MIAKA 5 (OPD)				MIAKA MITANO NA ZAIDI (OPD)			
Na	Diagnosis	Idadi	%	Diagnosis	Idadi	%	
1	Upper Respiratory Infections	3,762,781	37.3	Upper Respiratory Infections	3,676,937	18.8	
2	Malaria (BS +Ve, mRDT +Ve & Clinical)	1,078,087	10.69	Urinary Tract Infections	3,136,745	16.1	
3	Diarrhea With No Dehydration	846,404	8.39	Malaria (BS +Ve, mRDT +Ve & Clinical)	1,260,868	6.5	
4	Urinary Tract Infections	836,563	8.29	Hypertension	1,096,541	5.6	
5	Pneumonia, Severe & Non Severe	739,572	7.33	Peptic Ulcers	688,548	3.5	
6	Skin Infection, Non-Fungal	381,695	3.78	Other Non-Infectious GIT Diseases	605,264	3.1	
7	Other Non-Infectious GIT Diseases	371,149	3.68	Pneumonia, Severe & Non Severe	546,006	2.8	
8	Intestinal Worms	302,140	3	Diabetes Mellitus	525,677	2.7	
9	Diarrhea With Some Dehydration	224,886	2.23	Intestinal Worms	503,409	2.6	
10	Skin Infection - Fungal	222,905	2.21	Other Surgical Condition	419,177	2.2	

KIAMBATISHO NA. 9; MAGONJWA YA KULAZWA (IPD) 10 YALIYOONGOZA KWA UMRI CHINI YA MIAKA MITANO NA MITANO NA ZAIDI

	>MIAKA 5			<MIAKA 5		
SN	Diagnosis	Idadi	Asilimia	Diagnosis	Idadi	%
1	Pneumonia, Severe & Non Severe	68,365	25.5	Malaria (BS +Ve, mRDT +Ve & Clinical)	70,946	13.8
2	Malaria (BS +Ve, mRDT +Ve & Clinical)	51,434	19.18	Urinary Tract Infections	50,201	9.77
3	Acute Diarrhoea (<14 Days)	37,213	13.88	Hypertension	45,853	8.92
4	Anaemia, Severe & Mild/Moderate	23,001	8.58	Anaemia, Severe & Mild/Moderate	45,339	8.82
5	Upper Respiratory Infections	14,680	5.47	Pneumonia, Severe & Non Severe	41,687	8.11
6	Low Birth Weight And Prematurity Complication	14,465	5.39	Peptic Ulcers	31,240	6.08
7	Urinary Tract Infections	11,622	4.33	Gynaecological Diseases	26,620	5.18
8	Birth Asphyxia	10,011	3.73	Diabetes Mellitus	25,099	4.88
9	Burn	3,745	1.4	Fractures	20,488	3.99
10	Sickle Cell Disease	3,374	1.26	Upper Respiratory Infections	19,211	3.74

KIAMBATISHO NA. 10; VISABABISHI VIKUU VYA VIFO (TOP TEN CAUSES OF DEATH)

VISABABISHI VYA KIFO	Julai 22 - Machi 2023	%	VISABABISHI VYA KIFO	Julai 21 - Machi 22	%
J18 - Pneumonia	2,167	9.3	J18 - Pneumonia	4,611	17.5
P21 - Neonatal Asphyxia	1,539	6.6	P21 - Neonatal Asphyxia	1,819	6.9
I11 - Hypertensive heart diseases	1,388	6.0	I11 - Hypertensive heart diseases	1,427	5.4
P95 - Stillbirth (macerated)	1,113	4.8	B53 - Malaria, parasitologically confirmed	1,058	4.0
R57 - Shock [cardiogenic, hypovolemic and sep	967	4.2	P95 - Stillbirth (macerated)	924	3.5
B53 - Malaria, parasitologically confirmed	817	3.5	R57 - Shock (cardiogenic, hypovolemic and sep)	767	2.9
B22 - HIV disease resulting in other specified diseases	769	3.3	B22 - HIV disease resulting in other specified diseases	694	2.6
P95 - Stillbirth (fresh)	716	3.1	P95 - Stillbirth (fresh)	636	2.4
P22 - Respiratory distress	554	2.4	P07 - Disorders relating to short gestation and low birth weight (prematurity)	614	2.3
P07 - Disorders relating to short gestation and low birth weight (prematurity)	532	2.3	P22 - Respiratory distress	549	2.1

KIAMBATISHO NA. 11: IDADI YA WAGONJWA WALIOHUDUMIWA KATIKA HOSPITALI NGAZI TAIFA, MAALUM, KANDA NA HOSPITALI ZA RUFEE ZA MIKOA.

Na	Idara/Taasisi	Julai 2021 - Machi 2022	Julai 2022 - Machi 2023
1	Hospitali ya Taifa Muhimbili	367,213	375,057
2	Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)	154,260	171,711
3	Hospitali ya Mloganzila	91,744	123,981
4	Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)	87,332	93,017
5	Taasisi ya Saratani Ocean Road	37,882	43,922
6	Hospitali ya Benjamin Mkapa (BMH)	168,479	178,299
7	Hospitali ya Bugando	291,837	334,847
8	Kilimanjaro Christian Medical Center (KCMC)	297,810	339,945
9	Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya nyanda za juu kusini Mbeya	237,186	259,496
10	Hospitali ya Rufaa ya Kanda Chato	5,607	16,433
11	Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Kusini - Mtwara	336	7,918
12	Hospitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe	131,711	212,065
13	Hospitali ya Taifa ya Magonjwa Ambukizi Kibong'oto	26,884	20,749
14	Comprehensive Community Based Rehabilitation in Tanzania (CCBRT)	82,437	90,577
15	Hospitali za Rufaa za Mikoa	3,985,169	2,529,971
	Jumla Taasisi	5,754,421	4,797,988

KIAMBATISHO NA. 12; IDADI YA WAGONJWA WALIOPATA MSAMAHA NA GHARAMA YA MSAMAHA KATIKA HOSPITALI ZA RUFEE ZA MIKOA, KANDA, MAALUM NA TAIFA

Na	Hospitali/Taasisi	Idadi ya Wagonjwa Waliopata Msamaha	Gharama za Msamaha
1	Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)	2,869	5,244,248,518.00
2	Hospitali ya Taifa Muhimbili	47,390	12,804,756,748.34
3	Hospitali ya Mloganzila	16,887	2,424,239,320.00
4	Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)	1,167	521,962,007.69
5	Taasisi ya Saratani Ocean Road	13,740	32,293,822,470

Na	Hospitali/Taasisi	Idadi ya Wagonjwa Waliopata Msamaha	Gharama za Msamaha
6	Hospitali ya Benjamin Mkapa (BMH)	2,200	244,555,860.00
7	Hospitali ya Bugando	9,800	2,968,647,399.00
8	Kilimanjaro Christian Medical Center (KCMC)	6,084	19,189,800,400.00
9	Comprehensive Community Based Rehabilitation in Tanzania (CCBRT)	9,711	2,973,869,758.00
10	Hospitali Afya ya Akili Mirembe na Taasisi ya Isanga	10867	77,925,540.00
11	Hospitali ya Kibong'oto	4,544	38,096,276.00
12	Hospitali ya Kanda Mbeya	90,493	6,689,061,150.00
13	Hospitali ya Kanda Chato	394	44,355,199.00
14	Hospitali ya Kanda Mtwara	24	1,689,500.00
15	Hospitali za Rufaa za Mikoa	203,041	3,048,959,689
	Jumla Taasisi	419,211	88,565,989,835

KIAMBATISHO NA. 13; IDADI YA WAGONJWA WALIOPATA MSAMAHA NA GHARAMA YA MSAMAHA KATIKA HOSPITALI ZA RUFEE ZA MIKOO

Na.	Hospitali	Idadi ya Wagonjwa Waliopata Msamaha	Gharama za Msamaha
1	Amana	13,986	180,286,286
2	Bombo	12,609	190,789,463
3	Bukoba	19,886	101,482,595
4	Dodoma	16,095	576,826,424
5	Geita	9,973	63,990,163
6	Iringa	2,661	21,154,701
7	Katavi	2,831	22,255,140
8	Kitete	11,752	162,223,269
9	Ligula	682	7,077,800
10	Manyara	2,391	173,950,949
11	Maweni	14,866	117,301,505
12	Mawenzi	6,106	106,554,850
13	Mbeya	94	5,261,750
14	Morogoro	5,437	51,096,808
15	Mt. Meru	2,945	58,834,184
16	Musoma	5,150	163,283,931

17	Mwananyamala	21,518	145,727,310
18	Njombe	382	14,299,442
19	Sekou Toure	12,395	175,012,887
20	Shinyanga	3,907	48,274,641
21	Simiyu	316	4,690,420
22	Singida	6,575	238,803,694
23	Sokoine	2,559	129,876,438
24	Songea	4,857	54,756,050
25	Songwe	2,690	60,969,850
26	Sumbawanga	824	11,629,980
27	Temeke	18,319	141,339,275
28	Tumbi	1,235	21,209,884
	JUMLA	203,041	3,048,959,689

KIAMBATISHO NA. 14. HALI YA UTOAJI WA HUDUMA MUHIMU 14 ZA KIBINGWA KATIKA HOSPITALI ZA RUFAA ZA MIKOA

No	Hospital	Zinazohitajika	Machi 2022		Machi 2023	
			Zilizopo	%	Zilizopo	%
1	Amana	14	11	79	11	79
2	Bombo	14	9	64	11	79
3	Bukoba	14	6	43	9	64
4	Dodoma	14	10	71	10	71
5	Geita	14	1	7	3	21
6	Iringa	14	6	43	7	50
7	Katavi	14	4	29	4	29
8	Kitete	14	2	14	3	21
9	Ligula	14	2	14	5	36
10	Manyara	14	4	29	5	36
11	Maweni	14	5	36	6	43
12	Mawenzi	14	6	43	6	43
13	Mbeya	14	4	29	6	43
14	Morogoro	14	8	57	8	57
15	Mount Meru	14	8	57	9	64
16	Musoma	14	4	29	4	29
17	Mwananyamala	14	9	64	9	64
18	Njombe	14	2	14	3	21
19	Sekou Toure	14	6	43	6	43
20	Shinyanga	14	3	21	4	29
21	Simiyu	14	3	21	3	21
22	Singida	14	6	43	8	57
23	Sokoine	14	4	29	4	29
24	Songea	14	4	29	5	36
25	Songwe	14	1	7	3	21
26	Sumbawanga	14	3	21	3	21
27	Temeke	14	12	86	12	86
28	Tumbi	14	7	50	9	64

Hospitali za Rufaa za Mikoa 11 zinatoa huduma za kibingwa zisizopungua saba (7) kulinganishwa na Hospitali 8 mwaka 2021/22

KIAMBATISHO NA. 15: HALI YA MADAKTARI BINGWA KATIKA HOSPITALI ZA RUFAA ZA MIKOA

No	Hospitali	Physician	Paediatric	OBGY	General Surgeon	Orthopaedic Surgeon	ENT Surgeon	Radiologist	EMD Specialist	Anaesthesiologist	Ophthalmologist	Oncologist	Urologist	Haematologist	Dermatologist	Psychiatrist	Dental Specialist	Gastroenterologist	Cardiac Surgeon	Nephrologist	TOTAL
1	AMANA	3	4	4	2	2	2	3	0	0	1	0	1	1	0	2	1	0	0	0	26
2	BOMBO	2	2	4	2	3	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	20
3	BUKوبا	2	1	2	2	1	1	1	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	13
4	DODOMA	3	3	2	3	4	1	1	0	0	3	0	0	0	1	0	1	0	0	0	22
5	GEITA	0	0	3	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
6	IRINGA	1	3	4	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12
7	KATAVI	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	5
8	KITETE	0	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
9	LIGULA	1	1	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
10	MANYARA	1	0	1	2	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
11	MAWENI	1	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
12	MAWENZI	1	2	1	1	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
13	MBEYA	0	1	3	2	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
14	MOROGORO	3	2	3	2	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	14
15	MT.MERU	2	2	4	2	3	3	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	22
16	MUSOMA	0	1	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
17	MWANANYAMA ALA	3	5	5	2	1	1	3	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	23
18	NJOMBE	0	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
19	SEKOUTOURE	4	2	4	3	0	0	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	17
20	SHINYANGA	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
21	SIMIYU	0	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
22	SINGIDA	1	2	3	1	2	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12
23	SOKOINE	0	0	3	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
24	SONGEA	1	0	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
25	SONGWE	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
26	SUMBAWANG A	1	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
27	TEMEKE	2	1	3	2	3	2	4	0	1	2	1	0	1	1	2	1	0	0	0	26
28	TUMBI	1	1	3	4	1	1	0	1	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	17
	TOTAL	34	46	67	41	28	18	20	10	7	19	1	3	4	3	4	7	1	1	2	316

KIAMBATISHO NA. 16: VIFO VYA MAMA WAJAWAZITO KATIKA HOSPITALI ZA RUFAA ZA MIKOA

Hospital ya Mkoa	Julai 2021 hadi	Machi 2022	Julai 2022 hadi	Machi 2023
	Waliojifungua	Waliofariki	Waliojifungua	Waliofariki
AMANA	5,966	10	5,572	5
BUKOBA	1,314	-	1,235	1
Dodoma	6,519	25	6,237	8
GEITA	4,116	7	4,097	4
IRINGA	1,952	1	2,152	7
KITETE	2,087	30	2,514	15
LIGULA	1,097	12	1,083	10
MANYARA	1,322	5	1,252	2
MAWENI	867	9	824	20
MAWENZI	1,399	4	1,462	2
MBEYA	2,674	8	2,713	5
MOROGORO	4,242	14	3,889	35
MT. MERU	4,048	7	3,525	15
MUSOMA	1,752	1	1,815	3
MWANANYAMALA	5,048	8	5,134	5
NJOMBE	306	-	379	1
RUVUMA	3,037	-	3,131	2
SEKOU-TOURE	4,928	6	5,024	10
SHINYANGA	1,686	-	1,662	14
SIMIYU	-	-	-	3
SINGIDA	2,148	6	1,831	3
SOKOINE	876	-	977	4
SONGWE	-	-	470	6
SUMBAWANGA	1,275	7	1,003	9
TANGA	3,194	9	2,421	13
Temeke	4,470	9	4,671	9
TUMBI	1,585	8	1,504	2
JUMLA	67,908	186	66,577	213

KIAMBATISHO NA. 17. UTEKELEZ AJI WA MIRADI YA MAENDELEO.

UTEKELEZAJI WA MIRADI KUPITIA FEDHA ZA NDANI NA WADAU WA MAENDELEO.

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
1: Ujenzi katika Hospitali ya Taifa Muhimbili									
1	Hospitali ya Taifa Muhimbili (Upanga)	Ujenzi wa Jengo la Wodi Maalum (Private wards)	26,000,000,000.00	GOT	4,000,000,000.00	SUMA JKT	April-2023	75%	Kumwaga zege katika sakafu ya tatu
		Jumla Hospitali ya Taifa	26,000,000,000.00		4,000,000,000.00				
2: Ujenzi na Upanuzi wa Majengo mbalimbali ya kutolea huduma katika Hospitali za Rufaa za Kanda									
1	Chato	Awamu ya kwanza OPD, Maabara, Pharmasia, EMD Upasuaji na ICU	16,072,813,776.31	GOT	16,072,813,776.31	TBA		100%	
		Awamu ya pili: Radiologia na wodi za wagonjwa	17,705,497,182.27	GOT	9,756,138,647.49	TBA	Feb.2023	72%	Umaliziaji; upigaji plaster
		Awamu ya tatu ujenzi wa Nyumba 20 za watumishi	1,143,582,899.00	GOT	1,092,842,899.00	NHC	2019	100%	
		Uzio (Fence)	1,125,666,900.00	GOT	933,202,033.00	SUMA JKT	2019	85%	Ujenzi umesimama, kuna ongezeko la kazi linalohitaji kibali.
		Njia za kupita wagonjwa (Walk ways) na Barabara	2,010,000,000	GOT	1,970,000,000.00	TARURA		100%	

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
		za ndani ya eneo la Hospitali							
3	Kanda ya Nyanda za juu - Mbeya	Ujenzi wa jengo kwa ajili ya Huduma za uzazi (Maternity Complex) unafanyika eneo la Meta.	12,392,191,914.99	GOT	12,392,191,914.99	SUMA JKT	Apr, 2022	99%	Ufungaji milango ya theatre, kazi za nje, kazi za bomba
5	Kanda ya Kaskazini (KCMC)	Ujenzi wa Jengo la huduma za tiba - Mionzi kwa matibu ya magonjwa ya cancer (Radiotherapy)	4,700,000,000.00	GOT	2,000,000,000.00	Lijun Co.ltd	Julai 2022	53%	Ujenzi ulisimama, fedha kiasi cha 1 Billion imepelekwa kwa ajili ya kuendelea na mradi
6	Kanda ya Kati, Hospitali ya Benjamine Mkapu	Jengo la Tiba Mionzi (Radiotherapy)	28,973,202,873.80	GOT	2,897,320,289.78	Mohamed Builders Ltd		15.5%	Msingi; Umwagaji zege wa jamvi la msingi
Jumla Kuu Hospitali za Kanda			87,149,752,672.57		47,114,509,559.77				
3: Ujenzi na Upanuzi wa Majengo mbalimbali ya kutolea huduma katika Hospitali Maalumu									
1	Kibong'oto RRH	Ujenzi wa Maabara ya Kisasa (BSL 3)	12,493,813,823.65	GOT, WB & GF	10,531,699,689.60	MASASI CONSTRUCTION	May, 2023	96%	Bado Testing & commissioning ya mfumo wa viyoyozio mgandamizo

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
									hasi(negative pressure)
		Ujenzi n wa jengo la Radiolojia kwa ajili ya kusimika CT Scan	3,400,000,000.00	Mapato ya ndani ya Hospitali na Serikali kuu (Local)	1,000,000,000.00	TBA	Septemba,2023	21%	Kazi inayoendelea ni uwekaji wa first fix ya miundombinu ya maji, umeme na AC katika sakafu ya chini ili kuwezesha usimikaji wa CT Scan
Jumla Kuu Hospitali Maalum			15,893,813,823.65		11,531,699,689.60				
4.0 Ujenzi na Ukarakati Hospitali za Rufaa za Mikoa									
4.1 : Ujenzi wa Hospitali Mpya Tano (Njombe, Simiyu, Geita, Songwe na Katavi)									
1	Njombe RRH	Ujenzi unatekelezwa kwa awamu ambapo awamu ya kwanza ilihusu ujenzi wa OPD ambalo kwa sasa linatumika, ujenzi wa awamu ya pili umehusisha majengo yafuatayo, Jengo	27,478,274,300.00	GOT&GF	26,572,262,533.16	MCB	Maternity, EMD&ICU, Upasuaji & Mifupa na wodi, laundry, maabara, damu salama, Incinerator na nyumba	100%	Jengo la Afya ya uzazi (Maternity), EMD&ICU, Upasuaji & Mifupa na wodi, laundry, maabara, Incinerator na nyumba tano za watumishi

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
		la Afya ya uzazi (Maternity), EMD&ICU, Upasuaji & Mifupa na wodi, laundry, Damu Salama na Incinerator na nyumba tano za watumishi					tano za watumishi Julai 2022 Mochwari Aprili 2023 Kazi za nje Machi 2023		yanatoa huduma kusudiwa Jengo la damu salama limekamilika ila halitoi huduma hakuna vifaa na thamani Jengo la mochwari lipo hatua za mwisho (finishing) kukamilika 99.5% Kazi za nje zimekamilika
2	Simiyu RRH	Ujenzi wa jengo la huduma za afya ya uzazi (Maternity block)	5,774,992,393.00	GOT&GF	3,250,745,328.86	SUMA JKT	Machi 2022	88%	Kazi za umaliziaji, mifumo awamu ya pili ya umeme, ufungaji milango
3	Geita RRH	Ujenzi wa Jengo la Afya ya Uzazi (Maternity Wing)	6,999,848,824.00	GOT & GF	3,865,986,022.39	Magacon	Juni 2023	29%	Usukaji wa nondo wa sakafu ya kwanza

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
4	Songwe RRH	Ujenzi wa Jengo la OPD	6,246,443,640.00	GOT	6,246,443,640.00	MCB	Machi 2022	99.5%.	Ufungaji wa Lift unaendelea
		Ujenzi wa jengo la huduma za afya ya uzazi (Maternity block)	9,745,114,617.81	GOT	2,668,663,229.77	MCB	Desemba 2023	55%	Maandalizi ya kupaua yanaendelea sakafu ya tatu. Kazi za kumalizia sakafu ya chini ya mionzi inaendelea
5	Katavi RRH	Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa	9,915,512,420.00	GOT	9,915,512,420.00	SUMA JKT	Novemba 2022	Wing A 99%	Uingizaji wa umeme mkubwa umekamilika bado Ukamilishaji wa AC ambao zimefungwa tayari na kufanyiwa majaribio ,kwa sasa zinasubiri "Aproval" ya mshauri elekezi ziweze kuanza kutumika,Mfumo Gas ya wagonjwa bado haujakamilika ,Ufungaji wa "Lift"bado haujakamilika

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
						SUMA JKT			
							Oktoaba 2023	Wing B 25%	Ujenzi ulisimama, fedha kiasi cha 5.4 Billion in asubiriwa kwa ajili ya kuendelea na mradi
JUMLA KUU KUNDI LA 4.1			66,160,186,194.81		48,140,067,441.02				
4.2: Ukarabati na upanuzi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa ya Singida, Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere (Mara - Kwangwa), Manyara, Mawenzi (Kilimanjaro) na Hospitali ya Rufaa ya Mkoa -Mbeya									
1	Singida RRH	Ujenzi unatekelezwa kwa awamu ambapo awamu ya sasa ni kujenga sakafu ya chini kwa ajili ya wodi za kulaza wagonjwa (Wards), vyumba vya upasuaji (Theatres), huduma za famasi (Pharmacy), huduma za maabara (Laboratory) na huduma za	19,525,525,130.75	GOT & GF	6,021,614,224.19	MCB	31oktoba,2021	35% mkataba wa awamu ya kwanza kazi za phase two.	Kumwaga slab kwenye sakafu ya kwanza kwenye column ya kwanza na ya pili. Usukaji nondo za slab ya sakafu ya kwanza kwenye column zinazofuata ya tatu, nne na tano.

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
		wagonjwa mahututi (ICU)							
2	Kwangwa RRH- Mara	Ujenzi wa Hospitali ya Kumbukumbu ya Mwal. Nyerere Kwangwa - Mara. Ni jengo moja lenye sehemu ya kutolea huduma za wagonjwa wa nje, wagonjwa wa kulazwa, maabara, radiolojia, upasuaji, famasia na dharura. Ujenzi unaendelea vizuri ambapo tayari upande wa kitalu C umekabidhiwa na unatoa huduma. upande wa kitalu A na B bado vinaendelea kukamilishwa.	22,959,162,959.26	GOT	14,321,021,916.48	NHC	28 Februari 2022	95%	Mradi umesimama
3	Manyara RRH	Ukamilishaji wa Jengo la wagonjwa wa Nje (OPD)	1,499,000,000.00	GOT & GF	1,499,000,000.00	RAS Manyara	2021	99%	Jengo limeanza kutumika tarehe 04.10.2022 bado kazi za Ufungaji wa milango

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
									unaendelea, mifumo wa umeme (third fix) pamoja na marekebisho ya chumba cha upasuaji
		Ujenzi wa Jengo la Damu Salama	1,133,059,693.50	GOT	647,770,207.00	MCB	Aprili 2022	72%	Tuko hatua ya maandalizi kufitisha grili za madirisha na milango.
4	Mawenzi RRH	Ujenzi wa jengo la huduma za afya ya uzazi (Maternity block)	12,000,000,000	GOT & GF	10,596,014,008.31	MCB & TEMESA	Jan 2023	85%	Umalizaji mfumo wa umeme awamu ya pili (second fix)
5	Mbeya RRH	Ujenzi wa jengo la upasuaji (theatre, ICU & CSSD)	5,339,493,180.24	GOT	5,339,493,180.24	TBA	21-Jun-22	98%	Umalizaji wa Mfumo wa gesi tiba pamoja na kazi nje ambazo hazikuwa sehemu ya Mkataba wa awali wa Shilingi 5,339,493,180.24 Ambapo wizara imetoa kiasi cha Tsh 2,000,000,000 kwa ajili ya

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
									kukamilisha usimikaji wa mtambo wa hewa tiba na mfumo wake wote na ukamilishaji wa kazi za nje
JUMLA KUU KUNDI LA 4.2			56,890,269,283.75		36,925,601,329.39				
4.3: Upanuzi wa majengo katika Hospitali ya, Bombo (Tanga), Maweni (Kigoma), Sumbawanga (Rukwa), , Dodoma, na Tumbi (Pwani)									
1	Bombo RRH - Tanga	Ujenzi wa Jengo la Methadone kwa Awamu ya kwanza	736,705,586.00	GF	736,705,586.00	RAS Tanga	Juni, 2021	100%	Hakuna
		Ujenzi wa Jengo la Damu Salama	1,108,000,000.00	GOT	620,000,000.00	MCB		0%	Wamefanya <i>total review</i> ya <i>design</i>
2	Maweni RRH- Kigoma	Ujenzi wa Jengo la Damu Salama	1,108,000,000.00	GOT	826,105,631.12	MCB	30/04/2022	65%	Umaliziaj;kusik mu kuta,kufunga mifumo ya (umeme,maji,IC T) ufungaji wa gypsum board, Rangi Pamoja maandalizi ya kazi za nje.
3	Sumbawanga	Ujenzi wa Jengo la Damu Salama	1,046,833,0352.00	GOT	426,105,631.12	MCB	18.02.2022	55%	Mradi umesimama

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
	RRH - Rukwa								baada ya fedha kuisha, wameombewa fedha kwenye budget reallocation
4	Dodoma RRH	Ujenzi wa Kituo cha Damu Salama-Itega	1,702,065,625.00	UNICEF	1,100,000,000.00	CF Builders	April,7,2022	98%	Kazi za nje na snags za milango,usimikaji wa mashine ya incinerator
5	Tumbi RRH	Ujenzi wa Jengo la Hospital kwa ajili ya huduma za EMD, Surgical Ward na OPD		GOT	3,900,000,000.00	SUMA JKT	June, 2022	0%	Haujaanza kutekelezwa
JUMLA KUU KUNDI LA 4.3			2,438,771,211.00		7,596,705,586				
5: Ujenzi na Upanuzi wa Majengo mbalimbali ya kutolea huduma katika Vituo Maalumu									
1	Chanjo, IVD Mabibo	Ukarabati, Upanuzi na ujenzi wa miundombinu ya kuhifahia Chanjo - IVD Mabibo	1,388,682,288.50	CHAI /GAV	374,485,879.56	PEK Brothers	13.01.2022	96%	Umaliziaji wa kazi za TEHMA - ufungaji wa Camera na ujenzi wa kerbstones sehemu ya parking

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
3	Kituo cha Umahiri kwa Magonjwa hatarishi na Milipuko - Kisopwa Dar es Salaam	Ujenzi wa Kituo cha Umahiri kwa ajili ya matibabu ya magonjwa hatarishi na Milipuko	7,776,000,000	GOT & IMF	2,900,000,000.00	Suma JKT	Mei,2022	53%	Umaliziaji;Upigaji plaster.
JUMLA KUU 5			9,164,682,288.50		3,274,485,879.56				
6 : Ujenzi na Upanuzi wa Majengo mbalimbali ya kutolea huduma za Mafunzo, Vyuo vya Afya									
1	Tabora Clinical Officers Training Centre	Ujenzi wa Jengo la maabara nne; medical lab, computer lab, Clinical Lab, Compounding Lab	261,651,078.35	BSF	261,651,078.35	Force Account	28.02.2022	100%	
2	Ngudu Environmental Health School	Ukarabati Mkubwa wa majengo mbalimbali ndani ya chuo	419,538,606.28	BSF	419,538,606.28	Force Account	28.02.2022	100%	
3	Kilosa Clinical Officers	Ukarabati Mkubwa wa majengo	524,381,000.00	BSF	524,381,000.00	Force Account	28.02.2022	100%	

Na.	Hospitali Husika	Lengo la Mradi	Gharama za Mradi	Chanzo cha Fedha	Kiasi kilichotolewa	Mkandarasi	Tarehe ya kumaliza mradi	Hatua ya utekelezaji	Hatua Iliyofikia
	Training Centre	mbalimbali ndani ya chuo							
4	Nachingwea Nursing Training Center	Ujenzi wa jengo la Computer Lab, Skills Lab na Madarasa.	1,646,531,832.00	WB	58,178,709.38	XHMTECH	31.01.2023	32%	Umwagaji zege wa saafu ya kwanza
		JUMLA KUU 8	2,852,102,516.63		1,263,749,394.01				
7 : Ujenzi wa Majengo ya Ofisi za Wizara									
1	Jengo La Wizara Mtumba	Ujenzi wa Jengo la Ghorofa sita kwa ajili ya ofisi za Wizara Mtumba Dodoma	23,000,000,000.00	GOT	3,450,000,000.00	Nandhra Engineering Co. Ltd	Novemba, 2023	41%	Umwagaji zege kwenye parapet walls na kazi za umaliziaji
		Jumla Makao Makuu	23,000,000,000.00		3,450,000,000.00				
		JUMLA KUU	286,411,577,990.91	-	155,042,859,972 (54%)				

Miradi Inayotekelezwa kupitia Fedha za Uviko-19

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
1	Katavi RRH	1	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Utaratibu wa kupeleka umeme na maji unaendelea pamoja na kuweka samani za ndani
2		Ujenzi wa jengo la OPD, Uchunguzi na Afya ya uzazi – Miundombinu ya ICT, HVAC, Lift na Hewa Tiba	9,820,000,000	Asilimia 99	9,820,000,000	Kufunga. Mfumo Gesi tiba umesimama kusubiri vifaa vilivyoagizwa, Ufungaji wa "Lift" bado haujakamilika kutokana na maelekezo	
3		Ujenzi wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	19,000,000	Asilimia 100	19,000,000	Ujenzi umekamilika, samani na baadhi ya vifaa vimefika vikisubiri wataalamu kwa ajili ya kuunganishwa.	
4		Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 97	2,180,000,000	Mashine ya CT-Scan imeshasimikwa, kwa sasa tunasubiria "Cable" ya kuunganisha kwenye panel ili iweze kuanza kazi. Tunaendelea kufuatilia usafirishaji wa cable hiyo kwa ajili ya kukamilisha ungaji wake kwa wakati	

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		5	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	300,000,000.00	Asilimia 87	300,000,000.00	Ufungaji wa milango, kuingiza umeme, Kukamilisha vyoo, kuingiza maji pamoja na Mfumo wa TEHAMA.
		6	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000.00	Asilimia 87	560,000,000.00	Ufungaji wa milango, kuingiza umeme, Kukamilisha vyoo, kuingiza maji pamoja na Mfumo wa TEHAMA.
			Jumla	12,969,000,000			12,969,000,000
2	Sumbawa nga RRH	7	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	43,600,000.00	Asilimia 100	43,600,000.00	Hakuna
		8	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	250,000,000	Asilimia 100	250,000,000	Hakuna
		9	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
		10	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Ufungaji fungaji wa Kabati za jikoni ambapo taratibu za ukamilishaji zinafanyika.
			Jumla	2,563,600,000			2,563,600,000
3	Mwanza RRH	11	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	420,000,000	Asilimia 100	420,000,000	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
	(Sekoutou re)	12	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	27,932,850	Asilimia 100	27,932,850	Hakuna
		13	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
			Jumla	537,932,850		537,932,850	
4	Morogoro RRH	14	Ujenzi wa nyumba ya mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		15	Ukarabati wa chumba cha x-ray	420,000,000	Asilimia 100	420,000,000	Hakuna
		16	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 100	650,000,000	Hakuna
		17	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	38,500,000.00	Asilimia 100	38,500,000.00	Hakuna
		18	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Hakuna
			Jumla	1,758,500,000		1,758,500,000	
5	Manyara RRH	19	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	44,208,060	Asilimia 100	44,208,060.00	Chumba kimekamilika na tumepokea vifaa vya Tehama ambavyo ni smart TV, Mis Camera Kutoka Wizarani. Vifaa vingine vinasubiriwa
		20	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 98	2,180,000,000	Kuendelea kufunga CT Scan mashine.

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		21	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 88	560,000,000	Kuweka tiles, kupaka rangi ndani ya jengo pamoja na kazi za second fix ya umeme
		22	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 75	650,000,000	Kazi zinazoendelea ni kufanya wiring ya umeme, kupiga draft ndani ya jengo. Hata hivyo kuna changamoto zilizopelekea kuchelewa kwa kazi za Mradi ikiwemo Mzabuni kuchelewesha baadhi ya vifaa vya ujenzi kama vile black pipe kwa ajili ya kusuka kenchi za chuma, angle line, Drill za madirisha na frem za milango na Bati kutoka kiwandani pamoja na kasi ndogo ya Mkandarasi kwa sababu MCB.
		23	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
			Jumla	3,524,208,060		3,524,208,060.00	
6	Tanga RRH	24	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		25	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	149,904,900	Asilimia 100	149,904,900	Hakuna
		26	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	38,499,974	Asilimia 100	38,499,900	Hakuna
		27	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	100,000,000	Asilimia 100	100,000,000	Hakuna
		28	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
		29	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
			Jumla	2,648,404,874		2,648,404,800	
7	Mawenzi RRH	30	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	150,000,000	Asilimia 100	150,000,000	Hakuna
		31	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
8	Mount meru RRH	32	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	130,000,000	Asilimia 100	130,000,000	Hakuna
		33	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	400,000,000	Asilimia 100	400,000,000	Hakuna
		34	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		35	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	30,237,600	Asilimia 100	30,237,600	Hakuna
		36	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,600,000,000	Asilimia 100	2,600,000,000	Hakuna
9	Singida RRH	37	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		38	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,600,000,000	Asilimia 100	2,600,000,000	Hakuna
		39	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	30,475,000	Asilimia 100	30,475,000	Hakuna
		40	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	766,017,863.52	Asilimia 90	766,017,863.52	Mradi umesimama kutokana na kuisha kwa fedha za IMF
		41	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	660,236,211.34	Asilimia 85	660,236,211.34	Mradi umesimama kutokana na kuisha kwa fedha za IMF
			Jumla	7,420,712,600		7,420,712,600	
10	Geita RRH	42	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuana
		43	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 99	560,000,000	Hatua ya kufunga milango
		44	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 99	650,000,000	Hatua ya kufunga milango
			Jumla	1,300,000,000		1,300,000,000	

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
11	Kigoma RRH	45	Ujenzi wa jengo la <i>Mortuary</i>		Asilimia 100		Hakuna
		46	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		47	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	40,955,375	Asilimia 100	40,955,375	Hakuna
		48	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU) na huduma za dharura (EMD)	1,933,404,356.00	Asilimia 100	1,335,348,000	Jengo limekamilika na linatoa huduma. Lakini mkandarasi bado hajalipwa fedha ya Nyongeza (variation amount) kutoka wizara ya Afya kupelekea mkandarasi kusimama kwenye mradi wa jengo la CSSD & Laundry kwani Mradi huu lilikuwa ni sehemu ya mradi wake, Hospitali kupitia menejimenti na kwa ushirikiano na Ofisi ya Mhandisi Mkuu wa Wizara ya Afya inafanya Verification ya hizo variation ili kupata Mwafaka wa Fedha hiyo.

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		49	Ujenzi wa jengo la OPD	3,520,000,000.00	Asilimia 100	3,000,000,000	Jengo limekamilika lakini bado halijaanza kutoa huduma
		50	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Jengo limekamilika na limeanza kutoa huduma
			Jumla	7,040,955,375		6,520,955,375	
12	Dodoma RRH	51	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	100,000,000	Asilimia 100	100,000,000	Hakuna
		52	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		53	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
		54	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Hakuna
			Jumla	2,930,000,000		2,930,000,000	
13	Amana RRH	55	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	150,000,000.00	Asilimia 100	150,000,000.00	Hakuna
		56	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	120,000,000	Asilimia 100	120,000,000.00	Hakuna
		57	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
			Jumla	2,450,000,000		2,450,000,000	
14	Temeke RRH	58	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	130,000,000	Asilimia 100	130,000,000	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		59	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,600,000,000	Asilimia 100	2,600,000,000	Huduma Zimeanza kutolewa, hakuna kazi inayoendelea
		60	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	180,000,000.00	Asilimia 96	180,000,000.00	Kuingiza umeme kwenye mashine ya mfumo wa Gesi tiba, ufungaji wa milango Plumbing, umeme, upakaji rangi na kusugua tarazo
			Jumla	2,910,000,000		2,910,000,000	
15	Sokoine RRH - Lindi	61	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		62	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 99.5	650,000,000	Kuweka miundombinu ya maji taka na kuingiza maji ndani kutoka chanzo kikuu cha maji.
		63	Ujenzi wa Jengo la Huduma za Wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 99.5	560,000,000	Kuweka miundombinu ya maji taka na kuingiza maji ndani kutoka chanzo kikuu cha maji.
		64	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	231,280,000	Asilimia 100	231,280,000	Kuomba kibali cha kuanza kutoa huduma ya CT scan.
		65	Ujenzi wa Jengo la Wagonjwa wa nje (OPD)	3,000,000,000	Asilimia 95	3,000,000,000	Hatua ya pili ya ukamilishaji wa awamu ya pili ya mradi
			Jumla	6,180,000,000		6,180,000,000	

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
16	Ligula RRH-Mtwara	66	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Hakuna
		67	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		68	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	31,771,000	Asilimia 100	31,771,000	Hakuna
		69	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	300,000,000	Asilimia 80	300,000,000	Mradi umesimama kutikakana na kuishiwa fedha Mil.300 zimeombwa Makao Makuu
		70	Ujenzi wa jengo la OPD	3,000,000,000	Asilimia 80	3,000,000,000	Kufunga milango na madirisha, kupaka rangi na kujenga mashimo ya taka
			Jumla	3,981,771,000		3,981,771,000	
17	Songea RRH - Ruvuma	71	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Hakuna
		72	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		73	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	38,499,927	Asilimia 100	38,499,900	Hakuna
		74	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 97	2,180,000,000	Kazi za Milango, vioo na usimikaji wa mashine

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		75	Ujenzi wa Jengo la Wagonjwa wa Nje (OPD)	3,000,000,000	Asilimia 60	3,000,000,000	Ujenzi wa kuta za vyumba vya gorofani; ufungaji wa miundo mbinu ya maji safi, maji taka na mfumo wa umeme Mkandalasi hajapewa mkataba wa Phase II hivyo ujenzi unaendelea kwa kasi ndogo.
			Jumla	5,868,499,927		5,868,499,900	
18	Tumbi RRH	76	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	559,604,900.00	Asilimia 100	559,604,900.00	Hakuna
		77	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		78	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	150,000,000.00	Asilimia 100	150,000,000.00	Hakuna
		79	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
			Jumla	2,979,604,900		2,979,604,900	
19	Kitete RRH- Tabora	80	Nyumba ya Mtumishi	90,081,967	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		81	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	20,860,000	Asilimia 100	24,801,100	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		82	Ujenzi wa jengo la huduma za afya ya uzazi (Maternity block)	2,700,000,000	Asilimia 99	2,538,967,796.6	Rangi mkono wa pili
		83	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,442,757	Asilimia 87	371,563,403	Uwekaji wa Sakafu, ufungaji wa umeme awamu ya mwisho, ufungaji wa mifumo ya maji awamu ya mwisho na ufungaji wa milango.
		84	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	312,077,137	Asilimia 99	385,287,654.4	Kukamilisha ufungaji wa mashine upande wa Chumba cha X-RAY.
			Jumla	5,420,860,000		5,420,860,000	
20	Shinyanga RRH	85	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Imekamilika
		86	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Jengo linatumika
		87	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 100	650,000,000	Jengo linatumika
		88	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	329,190,704	Asilimia 100	329,190,704	Jengo linatumika, CT SCAN na X- ray zinafanya kazi
			Jumla	3,480,000,000		3,480,000,000	
21	Kagera RRH	89	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		90	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 100	560,000,000	Hakuna

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		91	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 100	650,000,000	Ufungugaji wa viyoyozi na mfumo wa Gesi Tiba
		92	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Usimikaji wa mashine na kufunga Mlango mkubwa.
			Jumla	3,480,000,000		3,480,000,000	
22	Iringa RRH	93	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	150,000,000	Asilimia 100	150,000,000	Hakuna
		94	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		95	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	33,148,250	Asilimia 100	33,148,250	Hakuna
		96	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,600,000,000	Asilimia 100	2,600,000,000	Hakuna
			Jumla	2,873,148,250		2,873,148,250	
23	Mara RRH	97	Ujenzi wa Nyumba mbili za watumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		98	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	300,000,000	Asilimia 90	300,000,000	Ujenzi umesimama kutokana na Mradi huu hautumii fedha za IMF
		99	Ujenzi wa Jengo la huduma za dharura (EMD)	300,000,000	Asilimia 40	300,000,000	Ujenzi umesimama kutokana na Mradi huu hautumii fedha za IMF
			Jumla	690,000,000		690,000,000	

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
24	Mbeya RRH	100	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	150,000,000	Asilimia 100	150,000,000	Hakuna
		101	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		102	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Hakuna
			Jumla	2,420,000,000		2,420,000,000	
25	Njombe RRH	103	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		104	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Usimikaji wa CT Scan unaendelea
			Jumla	2,270,000,000		2,270,000,000	
26	Songwe RRH	105	Ujenzi wa Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		106	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 90	560,000,000	Ufungaji wa milango, plumbing, TEHAMA, fire alarm, Viyoyozi, Mfumo wa Gesi tiba, Mfumo wa maji taka, kazi za nje.
		107	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 89	650,000,000	Kazi za Service, Milango, plumbing, TEHAMA, fire alarm , Viyoyozi, Mfumo wa Gesi tiba , Mfumo wa maji taka, kazi za nje na Ufungaji wa milango na baadhi ya kazi za

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
							umalizaaji- <i>Finishing</i> kama vile rangi.
			Jumla	1,300,000,000		1,300,000,000	
27	Mwananya mala RRH	108	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 100	650,000,000	Ufungaji wa mlango Mkubwa wa kuingilia na ujenzi wa path way ambao unaendelea kutoka EMD kwenda wodini kwa ajili ya Wagonjwa kwenda wodini.
		109	Ukarabati wa jengo la huduma za X-ray	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Usimikaji wa mashine ya CT SCAN.
		110	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	400,000,000	Asilimia 98	400,000,000	Ukamilishwaji wa mifumo ya maji, apoxy na milango ya mbele.
			Jumla	3,230,000,000		3,230,000,000	
28	Simiyu RRH	111	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	560,000,000	Asilimia 97	560,000,000	Kazi za ukamilishaji wa mradi zinaendelea
		112	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)	650,000,000	Asilimia 97	650,000,000	Kazi za ukamilishaji wa mradi zinaendelea
		113	Nyumba ya Mtumishi	90,000,000	Asilimia 99	90,000,000	Ufungaji wa umeme wa nje na kazi hii inafanyika na TANESCO.
			Jumla	1,300,000,000		1,300,000,000	

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
Ujenzi na Ukarabati katika Hospitali Maalumu za Taifa							
29	Kibong 'oto	114	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	350,000,000	Asilimia 99	350,000,000	Ufungaji wa mfumo wa Gesi tiba
			Jumla	350,000,000		350,000,000	
30	Mirembe	115	Ujenzi wa nyumba ya Mtumishi -Hombolo	90,000,000	Asilimia 100	90,000,000	Hakuna
		116	Ujenzi wa Jengo la wagonjwa mahututi (ICU)	1,200,667,641	Asilimia 99	1,200,667,641	Fedha za mradi zimekwisha hivyo wanatafuta vyanzo vya ndani kwa ajili ya ukamilishaji
		117	Ujenzi wa Jengo la Huduma za dharura (EMD)		Asilimia 98		Fedha za mradi zimekwisha hivyo wanatafuta vyanzo vya ndani kwa ajili ya ukamilishaji
		118	Ujenzi wa vyumba annex	3,000,000,000	Asilimia 100	3,000,000,000	Hakuna
		119	Ujenzi Consultation room		Asilimia 99		Fedha za mradi zimekwisha hivyo wanatafuta vyanzo vya ndani kwa ajili ya ukamilishaji
		120	Ukarabati wa wodi		Asilimia 99		Fedha za mradi zimekwisha hivyo wanatafuta vyanzo vya ndani kwa ajili ya ukamilishaji

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
			Jumla	4,290,667,641		4,290,667,641	
Ujenzi na Ukarabati katika Hospitali ya Taifa - Muhimbili							
37	Hospitali ya Taifa-Muhimbili	133	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi ICU (5)	1,000,000,000	Asilimia 100	1,000,000,000	Hakuna
			Jumla	1,000,000,000		1,000,000,000	
Ujenzi na Ukarabati katika Hospitali za Rufaa za Kanda							
31	Benjamini Mkapa-Hospital	121	Ukarabati Telemedicine	178,176,539	Asilimia 100	178,176,539	Hakuna
		122	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	100,000,000	Asilimia 100	100,000,000	Hakuna
		123	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	420,000,000	Asilimia 100	420,000,000	Hakuna
			Jumla	698,176,539		698,176,539	
32	Hospitali ya Rufaa ya Kanda -Mtwara	124	Ukarabati wa jengo la huduma za CT-Scan	2,155,673,088	Asilimia 100	2,155,673,088	Hakuna
			Jumla	2,155,673,088		2,155,673,088	
33	Hospitali ya Kanda-Mbeya	125	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU)	497,920,186.71	Asilimia 100	497,920,186.71	Hakuna.
		126	Ukarabati na upanuzi wa jengo la huduma za dharura (EMD)	306,333,913.86	Asilimia 100	306,333,913.86	Hakuna.

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		127	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	181,800,000	Asilimia 100	181,800,000	Hakuna
35	Hospitali ya Rufaa ya Kanda -Bugando	129	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (Medical ICU)	516,000,000	Asilimia 100	516,000,000	Hakuna
		130	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (Surgical ICU)		Asilimia 100		Hakuna
		131	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (Neonatal ICU)		Asilimia 100		Hakuna
			Jumla		516,000,000		516,000,000
36	Hospitali ya Rufaa ya Kanda -KCMC	132	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (Medical ICU na Surgical ICU)	499,318,800.00	Asilimia 100	499,318,800.00	Hakuna
			Jumla	499,318,800.00	499,318,800.00		
Ujenzi na ukarabati katika Taasisi zilizo chini ya Wizara							
34	Taasisi ya JKCI	128	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi (ICU) (Paediatric, Surgical, and Adult)	500,000,000	Asilimia 100	500,000,000	Hakuna
			Jumla	500,000,000	500,000,000		

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
38	Taasisi ya Ocean Road	134	Ukarabati na upanuzi wa jengo la Wagonjwa mahututi ICU 2 (General ICU-12 BED, Isolation ICU-12BED), HDU 1-8BED	799,884,447	Asilimia 100	799,884,447	Hakuna
		134	Ukarabati mkubwa wa wa Chumba cha MRI	3,050,000,000	Asilimia 100	3,050,000,000	Hakuna
		135	Ukarabati wa chumba cha tiba mtandao (Telemedicine)	181,596,763	Asilimia 100	181,596,763	Hakuna
			Jumla	4,031,481,210		4,031,481,210	
Ujenzi na ukarabati katika Hospitali ya Ukerewe, Lugalo, Kituo cha Afya cha Elimu ya Afya – Njedengwa na Kituo cha Magonjwa ya mlipuko-Kisopwa							
39	Ukerewe	136	Ujenzi wa jengo la <i>Mortuary</i>	3,000,000,000.00	Asilimia 90	3,000,000,000.00	Kazi za uimalishaji wa mradi zinaendelea
		137	Ujenzi wa jengo la Famasi		Asilimia 90		Kazi za uimalishaji wa mradi zinaendelea
		138	Ujenzi wa jengo la OPD		Asilimia 82		Ucheleweshaji wa mradi umetokana na Mzabuni wa vifaa kutokuwasilisha kwa wakati na kasi ya Mkandarasi ni ndogo
		139	Ujenzi wa jengo la RCH		Asilimia 72		Ucheleweshaji wa mradi umetokana na Mzabuni wa vifaa kutokuwasilisha kwa

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
							wakati na kasi ya Mkandarasi ni ndogo
			Jumla	3,000,000,000		3,000,000,000	
40	Lugalo	140	Ujenzi wa jengo la huduma za CT-Scan	2,180,000,000	Asilimia 100	2,180,000,000	Marekebisho ya vyumba vya x ray na ufungaji wa milango ya vyumba hivyo
			Jumla	2,180,000,000		2,180,000,000	
41	Njendeng wa	141	Ujenzi wa Jengo la uchapaji (Printing Press)	2,184,000,000	Asilimia 95	2,100,000,000.00	Ucheleweshaji wa mradi umesababishwa na Kasi ndogo ya mkandarasi wa ujenzi pamoja na uwepo wa mwamba wakati wa kuanza mradi.
			Jumla	2,184,000,000		2,100,000,000.00	
42	Kisopwa (Wodi 2)	142	Ujenzi wa wodi mbili kwa ajili ya matibabu ya magonjwa hatarishi na Milipuko	1,403,065,771	Asilimia 60	1,176,073,020	Kuchelewa kuanza utekelezaji wa mradi ucheleweshaji kutokana na taratibu za ununuzi kuchukua muda mrefu, Kasi ndogo ya mkandarasi wa ujenzi pamoja na kuchelewa kusainiwa kwa mkataba wa utekelezaji wa mradi

Na.	TAASISI MRADI ULIPO	NA	AINA YA JENGO/MAJENGO YANAYOJENGWA	GHARAMA ZA MRADI	(%) HATUA ILIYOFIKIWA	% KIASI KILICHOTOLEWA	KAZI ZINAZOENDELEA
		143	Ujenzi wa jengo la Mortuary		Asilimia 65		Kuchelewa kusainiwa kwa mkataba wa utekelezaji wa mradi
		144	Ujenzi wa jengo la Kufulia		Asilimia 65		Eneo lililopendekezwa kujengwa jengo la ufuaji lilikuwa korofi kutokana mwinuko wa eneo la mradi (unfavourable site terrain allotted for laundry building) na pia kulikuwa na changamoto ya kuchelewa kupata michoro kutoka TBA
			Jumla	1,403,065,771		1,176,073,020	
			JUMLA KUU	117,321,634,986		116,490,642,134	

Naibu Waziri wa Afya Dkt. Godwin Mollel akiwa kwenye picha ya pamoja na watumishi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Kagera mara baada ya kufanya ziara mkoani humo

Mashine ya kisasa ya Angio Suite iliyopo katika Taasisi ya Mifupa MOI inayotumika katika kufanya upasuaji mkubwa wa ubongo bila kufungua fuvu

Hospitali ya Rufaa ya Kanda (Mtwara) ambayo imeshaanza kutoa huduma kwa wananchi wa kanda hiyo

Mganga Mkuu wa Serikali Prof. Tumaini Nagu akimchoma binti sindano ya chanjo ya Saratani ya mlango wa uzazi katika maadhimisho ya wiki ya chanjo duniani yaliyofanyika kitaifa Mkoani Manyara

Hospitali ya Rufaa ya Mara (Kwangwa) ambayo imeshaanza kutoa huduma kwa wananchi wa mkoa huo na mikoa jirani

Katibu Mkuu wa Wizara ya Afya Dkt. Seif Shekalaghe akizungumza na watumishi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Manyara na kuwashukuru kwa huduma nzuri wanazoendelea kutoa katika Hospitali hiyo

Naibu Katibu Mkuu Wizara ya Afya Dkt. Grace Magembe akikagua hali ya utoaji wa chanjo kwa watoto chini ya miaka mitano na ubora wa huduma katika kituo cha afya Maili Tano kilichopo Mkoani Tabora

Waziri wa Afya Mhe. Ummu Mwalimu akimuangalia mtoto aliyelazwa katika Wodi ya Watoto wakati alipofanya ziara kwenye Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Dodoma

Naibu Waziri wa Afya Dkt. Godwin Mollel akimbatana na Mwenyekiti wa Kamati ya kudumu ya Bunge ya Afya na Masuala ya UKIMWI Mhe. Stanslaus Nyongo wakitembelea Bohari ya dawa ya MSD jijini Dar Es Salaam